

René Jean-Paul Dewil

De Stad Gent 1316-1337

De Opstand

Auteursrechten Clausule

René Jean-Paul Dewil © is de enige auteur van dit werk. © 2014.

Alle rechten voorbehouden.

Geen deel van deze publicatie mag veranderd worden zonder de schriftelijke toelating van de auteur.

Dit e-boek mag slechts in elektronische vorm gekopieerd worden voor persoonlijk gebruik. Het mag niet gedrukt worden, in een elektronisch of ander ophaalsysteem geplaatst worden, gefotokopieerd, of op enige andere wijze vastgelegd worden zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

De enige plaats vanwaar dit e-boek mag opgehaald worden is de Internet website www.theartofpainting.be, die de enige oorspronkelijke tekst bevat.

Deze publicatie valt onder de wetten op de auteursrechten, onder de copyright rechten.

‘De stad - De Opstand’ is een werk van fictie. Op de namen van de van Artevelde familieleden en de koningen, pausen, hertogen en graven, na zijn de namen die gebruikt werden en de figuren van de roman enkel en alleen het resultaat van de verbeelding van de auteur. Enige gelijkenis met echte personen, dood of levend, is zuiver toevallig.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
De Figuren.....	5
Hoofdstuk 1. Zele, 1316.....	10
Juris Vresele	10
Vlaanderens strijd voor het bestaan	16
De abdij van Sint Ludgerus.....	25
Het Castelet	37
De woleconomie van Gent	58
Hoofdstuk 2. Liefde en geweld. Van 1317 tot 1328	66
Een huwelijk.....	66
De Graven van Vlaanderen	72
De zwaan	78
Wapenstilstand	87
De kinderen van de Hert.....	100
Nabij Axel	116
De inning van taksen	124
De opstand herneemt	125
Hoofdstuk 3. Cassel. 1328.....	129
De derde generatie.....	129
De legers stellen zich samen	135
Op de weg naar Cassel	136
De vaders van Gent	142
De veldslag.....	151
Hoofdstuk 4. Diplomatie. Van einde 1328 tot 1337	184
Na Cassel.....	184
Koning Filips en Koning Edward.....	188
De buurlanden van Vlaanderen	190
Een opstand van de wevers	192
Geboorte	196

De verhalen van een monnik	199
Een voorstel	207
Falende diplomatie	213
Jacob van Artevelde	218
Historische nota's	223

De Figuren

De Familie Vresele

Juris Vresele	(1260-1325):	een lakenhandelaar van Gent
Mergriet Mutaert	(1265-1340):	echtgenote van Juris Vresele.
Gerolf Vresele	(1285-1349):	zoon van Juris, een monnik.
Gillis Vresele	(1293-1360):	zoon van Juris.
Avezoete Wulslager	(1295-1349):	echtgenote van Gillis Vresele.
Agneete Vresele	(1300-1335):	dochter van Juris, getrouwd in 1320 met Jacob van Artevelde.
Heinric Vresele	(1325-1390):	zoon van Gillis.
Marie Vresele	(1312-1388):	dochter van Gillis, getrouwd in 1332 met Jan de Smet.
Everard Vresele	(1320-1387):	zoon van Gillis, monnik.
Boudin Vresele	(1316-1395):	zoon van Gillis Vresele, een lakenhandelaar
Jehan Terhagen	(1319-1390):	geadopteerde zoon van Gillis Vresele

De Familie de Smet

Wouter de Smet	(1280-1348):	smid.
Lijsbetten Mutaert	(1283-1349):	echtgenote van Wouter de Smet, nicht van Mergriet Mutaert.
Veerle de Smet	(1308-1349):	dochter van Wouter, getrouwd in 1329 met Willem van Lake.
Jan de Smet	(1310-1395):	goudsmid, zoon van Wouter, getrouwd met Marie Vresele in 1330.
Heyla de Smet	(1330-1385):	dochter van Jan de Smet
Wouter de Smet de Jongere	(1335-1382):	zoon van Jan de Smet, goudsmid.
Amelberga van Dorme	(1336-1390):	echtgenote van Wouter de Smet de Jongere, getrouwd in 1357.

De Familie van Lake

Raes van Lake de Oudere	(1280-1349):	wever
Zwane Bentijn	(1285-1349):	echtgenote van Raes van Lake de Oudere, getrouwd in 1304.
Raes van Lake de Jongere	(1310-1349):	zoon van Raes de Oudere, lakenhandelaar.
Mechtild van Lens	(1311-1349):	echtgenote van Raes van Lake de Jongere, getrouwd in 1330.
Willem van Lake	(1311-1370):	wever, lakenhandelaar, zoon van Raes de Oudere.
Veerle de Smet	(1308-1349):	echtgenote van Willem van Lake, getrouwd in 1329.
Alise van Lake	(1331-1385):	dochter van Willem, getrouwd in 1350 met Clais de Hert.

Avezoete van Lake	(1332-1390):	dochter van Raes de Jongere, lakenhandelaar, getrouwd in 1351 met Maarten Denout.
Boudin van Lake	(1340-1382):	wever, zoon van Raes de Jongere
Agte Homberg	(1344-1390):	echtgenote van Boudin van Lake, getrouwd in 1362.

De Familie Denout

Jan Denout	(1283-1349):	volder.
Selie Scivaels	(1284-1349):	echtgenote van Jan Denout.
Pieter Denout	(1303-1365):	volder, zoon van Jan.
Kerstin de Hert	(1309-1370):	echtgenote van Pieter Denout, getrouwd in 1331.
Maarten Denout	(1330-1382):	volder, zoon van Pieter, getrouwd met Avezoete van Lake in 1351.
Wivine Denout	(1331-1391):	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Quintine.
Quintine Denout	(1331-1370):	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Wivine.

De Familie de Hert

Arnout de Hert	(1279-1349):	schipper
Marie Scivaels	(1280-1352):	echtgenote van Arnout de Hert, zuster van Selie Scivaels
Jan de Hert	(1297-1361):	schipper, zoon van Arnout de Hert
Beatrijs van Vaernewijc	(1300-1366):	echtgenote van Jan de Hert, getrouwd in 1325
Nete de Hert	(1298-1370):	dochter van Arnout de Hert
Kerstin de Hert	(1309-1370):	dochter van Arnout de Hert, getrouwd in 1331 met Pieter Denout
Clais de Hert	(1332-1382):	zoon van Jan de Hert, getrouwd met Alise van Lake

De Familie van Artevelde in dit boek

Willem van Artevelde de Oudere:	makelaar van Gent
Willem van Artevelde de Jongere:	zoon van Willem de Oudere, Watergraaf van Vlaanderen
Frans van Artevelde :	zoon van Willem de Oudere, Kasteelheer van Beveren
Jacob van Artevelde (1295-1345):	zoon van Willem de Oudere, opperhoofdman van Gent eerst getrouwd met ? (Agneete Vresele) tweede huwelijk met Katelijne de Coster
Katelijne de Coster (1314-1388):	tweede echtgenote van Jacob
(Agneete Vresele) (1300-1335):	eerste echtgenote van Jacob van Artevelde

De feodale Edelheren

Nota: de datums die vermeld worden geven regeringsperiodes aan, tenzij anders aangeduid.

Koningen van Engeland:

Edward I Longshanks (1272–1307), getrouwd met (1) Eleonora van Castillie en (2) Margaretha van Frankrijk.
Edward II van Caernarfon (1307 – 1327), getrouwd met Isabella van Frankrijk.
Edward III (1327–1377), getrouwd met Filippa van Henegouwen.
Richard II (1377–1399), getrouwd met (1) Anna van Bohemië en (2) Isabella van Valois.

Koningen van Frankrijk:

Filips IV de Schone – Philippe le Bel (1285-1314), getrouwd met Johanna I van Navarra
Lodewijk X de Woelzieke – Louis le Hutin (1314-1316), getrouwd met (1) Margaretha van Bourgondië en (2) met Clementia van Hongarije.
Jan I de Postume – Jean I le Posthume (November 1316)
Filips V de Lange – Philippe V le Long (1316-1322), broeder van Lodewijk X, getrouwd met Johanna II Gravin van Bourgondië.
Karel IV de Schone – Charles IV le Bel (1322-1328), broeder van Filip V, getrouwd met (1) Blanca van Bourgondië, (2) met Maria van Luxemburg en (3) met Jeanne d'Evreux.
Filips VI van Valois de Gelukkige – Philippe VI le Fortuné (1328-1350), kleinzoon van Filips III, getrouwd met (1) Johanna de Lamme van Bourgondië en (2) met Agnes van Frankrijk.
Jan II de Goede – Jean II le Bon (1350-1364), getrouwd met Bonne van Bohemië.
Karel V de Wijze – Charles V le Sage (1364-1380), getrouwd met Johanna van Bourbon.
Karel VI de Veelgeliefde de Dwaze – Charles VI le Bienaimé le Fol (1380-1422), getrouwd met Isabella van Beieren.

Graven van Vlaanderen:

Gwijde I van Dampierre (1251-1305), getrouwd met Machteld van Béthune.
Robrecht III Leeuw van Vlaanderen (1305-1322), getrouwd met (1) Blanca van Anjou en (2) met Yolande II Gravin van Nevers.
Lodewijk (I) van Nevers (?-1322), zoon van Robrecht III, getrouwd met Johanna Gravin van Rethel.
Lodewijk I van Nevers (1322-1346), kleinzoon van Robrecht III, getrouwd met (1) Margaretha van Frankrijk en (2) met Johanna II Gravin van Palatijns Bourgondië.
Lodewijk II van Male (1346-1384), getrouwd met Margaretha van Brabant.

Regenten van Vlaanderen in verschillende periodes:

Willem van Gulik (b. 1275-1304), kleinzoon van Gwijde I van Dampierre langs de zijde van zijn moeder, leider van het Vlaams leger tijdens de Slag der Gulden Sporen (1302), zoon van de familie van Jülich (Duits) of Juliers (Frans) of Gulik (Nederlands).
Jan van Namen (1297-1330), Graaf van Namen, zoon van Gwijde I van Dampierre
Robrecht van Cassel: tweede zoon van Robrecht III Graaf van Vlaanderen. Toen de oudste zoon van Robrecht, Lodewijk I van Nevers stierf, ging het graafschap Vlaanderen over met

Franse steun op de zoon van Lodewijk, eveneens genaamd Lodewijk, die Graaf Lodewijk I van Nevers werd en Graaf van Vlaanderen.

Pausen

Bonifatius VIII (1294-1303) – Benedetto Caetani
Benedictus XI (1303-1304) - Niccolò Boccasini
Clemens V (1304-1314), eerste Paus te Avignon - Bertrand de Got
Johannes XXII (1316-1334), te Avignon - Jacques d'Euse
Nicolaas V (1328-1330), tegenpaus voor Avignon - Pietro Rainalducci
Benedictus XII (1334-1342), te Avignon - Jacques Fournier
Clemens VI (1342-1352), te Avignon - Pierre Roger
Innocentius VI (1352-1362), te Avignon - Étienne Aubert
Urbanus V (1362-1370), te Avignon - Guillaume de Grimoard
Gregorius XI (1370-1378), te Avignon - Pierre Roger de Beaufort
Urbanus VI (1378-1389), begin van het pauselijk schisma, Rome - Bartolomeo Prignano
Clemens VII (1378-1394), begin van het pauselijk schisma, Avignon - Robert van Genève

Koningen van Duitsland en Keizers van het Heilig Romeinse Rijk:

Albrecht I van Oostenrijk– Albrecht von Habsburg (1298-1308), getrouwd met Elizabeth van Carinthië.
Hendrik VII – Heinrich VII der Luxemburger (1308-1313), Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met Margaretha van Brabant.
Ludwig IV van Beieren – Ludwig IV der Bayer von Wittelsbach (1314-1347), Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Beatrix Swidnicka en (2) met Margaretha van Holland.
Frederik de Schone – Friedrich der Schöne von Habsburg (1314-1325): rivaal van Lodewijk IV, getrouwd met Isabella van Aragon.
Karel IV – Karl IV von Luxemburg (1346-1378), Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Blanca van Valois, (2) met Anna van Beieren en (3) met Anna von Schweidnitz en (4) met Elizabeth van Pommeren
Gunther von Schwarzburg (Jan 1349 – mei 1349), rivaal van Karel IV.
Wenceslaus van Bohemen – Wenzel von Luxemburg (1376-1400), afgezet als Duitse Koning in 1400, heerste verder als Koning van Bohemen, getrouwd met (1) Johanna van Beieren en (2) Sophia van Beieren.

Hertogen van Brabant, Lotharingen en Limburg:

Jan II (1294–1312), getrouwd met Margaret Plantagenet, Prinses van England.
Jan III (1312–1355), getrouwd met Marie d'Évreux.
Johanna (1355–1406), getrouwd (1) met Willem IV, Graaf van Holland en (2) met Wenceslaus I Hertog van Luxemburg.

Graven van Henegouwen, Holland en Zeeland

Jan II van Henegouwen (1257-1304), getrouwd met Filippine van Luxemburg.
Willem III van Henegouwen (1304-1337), getrouwd met Johanna van Valois
Willem IV van Henegouwen (1337-1345), getrouwd met Johanna Hertogin van Brabant

Margaretha II van Henegouwen (1345-1356), getrouwd met Ludwig IV van Beieren, Duitse Keizer.

Willem V van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1356-1388), getrouwd met Mathilda van Lancaster

Albrecht I van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1388-1407), getrouwd met (1) Margaretha van Brieg en (2) met Margaretha van Cleves

Graven en Hertogen van Gelderland

Reinoud I van Gelderland en Wassenberg (1271–1318), getrouwd met (1) Irmgard van Limburg en (2) met Margaretha van Vlaanderen.

Reinoud II de Zwarte van Wassenberg (1318–1343), Gelderland werd een hertogdom tijdens zijn overheersing. Getrouwd met (1) Sophia Berthout, Edelvrouw van Mechelen en (2) met Eleanor of Woodstock, dochter van Koning Edward II van England.

Reinoud II de Dikke (1343–1361), eerste maal,

Eleonora regentes (1343–1344), dochter van Koning Edward II van England, echtgenote van Reinoud II

Eduard I (1361–1371), broeder van Reinoud III.

Reinoud II de Dikke (1371), tweede maal.

Machteld van Gelderland (1371–1379), en Jan II, Graaf van Blois (d. 1381), haar derde echtgenoot.

Maria van Gelderland (1371–1379), en Willem II, Hertog van Gulik (d. 1393), haar echtgenoot. Ze betwistte het Hertogdom van Gelderland met haar zuster Machteld.

Willem I van Gulik (Jülich-Hengebach) (1379–1402), zoon van Maria en Willem II, Hertog van Gelderland en van Gulik (Jülich). Getrouwd met Katelijne van Beieren.

Hoofdstuk 1. Zele, 1316

Juris Vresele

De hemel was over het land getrokken zoals een donkere, zware en lage sluier. Het eenvormig grijs plafond hing zwanger met water, verbonden met de sompige grond door een dichte mist die zowel leek op te stijgen uit de vochtverzadigde velden als neer te vallen uit de dreigende, sombere massa er boven. Het zicht was vertrouwd voor de man die eenzaam op een kleine heuvel stond. De man kon niet ver zien, en hij wou ook niet veel verder gaan, want zijn laarzen waren reeds te dikwijls opgezogen in de zachte, zwarte modder rond hem, tot hij de richel had gevonden waar hij nu stond. Plassen water vormden evenveel vlekken in de wijde uitgestrektheid van begrast terrein dat zich aan zijn ogen ontplooidde. Hij wist niet goed hoe en waar de afwateringskanalen hier liepen, hoewel hij hen verwachtte recht naar de Schelde te leiden, naar de brede, machtige stroom die achter de dikke nevel verschool. De mist bekoorde hem. Hij vroeg zich af of de dood ook naar hem toe zou komen in dergelijke vervaging, om hem op te lossen in Gods ketel van vernietiging en schepping.

De man wist dat door de mens geschapen beekjes hier rechthoekig op de kanalen uitgegraven waren sinds oudsher. Hij vreesde echter dat die niet goed onderhouden lagen en overgroeid waren met grassen en struiken, zodat zijn benen plots in die verborgen geulen konden zinken. Hij kon dan daarop struikelen, vallen en misschien een been kon breken. Het water stond ook hoog in de velden! De wateren die het schaarse licht weerkaatsten dat uit de grijsheid boven hem neerwaarts werd geworpen, konden evenvele diep en gevaarlijke valstrikken betekenen. De man had er daarom de voorkeur aan gegeven deze lage heuvel op te zoeken die zich niet veel duidelijker dan een molshoop tekende in het landschap. Hij stond daar nu en overschouwde de polders van de stroom, zijn linkervoet stevig vóór de andere geplaatst, als een heer die zijn bezitting bevestigt. Polders waren het hoe deze landen langs de stroom genoemd werden, de moerassen die al van ver de stroom aankondigden, de terreinen die de stroom gevormd had om zich van indringing te beschermen. De man gunde de stroom zijn rust, maar hij begeerde dit land evenzeer als de stroom.

De grond van de polders was zeer vruchtbaar. Hij was over de eeuwen heen verzadigd met de afzettingen van dode bladeren en planten en met de aangeslibde resten van aarde die naar hier gebracht waren van honderden mijlen verder stroomopwaarts. De Schelde was een Nijl! De man hurkte neer, groef zijn lange vingers in de bodem en bracht een hand gevuld met modder naar zijn mond. De aarde smaakte zuur en voelde korrelig aan. Ze was hier waarschijnlijk te zuur voor rijke oogsten, maar daar kon aan verholpen worden. Het land kon onttrokken worden aan de stroom en aan de zee. Hoge dijken moesten dan ver achter de horizont gebouwd worden, trouwens zeer lange dijken, om de stroom te beheersen zoals de mens hem wou doen vloeien. En dan moesten de kanalen gezuiverd en uitgediept worden. Veel meer transversale kanalen moesten ook nog gegraven worden dan de man vermoedde dat er hier lagen.

Juris Vresele was de eigenaar van beter land ten noorden van hier, en die uitgestrektheden waren nuttig omgebouwd tot heel mooie weiden en vruchtbare akkers. Juris begeerde inderdaad het land dat hij zo ver braak zag liggen als zijn ogen konden zien. Hij kon dit land dit jaar niet winnen en temmen, en zelfs wellicht ook niet de volgende jaren. Dit land kon slechts overwonnen worden door generaties van hard werk en zware investeringen! Het had

ook veel te veel geregend om hem toe te laten te denken aan het vooruitzicht van gouden oogsten en kuddes van vee in deze uitgestrektheid. Het had reeds twee jaar onophoudelijk, genadeloos geregend in deze streek, en voor de tweede maal hadden de gewassen deze herfst niet gerijpt. Het vee moest grazen in weiden verzopen van het water, het was ziek geworden en ellendig gestorven. In de verwaarloosde polders was het water weer gerezen om al wat groeide te verstikken of te verzilten. Wou God de wereld opnieuw doen verdrinken? Was dit het einde van alles wat leefde? Hoeveel zonden hadden de vloed gebracht en hoeveel zonden zouden er met de dood gereinigd worden?

De terreinen waar Juris Vresele eigenaar van was waren ook op die manier vernietigd, en hier leek de toestand nog erger. Hij zuchtte. Hij bad God om de mensheid en de aarde te sparen, maar hij twijfelde eraan of zijn gebeden de bedoelingen van God zouden wijzigen. Hij werd oud! Het land was hem uiteindelijk aan het verslaan, maar dat kon toch niet waar zijn! Niemand en niets kon winnen van een Vresele! Juris zou zich nooit en nimmer gewonnen geven, tenzij God zelf in zijn wraakzuchtige, verschrikkelijke pracht zich aan hem zou tonen. Een Vresele was te koppig, te hardnekkig, te verstokt, te rusteloos om ooit door de natuur overwonnen te worden of door de listen van andere mensen. Elke hindernis kon slechts tijdelijk in zijn weg blijven staan. Als de natuur zich toornig had getoond gedurende zoveel maanden, en God onverzoenlijk, dan smeekte hij de natuur en God om het uiteindelijk op te geven tegen hem. Hij bad om hun liefde tonen en het weer naar normale omstandigheden te doen terugkeren. Wat nodig was waren de droge periodes tussen de regenvlagen in die de rijkdom van Vlaanderen verzekerd hadden aan hard werkende, gelovige boeren. Niet deze herfst en niet deze winter echter zou dat gebeuren, verwachtte Juris. Misschien in de volgende lente, en tegen die tijd moest hij klaar staan. Juris begeerde dit land, deze polders naast het dorp van zijn voorvaderen. Hij wou zo dringend op een dag eigenaar worden van deze grond! Hij wou hem temmen, en de stroom terugdringen naar waar hij hoorde. Maar vooraleer hij dat kon doen moest hij de grootste gruwel van zijn leven begaan!

De lotsbestemming van een man lag in zijn naam!

Juris Vresele wist niet juist hoe zijn naam door zijn voorvaderen gekneed was, maar hij kon er redelijkerwijze van uitgaan dat zijn naam ontleend was aan het dorp waar hij vandaan kwam, aan Zele.

Misschien betekende Vresele zoiets als ‘vrij Zele’, een vrije man van Zele, en van die uitleg hield hij erg, hoewel hij al gehoord had van een familie die Verzele heette, een naam die beter aansloot bij wat ‘van Zele’ in het Vlaams kon aanduiden. Misschien was zijn eigen naam gewoon ouder dan die. Hij woonde niet in Zele, maar zijn grootouders kwamen van daar. Hij ook had nog de eerste twaalf jaar van zijn leven in het dorp doorgebracht, samen met zijn grootouders langs vaders kant, vóór hij weer naar zijn vader en moeder gebracht werd die in Gent woonden. Gent was de fabelachtige grootstad die ten zuidwesten van Zele lag. De moeder van Juris was geboren in Gent. Hij had Gent met de moedermelk binnengekregen! Gent was ook de stad waarin hij steeds gewoond had sinds hij ze voor het eerst als een alerte jongen van twaalf gezien had. Gent zou hij niet verlaten, want die stad hield thans alles en iedereen waar hij van hield, zelfs al kwam veel van wat hij nodig had om zijn inkomen te verzekeren nog steeds van het land dat ten noorden lag van wat hij nu aanschouwde.

De avond viel. De mist trok zich dichtter om hem heen. Nieuwe winden rukten aan de wollen mantel van Juris. Hij moest maar terugkeren naar de weg. Het was deze weg die hij een laatste maal was komen onderzoeken. Langs dat geplet aarden pad zou hij straks van Zele naar de Schelde moeten ontsnappen, naar de oever waar een schip op hem zou wachten. Dat schip zou van Dendermonde moeten komen, langs een wijde bocht in de Schelde die oostwaarts trok om

naar een andere uitgestrekte vlakte van polders te leiden die het Zand heette. De kleine boot zou tegen de stroming in moeten varen, stroomopwaarts, en dan net achter de bocht moeten stoppen, niet ver van hier. Misschien was de boot al aangekomen! Die boot zou hem en zijn vrienden in veiligheid brengen, naar de stad Gent.

Juris Vresele wou de abdij van Sint Ludgerus van Zele beroven van haar schat en dan, beladen met de rijkdommen van de monniken, naar Gent ontsnappen.

Juris wist waar de schat van de abdij verborgen lag. Vele mensen wisten dat, en vooral de jongens die de mis dienden in de abdijskerk. In de sacristie stond een reusachtig hoge eiken kast tegen de zuidermuur. De sacristie was een klein gebouw opgetrokken in steen naast de kerk. Het gebouwtje dat slechts kon bereikt worden vanuit een zijkapel van de kerk, voorbij een sterke deur die steeds gesloten bleef tenzij gedurende de godsdienstige ceremonies. Een grote, ijzeren kist lag verborgen beneden in die kast, bedekt met een oud visnet. De kist was te groot om door de deur van de sacristie te geraken, tenzij men ze op haar kant zette. Ze was beschermd met twee ijzeren sloten, en in die kist lagen de reserve kelken, de gouden kruisen van de abt, de staffen van de abt, de zilveren schalen, al de gouden gebruiksvoorwerpen die aan de abdij geschonken werden in de laatste tientallen jaren. Juris, als een jongen van tien, had die kist slechts eenmaal open gezien, maar toen waren zijn ogen heel groot geworden van verbazing bij de fonkeling van al dat goud en zilver en van de edelstenen. Hij had de kunstvoorwerpen van grote waarde gezien die er in lagen, sommige gewikkeld in vilt, en die de kist van bodem tot aan het deksel vulden. Dit was de schat van Zele, en Juris had die schat broodnodig.

Ze le werd gesticht toen Keizer Karel de Grote het gebied aan Sint Ludgerus schonk, aan de stichter van de abdij van Werden in Duitsland. Ludgerus was een heilige bisschop, de bekeerder van Friesland en van de steden van Groningen en Deventer, ver in het noorden van Holland. Hij was de zoon van een edelman uit Friesland die vervolging ontlopen was door naar Luik te vluchten. Ludgerus was een geleerde geworden. Hij had gestudeerd bij Alcuinus van York in Engeland, en hij had daarna de hofschool van Karel de Grote geleid. Later was Ludgerus naar Friesland gezonden om de Friezen tot het christendom te bekeren. Omdat hij de taal van het land sprak slaagde hij er in waar anderen gefaald hadden en als martelaars stierven. Ludgerus bouwde kerken en abdijen in Friesland.

Nog later beval Karel de Grote hem naar Saksen om daar hetzelfde goede werk te verrichten, en ten slotte had Ludgerus een grote abdij gesticht te Werden, waarvan de monniken op hun beurt de abdij van Zele oprichtten.

De stichting van de abdij van Zele was meer dan anderhalve eeuw geleden gebeurd. Juris had dat verhaal steeds opnieuw horen vertellen door zijn eigen zoon, een monnik, die de oude oorkondes van de abdij had gelezen en die gesproken had met de monniken en de prior van de Ludgerus abdij. De Franciscaanse monnik Gerolf Vresele, de zoon van Juris, was even begerig als Juris om meer te weten over de plaats waar hun voorvaderen vandaan kwamen. Gerolf was trouwens in alles geïnteresseerd. Hij was voorzien van een brein dat gevormd was voor nieuwsgierigheid! Hij was zeer intelligent, maar van het geleerde type, en Juris had al vroeg geweten dat deze zoon ongeschikt was voor de handel. Gerolf trok op zijn moeder, die ook graag Latijnse boeken las uit de bibliotheek van het Bijloke klooster te Gent. De abdis had haar zelfs toegelaten de boeken mee naar huis te nemen, hoewel ze zeer kostbaar waren, en dat ondanks het protest van de andere nonnen. De abdis van het Bijloke klooster hield veel van Ver Mergriet Vresele geboren Mutaert, een lid van haar eigen familie, en zo had Mergriet toegang tot de boeken.

Gerolf Vresele zou natuurlijk niet deelnemen aan de expeditie van zijn vader. Hij zou waarschijnlijk hel en verdoemenis hebben uitgeroepen over zijn vader voor die daad.

Om aan de schat van Zele te geraken had Juris Vresele de hulp nodig van enkele vertrouwenswaardige en trouwe mannen, mannen die bepaalde vaardigheden bezaten. Hij had een smid nodig om de massieve houten deuren van de kerk 's nachts te openen, om de ijzeren kist te openen, en om het goud en het zilver te smelten tot staven waarvan de oorsprong niet kon achterhaald worden. Hij had ook twee sterke mannen nodig om de wacht te houden en om de kist te dragen.

Hij had er eerst aan gedacht de kist op een kar te laden en die recht naar Gent te rijden, maar dat plan leek hem snel veel te gevaarlijk. Een ratelende kar getrokken door een paard zou van heel ver gehoord worden in de stille nacht. De weg naar Gent was lang en lag te zeer voor de hand. Als het alarm geslagen werd, dan zouden de dorpsbewoners van Zele onder de leiding van de hoofdman allereerst ook naar die weg lopen om de dieven die hun bezittingen gestolen hadden te achtervolgen. Juris moest zijn kar achterlaten in de buitenwijken van het dorp, en daarna langs een andere weg naar Gent ontsnappen. De oplossing van dat probleem leek te zijn naar de Schelde te rijden, niet zuidwaarts maar oostwaarts, naar de stroom, en dus had hij een schipper nodig en een boot.

Gelukkig had Juris vrienden die zo wanhopig waren als hij zelf.

Zijn eerste gedachten gingen naar zijn wapenkameralen met wie hij gevochten had in de Slag bij Kortrijk in het jaar 1302.

Wouter de Smet was een smid en een zeer handige vent in alles wat manueel moest gedaan worden. Hij werkte zowel als smid als juwelier. Wouter wist hoe de dikste staven ijzer te plooiën en de dunste draden zilver en goud te trekken. Hij bewerkte het hete, roodgloeiende ijzer om de meest voorkomende werktuigen te smeden. Hij was de beste ijzersmid van Gent. Wouter had voor zichzelf een grote verzameling van sleutels gemaakt. Hij kon daarmee eender welk slot openbreken, hoe groot, sterk of bijzonder klein ook. Belangrijk was dat ook Wouter het geld niet bezat om zich in te richten als zilversmid of als goudsmid hoewel hij dat vurig verlangde. Zijn zaken gingen niet zo goed in de voortdurende hongersnood van Gent. Die hongersnood had al menige burger van Gent wanhopig gemaakt, en dat was de gelegenheid die Juris greep om Wouter naar zijn expeditie van Zele te lokken. Juris kende de bedoelingen van Wouter zoals het binnenste van zijn eigen hand, want de vrouw van Juris en de vrouw van Wouter waren tante en nicht. Die stonden zeer dicht te na aan elkaar. Wouter was bijna de schoonbroeder van Juris. Ze ontmoetten elkaar meerdere malen per jaar op feestelijkheden, met Kerstmis, Pasen en Carnaval. Wouter en Juris konden op eender welk ogenblik in elkaars huis binnenvallen. Juris kende de problemen van Wouter, en vooral zijn dromen.

De wever Raes van Lake was één van de beste vrienden van Juris, steeds een medeplichtige en vertrouweling in de meest risicovolle, gedurfde initiatieven. Dat had gouden eieren opgebracht aan Raes en aan Juris, tot in de laatste maanden al hun eieren in dezelfde mand braken. De constante regen en de teleurgang van de verkoop van laken en van andere goederen had de hongersnood veroorzaakt. De financiële toestand van Vlaanderen werd catastrofaal getroffen. Raes van Lake had zich door zijn baar geld gegeten en de rest verloren, zodat hij op dit ogenblik zo noodlijdend en zo erg op zoek was naar nieuwe fondsen als Juris. Raes moest zijn huurgelden betalen, investeren in nieuwe ondernemingen en hij wou wanhopig zijn vroegere rijkdom en standing herwinnen. Diefstal was het enig alternatief dat ze beiden hadden om te overleven.

Raes had er op aangedrongen om nog een bijkomende man te hebben die mee kon dragen en mee bewaken, een sterkere man dan hij zelf was. Na veel wikken en wegen besloten hij en

Juris beroep te doen op Jan Denout. Denout was een arme arbeider onder de armsten, doch niettemin een burger van Gent, een poorter. Hij was een volder die volledig afhankelijk bleef van Raes van Lake om hem het laken te bezorgen dat hij kon vollen. Van Lake beheerste dus Denout volledig. De familie van Jan Denout hing thans gans af van de inkomsten die Raes van Lake hen bezorgde.

Jan had een misdaad begaan in zijn jeugd, het zoengeld betaald, maar niemand wou nadien nog iets met hem te maken hebben. Vele jaren geleden had Jan Denout zich gewend tot zijn wapenmakker Raes van Lake, en die gesmeekt hem werk te verlenen. Van Lake had zijn vertrouwen geplaatst in Jan, misschien een beetje terughoudend eerst, want hij ook had gehoord van de reputatie van Jan. Hij had volderswerk gegeven, en die samenwerking had voldoening geschonken zowel aan van Lake als aan Denout.

Deze laatste maanden echter, had Raes niet veel werk kunnen overhandigen aan Denout, zodat ook Jan geen geld meer had om voldersklei te kopen. Denout smeekte wanhopig om meer werk te krijgen van Raes van Lake, en ook een lening om zijn ambacht verder te kunnen uitoefenen. Raes durfde uit fierheid niet toegeven dat ook hij geen geld meer had.

Jan Denout was er bijgevolg op gebrand om met Juris en Raes deel te nemen aan de expeditie naar Zele. Hij zou de twee mannen naar de hel gevolgd zijn en zo mogelijk terug, want hij ook had gevochten in 1302 in de rangen van de Gentenaars tegen de Franse ridders. Juris en Raes vertrouwden Jan en hij hen.

Juris had dan nog een schipper nodig om met een boot op de Schelde te wachten nabij Zele, en eens te meer kwam Raes van Lake op de proppen met een naam, namelijk die van Arnout de Hert. De Hert was eigenaar van zijn eigen schip. Hij transporteerde granen van Gent naar Dendermonde en naar Antwerpen, soms ook naar Damme, Sluis en Brugge. Met de catastrofe van de falende graanoogsten in Picardië, waren zijn transporten gewoon niet meer nodig.

Het meeste graan voor Gent en voor het noorden van Vlaanderen kwam over de rivieren de Leie en de Schelde uit het noorden van Frankrijk. De schippers van Douai oefenden hun ongeschreven rechten uit op het transport van granen vanuit Frankrijk tot in Gent, tot niet verder dan de Gentse overslaghaven van Tussen Bruggen, de haven op de Leie tussen de Veebrug en de Sint-Michiels Brug. Van de Gentenaars werd er verwacht dat ze zuidwaarts niet verder dan Douai zouden varen. Het graan, het dagelijkse voedsel voor de zestigduizend mensen die in Gent leefden, en nog vele andere goederen, werden per boot over de Leie en de Schelde naar het stapelhuis van Gent gebracht. Het graan werd verkocht, en veranderde van eigenaar in de Graanhalle nabij de Veebrug. Schipper de Hert kreeg thans veel minder contracten voor het transport van granen en andere levensmiddelen dan in het verleden. De oorzaak daarvan waren de falende oogsten. De muntstukken in zijn magere reserves verdwenen snel, en hij verwachtte geen beterschap in zijn nering de volgende maanden, niet vóór het einde van het volgend jaar. Hij had er al aan gedacht zijn boot te verkopen om werk te zoeken als dagarbeider in de haven om andere schepen te beladen en te ontladen. Dat betekende echter de ultieme vernedering voor een vrije schipper van Gent!

Raes van Lake had het bijgevolg niet moeilijk om Arnout over te halen vrienden te helpen in een gevaarlijke maar zeer lonende onderneming. Jan Denout en Arnout de Hert waren tevens schoonbroeders, omdat ze zusters van dezelfde familie getrouwd hadden, vrouwen van de Scivaelsen. Familiebanden liepen zeer dicht en hecht in Gent!

Eenmaal het plan vastgelegd en de groep samengesteld, had Juris Vresele zich discreet naar Zele begeven. Hij was slechts door het dorp gereden met een kleine kar getrokken door een oud, afgeleefd paard. Hij had met ogenschijnlijke bewondering naar de gebouwen van de abdij gekeken. Hij had de kerk bezocht, was door de kapel die naar de sacristie leidde

geslenterd, en hij had kort maar nauwkeurig gekeken naar de zware deur van de sacristie. Hij had ook de mensen goed bestudeerd en nadien de andere plaatsen van het dorp, zoals de markt. Hij zag niets dat hem van zijn plan kon doen afzien. Juris was niet gestopt bij de herberg, al had hij daar mannen kunnen ontmoeten die hij nog van zijn jeugd kende. Hij was slechts door de hoofdstraat gereden, had even vertoefd langs de abdij. Nu stond hij hier op de lage heuvel te kijken naar de polders van de Schelde, terwijl hij nogmaals dacht aan alles wat hij moest doen.

De koude wind trok in rukken aan zijn klederen. De koude drong niet tot hem door. De dikke, wollen mantel die hij omgeslagen had spaarde zijn lichaamswarmte behaaglijk. Juris stond in zichzelf gekeerd met zijn gedachten. Hij hield wel van het gevoel van de wind die in zijn grijze haren woelde terwijl hij zich toch beschermd voelde. Hij genoot van de vlakke, van de eindeloosheid en de monotonie van dit landschap, van de eenheid van aarde en hemel in dezelfde, uniforme kleuren, van de harmonievolle tinten en de gelijke helderheid. Weinige mannen kwamen hier om bezit te nemen van dit land met voeten en met ogen. Nog veel minder mannen waren zich bewust van de rijkdom die aan deze grond en water kon ontworpen worden.

Juris stond als een gestuikte, sterke man van zesenvijftig jaar met een fiere houding die zijn wanhopige gesteldheid niet verraadde. De rug van Juris was nog steeds recht en stijf, hoewel hij de zwakheid der jaren verraderlijk in zich voelde kruipen. Zijn gezicht was vierkantig en gerimpeld zoals een verweerde rots. Zijn grijze haren werden in de war gewaaid door de wind. Hij droeg nooit een hoofddeksel of een huik, zelfs niet in de striemende regen. Hij was een stier van een man, koppig en steeds stug bevelend, zoals verwacht werd van een Gents familiehoofd. Juris Vresele was intelligent, hardwerkend, iemand die steeds dacht aan nieuwe initiatieven, aan expedities. Hij was een goede beheerder van zijn vermogen en van wat hij ondernam, tot hij verslagen werd, zoals zovelen van zijn generatie, door de jaren van hongersnood. Hij stond, en hij wist dat hij nooit een bedelaar zou worden. Hij zou ook deze gesel overleven, en opstaan en opnieuw rijk worden.

‘God,’ bad hij, zijn handen kruisend, ‘ik besef dat ik van U ga stelen, maar ik beloof U dat ik wat ik steel U honderdvoudig zal teruggeven. Ik heb nog nooit iets van U gevraagd, zelfs niet mijn leven te redden toen dat in gevaar kwam. Vergeef me, smee ik U, maar als ik dit niet doe, en als U me niet helpt dit te verwezenlijken, dan verhongert mijn familie. Ditmaal doe ik waarachtig een nederig beroep op U!’

De gedachten van Juris dwaalden af. Hij had veel verloren!

De meeste goederen en huizen waarvan hij de eigenaar was geweest in Gent, waren hem afgenomen reeds vóór de jaren 1300 wegens rebellie tegen de schepenen van de stad. Dat was de zwaarste slag geweest voor zijn familie, maar het had hem noch gedood noch op zijn knieën gedwongen.

Slechts rijke landeigenaars, steeds dezelfde leden van de enkele oude patriciërsfamilies van Gent konden weleer gekozen worden als schepenen. De meeste van die families bleven trouw aan de kroon van Frankrijk, de reden waarom ze Leliaerts genoemd werden, in navolging van de witte lelie, het koninklijk symbool van Frankrijk. Toen Juris en zijn vrienden zich uitgesproken hadden ten voordele van de graven en het graafschap, en zich geuit hadden tegen de Franse koningen die Vlaanderen wilden annexeren en plunderen, hadden de schepenen zijn bezittingen verbeurd verklaard. Sommige van zijn landerijen buiten Gent, ten noorden van Dendermonde, langs de Schelde en ook meer in het binnenland gelegen, waren hem met machtsmisbruik ontnomen wanneer hij protesteerde tegen de corruptie en de belastingen

geheven door de schepenen. Waarom zou hij betalen voor de organisatie van tornooien in de markten van Gent voor de ridders van de stad?

De beste vriend van Juris, Willem van Artevelde, van wie de familie oorspronkelijk van Ertvelde kwam, een dorp niet ver van Zele, had ook aldus landerijen verloren. Willem, steeds een goede raadgever, was enkele jaren geleden gestorven, verscheurd door verdriet en spijt. Willem had ook veel van zijn rijkdom verloren, maar hij overleefde zoals Juris. Niet alles wat de Arteveldes en de Vreseles bezaten stond ingeschreven in de archieven van Gent. De schepenen hadden zich niet alles herinnerd, of anders was de administratie mild geweest. Juris en Willem hadden hun landen ver van Gent behouden. Hun turfvenen bleven intact, hun handelsconnecties bleven actief, niet alle baar geld verdween. Juris en Willem konden niet openlijk hun inkomen van de overblijvende bezittingen in het gezicht van de schepenen gooien. Ze hadden geveinsd alsof ze geen geld meer hadden en zich samen uitgehuurd als krijgers in de gewapende troepen van de zoon van de graaf van Gulik die regent van Vlaanderen was in 1302.

Vlaanderens strijd voor het bestaan

Wilhelm von Jülich kwam uit een klein graafschap van het Duitse Rijk dat tussen de aartsbisdommen van Luik en Keulen stak. Hij werd Willem van Gulik genoemd in Vlaanderen, Guillaume de Juliers in Frankrijk.

Willem van Gulik was de kleinzoon van Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen. De toenmalige graaf van Vlaanderen en zijn zoon, Robrecht van Béthune - die de Leeuw van Vlaanderen genoemd werd -, waren gevangen genomen door de koning van Frankrijk omdat die koning het land van Vlaanderen en de rijkdommen daarvan begeerde en het graafschap wou toevoegen aan zijn kroongebieden.

Vlaanderen was veruit het rijkste gebied in het feodale koninkrijk van Frankrijk, maar het was samengesteld uit regio's die zeer verschillend waren van karakter en taal.

De graaf van Vlaanderen bezat land waar Frans gesproken werd, de gebieden met steden zoals Lille en Douai, en ook uitgestrekte territoriums waar dialecten van Vlaams gesproken werden. Die laatste telden een aantal van de rijkste en grootste steden van het vasteland, zoals Brugge, Gent en Ieper. De graaf hield die gebieden in feodaal leen van de koning van Frankrijk.

De graaf van Vlaanderen bezat eveneens ten noordoosten land dat in feodaal leen afhing van het Duits Keizerrijk, zoals de streek die de Vier Ambachten genoemd werd. Ook het Land van Aalst en het Land van Waas behoorden daartoe. De graaf was de heer van de mooie stad Vere op het eiland Walcheren in Zeeland. De graaf van Vlaanderen had tevens door huwelijken de graafschappen Nevers en Rethel in Frankrijk geërfd. Gwijde van Dampierre had zelfs het markgraafschap Namen gekocht van Boudewijn van Courtenay.

Brugge, Gent, Ieper, Lille en Douai waren de parels die schitterden in de ogen van Filips de Schone, koning van Frankrijk. Ze waren de rijkste steden van zijn koninkrijk, en ze lagen alle in Vlaanderen!

Ja, meende Juris Vresele met trots, Vlaanderen was inderdaad rijk, eerder vindingrijk dan rijk in natuurlijke grondstoffen. Het grootste mirakel was wellicht nog dat Vlaanderen geen gebrek leed aan bekwame leiders in tijden van omwentelingen en nood.

De graaf van Vlaanderen had vele zonen het leven gegeven. Zijn familie had zich uitgestrekt van Vlaanderen tot in Nevers en Rethel in Frankrijk, tot Jülich in het Duitse Rijk, en in mindere mate tot in andere graafschappen. Een huwelijk tot de familie van Vlaanderen werd erg gezocht.

Toen de graaf en zijn opvolger in Frankrijk gevangen genomen werden, hadden Willem van Gulik en Gwijde van Namen de leiding genomen als vertegenwoordiger van de autoriteit van de graaf van Vlaanderen. Willem was een kleinzoon van de graaf van Vlaanderen, Gwijde een zoon. Willem en Gwijde leidden de Vlaamse opstand tegen de eierzuchtigheid van de koning van Frankrijk. De opstand werd ondersteund door de leden van de gilden van de steden, doch meestal niet door de schepenen. De opstand verspreidde zich en leidde tot de Slag der Gulden Sporen in 1302, waarin de Franse en Vlaamse legers tegen elkaar insloegen. Vlaanderen had het aangedurfd het machtige koninkrijk van Frankrijk uit te dagen, en het had gewonnen! De Vlaamse troepen hadden het Frans leger nabij Kortrijk in het Groeninge veld verslagen. De gouden sporen van de Franse ridders werden opgeraapt en in een kerk van Kortrijk opgehangen om hun naam te geven aan de veldslag.

Willem van Artevelde en Juris Vresele waren tienmannen geweest, sergeanten, leiders van krijgers, in die slag voor van Gulik en voor Gwijde van Namen, en ze hadden Raes van Lake, Wouter de Smet en Jan Denout in het legerkamp ontmoet. Zij waren laat aangekomen, zoals de troepen van de duizenden Gentenaars geleid door Jan Borluut. Borluut was op eigen initiatief ter hulp gesneld van de Brugse militie en de ridders van Vlaanderen. De schepenen van Gent hadden geweigerd om zijde te kiezen in het conflict, en daarin bleven ze trouw aan Frankrijk. De mannen van Borluut waren de stad uitgeglijpt en namen deel aan het heetst van de slag. De Slag van Groeninge was een pret geweest voor Borluut, een vrolijke slag die gevochten en gewonnen werd door de Vlamingen! Juris had zich zeer jong in die confrontatie gevoeld, hoewel hij al heel wat ouder was dan zijn vrienden van Lake, de Smet en Denout. Hij was al bijna twee maal ouder geweest dan zij in die strijd, en bij algemene overeenkomst als hun leider beschouwd door zijn charisma en zijn vurigheid in de duels van de slag.

Juris herinnerde zich levendig hoe hij tussen de Vlaamse troepen naast zijn banier gestaan had, met een terrein vóór zijn ogen dat leek op de polders naast Zele. Het was een sompig veld, bezaaid met ondiepe grachten die half gevuld waren met water. Het leger wachtte achter een reeks van watergrachten ter verdediging tegen de onstuimige aanvallen van de Franse ridders. De Vlamingen waren blijven wachten met hun goedendags vast gestoken in de aarde om de Franse paarden en ridders er op te spietsen. Ze hadden een muur gevormd van stalen spietsen.

Goedendags waren eerder korte lansen die bovenaan een dikke cilinder van hout en ijzer toonden onder een scherp lemmet van een voet lang. Het wapen kon zowel gebruikt worden als een speer en als een slagtuig, en de Vlamingen hadden het met een bijzondere handigheid die dag gebruikt. Juris en zijn vrienden hadden in een verdedigingslijn gestaan in het midden van het leger, op een kleine heuvel.

De kruisboogschutters van Frankrijk hadden het eerst aangevallen en vele slachtoffers geëist onder de Vlaamse ridders en leden van de gilden. De Franse ridders, vreemd dat de overwinning van hen gestolen werd door hun voetvolk, hadden dan plots aangevallen en daarbij een deel van hun eigen voetvolk onder de hoeven van hun paarden verpletterd. Juris had de schreeuwen van pijn en genade goed kunnen horen.

Toen de paarden naar de Vlaamse slaglijnen stormden, hadden de zware dieren hun poten gebroken in de grachten van het Groeninge Veld. De grachten werden opgevuld met jankende

paarden, de dode en gewonde dieren, en de lichamen van de gevelde ridders. De golf van donderende ridders gekleed in ijzer, zilver en goud, werd daarna gestopt. De Franse strijders werden afgeslacht door de leden van de gilden die de ridders opvingen in dichte rijen van goedendags. De Vlaamse infanterie droeg slechts maliënkolders, of lagen van wollen tunieken op lederen jekkers onder ijzeren platen op hun borst.

Duizenden fiere Franse edelheren werden zonder genade afgeslacht. De goedendags werden bloedig gebruikt die dag, zowel als knotsen als spietsen, om harnassen te doorsteken en om te verpletteren.

Weinig genade werd gegund aan de Franse ridders. Weinig gevangenen werden gemaakt die dag. Dat gebeurde eveneens op bevel van Willem van Gulik en van Gwijde van Namen als regenten van Vlaanderen. Willem vooral wou wraak nemen op de afslachting door de Fransen van zijn oom, Walram van Gulik, tijdens de Slag van Bulskamp in 1297.

De Vlamingen haatten de politiek van toe-eigening van hun land door de Franse Koning Filips de Schone. Ze vochten meer tegen de hebzucht van de koning dan uit liefde voor hun graaf, menend dat hun vrijdomsrechten en hun andere oorkondes door de koning zouden genegeerd worden. De leden van de gilden en de ridders van Vlaanderen hadden daarom een wanhopige maar vermaarde overwinning behaald onder de leiding van Willem van Gulik, Gwijde van Namen en de Zeelandse ridder Jan van Renesse. Ze hadden voor eeuwig de Fransen gedwongen vrees en achterdocht te koesteren bij het zicht van een groep Vlaamse wapenlieden.

Juris Vresele en Willem van Artevelde werden gewond, maar niet erg. Ze hadden Jan Borluut vergezeld op diens terugkeer naar Gent, waar hun vroegere veroordelingen direct vergeten werden. Sterke vriendschapsbanden werden gesmeed, de vriendschap van wapenmakers, tussen de Arteveldes, Vreseles, Van Lakes, de Smets en Denouts, en het was van weinig belang dat de ene rijk was en de andere arm.

De Slag van de Gulden Sporen had echter bij Juris Vresele een levenslange afkeer teweeggebracht voor meer geweld. Juris had de wreedheid van een veldslag ervaren. Hij had de gewonde, verminkte en dode mannen zien liggen op de bebloede grond, mannen met doorgesneden kelen, verbrijzelde schedels, lange open zwaardwonden, buiken opengereten door lansen of bijlen zodat de mannen hun ingewanden verloren, dolken gestoken door de vizieren van de helmen van de ridders tot in ogen en breinen. Hij had de stank van het slagveld geroken, de urine, de uitwerpselen die mannen niet konden ophouden in hun vrees, de braaksels, gemengd met warm bloed. Hij had hongerige honden menselijk vlees zien verscheuren, breinen zien opeten, en zien likken aan het bloed. Raven kwamen pikken aan zachtere morzels, aan ogen, lippen en neuzen. Daarna waren andere aasdieren komen opdagen, oude mannen en vrouwen, die tussen de lijken zochten naar gouden knopen of een verborgen munt vergeten door de overwinnaars op hun verslagen vijanden. Veldslagen waren een zeer dure wijze om een standpunt te winnen, vond Juris. De gevechten leken wellicht triomfantelijk voor de overwinnende overlevenden, maar ze waren catastrofaal voor de families van de slachtoffers. Juris leed aan nachtmerries, meerdere maanden lang. Slagvelden waren de hel op aarde!

De Slag van de Gulden Sporen van de elfde juli 1302 werd zo genoemd omdat de Vlamingen driehonderd gouden sporen op het slagveld opraapten en in een kapel van het Groeningeveld van Kortrijk ophingen, later in een kerk van Kortrijk. Toen leken de Vlaamse scharen onder Willem van Gulik en Gwijde van Namen onoverwinbaar. Hadden ze het gewild, dan hadden ze kunnen doorsteken tot diep in Frankrijk, en Parijs kunnen veroveren.

Jan Borluut en zijn tropen keerden weer naar Gent. Ze werden op enthousiast gejuich onthaald door de bevolking. Daarna begon het doden van de Leliaerts en de wraak van Artevelde, van Vresele en van Borluut zoals van vele andere leiders van de Gentse militie.

De banieren met de Franse lelies van de Leliaert schepenen werden aan stukken gescheurd. De schepenen werden uit hun ambt gezet. Een bericht, gezonden aan Willem van Gulik, meldde dat voortaan de stad Gent weldegelijk zou deelnemen aan de opstand tegen de koning van Frankrijk.

Op de vijftiende juli van 1302, vier dagen na de veldslag, deden Willem van Gulik en Gwijde van Namen hun triomfantelijke intrede in Gent. Vanuit zijn kerker in Frankrijk beval de oude Graaf Gwijde van Dampierre alle bezittingen van de Leliaerts verbeurd, om verkocht te worden ten voordele van de moedige ambachtslieden die aan de zijde van de regent gevochten hadden. Juris Vresele haalde zijn reserve boven en kocht sommige van zijn vroegere landerijen terug. Willem van Artevelde bleef nog een volledig jaar in dienst van Willem van Gulik. Hij was er getuige van hoe de Vlamingen de steden Lille en Douai veroverden. Al de gebieden van het vroegere Vlaanderen werden heroverd op de Franse garnizoenen, en zelfs Lessines in het graafschap Henegouwen werd ingenomen.

In april van 1303 sloegen de Vlaamse en Franse legers opnieuw tegen elkaar te Arques, dicht bij de stad van Saint-Omer. Het Frans leger werd toen opnieuw verslagen!

Een andere oorlog dreigde echter voor Vlaanderen. De graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, een afstammeling van het huis van Avesnes dat de eeuwige vijand was van de Dampierres en de Béthunes, viel de stad Vere aan op het eiland Walcheren. De graaf van Henegouwen nam de stad die toebehoorde aan de graven van Vlaanderen in. De Vlaamse leiders verzamelden dan een invasievloot te Sluis om Walcheren te veroveren, maar Juris Vresele was al naar Gent teruggekeerd in die tijd. Hij keerde weer naar zijn thuis en naar de zaken die hij zo lang had verwaarloosd. Voor hem was de oorlog toen al lang over.

De oorlog in Vlaanderen duurde voort. Juris Vresele vergat nooit dat de nieuwe regent, de tweede zoon van de graaf, Jan van Namen, een bondgenootschap trachtte op te bouwen met de koning van Engeland, Edward I. Die koning verkoos neutraal te blijven in het conflict, in ruil voor het stoppen van de Franse steun aan de Schotten die in een oorlog met Engeland verwickeld waren. Juris moest met enige bitterheid ervaren dat geen enkel land en geen enkele heerser de natuurlijke bondgenoot van Gent en van Vlaanderen was. Bondgenootschappen werden afgesloten in nood of in de interesse van het ogenblik, en bondgenootschappen duurden slechts zolang de belangen gelijk liepen. Het was allemaal een zaak van pragmatische overwegingen en van economische en militaire macht. Vlaanderen had veel van beide! Het graafschap was rijk van haar industrie en handel, en haar inwoners bleken voldoende heethoofdig om naar de wapens te grijpen zodra een leider behept met enige welsprekendheid hen van een noodsituatie kon overtuigen.

Na 1303, na de schermutselingen van Arques, moest Filips de Schone het hoofd bieden aan zware en pijnlijke problemen betreffende zijn militaire paraatheid. De koning had zo weinig fondsen over, dat hij zijn huurlingenleger niet meer kon betalen! De toestand van zijn staatschat was er trouwens waarschijnlijk al de reden voor geweest waarom hij Vlaanderen had willen annexeren. Zijn troepen begonnen te muiten, namen hun leiders voor het losgeld gevangen, en ze begonnen de dorpen van Noord-Frankrijk te plunderen. Wanneer hij hoorde van de tegenslagen van de koning, opende Jan van Namen onderhandelingen met Filips de Schone. Een wapenstilstand werd ondertekend op de

eenentwintigste september van 1303. Die wapenstilstand moest een periode van acht maanden duren. Ten gevolge van dit verdrag moest het Frans leger zich terugtrekken ten westen van Doornik. Dat gebeurde onder de druk van de Vlaamse milities. Graaf Gwijde van Dampierre, zevenenzeventig jaar oud, werd uit de gevangenis vrijgelaten voor de duur van de wapenstilstand, samen met zijn andere zoon, Willem van Dendermonde.

Het doel dat Koning Filips wou bereiken met de vrijlating van de graaf van Vlaanderen was een duurzame vrede te verwezenlijken. Ondertussen ging het militair leiderschap in Vlaanderen over in andere handen, nu in die van Filips van Chieti, de vijfde zoon van Graaf Gwijde.

Filips van Chieti had tot dan toe in Italië gewoond, waar hij de domeinen van zijn echtgenote te Chieti in de Abruzzes beheerde. Hij verliet die bezittingen in Italië en kwam met een huurlingenleger aan in Vlaanderen als nieuwe regent.

Ondertussen woedde de oorlog van Vlaanderen in Holland en Zeeland onophoudelijk verder. Jan II, hertog van Brabant, eiste ook een deel van Holland op, eigenlijk gans Holland. Hij vroeg niet de mening van de Vlamingen betreffende zijn interventie en zijn aanspraken. De Franse Koning Filips de Schone schepte natuurlijk veel genoeg in die verwarring. Hij huurde de admiraal Rainier Grimaldi in om de Vlaamse vloot in het noorden te teisteren. De galeien van Grimaldi zonken de meeste Vlaamse schepen nabij Zierikzee, en Gwijde van Namen werd gevangen genomen na een hard gevecht. Vlaanderen verloor veel strijders.

Na die zeeslag slaagden nieuwe onderhandelingen voor een Vlaams-Franse vrede niet in hun opzet. Graaf Gwijde van Dampierre moest terugkeren naar zijn gevangenis in Frankrijk, omdat hij dit gezworen had als een duurzame vrede niet kon afgesloten worden. Aan het einde van april 1304 keerden Gwijde van Dampierre en zijn zoon, Willem van Dendermonde, terug naar hun gevangenis te Compiègne. Diezelfde maand, bij het einde van de wapenstilstand, vielen de Franse garnizoenen weer de Vlaamse dorpen in de grensstreek aan, wat een nieuwe oorlog betekende.

Frankrijk en Vlaanderen monsterden weer grote legers aan. De twee strijdkrachten stonden tegenover elkaar op Vlaams grondgebied. Ze draaiden een lange tijd rond elkaar heen tot ze een veldslag durfden te wagen. Op de tiende augustus bezette het Frans leger de hoogtes van Pevelenberg. De twee legers, elk ongeveer even sterk, observeerden elkaar, maar bewogen zich niet. Ten slotte trokken de Fransen zich terug, zodat op de zeventiende augustus de Vlaamse troepen positie konden nemen boven op de Pevelenberg. De Fransen keerden terug de volgende dag, en de veldslag werd gevochten.

Koning Filips de Schone had de leiding over de Franse ridders. Hij ontsnapte nauwelijks aan de dood op het slagveld. De drie leiders van het Vlaams leger waren Jan van Namen, Willem van Gulik en Filips van Chieti, drie gewezen regenten en uitstekende oorlogsvoerders.

Bij het einde van de dag, toen langs beide zijden de overwinning werd gewonnen verklaard en weer verloren, leden de beide legers elk meer dan drieduizend doden. De twee legers waren uitgeput. Toen ze zich terugtrokken, lag Filips de Schone gewond in een tent en Willem van Gulik was gedood.

Juris Vresele hoorde van de verschrikking in Gent. Hij had niet meegevochten in die veldslag.

Na Pevelenberg plaatste de Franse koning eerst een beleg aan de stad Lille. De troepen van Filips van Chieti hadden daar een toevlucht gezocht. De Franse ridders braken echter het beleg af om zich te keren naar Jan van Namen die hen bedreigde met een ander leger. Op dat zeer kritieke ogenblik kwam Hertog Jan II van Brabant, de gebuur van Vlaanderen, op de

proppen met vredesvoorstellen voor de krijgsmachtigen, zodat in september een vredesverdrag getekend werd tussen Jan van Namen, als regent van Vlaanderen, en de koning.

De onderhandelingen van die vrede hadden plaats in de abdij van Marquette. Het Vredesverdrag van Marquette was slechts een nieuwe wapenstilstand, overeengekomen voor een onbepaalde duur. Toch werden alle gevangenen van beide partijen vrijgelaten. De Leliaerts van Vlaanderen mochten terugkeren naar hun steden en landerijen, hun bezittingen werden hun weergegeven. De Vlamingen kregen amnestie voor hun opstand tegen hun feodale opperheer. Ze moesten echter een vergeldingsboete van vierhonderdduizend pond betalen, een enorme som, en daar bovenop nog een jaarlijkse rente van tienduizend pond. De graven van Vlaanderen werden uit hun gevangenis vrijgelaten, maar Robrecht van Béthune, de oudste zoon van Graaf Gwijde, keerde slechts in juli van 1305 naar Vlaanderen terug. Hij kwam terug met het lijk van zijn vader, Gwijde van Dampierre, die gestorven was in maart van dat jaar.

Het belangrijkste resultaat van het verdrag was dat Vlaanderen haar integriteit en haar autonomie onder haar graven bewaarde, alsook haar vrijdommen die in de oorkondes van weleer opgeschreven waren. Onder de wapenstilstand van Marquette begonnen nieuwe onderhandelingen tussen Vlaanderen en de koning van Frankrijk. De afgevaardigden van Vlaanderen waren vier edelheren onder wie drie de belangen van de graaf van Vlaanderen behartigden en slechts één de belangen van de steden.

De besprekingen mondten uit in het Verdrag van Athis-sur-Orge dat afgesloten werd op de drieëntwintigste juli van 1305. Dit was het meest schandelijk verdrag dat Vlaanderen ooit in haar lange geschiedenis aanvaardde, en dat daarom dadelijk door de Vlaamse steden het Verdrag van de Ongerechtigheid genoemd werd.

De onderhandelaars van Vlaanderen waren wanhopig geweest om Robrecht van Béthune, de nieuwe graaf van Vlaanderen, te ontlasten van zijn verplichtingen betreffende zijn gevangenis.

Het enige positieve punt in het verdrag was dat de integriteit van Vlaanderen, zoals al verklaard in de Wapenstilstand van Marquette, bevestigd werd. Vlaanderen bleef onschendbaar en behield haar vrijheden. Het graafschap moest echter de vierhonderdduizend pond boetegeld nog steeds betalen, gespreid over vier jaar, plus de verdubbelde jaarlijkse rente van twintigduizend pond. Vlaanderen moest tevens aan de Franse koning gedurende vijf jaar zeshonderd ridders leveren om te strijden in het koninklijk leger, en binnen de twee jaar moesten de versterkingen rond de steden van Brugge, Gent, Ieper en Lille neergehaald worden. De kasselrijen van Lille, Orchies en Douai zouden bezet worden door Franse troepen als garantie voor het verdrag, wat eigenlijk betekende dat de Vlaamse graaf die streken verloor aan Frankrijk.

Het verdrag bevatte nog meer vernederende voorwaarden, waaronder de ergste clausule bepaalde dat de edellieden en de steden van Vlaanderen onderhevig konden worden gesteld aan de excommunicatie door de Paus. Die ban kon uitgesproken door twee Franse bisschoppen op eenvoudig verzoek van de Franse koning. Ook slechts de koning kon die excommunicatie beëindigen. Deze clausule werd ingelast met het akkoord van de Paus, die hiermee zijn religieuze voorrechten afstond aan de Franse koning! Het verdrag kon ook op eender welk ogenblik willekeurig veranderd worden door de Franse koning.

Niemand die in Vlaanderen bij zijn volle verstand bleef, en minst van al de Gentenaars, begreep waarom de Vlaamse onderhandelaars zulke vernederende clausules aanvaard hadden,

maar dat was de prijs die moest betaald worden om de graaf uit de Franse gevangenis te verlossen.

Vlaanderen hield wel van Robrecht van Béthune, de Leeuw van Vlaanderen, maar met het Verdrag van Athis brak er iets in het respect voor de graaf bij de Vlaamse stedelingen.

Vlaanderen gromde zo erg, dat een nieuwe Paus, Clemens V, een samenkomst vroeg van de twee partijen. Die gesprekken leverden niets op, want uiteindelijk was en bleef Paus Clemens een Fransman, Bertrand de Got, die toch de Franse standpunten bijtrad. De Paus bevestigde slechts het Verdrag van de Ongerechtigheid.

Reeds in maart van 1309 braken er opstanden uit in Brugge tegen het verdrag, oproeren die zich verspreidden naar de andere steden van Vlaanderen. De Franse koning begreep dat als hij het risico wou vermijden om eens te meer Vlaanderen te moeten binnentrekken met een leger, hij het een en het ander zou moeten toegeven. Hij verklaarde zich akkoord om de eeuwigdurende rente van twintigduizend pond om te zetten tot een eenmalige te betalen som van zeshonderdduizend pond. Vlaanderen had dit voorstel nog kunnen aanvaarden, tot de Vlaamse edelen begrepen dat de koning een nieuwe munt geslagen had die drie maal meer waard was dan de oude. De zeshonderdduizend pond moest betaald worden in die nieuwe munt, wat de schuld van Vlaanderen verdrievoudigde!

De opstand bleef rommelen in het graafschap, tot Koning Filips de Schone het Verdrag van Parijs aanvaardde op de negende april van 1309. Dit verdrag bevestigde nogmaals de integriteit van Vlaanderen, en de amnestie voor de Vlaamse opstandelingen. De muren en de versterkingen rond de steden moesten niet meer vernietigd worden. Graaf Robrecht van Béthune drong er bij de steden op aan om dit verdrag te ondertekenen. H wou ook zo weinig mogelijk problemen met de Franse kroon. Brugge weigerde echter te tekenen en de andere steden volgden haar voorbeeld, zodat die overeenkomst nooit onderschreven werd door de Vlamingen.

De integriteit van Vlaanderen werd trouwens in vraag gesteld door een andere gevaarlijke ontwikkeling.

De oudste zoon van Graaf Robrecht van Béthune was Lodewijk van Nevers, een eerder frivole man die reeds uitgestrekte gebieden van zijn vader gekregen had, zoals de graafschappen van Nevers en Rethel. Hij verkeerde echter steeds in geldnood.

Koning Filips de Schone zond boden naar Lodewijk van Nevers met het voorstel om de erfenis van Lodewijk, Vlaanderen, van hem af te kopen voor honderdduizend pond en een jaarlijkse rente van twintigduizend pond. Lodewijk zou in ruil daarvan enige uitbreidingen krijgen van zijn graafschap Nevers. De koning beloofde eveneens te zorgen voor prachtige huwelijken voor de kinderen van de toekomstige Graaf. Lodewijk aarzelde zo lang, tot de koning de te Nevers wonende kinderen van Lodewijk te pakken kreeg en hen gevangen nam. Filips hield de kinderen in bewaring in Parijs. Lodewijk van Nevers protesteerde bij de koning, maar hij werd zelf opgesloten in de gevangenis van Moret nabij Parijs. Daarna nodigde Filips de Schone opnieuw de vader van Lodewijk, Graaf Robrecht van Béthune, uit om nog maar eens te komen onderhandelen. Vermits de zoon en erfgenaam van Graaf Robrecht en zijn kleinkinderen als gijzelaars gehouden werden, kon Robrecht niets anders doen dan in te stemmen met de nieuwe eisen van de koning.

In het Verdrag van Pontoise stond Robrecht van Béthune, graaf van Vlaanderen, al zijn feodale rechten af aan Frankrijk op Béthune, Lille, Douai en Orchies. Vlaanderen zou wel geen jaarlijkse rente meer moeten betalen aan de koning, maar wel aan de graaf. De misdaden van de graaf aangedaan aan zijn feodale heer, de koning, werden hem vergeven. Niets in dat

verdrag vermeldde expliciet dat de zoon en de kleinkinderen van de graaf uit de gevangenis zouden verlost worden.

In januari van 1313 slaagde Lodewijk van Nevers er in te ontsnappen uit zijn gevangenis van Moret. Hij vluchtte naar Gent. De koning zond troepen uit om Lodewijk te arresteren, maar Lodewijk vluchtte naar de oostelijke gebieden van Vlaanderen die deel uitmaakten van het Duitse Keizerrijk, waar de Franse ridders het niet waagden op te treden. Ze durfden niet een incident met de keizer uit te lokken.

De uiterst vertoornde Filips de Schone verklaarde daarop Lodewijk verbeurd van al zijn rechten op de graafschappen Nevers, Rethel en Vlaanderen. Op paaszondag van 1313 echter, liet Lodewijk van Nevers een toespraak aflezen in de Predikherenkerk van Gent, de kerk van de Dominicaanse broeders. Die toespraak was gericht aan de edellieden en aan de steden van Vlaanderen. De graaf noemde de verordeningen van de koning van Frankrijk tegenstrijdig met de natuur der dingen en strijdig met de rede.

Een nieuwe oorlog met Frankrijk dreigde!

Paus Clemens V kwam tussen om een vredesconferentie te Arras te organiseren tegen eind juli van 1313. Die onderhandelingen hadden plaats, maar brachten weinig verandering mee. Filips de Schone had toen ook andere zorgen om het hoofd, namelijk het proces tegen de Tempelridders en het schandaal van de Toren van Nesle.

Het proces tegen de Tempeliers eindigde in maart van 1314 met de terechtstelling van de Grootmeester van de orde, Jacques de Morlay, op de brandstapel. De Morlay vervloekte Filips de Schone en zijn nakomelingen. Honderdduizenden Vlamingen wensten de koning geen beter lot toe.

Het schandaal van de Toren van Nesle deed meer afbreuk aan het koninklijk prestige. De drie schoondochters van Filips de Schone hadden samen twee minnaars, twee knappe schildknapen. Ze ontmoetten elkaar in het geheim in de Toren van Nesle, één van de versterkingstorens van de muren rond Parijs. Het overspel werd ontdekt en openbaar gemaakt. De drie prinsessen werden kaal geschoren en moesten getuige zijn van de terechtstelling van hun minnaars. De twee mannen werden geradbraakt tot er geen beentje in hun lichaam nog heel bleef, daarna werden ze levend gevild, hun genitaliën werden afgesneden, en ze werden onthoofd.

Eén van de prinsessen werd gewurgd in haar kerker. Het huwelijk van een andere prinses werd geannuleerd en ze werd in een gevangenis gegooid tot ze de heilige geloftes aflegde en in een klooster non werd. De derde edelvrouw ontliep zulke straffen, werd een jaar later vrijgelaten en kon zelfs later koningin van Frankrijk worden.

Met het einde van die twee conflicten in de vroege zomer van 1314 kon de oorlog met Vlaanderen hernemen.

Filips de Schone opende de vijandelijkheden door opnieuw te plannen om Vlaanderen in handen te krijgen. Hij deed drie van zijn bisschoppen de excommunicatie over Vlaanderen uitspreken. Geen heilige sacramenten mochten nog uitgedeeld worden in Vlaanderen. Geen doopsels, huwelijken of begrafenisplechtigheden mochten nog gevierd worden in de kerken, geen communiediensten nog gehouden.

Graaf Robrecht van Béthune negeerde gewoon die excommunicatie! Robrecht weigerde ook zich te melden aan het koninklijk hof van Parijs. Hij zond een delegatie van edellieden naar het hof, maar die werd niet tot de koning toegelaten. Het parlement van Parijs bevestigde daarop de excommunicatie en verklaarde alle bezittingen van de graaf van Vlaanderen verbeurd en aangeslagen.

De legers van Vlaanderen en van Frankrijk verzamelden zich weer. Ze trokken op tegen elkaar, maar geen legerleider durfde een veldslag te wagen. Koning en graaf gaven er bijgevolg de voorkeur aan weer aan de onderhandelingstafel te gaan zitten, ditmaal te Orchies nabij de abdij van Marquette. Een nieuwe wapenstilstand werd ondertekend aan het begin van september van 1314.

Een tijdje later werd Filips de Schone zwaar gewond tijdens een jachtongeluk. Hij stierf in november van dat jaar. Lodewijk X de Woelzieke werd koning van Frankrijk.

In mei van 1315 ondertekenden die nieuwe koning en de zoon van Lodewijk van Nevers een geheim verdrag. Volgens dat verdrag zou die zoon van Lodewijk, die ook Lodewijk heette, de Graaf opvolgen in het geval Lodewijk de Oudere eerder zou sterven dan zijn vader, Graaf Robrecht van Béthune. Die overeenkomst betekende dat de tweede zoon van de graaf, Robrecht de Jongere, zou overgeslagen worden als wettelijke erfgenaam.

Robrecht protesteerde bitter. De Franse koning had daarmee zijn doel bereikt tweedracht te zaaien in de grafelijke familie: Lodewijk de Woelzieke verkoos Robrecht de Jongere niet te antwoorden, omdat die Robrecht zich één van de meest luidruchtigste tegenstanders van de verdragen had getoond, en het Verdrag van de Ongerechtigheid, het Verdrag van Athis, weigerde te erkennen. De koning wou de jonge Lodewijk zien graaf worden omdat hij terecht meende dat die jongeman meer kneedbaar zou zijn en veel meer toegewijd aan de zaak van de Franse kroon.

Robrecht dreigde met een oorlog, doch dan begon de verschrikkelijke hongersnood in de jaren van 1315 en 1316. De hongersnood duurde zo lang dat het onmogelijk werd voor iedere zijde om een leger te lichten.

In juli van 1316 al stierf Lodewijk de Woelzieke. Hij was slechts zevenentwintig jaar oud. Zijn opvolger werd Filips van Poitiers genaamd Filips de Lange, de broeder van de overleden koning. Hij diende eerst als regent van Frankrijk omdat de echtgenote van Lodewijk zwanger was.

Paus Clemens V stierf ook in april van 1314, maar zijn opvolging verliep zeer moeizaam. Na onophoudelijke twisten tussen verschillende partijen van kardinalen in Rome en Avignon, werd een overeenkomst slechts bereikt in dat jaar van 1316. De nieuwe paus werd Johannes XXII, een paus die ook verkoos te Avignon te verblijven, eerder dan terug te keren naar Sint Pieter in Rome.

Zo stonden de zaken thans in Vlaanderen. De gebeurtenissen in de strijd om de oppermacht in het land waren veelvuldig geweest, complex en kostelijk. Ze hadden lang geduurd. Maar belangrijker voor de Vresele familie was dat Juris Vresele geen geld meer had.

De hongersnood die de reserves van de Vreseles vernietigde, had ook de reserves van tweederde van de beste families van Gent als water voor de zon doen verdwijnen.

Gent leek gedoemd. De lijken van de verhongerende mensen lagen in de straten van de stad. Mensen stierven elke dag van de honger en de verderving. De gezichten van de hongerigen in de stad toonden harde lijnen. Hun huid was bleek en als oud perkament, zo dun over hun beenderen getrokken. Ze leken wel levende skeletten. Broodmagere, uitgehongerde jongens en meisjes klampten de mensen aan die er uitzagen alsof ze nog goed gevoed waren en die er nog gezond bijliepen. Als de kinderen dan toch een muntje kregen of een stuk brood, liepen ze er snel mee naar huis om daar hun schat te verdelen en op te eten. Relletjes over voedsel braken overal in de stad uit. Slechts de sterksten en de sluwste mensen overleefden.

Diefstallen hadden overal plaats. Gent was aan het sterven.

Op dat ogenblik besliste Juris Vresele iets wanhopigs te wagen, want zijn ondergang wou hij nooit aanvaarden. Als God alles van hem had weggenomen in de hongersnood, dan zou hij, die steeds eerlijk was gebleven en steeds hard had gewerkt, wel iets mogen terugnemen van God! Hij zou niet echt stelen, doch slechts een lening nemen op God. Juris wou niet dat zijn familie moest lijden voor de zonden van anderen. Hij dacht thans in verdriet na over al die gebeurtenissen die Vlaanderen en zijn familie naar de ondergang had geleid. Hij vervloekte de koning en hij vervloekte de graaf. Hij vervloekte de Leliaert schepenen die de noden van de bevolking van Gent niet ten harte hadden genomen.

De duisternis viel over Zele. Juris had deze nacht uitverkozen voor zijn diefstal omdat het volle maan was. Slechts zeer diffuus licht scheen echter door de dikke wolkenlaag om de glooiingen van het landschap te tonen. Juris dook uit zijn vele beschouwingen en wandelde zijn heuveltje af, de polders in, meer vastberaden dan ooit. Als de koningen en de graven, de edellieden en de schepenen zich niet om hem en zijn familie bekommerden, dan moest hij dat wel doen.

De abdij van Sint Ludgerus

Juris Vresele liet terug naar zijn kar. Hij stapte op de bank, nam de teugels, en deed zijn paard op de weg naar Zele stappen, wat het dier lusteloos ook deed. Juris vreesde dat het dier op de weg in slaap zou vallen, zo moeizaam kwam het oude paard vooruit. Hij reed rond het dorp en stopte op de weg naar Gent, nabij een zijsprong waar drie eiken samen groeiden.

Op de weg vorderde niemand, want de duisternis was gevallen. Juris was er dan klaar voor om onopgemerkt door te kunnen rijden. Hij vond de plaats terug die hij aan zijn zoon had getoond, aan Gillis. Gillis was al meerdere malen naar Zele gereden met Juris, dus kende hij ook de omgeving van de stad. De jongen had een scherp oog voor de bijzonderheden, hoe klein ook, in een landschap. Hij zou zijn weg wel vinden. Gillis bracht de Gentenaars te paard naar deze vredevolle plek, die terecht de ‘Drie Eiken’ genoemd werd. De mannen wachtten al op Juris in een klein bos naast de weg, verborgen voor de mensen die op de weg konden rijden of gaan tussen Zele en Gent.

Juris dreef zijn kar vooruit tot achter de drie eiken. Hij bleef daar staan, goed verborgen door de dikke stammen, en bond zijn paard vast. Hij durfde een paar passen in het bos te zetten, hoewel de donkerte daar totaal was. Dan riep hij de naam van zijn zoon.

Juris hoorde een sterke stem hem antwoorden, ‘hier, vader! We zijn hier!’

Juris stapte al vloekend verder, want hij verwachtte bij elke stap over wortels of planten te struikelen. Hij zag snel de donkere figuren van een groep mannen achter de bomen staan. Gillis liep opgelucht naar zijn vader. Juris omhelsde zijn zoon, en iets later drukte hij de handen en sloeg hij op de schouders van zijn kompanen Raes van Lake, Wouter de Smet en Jan Denout.

Zelfs zonder hun gezichten te zien had Juris geweten wie Raes, Wouter of Jan was, want zijn vrienden waren zeer verschillend van gestalte en profiel, een kenmerk meer waarvan hij wel hield. Juris werd aangetrokken door mensen die niet op hem geleken in uitzicht en karakter, en die hij daarom complimentjes kon bezorgen.

Wouter de Smet was groot en zwaar, de meest gespierde man van de groep, een zachtaardige reus met hoog, verward, bruin haar op zijn hoofd.

Raes van Lake was klein en mager, een bundel van zenuwen, steeds actief en barstend van energie, praatziek en joviaal, even trouw als een herdershond, met donkerbruin en al grijzend haar hoewel hij nog redelijk jong was.

Jan Denout leek op een Vlaamse eikenkast, een vierkantige, scherpe man, die toch schouders en een borst had zo breed als een grote koffer. Hij was even groot als Wouter, en evenzeer een zwijgzame man. Zijn haar ook was donker, zijn gezicht hoekig alsof het uit het hardste, oudste hout gesneden was.

Misschien was het een klein mirakel dat mannen die zo verschillend waren zulke goede vrienden konden zijn. Ze twistten natuurlijk constant, maar ook dat was waarom ze aan elkaar vasthielden, want hun twisten hoefden zelfs niet bijgelegd te worden opdat ze van elkaars gezelschap konden blijven genieten. Ze voelden zich niet persoonlijk beledigd bij verhitte bezwaren.

Gillis stond naast Juris, een knappe jongeman, groot, slank, elegant en een zeer intelligente, zelfs sluwe jongen.

De vijf mannen waren vastberaden. Ze hadden het vóór en tegen van hun plan al wel tien maal bepraat. In dit beslissend ogenblik aarzelde Juris toch weer een beetje. In welk avontuur had hij deze mannen, zijn vrienden meegetrokken? Waarom had hij zijn vrienden meegesleept in deze expeditie? Hij voelde zich verantwoordelijk voor hen. Als alles goed verliep, dan zouden ze rijk worden en aan de hongersnood ontsnappen, weer welvarend worden en een fijn leven kunnen leiden. Als alles verkeerd liep, als ze op heterdaad van diefstal in een abdij betrappt werden, dan zouden ze gevangen genomen worden, gemarteld, en daarna terechtgesteld worden op de meest afschrikwekkende wijze, op het wiel geradbraakt worden en sterven, of opgehangen worden of onthoofd. Hun families zouden gedoemd zijn en verder moeten leven in schande.

‘Neen,’ dacht Juris. ‘We zullen erin slagen om heelhuids naar Gent terug te keren. We kunnen daar nog wel gevangen genomen worden door de baljuw. We kunnen terecht staan bij de schepenen van de stad, geruïneerd worden door het zoengeld dat moet betaald worden, verbannen worden of op pelgrimstocht gestuurd naar Rome of naar Santiago in Galicië, maar niet gedood. De schepenen van Gent doodden slechts zeer zelden een poorter, een inwoner van de stad, en ze martelen bijna nooit. Toch zou de straf voldoende hard zijn om een catastrofe te betekenen voor onze families.’

Dit was helemaal niet het ogenblik om te aarzelen.

Juris durfde vragen, ‘zijn jullie allen bereid verder te gaan? Zijn jullie nog zeker dat jullie dit willen doen? Zijn jullie heel zeker van jullie stuk?’

‘Natuurlijk! Het is te laat om nu nog te debatteren!’ riep een stem terug.

‘Begin nu geen domheden te vertellen. Vooruit met de geit,’ spotte Jan Denout.

‘Nu nog net niet,’ wierp Juris terug. ‘We moeten nog een tijdje wachten. We moeten nog een paar uur hier blijven. De mensen in het dorp zijn nog maar net gaan slapen. We moeten wachten tot ze diep in slaap liggen. Daarna gaan we het dorp in. Jullie kunnen nog even dutten. Ik zal jullie wakker maken. Laat ons beter niet te veel praten, opdat niet iemand op de weg ons nog toevallig zou kunnen horen. Waar zijn de paarden?’

‘Direct achter ons,’ fluisterde Gillis.

Juris voelde de bezorgdheid in de stem van zijn zoon. ‘We waren doek om de hoeven aan het binden, zodat niemand in Zele ons zou kunnen horen in de nacht.’

‘Dat is goed nagedacht, maar we gaan het dorp niet binnen op de rug van een paard! Dat zou te gevaarlijk zijn! We rijden rond het dorp en laten onze paarden en de kar achter op de weg naar de Schelde. Daarna gaan we naar het dorp, te voet. Ik zal jullie daar brengen. We mogen

niet het risico lopen op onze paarden naar de abdij te rijden. We zullen de koffer te voet dragen tot op de plaats waar we onze paarden achterlieten.’

‘Dat begrijp ik niet,’ wierp Raes van Lake op. ‘Je zei ons dat we niet de weg naar Gent zouden nemen om terug te keren. We staan hier echter met drie paarden en een kar. Moeten we de paarden dan achterlaten? We huurden ze bij drie verschillende stallen. Als we zonder de paarden terugkeren dan hebben die ons zeer veel geld gekost!’

‘We zullen sneller uit Zele rijden dan uit de hel, recht naar de boot,’ snoof Juris. ‘De boot zal de paarden eerst overbrengen naar de andere kant van de Schelde. Terwijl wij zeilen, zal Gillis naar Gent rijden langs een veel langer traject op de wegen van Dendermonde naar Gent, ten oosten van de Schelde. Hij zal beweren dat de paarden voor mij waren om te werken op mijn landerijen in het noorden. Eén paard zal Gillis terugbrengen naar de stal waar we het huurden. Eén paard brengt hij naar de stal van Raes en de twee andere naar mijn stal. Raes en ik brengen die dan later terug naar de stallen waar we ze huurden. Niemand zal iets vermoeden. Jullie moeten nadenken om een goed excuus te vinden waarom jullie vandaag niet in Gent waren, of iemand vinden die bereid is te zweren dat jullie nooit het huis uit gingen.’

‘En de kar?’

‘De kar is oud en opgegeten door de wormen. Dit zal haar laatste reis worden. We zullen ze stuk trekken en de resten in de Schelde werpen, op de wielen na. De wielen zijn bijna nieuw. Arnout de Hert kan die bewaren en ze later verkopen of ze naar mij brengen. Nog vragen?’ Raes van Lake gromde nog even, maar vroeg niets meer. Hij installeerde zich comfortabel tegen een met mos bedekte boomstronk en sloot de ogen. De andere mannen deden hetzelfde. Juris en Gillis bleven waken, luisterden oplettend naar ieder geluid. De nacht bleef stil.

Na een lange tijd, waarvan Juris hoopte dat het ongeveer drie uur later was, wekte hij de mannen. Ze gaapten, strekten zich, ontdekten met ontzetting dat de nacht nog zwarter was dan ze gevreesd hadden, maar ze graaiden toch naar hun paarden. Jan Denout kwam op de kar zitten met Juris Vresele. In het komen hadden twee mannen op één paard gezeten, al hadden ze afgewisseld. Raes vloekte nog omdat zijn voet vasthaakte in een hoopje hoog gras, waardoor hij tegen de grond viel, maar ook hij zat snel in het zadel en volgde de kar. Juris leidde. Hij kende de weg naar en rond Zele van buiten met gesloten ogen. Hij kon het stellen met het heel schaarse licht dat zorgde voor de schakeringen tussen de kanten van de aarden weg en de grasweiden om zijn paard te sturen. Hij keek echter al de tijd naar de grond, vrezend dat de kar zou blijven steken in de modderige velden of in de greppels die langs één zijde van de weg liepen. Dit sturen tussen de diepe sporen die de vele wagens gevormd hadden, de wagens die hier de hele dag gereden hadden, was moeilijker dan hij gevreesd had. Het paard ploegde bokkig verder.

Aan een zijsprong draaide Juris naar rechts. Raes, Gillis en Wouter volgden hem op hun paarden. Hij reed een tijdje door, dan opnieuw naar rechts. Hij meende dat hij ten oosten van Zele was beland, op de weg naar de Schelde, dezelfde weg die hij een tijdje geleden genomen had. De donkere schaduwen van wilgen in het schaarse maanlicht vertelden hem dat hij de kar niet op de verkeerde weg had gebracht. Hij reed de kar naar een klein bos, stopte de kar naast de weg, en sloeg met de teugels op de nek van het dier om het de wirwar van bomen en struiken in te sturen. Hij stopte de kar tussen de bomen. Raes van Lake, Wouter de Smet en Gillis bonden hun paarden. Juris en Gillis duwden de kar verder tot ze volledig verborgen achter de hoge struiken stond.

Juris fluisterde, ‘prent jullie deze plaats goed in het hoofd! Van hier gaan we te voet naar Zele, maar wie ook eerst naar hier terugkomt zonder de anderen, brengt de paarden naar de Schelde zonder te wachten! Wouter, heb je de instrumenten?’

‘Ik heb alles wat nodig is. Jan draagt er nog meer.’

‘Raes, heb je de kaarsen en de tondeldoos?’

‘Die heb ik! Ze hebben me gekost, maar ik heb drie waskaarsen!’

‘Eén zou voldoende moeten zijn. Nu, volg me, maar zwijgt! Gillis, jij blijft hier met de paarden en de kar. Houd hen vooral stil!’ beval Juris.

De vier mannen stapten de nacht in. Juris was de enige die zijn weg naar de abdij in de duisternis kon vinden. Dat was een heel probleem, want hij was ook de enige die zijn vrienden weer uit het dorp kon brengen. De mannen vorderden voorzichtig op de weg naar Zele voor wat een onmetelijke lange duur leek. De eerste huizen van het dorp verschenen als reusachtige, donkere volumes in de nacht. Juris voelde hardere grond onder zijn voeten. De Gentenaars stapten het dorp binnen.

Een hond blafte, uilen riepen hun lange, klaaglijke tonen. De mannen bevroren bij elk geluid, wachtten tot ze niets meer hoorden, en stapten dan gezwind door.

Geen nachtpatrouille van wachters wandelde door Zele, niet zoals in Gent waar steeds enkele nachtwachters door de straten konden zwerven. In Gent waren die nachtwakers, de scerewetters, die zowat overal doolden, dikwijls vergezeld van een paar gewapende mannen van de baljuw. Er was weinig kans dat Juris en zijn mannen een knaap, een garsoen of een sergeant vannacht in Zele zouden ontmoeten. Zele bezat ook geen stadstoren met bewakers, zoals er steeds één stond op de toren van de Sint Niklaaskerk in Gent om naar ongewoon licht in de stad uit te kijken, en bijgevolg de bevolking voor dieven of brandhaarden kon verwittigen.

Juris leidde zijn vrienden door drie, vier straten waarvan sommige huizen slechts laag en schaars afgelijnd werden door hun rieten daken, tot ze lange muren van steen bereikten. Dat waren de muren van de abdij, fluisterde Juris. Ze zagen nergens een licht branden in een huis, en ook de abdij lag volledig in duisternis. Juris stopte aan de abdijspoort. Hij had Wouter de Smet naast zich genomen.

Juris fluisterde aan Wouter toe, ‘deze poort zou open moeten staan. Het slot was nooit gesloten in mijn tijd. Verder door ligt nog een muur die naar de eigenlijke gebouwen van de abdij leidt. Deze poort geeft slechts toegang tot de kerk!’

Juris duwde tegen één van de eiken panelen. Hij voelde de poort open draaien. Het paneel opende, kraakte onheilspellend, maar daarna kon hij in de kleine binnenhof sluipen waarachter de kerk stond en het kerkhof. Hij huiverde. Hij hield er allesbehalve van om ’s nachts langs een kerkhof te sluipen. Slechte zielen konden hier op de loer liggen!

‘De teerlingen zijn vanaf dit punt geworpen,’ merkte Juris tegen zichzelf op. ‘Ga ik nu terug of ga ik verder?’

Zijn voeten beslisten voor hem. Hij liep naar het portaal van de kleine abdijskerk.

‘Zo ver zijn we geraakt,’ zei Juris tot Wouter. ‘Nu is het jouw beurt. Deze deur zal gesloten zijn. Hier is het slot. Heb je licht nodig?’

‘Neen, ik kan wel in de donkerte voelen,’ antwoordde Wouter. ‘Men kan toch niet het binnenste van een slot zien!’

Hij wachtte tot Jan Denout bij hem kwam staan.

‘Jan, smeer jij vet aan die hengsels, zoals ik je getoond heb. We willen die deur niet laten kraken. De hengsels van het rechterpaneel zullen volstaan. Voel met je handen tot je ze vindt.’

Smeer vet aan de hengsels terwijl ik aan het slot werk. Gebruik niet al het vet. We hebben nog wat nodig voor de deur van binnen!’

Jan Denout antwoordde niet. Hij schuifelde naar het andere eind van de deur, tastte aan de kant, en nam een kleine, houten doos in de andere hand. Hij vond de hengsels, opende de doos, en begon naarstig het vet in te wrijven. Hij masseerde het ijzer en werkte het vet tussen de delen in. Wouter de Smet opende zijn mantel, nam een grote beurs van zijn riem, zocht naar een stel smalle ijzeren stangen, en duwde die in het slot. Hij draaide en duwde en trok aan zijn stangen, wachtte en luisterde, voelde, en draaide weer verder. Juris werd wanhopig van ongeduld, al had Wouter slechts enkele ogenblikken gewerkt. Hij bleef zeer gespannen.

Jan Denout smeerde vet aan de hengsels, wrong zijn sterke handen over het ijzer, en durfde niet te stoppen tot Wouter hem zei op te houden. Wouter draaide zijn ijzeren sleutelstangen, vloekte, wrong opnieuw. De tijd ging angstvallig langzaam voorbij. Wouter vloekte nog eens. Juris wou hem zeggen de hele zaak te laten vallen. Raes van Lake stond op het punt te ontploffen van ongeduld, maar Juris plaatste een ruwe hand op zijn mond. Hij fluisterde Raes toe alle nutteloze opmerkingen te sparen voor later. De vier mannen duwden hun lichamen tot onder het portaal om één te worden met de donkere stenen.

Na een heel lange tijd die veel te lang duurde voor de zenuwen van Juris en Raes, hoorden ze duidelijk het droge geluid van bewegend metaal binnen in het slot en in de deur, een geluid dat in de totale stilte klonk als een schreeuw van een viswijf. Wouter vloekte opnieuw, maar ditmaal klonk de vloek als een triomfkreet. Raes onderdrukte zijn commentaar net op tijd. De mannen meenden echter dat het hele dorp van Zele dat slot had horen open klinken!

Wouter hield zijn adem enkele ogenblikken in. Geen hond blafte, geen menselijke stem verbrak de stilte. Wouter trok zijn stangen uit het slot behalve één, en drukte tegen het houten paneel. Daarna opende hij het, waardoor Juris en Raes terug in het kerkhof geduwd werden. De deur kraakte nauwelijks, het paneel gleed langzaam open. De weg naar het binnenste van de kerk was vrij.

De vier mannen gingen de beuk van de kerk in. Juris vreesde dat de monniken meubelstukken, banken en dergelijke in de kerk gelaten hadden, dus hield hij zijn vrienden tegen nadat ze het paneel weer toetrokken hadden. Hij vroeg Raes een kaars aan te steken. Raes deed dat met bevende vingers. Hij beschermde het licht, weg van de vensters naar de kant van de abdijgebouwen door zijn hand rond de vlam te houden. Juris bemerkte dat de handen van Raes beefden zoals een pluim in de wind.

Het kleine, flikkerende licht van de waskaars werd groter in de kerk, zodat de mannen genoeg licht kregen om het binnenste van de kerk te kunnen zien. De ogen van de mannen waren toen wel voldoende gewend aan weinig licht. Ze konden duidelijk de lange naaf van de kerk onderscheiden, de twee rijen stenen kolommen, de beschilderde muren en de donkere schaduwen van de zijkapellen. Raes stapte naar voren. Juris had hem gezegd dat de sacristie slechts toegankelijk was vanuit de laatste kapel, de Kapel van Onze Lieve Vrouw. De vier mannen haastten zich langs standbeelden van heiligen en martelaren, die voorzeker op hen neerzagen met kwade, afkeurende ogen. Raes slaagde erin een paar kruistekens te maken met zijn kaars. De mannen stapten behoedzaam verder op de tippen van hun lederen schoenen zonder enig geluid te maken. Ze kwamen zo aan de deur van de sacristie. Die deur was geplaatst in de holte van een zwaar, romaans booggewelf. De deur was klein, smal en laag.

‘Hetzelfde werk voor jou, Jan,’ beval Wouter. ‘Vet die hengsels in, de scharnieren eerst!’

Jan Denout begon naarstig te vetten. Hij bewerkte de ijzeren staven en de scharnieren van de sacristiedeur. Wouter de Smet voelde aan het slot dat heel wat kleiner was dan datgene dat hij behandeld had aan de hoofdpoot van de kerk. Hij voelde en bewoog in het slot met kleinere en smallere ijzeren staafjes. Hij fluisterde aan Juris dat dit slot beter geolied was. Heel snel had Wouter ook dit slot overwonnen. Hij duwde de deur open met een zucht van verlichting. De mannen misten een hartslag. Ze hoorden geen ander geluid dan hun eigen adem. Ze bleven enkele ogenblikken staan in de deur van de sacristie. Ze verwachtten woedende kreten van waakzame monniken, maar geen geluidje hoe klein ook, brak de stilte van de nacht.

‘Jan, jij zou nu beter de buitendeur gaan bewaken,’ eiste Juris.

Jan ging weer naar de beuk van de kerk. Juris nam een stap verder de sacristie in. Hij stapte naar de zware eiken kleerkast die tegen de linker muur stond. Raes van Lake hield de kaars om naar een slot te zoeken, maar Juris wist dat er op deze houten panelen geen slot stak. De drie mannen hurkten naar voren, tot Juris fluisterde dat er geen reden was om daar te staan zoals bedelaars. Hij strekte zich recht, opende de kleerkast, keek weer, en bewoog de kazuifels die daar hingen. Hij zag de grote koffer die hij steeds op die plaats geweten had. De monniken hadden niets veranderd aan hun gewoontes! Hij dankte al de heiligen die hij zich herinnerde omdat de monniken zich trouw aan hun tradities hadden gehouden. De koffer was niet van gewoon hout vervaardigd doch van zwaar, hard hout, en ijzeren staven waren er overal, aan alle zijden rond geslagen. De massa van ijzer en eik moest zeer zwaar wegen. Twee sloten stonden aan de zijde die naar de mannen gericht was. Ze bogen hun hoofden naar die sloten.

‘We moeten de koffer meenemen, die openen gaat te lang duren,’ stelde Raes het overduidelijke verdict.

De drie mannen plaatsten samen hun handen aan het ijzer. Ze trokken en verschoven de koffer. De koffer weigerde eerst koppig toe te geven aan hun kracht. Hij bewoog zich onwillig tot de mannen hem half uit de kast konden zetten.

‘Terzijde,’ gromde Wouter de Smet.

‘Waarom, wat is er?’ vroeg Juris, plots vrezend dat iets onverwachts zich had voorgedaan.

‘Je zei al dat we een zware koffer moesten meenemen. Ik stelde iets samen dat het dragen kan vergemakkelijken!’

Wouter zwaaide een smalle, lange zak neer die de hele tijd over zijn schouder had gehangen. Binnenin klonk metaal. Hij opende de zak en nam er vier sterke ijzeren balken uit, twee lange en twee korte. Die lange balken waren in de vorm van de letter L in profiel. Hij trok de koffer iets verder uit de kast. Hij plaatste de twee langste balkjes onder de langste zijde van de koffer. Hij trok de twee kortere balkjes aan de twee andere zijden. Hij zette die bovenop de lange ijzeren balkjes, haalde uit zijn zak vier smalle U-gevormde ijzers, plaatste de U-staven rond de zijstangen en duwde ronde schroeven door gaten in de U-stangen en door de langere staven. Hij sloot de schroeven af met bouten en ringetjes. Wat Wouter aan het verrichten was bleef een raadsel voor Raes en Juris, die hun mond evenzeer open trokken van verbazing als van bewondering. Het nam Wouter enige tijd om de koffer stevig te bevestigen op de ijzeren balken. Raes en Juris bleven in stilte toekijken, met groeiende verbijstering. Ze vreesden dat er alarm zou geslaakt worden en dat er monniken de kerk zouden binnenstormen. Alles bleef echter stil en donker.

Na een tijdje kreunde Wouter van tevredenheid, en hij strekte zich recht.

‘Nu kunnen we de koffer dragen aan de handvatten van de stangen,’ legde Wouter uit. ‘Ik ontwierp dit voor eender welke grootte van koffer. Ik had er niet teveel vertrouwen in dat we zulke zware last zouden kunnen dragen. Houten koffers kunnen onhandig zijn om mee te

sleuren. Dit stel maakt het gemakkelijker! De koffer kan gedragen worden op zijn draagberrie! We winnen er tijd mee. Neem maar eenvoudig de handgrepen vast.'

Juris ging naar de deur en bracht Jan Denout weer de sacristie in. De vier mannen grepen de staven met beide handen.

'Wacht!' fluisterde Raes van Lake, toch wat te luid naar de smaak van Juris.

Raes had opgemerkt dat er twee grote, linnen zakken in de kast lagen, ordeloos aan de andere zijde geworpen. Hij opende een zak, hield de kaars dichterbij, en snakte naar adem. Zijn handen gingen bevend naar de andere zak. Raes opende die ook, zuchtte diep.

'Wat is dat?' vroeg Jan Denout.

'Die twee zakken zijn eveneens gevuld met zilveren en gouden voorwerpen,' fluisterde Raes terug. 'De monniken konden niet alles in hun kist steken. Neem jij één zak, ik neem de andere wel. We kunnen dit toch niet achterlaten!'

Raes gaf een zak met moeite aan Jan en sloeg de andere over zijn schouder. Hij gaf de kaars aan Juris. Juris hoorde het metaal in de zak lichtjes klinken. Het leek hem hemelse muziek. Hij wou wel vloeken bij dat geluid, maar hield zich in de kerk in. De vier mannen grepen de stangen opnieuw en ze droeg de koffer naar de deur.

'We moeten de koffer schuin tillen,' riep Wouter. 'Houd de koffer vast met één hand, want die koffer rust slechts op de balken. Hij is niet vast bevestigd. Laat hem niet omslaan of vallen!'

Dat manoeuvre bleek moeilijker te gaan dan ze dachten. Raes en Jan moesten hun zakken neerleggen, Juris de kaars. Dan tilden ze de koffer schuin tot die bijna op zijn kant verticaal stond. Ze stapten heel langzaam, voetje voor voetje door de deur. Ze plaatsten de koffer buiten de sacristie neer, en gingen weer terug om de zakken en de kaars te halen. Dan hieven ze de koffer weer op en stapten langzaam, waggelend van de last, door de beuk van de kerk. De koffer woog erg zwaar en de ijzers sneden in hun handen, maar Juris vroeg zich niettemin af hoe ze die zware koffer zonder het ingenieus systeem van Wouter hadden kunnen dragen. Wouter de Smet en Jan Denout stapten eerst, Juris en Raes zwoegden achter hen.

Plots bleven de mannen als bevroren staan. Een lichtflikkering verscheen aan de buitenkant van de kerkdeur. Juris blies zijn kaars uit.

'Koffer neer!' fluisterde Wouter de Smet op bevelende toon.

De koffer op de grond, liepen de vier mannen nog enkele stappen verder naar de zijden van de kerkdeur. Ze plakten zich tegen de muren. Ze hoorden stappen, een lantaarn bewoog en wierp licht in de kerk.

Een schaduw bewoog in de open deur. De panelen werden verder open geduwd, en een zware stem riep, 'wie is daar? Waarom is de deur open?'

De volgende ogenblikken vlogen voorbij als in een nachtmerrie. Juris zag een donkere massa springen naar de figuur die de uitgang versperde. Een zak werd gezwaaid. Metaal klonk luid en de man die daar stond kreeg de harde zak recht in zijn gezicht. De man, een monnik, wankelde, viel, en Juris greep naar de lantaarn. De zak kwam neer, maar sloeg terug omhoog en viel zwaar naar beneden op het hoofd van de monnik. De monnik viel neer op de harde stenen van de vloer. Bloed droop uit zijn gezicht en zijn hoofd. Juris wachtte in doodsangst, maar geen enkel ander geluid werd in de kerk of in de binnenhof gehoord. Juris blies snel de lantaarn uit.

Raes van Lake vond als eerste zijn stem terug, 'alle genade in de hemel, wat was dat? Een monnik! Je doodde een monnik! Pak die koffer vast! We moeten hier vandaan! Snel!'

De mannen namen weer de handgrepen vast, maar Juris ging eerst door het portaal. Hij zag geen andere monniken komen aanlopen. De abdij baadde in stilte, geen toortsen werden aangestoken. Hij stapte weer de kerk in en draaide de gevelde monnik om. Hij voelde dat de monnik nog een jonge man was, volledig geschoren. Als hij zijn handen naar boven bewoog, werden ze plakkerig. Juris bracht de kaars dichterbij. Hij keek nauwkeuriger naar de monnik. Bloed druppelde uit de wenkbrauwen van de man en ook uit een snede hogerop in zijn hoofd, maar hij ademde nog regelmatig. Hij was slechts buiten bewustzijn geslagen door de reactie met de zak van Jan. Juris zuchtte tevreden van opluchting. De man zou de slag overleven. Hij blies de kaars nu ook uit. Hij wachtte tot zijn ogen weer aan de duisternis gewend geraakten, en nam zijn plaats in aan de stangen.

Terwijl ze de zware koffer en de even zware zakken droegen durfden ze geen woord te uiten, zelfs Raes niet. Ze verlieten de kerk, sloten de deur en stapten weg zo snel ze konden, wat helemaal niet zo snel was omdat ze moesten leren hun stappen te synkroniseren, en dat was allesbehalve eenvoudig in het begin. Ze spoedden zich de abdij uit. Ze sloten ook de poort in de muur achter zich. Dan gingen ze door de straten van Zele naar de weg die naar de Schelde leidde. Het leek hen een ongelooflijk lange tijd vooraleer ze de plaats bereikten waar Gillis Vresele met de paarden wachtte. Ze moesten twee maal stoppen tot ze het klein bos bereikten, want de koffer en de zakken dragen putte hun krachten uit. Juris vond de kar en de mannen hieven de koffer er op, daarna wierpen ze ook de zakken in de kar. Raes bleef vloeken zoals de grootste zondaar van Gent.

‘Volg me,’ riep Juris.

In het eerste, zeer gedimde licht van de morgen reden de mannen naar de Schelde. In de abdij moesten nu de eerste gebeden beginnen en zou het alarm geslagen worden.

Raes van Lake, Gillis en Wouter de Smet reden op de paarden. Juris en Jan Denout zaten op de kar. Juris stond recht om de teugels vast te houden. De mannen waren in een euforisch gemoed, nu. Raes begon een scabreus liedje te zingen over wijn en losbandige meisjes. Alleen Jan Denout zat in de kar met zijn hoofd tussen de handen.

‘Wat is er aan de hand, Jan?’ vroeg Juris.

‘Ik heb een monnik gedood. Ik heb een monnik gedood. Mijn ziel is veroordeeld!’ kreunde Jan jammerlijk.

‘Ik vergat je te zeggen. Die monnik heb je alleen maar bewusteloos geslagen, Jan! Ik voelde aan zijn polsslag. Die man moet thans zijn keel droog aan het schreeuwen zijn.’

‘Meen je dat?’

‘Neen, ik meen het niet. Ik weet het! Maak je geen zorgen daarover.’

Jan Denout grinnikte. Hij was duidelijk opgelucht. Juris vervloekte zich om niet eerder te hebben gezegd hoe de monnik er aan toe was.

Enkele minuten later zei Jan echter opnieuw, ‘wat hebben we gedaan? Wat hebben we gedaan? De vloek van Sint Ludgerus moet over ons hoofd hangen! We hebben onze zielen verloren!’

‘Nonsens, koeientroep,’ gromde Juris. ‘Die voorwerpen komen van het volk, werden door het volk betaald en keren nu terug naar het volk. Er bestaat helemaal niet zoiets als de vloek van Ludgerus. Met de tijd kunnen we onze zonden opbiechten aan een priester die we kunnen vertrouwen. Geloof me vrij, wat we zojuist gedaan hebben is een veel kleinere zonde in de ogen van God dan de vele andere zonden die we begaan hebben in de slag te Kortrijk!’

Jan Denout bleef zijn hoofd heen en weer bewegen, en ditmaal kon Juris hem echt niet meer troosten. Raes van Lake had het gesprek over de vloek van Ludgerus ook gehoord. Juris zag hem een tijdje later het een en ander toefluisteren aan Wouter de Smet.

Het was nog duister toen ze aan de stroom kwamen. De sluier van de vroege mist was weggetrokken door de zon. Een rode bol van vuur rees van achter de horizon, recht vóór hen uit. De weg was meer en meer modderig geworden, tot ze plots water zagen schitteren. Het paard van Juris kon nog nauwelijks de kar voorttrekken. Het dier ploeterde voort, doch steeds langzamer. Juris plaatste de zweep op het dier om het aan te porren nog even sneller vooruit te stappen. De kar schoot vooruit en stopte ten slotte aan de rand van de Schelde, aan de rivierbank. De mannen zochten hun boot, hun redding.

‘Waar is de boot?’ schreeuwde Raes van Lake in paniek. ‘Zou de boot niet al moeten aangekomen zijn?’

‘Dat zou ze inderdaad moeten gedaan hebben,’ antwoordde Juris. Hij werd helemaal wit in zijn gezicht en stond totaal verbaasd. ‘De boot had hier op ons moeten wachten. Ik legde dat zo uit aan schipper de Hert. Dit is de plaats, zonder twijfel.’

De mannen keken naar links en naar rechts, over de brede stroom, maar ze zagen geen boot.

‘Daar is ze!’ wees Jan Denout naar stroomafwaarts. ‘De Hert vaart naar ons toe. Kijk, hij licht een lantaarn op!’

Schipper de Hert had zich verborgen gehouden achter een bocht in de stroom. Hij had de mannen opgemerkt, stuurde zijn boot nu naar de oever, waar de groep van Juris stond te wuiven en te springen van vreugde.

Deze plaats aan de oever was ooit gebruikt als een overzetplaats, want de oever glooide zacht het water in. Juris draaide de kar om en de mannen hielpen het paard de kar zo dicht bij de Schelde te duwen als ze konden. De boot stopte recht vóór hen.

Arnout riep uit naar de mannen en Juris antwoordde. Toen de boot stopte sprak de Hert niet meer, maar de mannen slaakten een kreet van victorie. Arnout wierp een lange, brede plank naar de oever. De mannen brachten eerst de koffer en de zakken aan boord, en daarna de paarden. Het schip was klein voor zoveel dieren, maar Raes van Lake had een goed gevoel met paarden. Hij bond doeken over de ogen van de dieren zodat ze niet opgewonden zouden geraken van angst door de fonkeling van de zon in het water.

Wouter de Smet en Jan Denout begonnen systematisch de houten balken van de kar te trekken met krachtige slagen van de hamers die Arnout de Hert meegebracht had. Het duurde niet lang tot ze de twee wielen in de boot konden werpen, en daarna de losse balken en de planken. Het gerotte hout konden ze wat verder in de Schelde gooien.

Arnout de Hert gebruikte de stroming om zijn boot naar de andere oever te sturen. De mannen deden de paarden uit de boot stappen, en Gillis Vresele ging aan land. De zoon van Juris was een uitstekende paardrijder. Hij zou de dieren langs kleine wegen eerst oostwaarts brengen, daarna zuidwaarts en nog later weer westwaarts naar Gent. Hij moest slechts verwacht worden in Gent heel laat in die dag. Gillis reed dadelijk door en trok de drie andere paarden achter zich aan.

De vijf mannen in de boot juichten, zelfs Jan Denout en Arnout de Hert. De boot zeilde stroomopwaarts. Ze zeilde langzaam. De Hert had een kleine boot gebracht, een boot die een duerme genoemd werd naar de rivier de Durme waarop dit soort meestal gebruikt werd. Gewoonlijk transporteerde hij turf in dit schip, en het ruim rook nog steeds naar turf. Hij kon het zeil gebruiken, of de boot langs de oevers voortduwen met een lange stok, of het door paarden laten trekken, of zelfs het voorttrekken op eigen kracht. De wind blies echter met voldoende sterkte uit het noordwesten vandaag, zodat de boot sneller vorderde. Hier en daar

onderweg wierpen Juris en Raes de balken en de planken van de kar in het modderig water. Arnout toonde hen de beste plaatsen.

Arnout de Hert kon met deze boot slechts zo ver varen als de eerste brug van Gent. De hemel bleef grijs en somber. Tegen de tijd dat ze te Gent aankwamen scheen het licht diffuus door dikke wolken. De mist loste zich volledig op door de warmte van de stad. De stad verscheen dan fier, statig, massief, met haar kerktorens en het belfort recht vóór hen. Het was halverwege de morgen. Ze moesten van de boot af en te voet verder gaan.

‘Nee, dat is niet nodig,’ kondigde Arnout de Hert aan. ‘Ik heb hier een andere, veel kleinere boot liggen, een boot met een platte bodem. Ik heb daar hooi in geladen. We kunnen de koffer en de zakken overbrengen op de kleinere boot. Ik kan die eerst duwen naar een plaats dicht bij het huis van Wouter. Zo moeten jullie niet rondlopen met een grote, opzichtige koffer door gans Gent! Ik kan die boot ook gemakkelijk van de Schelde naar de Leie varen. Ik hoop dat je het hooi in je stallen kunt gebruiken, Juris. Op die manier hebben we een fijn excuus om de boot tot dicht bij je straat te brengen.’

Juris knikte tevreden met die uitleg. Hij kon inderdaad steeds hooi gebruiken in zijn stallen van de Paddenhoek.

Wouter de Smet woonde dicht bij de ’s Gravenbrug die tegenover het Sint Veerle Plein lag, naast het Gravensteen. In die wijk woonden veel smeden, van wie velen leefden van de inkomsten uit het smeden van wapens en harnassen voor het kasteel. Juris en Raes keken elkaar vragend aan, maar ze aanvaardden graag het voorstel van de Hert. Arnout toonde de kleine voorraad hooi. Hij wou de kist en de zakken daarin verbergen, maar Wouter de Smet had al voldoende licht om aan de koffer te werken. Hij was bezig de sloten te openen met zijn magische staafjes die hij in de sleutelgaten bewoog.

Arnout de Hert duwde daarom niet direct zijn boot verder. Ze bleven verborgen liggen zodat niemand vanaf de oevers hen kon zien.

Het duurde een eeuwigheid vóór de koffer van de monniken zich gewonnen gaf en opende. Wouter de Smet draaide het deksel naar boven. Het bolle deksel viel naar achter en liet de inhoud bewonderen. De mannen bleven gretig kijken naar de weelde aan kelken, kruisbeelden, zilveren en gouden schalen, monstransen, bisschopsstaffen en andere zeer kostbare voorwerpen die omwikkeld waren door een groen, viltten doek. Arnout de Hert gooide een vuile, linnen zak naar de mannen. Ze plaatsten de inhoud van de koffer daar snel in. Ze hadden een tweede zak nodig. Schipper Arnout toonde hen een rustige plaats, steeds nog ten oosten van Gent. Daar lieten ze de koffer in het water zakken, en zelfs de ijzeren staven van Wouter. Wouter keek meewarig hoe de koffer en het ijzer in het modderig water langs de oever zonken. Hij had die graag gehouden, maar wist dat het beter was van hen af te geraken vóór ze de stad in voeren.

De boot van Arnout de Hert voer onder vijf bruggen door en kwam dan aan de ’s Gravenbrug aan. Hij stopte de boot nabij het Sint Veerle Plein. Raes van Lake en Juris gingen met Jan Denout en Wouter de Smet naar het plein. Ze droegen de vier zakken met hun buit. Het Sint Veerle Plein lag vlak vóór het Gravensteen, het kasteel van de graaf, en daar de smidse van Wouter nabij de herberg de Kraan lag, moesten ze langs veel mensen voorbij gaan. Niemand leek echter Wouter te herkennen, omdat hij zijn hoofd in zijn kap verborg. Hij hield ook zijn gezicht achter de zak die hij over zijn schouder had geworpen. De vier mannen zagen er uit zoals dagjesarbeiders die één van de vele boten langs de kaai aan het ontladen waren. Aangekomen in het huis van Wouter, lieten ze de zakken in een hoek van de smidse vallen. Wouter beloofde de inhoud van de zakken te verstoppen op een plaats waar niemand de

voorwerpen kon vinden. Juris vermoedde dat er zich geheime gangen en kamers onder Wouters huis bevonden.

Raes, Jan en Juris zegden tot ziens aan de smid. Ze treuzelden niet en snelden weer naar de boot. Ze voelden zich opgelucht en prettig, verlicht van alle bewijzen van hun diefstal. De mannen sprongen weer in de boot.

‘Ik kan jullie naar de Braembrug brengen,’ suggereerde de Hert. ‘Verberg jullie onder het hooi. Niemand zal jullie zien.’

Ze deden zoals Arnout voorstelde, maar ze verborgen zich niet echt. Waarom zouden ze? Ze waren onschuldige poorters van de stad die alleen maar een vriend hielpen met een lading hooi.

‘Ben je er zeker van dat we Wouter de Smet kunnen vertrouwen?’ vroeg Raes.

‘Zo zeer als ik jou vertrouw,’ antwoordde Juris.

‘Waar zal je de voorwerpen verkopen?’

‘Ik verkoop ze niet! Ik zou ze te ver Frankrijk binnen moeten smokkelen, en dan nog zou ik altijd moeten vrezen dat iemand ze kon herkennen. Wouter zal het zilver en het goud smelten, maar hij zal de stenen eerst verwijderen. Die kan ik dan in Frankrijk van de hand doen in meerdere steden. Het goud en het zilver zal ik in nog andere steden in omloop brengen. Het zal een tijdje duren vóór jullie het geld zullen krijgen. Het eerste geld moet na vier of vijf dagen van vandaag af al binnen stromen, het grootste deel in ongeveer een maand. Het eerste geld moet voldoende zijn voor jou, Raes, om gesmokkelde wol te kopen en voor Jan om voldersklei te kopen en om voor eten te zorgen. Wouter kan een zilverzaak opzetten, terwijl Arnout en ik onze handel weer kunnen voeden.’

De mannen mijmerden over die verheugende perspectieven. Ze knikten met voldoening.

De kleine boot voer onder zes bruggen verder door. Niemand had ooit alle bruggen van Gent geteld, maar het aantal zal niet ver van honderd gelegen hebben. Gent bevond zich op de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. De twee rivieren meanderden in vele bochten door de stad om daarna de machtige stroom de Schelde te worden. De Gentenaars hadden nog kanalen gegraven tussen de bochten, alsook een kanaal naar Damme, de haven van Brugge. Gent was een waterstad, een zeer grote stad, want meer dan zestigduizend mensen woonden in en net buiten haar muren. Dat was wellicht heel wat minder dan Parijs in Frankrijk, maar Gent was wel de tweede meest bevolkte stand van het vasteland, en veruit de grootste stad van het graafschap Vlaanderen. Brugge telde slechts dertigduizend inwoners, Ieper en Lille ongeveer de helft van dat aantal.

De boot voer weer naar de Schelde, van de Leie door de Ketelgracht, een kanaal. Wanneer ze de Braembrug bereikten, stopte de Hert zijn boot. Juris, Raes en Jan liepen snel weg. Juris zou zijn knechten met een paard en een kar naar hier zenden om het hooi op te halen. Arnout keerde de boot de andere richting uit. Later, het hooi afgeladen, zou hij de hele weg terug varen, opnieuw door de Ketelgracht, dan stroomafwaarts op de Leie naar het centrum van de stad, om dan het Lieve kanaal in te varen tot aan de Betsgravenbrug, waar hij woonde. Hij kon zijn boot daar achter laten, niet zo ver van het arsenaal en de scheepswerven van Gent. Arnout wuifde een tot ziens, en dan gingen Juris, Raes en Jan snel hun eigen weg.

Jan Denout stond eerst op de Braembrug. Hij sloeg daar een straat in die naar het oosten liep. Hij had slechts enkele stappen te wandelen. Hij woonde in de straat die eindigde in de Braembrug, aan de andere kant van de Schelde, in de Brabantdam. De Brabantdam lag naast een groot veld dat opgevuld stond met textielramen die door de volders gebruikt werden om hun laken te strekken. Dat veld lag tussen vier straten, tussen de Brabantdam ten westen, de

Boomgaardenstraat ten zuiden, de Winkelstraat ten oosten en de Reep ten noorden, langs de Schelde.

Raes van Lake en Juris Vresele liepen westwaarts over de andere zijde van de Braembrug. Raes van Lake woonde in een wijk waar vele wevers woonden, in de Brabantstraat. Die straat lag in het verlengde van de Brabantdam over de Braembrug. Hij woonde niet ver van zijn belangrijkste volder, Jan Denout.

Toen Raes al zijn huis had bereikt, vervolgde Juris Vresele nog zijn weg over de Koestraat en het pleintje daar, naar de Kalandenberg.

De Kalandenberg was een nogal rijke straat in de tijden van Juris. Daarin woonden heel wat gegoede families zoals de Vreseles, de van Arteveldes, de van der Pales. Ook heel wat smeden en harnasmakers hadden hun werkplaatsen daar, zodat het een zeer rumoerige straat kon zijn. De straat leek een voorbeeld van de uitbarsting van de beste energie die Gent kon tonen. Kledingverkopers woonden op de junctie met de Voldersstraat. Het huis van de Vreseles had zijn hoofdingang op de Kalandenberg, net zoals het complex van huizen van de van Arteveldes. Hun huizen zetten zich achteraan verder in stallen en schuren die uitgaven op de Paddenhoek.

Toen hij thuis kwam, zonk Juris Vresele in een zetel, greep naar een fles wijn en vulde zich een grote beker. Hij moest drie bekers leeg drinken vóór zijn handen niet meer beefden! Daarna riep hij zijn knechten. Hij beval hen een paard en kar te nemen om een lading hooi van een boot af te halen die onder de Braembrug lag, van een schipper die de naam Arnout droeg. Zijn knechten liepen weg. Hij schreeuwde dan nog een harde en hoge kreet van vreugde, zodat zijn vrouw Mergriet Mutaert uit haar keuken kwam gelopen, vrezend dat er haar echtgenoot iets ergs was overkomen. Juris, al lichtjes dronken, trok haar dan naar zich toe, tastte naar haar volumineus achterste, en kustte haar hartstochtelijk. Dat was al sinds een lange tijd niet meer gebeurd. Mergriet keek met enig ongeloof en enige vrees naar haar gekke echtgenoot. Juris was slechts gelukkig! Hij werd die avond heel dronken.

Gillis Vresele kwam in het huis van zijn ouders op de Kalandenberg erg laat in de avond aan. Hij was waarschijnlijk de meest uitgeputte van de zes mannen. Hij was ook de jongste, dus klaagde hij niet. Hij vertelde aan zijn vader dat hij de paarden tot in Gent had gebracht. Niemand had hem tegengehouden. Niemand had hem enige vraag gesteld. Hij dacht niet dat iemand hem zelfs maar had opgemerkt.

Gillis ging aan de lange tafel in de hal van zijn vader zitten. Juris bracht hem een schotel met brood, kaas, worst en een beker wijn. Gillis vroeg zich verwonderd af waarom zijn vader hem bediende. Waarom vroeg zijn vader niet aan één van de meiden om hem iets te eten te brengen? Juris dankte zo zijn zoon, en klopte hem liefdevol op de schouders, want Gillis was een goede jongen. Hij zei Gillis maar goed te eten.

Tijdens de nacht, terwijl Juris Vresele in bed lag naast zijn lichtjes snurkende vrouw Mergriet, beeldde hij zich in dat het alarm in Zele klonk. Hij zag de monnik ook nog liggen snurken in de kerk, plots ontwaken uit de dood bij de Metten, tot leven gebracht door het luiden van de eerste klokken. Die monnik zou opstaan van de koude stenen met een erge hoofdpijn en een stijve rug. Het zou hem enige tijd nemen om te begrijpen wat er voorgevallen was. Daarna zou hij het alarm slaan met veel roepen en tieren en zwaaiende armen. De monniken zouden dan door de kerk aan komen lopen, hun bebloede jonge monnik vinden. Ze zouden naar de sacristie snellen, de open deuren bemerken en daarna de laatste haren uit hun schedels trekken omdat hun zakken en koffer verdwenen waren. De monniken zouden het gans dorp wakker

schreeuwen, ook de baljuw, en de heren van Zele zouden komen aanrijden op hun snelle paarden. De diefstal zou besproken worden.

Tegen die tijd, wist Juris, lagen hij en zijn vrienden al rustig een dutje te doen in de grote stad van Gent, fijntjes in hun bed, na een slapeloze nacht.

Waarom hadden er twee bijkomende zakken gelegen naast de koffer in de abdij? Waar kwamen die rijkdommen vandaan? Hoeveel dagen zou Wouter nodig hebben om de diamanten, robijnen, smaragden en andere edelstenen uit de juwelen te halen en de ceremoniële voorwerpen te smelten tot staafjes goud en zilver met het symbool van het graafschap Vlaanderen er op, waarvan Wouter beweerd had dat hij dubbels gemaakt had?

Waar zou Wouter de voorwerpen verstopt hebben, waar de staven? Wat als er iets met Wouter gebeurde? Het was allemaal zo eenvoudig en gemakkelijk gegaan, maar vele dingen konden nog verschrikkelijk verkeerd lopen!

Juris draaide en draaide zich bezorgd in zijn bed die nacht. De parels zweet druppelden van zijn voorhoofd. Het leek hem toe dat het laatste wat hij zich herinnerde was hoe Sint Ludgerus naar hem wees met een dreigende vinger. Uiteindelijk viel hij toch in slaap.

Het Castelet

Vier dagen later bleef Juris Vresele nog steeds verbaasd over hoe weinig nieuws van de diefstal in de abdij van Sint Ludgerus van Zele uitlekte in de gewone roddelpraatjes van Gent. In gesprekken met andere leden van zijn gilde en vooral met mannen van de vereniging van de handelaars, de makelaars, hoorde hij praktisch niets van de diefstal. Het was waar dat Juris nooit dat onderwerp zelf rechtstreeks aansneed. Hij vroeg nooit iets dat zijn collega's er had kunnen toe aanzetten hun aandacht te richten naar Zele. Juris had volledig vermeden de vrienden weer te zien met wie hij de nacht had doorgebracht te Zele. Dat was met hen overeengekomen tijdens de boottocht van Zele naar Gent. Ze zouden elkaar ten minste een paar weken niet echt weerzien. Kontakten mochten slechts genomen worden door Juris. Het was niet moeilijk geweest Raes, Jan, Wouter en Arnout te overtuigen van de noodzaak van die maatregel. Alles hing nu af van het vertrouwen dat ze gegeven hadden aan de smid, aan Wouter de Smet, zodat de anderen menig schietgebedje mompelden om te vragen dat Wouter niets zou overkomen of dat Wouter hen niet zou verraden. Juris had echter zijn onwankelbaar vertrouwen in Wouter gezworen. Juris wist dat Wouter een eenvoudige man was, sluw, maar totaal betrouwbaar en loyaal met zijn vrienden.

In het midden van de morgen van de vijfde dag na de expeditie naar Zele, klopte de baljuw van Gent, vergezeld van twee garsoenen en twee knapen, twee oudere en twee jongere strijders onder zijn bevel, op de deur van Juris Vresele in de Kalandenberg. Juris opende, en zag hoe al zijn geburen ook reeds aan hun deuren stonden, zich afvragend wat er gaande was. De baljuw was een man van daden en weinig woorden.

‘Juris Vresele, u wordt ervan verdacht de abdij in de stad Zele te hebben overvallen en er een diefstal te hebben gepleegd. Ik houd u aan in de naam van Graaf Robrecht. Ga terzijde staan, alstublieft. Mijn mannen moeten uw huis op bewijzen doorzoeken!’

De baljuw, die Juris zeer goed kende omdat hij de man gezien had op stadsvergaderingen en met wie hij al meerdere malen in de beste verhoudingen gesproken had, was een sterke man met een zeer rood gezicht, een sensuele man die zich graag overgaf aan drank en vrouwen. Hij was ook een goede strijder, een echte militair, met een zwaarwichtige houding, een groeiende en indrukmakende buik. Hij begon zijn haar te verliezen, al was hij niet ouder dan

Juris, in zijn vijftig. De baljuw wachtte aan de deur, gekleed in een donker wambuis waarin stalen platen vastgenageld zaten aan verhard leder. Daarboven droeg hij een korte tuniek die versierd was met de zwarte leeuw op een gouden veld, bewapend met de tongen en de klauwen, het wapenteken van de graven van Vlaanderen, zijn vorsten.

De baljuw behandelde Juris Vresele met achting, want Juris was een poorter en een landeigenaar van Gent, een machtig lid van de gilden, en vooral een vrije man van Gent. Hij had nog met de graaf en met Willem van Gulik gevochten had in de Slag van de Gulden Sporen van elf juli 1302. De baljuw kon het zich niet veroorloven de gilden die thans de eerste bondgenoten van de graaf waren, voor de borst te stoten. De Vreseles waren een eerbiedwaardige familie van Gent. De baljuw koesterde ook ernstige twijfels aan enig verband tussen de Vreseles en de misdaad van Zele. De Vreseles waren geen dieven! Hij begreep niet waarom of hoe Juris Vresele zulke vermetele en weerzinwekkende daad zou begaan hebben. Toch moest hij zijn plicht doen, zoals van hem gevraagd was door de schepenen van de stad. Juris knikte, maar zei, 'ik heb er geen idee van waarover u praat, heer baljuw.'

Juris sprak beleefd tot de groep krijgers.

Hij zei nog, 'ik ben onschuldig aan enig misdrijf dat u tegen me kunt houden, maar ik zal u zonder weerstand te bieden volgen. Doorzoek mijn huis als u dat moet doen, maar alstublieft, stoor mijn knechten en dienstmeiden niet, mijn vrouw of mijn schoondochter die zwanger is. Sta me toe mijn mantel te nemen.'

Juris was wel heel bleek geworden en hij stond daar in schoktoestand, maar hij begreep dat hij thans de baljuw niet moest en kon weerstaan.

De baljuw riep bevelen naar zijn krijgers, volgde Juris naar binnen, naar de kamer naast de grote zaal, terwijl Juris zijn met bont afgezette mantel nam.

Gedurende enkele hartslagen keken de baljuw en zijn mannen elkaar verbaasd aan. De hal van Juris was groter, veel groter dan ze vermoedden. Een krachtig houtvuur joeg vlammen en rook een monumentale haard in. De haard ging over in een stenen schouwsteen, wat zelden gebeurde in een huis gebouwd uit houten balken en rijshout en leem. De baljuw herinnerde zich dat dit huis ook geen rieten dak had, maar een dak van grijze leisteen. Er was al sprake van geweest in de schepenbank om rieten daken in de stad te verbieden teneinde de frequente branden te vermijden, maar tot nog toe was geen dwingende reglementering gestemd. Allesvernietigende branden gebeurden dikwijls in Gent! Niet zelden werden hele straten afgebrand.

De ogen van de baljuw dwaalden ook naar twee grote tapijten met godsdienstige taferelen die aan de wand hingen. Het waren taferelen uit het leven van Jozef de Egyptenaar, het soort van decoratie dat men verder slechts kon vinden in de stenen herenhuizen van de edelheren en de ridders. Die huizen werden 'stenen' genoemd, voor 'stenen huizen' in Gent. Juris Vresele leek een vrome man te zijn, en een welgestelde man. Waarom zou zo een poorter stelen van een abdij? De vastberadenheid van de baljuw om een veronderstelde misdadiger hardhandig te arresteren werd aan het wankelen gebracht.

'Kunt u me zeggen waarom u me verdenkt ook maar iets te doen te hebben met enige aanval op de abdij van Zele?' vroeg Juris met een vaste stem.

'Getuigen hebben u zien terugkeren van Zele in een boot, en een bewijsstuk van uw medeplichtigheid werd gevonden,' meldde de baljuw. 'U zult ondervraagd worden tot u de waarheid bekent!'

Juris verbleekte verder, want ondervraging kon alles betekenen, van een beleefd gesprek tot een ondervraging door foltering. Hij nam zijn mantel langzaam op, maar wachtte met de baljuw in de voorkamer tot de garsoenen terugkeerden.

Mergriet, de vrouw van Juris, en ook zijn schoondochter Avezoete, liepen de zaal in, waar Juris hen met een paar woorden trachtte gerust te stellen.

De baljuw stak zijn twee vingers in zijn gordel en weigerde meer uitleg te geven.

Juris hoorde kwade schreeuwen in de keuken, het roepen van opgewonden vrouwen en het gekletter van potten en pannen die op de grond vielen. Hij bewoog zich echter niet. Hij trok de wenkbrauwen op naar de baljuw, die lichtjes in verlegenheid gebracht leek.

Twee maal kwamen mannen naar de baljuw met zilveren en gouden voorwerpen in de hand, met juwelen ook, maar telkens schudde de baljuw zijn hoofd. De mannen liepen dan weer de zaal uit, terug naar de andere kamers in het groot huis.

Een tijdje later stonden de garsoenen en de knapen weer allen rond de baljuw met lege handen omdat ze niets gevonden hadden dat de betrokkenheid van Juris Vresele in de diefstal van Zele zou hebben kunnen bewijzen. Juris onderdrukte een glimlach.

‘Wel dan, we nemen u mee naar het Castelet,’ besliste de baljuw.

Mergriet Mutaert, de vrouw van Juris, barstte in tranen uit.

Ze weende en riep, ‘wat gebeurt er, Juris? Waarom neemt de baljuw je mee naar de gevangenis? Wat moet er nu met ons gebeuren?’

‘Er moet een vergissing of een misverstand gebeurd zijn, vrouw. De baljuw komt me aanhouden, maar ik heb niets verkeerd gedaan en ik zal dus snel terug zijn. Maak je geen zorgen!’

‘Tel er niet te zeer op om snel terug te komen,’ riep de baljuw dan hardvochtig uit. ‘We houden je minstens enkele dagen in de gevangenis!’

Toen de baljuw en Juris de Kalandenberg in stapten, had een aanzienlijke menigte zich verzameld in de straat.

De mensen hadden eerst in stilte gewacht, maar nu maakten ze wilde, kwade gebaren, roepend, ‘waarom wordt Juris Vresele aangehouden? Hij heeft geen misdaad begaan! De graaf kan vrije poorters niet naar willekeur oppakken!’

‘Maak plaats,’ riep de baljuw met een krachtige stem. ‘Zouden jullie de rechtspraak van de graaf willen bemoeilijken? Zo ja, dan kom ik terug met nog meer mannen om iedereen van jullie die me in de weg staat mee te nemen! Maak plaats voor de vertegenwoordiger van de graaf! Deze man wordt beticht van een meest afschuwelijke misdaad, en moet terecht staan.’

De mensen splitsten zich dan in twee dikke rijen, waartussen de baljuw, zijn mannen en Juris moesten stappen. Vuisten werden naar de hemel geheven en schreeuwen van woede en verontwaardiging werden nog geslaakt, maar de baljuw kon verder stappen. Had Juris Vresele één maal opgeroepen tot verweer, dan had de menigte zich op de baljuw geworpen.

De groep stapte de Kalandenberg af, de Kattestraat in, voorbij de Sint Niklaaskerk, op naar de Koornmarkt, naar het plein waar het Castelet stond, de centrale gevangenis van de stad.

Juris viel bijna flauw van slechte voorgevoelens, maar hij merkte ook op dat de baljuw zijn handen niet achter zijn rug vastgebonden had, een teken van buitengewoon respect.

Het Castelet was een aartslelijk gebouw opgetrokken in ruw gehakte stenen. Dit was een stadsgevangenis waar Juris in ondergebracht werd. Hij was blij dat hij niet opgesloten werd in het imposante, donkere en koude Gravensteen, waar de baljuw heerste, want het Castelet bezat geen martelkamer. Gent had geen martelkamer van de stad. De stad had wel verscheidene gevangnissen ingericht, waaronder dit centraal gebouw. Het Castelet was uit steen opgetrokken, maar het bleef niet zeer sterk bleef op alle plaatsen. Het werd ook niet streng bewaakt, omdat het niet door de strijdmacht van de graaf onderhouden werd, maar door de amman, de hoofdbewaker. Juris kon natuurlijk op eender welk ogenblik naar het kasteel van de graaf overgebracht worden voor ondervraging onder druk, maar het feit dat hij niet

ogenblikkelijk overgebracht was naar het Gravensteen leerde Juris toch enkele positieve elementen.

In de afwezigheid van de graaf was de baljuw de heer en meester in het Gravensteen. Hij kon eender wie martelen, behalve dan een poorter zoals een lid van de Vresele familie. De Gentse families stonden onder de rechtsbevoegdheid van de schepenen. Juris vermoedde dat hij met enige eerbied zou behandeld worden. Waarschijnlijk waren de schepenen al op de hoogte gebracht en hadden die er op aangedrongen de beschuldigde in het Castelet te houden. Juris zou relatief goed behandeld worden in de stadsgevangenis. Hij zou daar opgesloten blijven in afwachting van een gerechtelijk onderzoek, maar het eigenlijk proces kon weken of maanden nadien pas gebeuren. De schepenen zouden niet snel handelen in een zaak van deze omvang, zuchtte Juris.

De baljuw ging het Castelet binnen met Juris. De mannen van de baljuw bleven aan de deur staan. De amman, die Juris ook goed kende, en die had zitten wachten in een verwarmde kamer, bracht Juris naar een cel op de eerste verdieping. Het was koud in die stenen kamer, en donker, maar Juris mocht zijn mantel behouden. Hij hield die mantel rond zich gewikkeld. De amman doorzocht Juris zelfs niet op verdoken wapens. Hij duwde Juris ruw in de kerker en sloot de stevige, houten deur achter hem. Hij schoof ook een ijzeren staaf om de deur nog beter te sluiten. Juris hoorde de baljuw en de amman heftig buiten woorden wisselen.

Nadat de ogen van Juris aan de duisternis gewend raakten, zag hij slechts een stenen bank in een hoek, voldoende lang om er een man op te laten liggen, wat stro op die bank, en ook vuil stro op de met zandstenen geplaveide vloer. In een andere hoek stond een emmer. Schaars licht viel door een heel klein venster hoog boven, te hoog voor Juris. Uit dat venster blies ook een erg koude tocht recht naar de kleine opening in de gevangenisdeur. Juris ging op de bank zitten en leunde zijn rug tegen de koude, vochtige wand.

De hersenen van Juris zochten in alle richtingen. Hij had duizend vragen om over na te denken, honderden veronderstellingen. Wie had hem verraden? Wie van zijn vrienden had hem beschuldigd? Welke bewijsstukken kon hij achtergelaten hebben? Hadden Raes, Jan, Arnout of Wouter hun zelfbeheersing verloren? Neen, Juris weigerde dit alles te geloven. Wat was er dan wel gebeurd? Wie had hem herkend? Niemand! Onmogelijk! Hoe kon de baljuw geweten hebben dat hij in een schip naar Gent was teruggekeerd? Juris weigerde de al te eenvoudige antwoorden aan te nemen. Wie zou recht over hem uitspreken?

De regering van Gent bestond uit twee groepen schepenen. Die twee lichamen werden genoemd de Schepenen van de Keure en de Schepenen van het Gedele. Elke groep bestond uit dertien leden, de schepenen, en elke groep werd geleid door een Eerste Schepen. De Eerste Schepen van de Keure was de belangrijkste man. De schepenen beheerden de zaken van de stad.

De Schepenen van het Gedele vormden de rechtsmacht in Gent. Zij hielden zich bezig met de meeste kleinere administratieve zaken. De Schepenen van de Keure oefenden het beleid van de stad uit en hadden de betrekkingen met andere steden en landen onder hun bevoegdheid. De Eerste Schepen van de Keure had de macht ende functie die in andere steden de Meier of Burgemeester genoemd werd. De schepenen van de Keure genoten meer prestige dan de schepenen van het Gedele, maar beide groepen beslisten en stemden samen in de schepenbank of raad van Gent.

Die huidige organisatie had een gelijkaardige regering bestaande uit negenendertig schepenen opgevolgd, een systeem dat daarom de Negenendertig genoemd werd. Dat systeem bestond

uit drie groepen van dertien mannen. Die schepenen werden toen, tot in 1297 het systeem veranderd werd, slechts als leden door elkaar opgevolgd, en al de schepenen waren leden van steeds dezelfde machtige landeigenaar families van Gent geweest, van wie sommigen ridders waren en anderen niet. Veel van die families waren jaloers op elkaar geweest. Ze hadden getwist om de macht in de stad. De families waren het slachtoffer van intriges en samenzweringen.

Ten gevolge het groeiend protest van de bevolking betreffende corruptie onder de schepenen, had de graaf in 1297 besloten de drie lichamen van dertien schepenen te vervangen door twee groepen van dertien. De schepenen zouden voortaan ook niet meer verkozen worden door de schepenen in functie, maar door twee groepen van vier mannen, van wie er vier aangeduid werden door de graaf en vier andere door de uitgaande schepenen. Schepenen bleven slechts één jaar in functie, van de vijftiende augustus van het lopend jaar tot de veertiende augustus van het volgend jaar. De schepenen moesten ook voortaan hun rekeningen tonen aan de poorters van de stad.

Langzaamaan kregen toch meer families dan voorheen toegang tot een zetel als schepen. De invloed van de gilden verhoogde ook onder de schepenen, hoewel toch nog steeds slechts rijke mannen hun tijd aan die functie konden besteden. De schepenen werden wel betaald voor hun diensten door de stad, maar ze moesten dan ook het grootste deel van hun tijd besteden aan hun taken. De graaf erkende de vrijheden van de stad, maar hij zocht ook enige invloed uit te oefenen op de schepenen. De vroegere schepenen, afkomstig uit de rijkste families, hadden zich daarom naar Frankrijk gericht, naar koninklijke steun. Ze werden Leliaerts.

De vroegere schepenen verzetten zich tegen de graaf van Vlaanderen, die hun macht wou gebruiken om zijn eigen plannen te verwezenlijken. De schepenen van de Negenendertig zochten de steun van de koning van Frankrijk, de feodale heer van de graaf. Daarom werden ze Leliaerts genoemd, naar het koninklijk embleem, de *fleur-de-lys* van de koningen. De graaf zocht ook steun. Hij keerde zich naar de gilden. Deze wilden niet het slachtoffer worden van de corruptie. Ze wilden een degelijk bestuur en een degelijke administratie, omdat zij het waren die de overgrote meerderheid van belastingen betaalden. De gilden hadden het meest en het eerst aangedrongen op open rekeningen.

Vanaf 1297 was zo de macht van de schandelijke Negenendertig schepenen getaand om overhandigd te worden aan de nieuwe instelling van de twee groepen van schepenen, gekozen door de graaf en de uitgaande schepenen.

De rijzende macht in Gent werd gevormd door de gilden!

De gilden waren verenigingen van mannen die dezelfde beroepen uitoefenden of dezelfde soort handel dreven. Er bestonden meer dan zestig gilden in Gent, en elke gilde bezat zijn deken. Er waren echter drie belangrijke gilden waar de ambachtslui een plaats in vonden: de wevers, de volders, en de meeste andere gilden hadden zich verzameld in één groep die de 'kleine gilden' genoemd werd. Elke van die drie organisaties bevatte ongeveer dertig percent van de mannelijke bevolking van Gent.

De gilde van de volders was net groter dan de gilde van de wevers. De gilde van de wevers had echter veel meer geld dan de gilde van de volders. Hun leden, onder wie ook de lakenhandelaars behoorden, waren veel rijker dan de volders. Onder de kleine gilden bevond zich ook de gilde van de landeigenaars, de gilde van de edelen van Gent die de stad gesticht hadden en die land bezaten binnen de muren. De deken van de wevers en de deken van de volders waren machtige persoonlijkheden in Gent. De kleinere gilden waren nogal verdeeld in aantallen, maar er was sprake van om één van die dekens als opperdeken te benoemen. Van dat controversieel idee was er tot nog toe niet veel in huis gekomen.

Gent bewaarde zorgvuldig haar oorkondes of charters, haar vrijheidsprivileges, haar wet of Keure, in het belfort van de stad. Het belfort was een grote toren die in het centrum stond. Slechts een smalle deur leidde naar het binnenste ervan, en de eerste kamer had aan het verst einde nog een smalle deur die naar een andere kamer leidde die het ‘Geheim’ genoemd werd. Hier stonden de koffers waarin de charters van de stad bewaard bleven. In die toren ook hing de stormklok van Gent, Klokke Roeland. Op de zijde van die klok kon men lezen, ‘als ik klink dan is er brand; als ik sla, dan is er een storm of een zegen in het Vlaamse land.’ Eén of meer trompetters van de stad stonden steeds op wacht bovenop het belfort. Zij keken uit naar het gevaar van aanrijdende gewapende troepen.

De vrijheden die in het belfort bewaard bleven werden erkend door de graaf en zelfs gehandhaafd door hem. Vrije inwoners van Gent moesten geoordeeld worden door de bevolking van de stad, vertegenwoordigd door de schepenen. Slechts zware gevallen van doodslag of van verraad tegen de graaf konden beoordeeld worden door de graaf zelf, van wie de vertegenwoordiger de baljuw was. Nochtans was het de baljuw die steeds de misdadigers gevangen nam, om dan de rechtspraak en de veroordeling te laten uitspreken door de schepenen. De baljuw alleen had een echte militaire strijdkracht ter zijner beschikking in vredetijd. De schepenen hadden het bevel over praktisch geen permanente strijders. Ze hadden slechts een symbolische macht over de kleine militie, de zogenaamde Witte Kaproenen. De Witte Kaproenen werden zo genoemd omdat die wachters kolders droegen met witte kappen. Die kleine militie moest in vredetijd de sereniteit van Gent bewaren. De meeste misdaden werden behandeld door de schepenen van het Gedele, daarom ook genoemd de paysierders of de bewakers van de vrede, maar de heel belangrijke gevallen bleven het privilege van de schepenen van de Keure.

Juris Vresele dacht over dit alles na in de eenzaamheid van zijn cel. Hij veronderstelde dat een misdaad zoals de diefstal in een abdij niet zou beoordeeld worden door de paysierders, doch door de schepenen van de Keure. De misdaad was groot, was niet begaan in Gent maar in een andere stad, zodat enig element van respect en enige diplomatische beschouwingen tegenover de stad van Zele in acht moesten genomen worden. De baljuw van Gent was trouwens ook de opper-baljuw van die streek. Een daad van diefstal en een aanslag op een abdij kon aanzien worden als een daad van heiligschennis. De paysierders zouden niet tussenkomen, en ook niet de graaf, want Juris was een vrije poorter van Gent. De misdaad zou beoordeeld worden door de schepenen van de Keure! Die gedachte troostte Juris een beetje, want hij kende de meeste van die schepenen bij naam en toenaam, en sommigen onder hen telde hij zelfs tot zijn vrienden. Die mannen zouden terughoudend blijven om hem terecht te stellen. Ze zouden hem ook niet gemakkelijk laten martelen. De vraag bleef echter wie hem beschuldigd had, en waarom. Zijn kompanen konden alle details geven over het verloop van de diefstal. Waren andere mannen behalve hij ook al gevangen genomen en in het Castelet ondergebracht? Niet in de kerkers naast hem! Hij had zijn naam geroepen en hij kreeg enkele antwoorden vanuit andere cellen, maar hij kende niemand van de mensen in de twee of drie naastliggende kerkers.

Juris bracht een zeer slechte nacht door, waarin hij maar bleef draaien en keren op zijn harde bank en zijn stro. Het werd een zeer hongerige en koude nacht! 's Morgens kreeg hij slechts een stuk hard brood en een beker water als ontbijt. Hij vreesde dat dit alles zou zijn voor die dag.

In de namiddag opende de amman de deur van zijn cel om Juris naar een kamer met een groot venster te brengen. Door dat venster kon hij de menigte op de Koornmarkt zien. Het venster

was echter afgezet met dikke ijzeren staven. Het voelde goed aan om gedurende een paar ogenblikken het rijke leven van Gent weer te mogen aanschouwen. Buiten ging het leven verder alsof er niets gebeurd was! Zo zou het ook gaan na zijn dood.

De amman bleef in de kamer, maar de baljuw kwam zitten achter de tafel. De beide mannen waren gewapend met een zwaard. Juris was natuurlijk ongewapend. Een bewaker stond achter de deur met een speer. Juris had zijn handen niet gebonden, maar hij dacht niet dat hij drie gewapende mannen kon overmeesteren. Hij bleef fier staan, onverstoorbaar, trots, terwijl ook de amman ging zitten.

De baljuw snoof, ‘wel, wel, wie hebben we hier? Ser Juris Vresele in hoogsteigen persoon!’ Juris was geen ridder, dus ervoer hij deze titel als een sarcasme, als een spot. Iets kwelde de baljuw. Hij had de gewoonlijke Mer voor mijnheer kunnen gebruiken in plaats van het adellijke Ser! Juris voelde niet veel sympathie voor de baljuw en de amman die dag, maar zijn geval vormde klaarblijkelijk een probleem voor de baljuw en de amman. Wat gebeurde er? ‘Juris Vresele, je hebt een aanzienlijke schat gestolen uit de abdij van Zele. Je medeplichtigen zijn Raes van Lake, wever, Jan Denout, volder, en Arnout de Hert, schipper. Die mannen zijn ook aangehouden. Wat heb je daarop te zeggen?’

Juris begon nederig, ‘ik heb zelfs niet gehoord van een diefstal in Zele tot jullie me dat vertelden. Ik ben onschuldig aan enige misdaad!’

‘Je keerde terug van Zele in een boot van schipper de Hert. Ga je nu je misdaad opbiechten, of moeten we onze instrumenten op je leggen?’

‘Ik weet niet waarover u het hebt,’ schudde Juris het hoofd. ‘Waar haalt u het idee vandaan me te beschuldigen een dief te zijn? Ik heb voldoende geld. Ik ben een landeigenaar en een makelaar, een handelaar ook. Waarom zou ik stelen van een abdij en daarom mijn eeuwige ziel in gevaar brengen? Ik ben een godsdienstige man. Mijn zoon is monnik bij de Fremineuren, bij de Franciscaanse monniken!’

De baljuw en de amman lachten bij wat ze een goede grap vonden, maar de amman grinnikte toch meer zuur dan hij glimlachte.

‘Je werd opgemerkt terwijl je verdachte dingen deed in de boot van Arnout de Hert de dag na de diefstal, hier in Gent. Je hield je verborgen achter hooi. Een ring die toebehoort aan de abt van Zele werd in de boot gevonden. Biecht je nu op?’

Juris verbleekte een beetje, maar zijn vastberadenheid bleef sterk. Hij veinsde alsof hij zich plots herinnerde de boot van de Hert gebruikt te hebben.

‘Ik ken wel een schipper die de Hert heet. Ik huurde zijn boot nadat ik een hoop hooi gekocht had voor mijn stal in de Kalenderberg, enkele dagen geleden. Ik vertoefde in het midden van Gent met mijn vrienden van Lake en Denout. We merkten de boot van de Hert op en gingen aan boord. We hielden van het bootreisje op de Leie en de Schelde die dag. We waren nog nooit aan boord van een boot op de Ketelgracht geweest. Het zicht vanaf de kanalen en vanaf de Leie, vooral rond Tussen Bruggen, is zeer mooi. Het zicht vanaf de Ketelgracht vond ik minder interessant. We waren ons slechts aan het amuseren die dag, we verborgen ons niet. Waarom zouden we ook? De boot voer tot dicht bij waar we woonden. We werden tot aan de Braembrug gebracht, waar mijn knechten het hooi ophaalden en het in mijn stallen brachten. Dat is alles. Dit verhaal kunnen jullie nagaan bij mijn knechten. Hoe bewijzen jullie dat ik medeplichtig was aan een diefstal? Voor wat een ring betreft, ik zag geen ring in de boot liggen, en ook niet in enige andere plaats. Als ik werkelijk iets had gestolen in Zele, zou ik dan zo dom geweest zijn een ring in de boot te laten liggen? Belachelijk!’

‘Jullie waren jullie aan het amuseren terwijl de wereld rond jullie aan het verhongeren is? Wel, dat is interessant!’ hoonde de amman.

Juris deed alsof hij in gedachten verzonken bleef. Hij fronste zijn wenkbrauwen.

‘Wie zei jullie dat we die dag in een boot zaten?’

‘Dat is juist wat je een heel klein beetje te graag zou willen horen, is het niet?’ riep de baljuw. Hij ging onmiddellijk door met, ‘je bent iemand van Zele, nietwaar? Je naam zegt ons dat!’

‘Mijn familie is inderdaad afkomstig van Zele,’ gaf Juris toe, ‘maar ik ben geboren in Gent en mijn voorvaders waren al poorters van Gent, en landeigenaars binnen de kuipe, het eerste centrum van Gent. Ik ben eigenaar van land op de Kalandenberg en in een half dozijn andere straten van de stad. Ik vocht ook voor de graaf als tienman, als dizenier, een leider van strijders voor Willem van Gulik in 1302. Je weet dat wel, baljuw! Vochten we niet samen toen je aankwam met de mannen van Ser Jan Borluut? Ik stond toen reeds in het Groeninge veld. We zagen jullie aankomen. Ik vocht aan de zijde van Raes van Lake en van Jan Denout. Wij zetten onze levens op het spel voor onze goede stad en voor de graaf, zoals jij deed. Jij, amman, vocht daar ook! Is dit de manier waarop jullie een eerlijke poorter danken om jullie levens te hebben gered?’

De baljuw grinnikte, ‘ik herinner me niet dat je mijn leven redde, Juris Vresele. Misschien redden wij jouw leven wel!’

‘Inderdaad. Dat kan ook waar zijn. We hielden daar een mooie slag, toch! Ik herinner me nog steeds de kreten van de Franse ridders toen ze in de greppels stierven tegenover onze goedendags.’

‘Dat was het, ja,’ glimlachte en zuchtte de baljuw.

Hij herinnerde zich met genoegen die veldslag waarin hij glorie en zijn functie gewonnen had.

Juris voegde niet toe dat zijn wrevel tegen de graaf om de belastingen die hij moest betalen voor de vrijlating van de graaf uit de Franse gevangenis na het Verdrag der Ongerechtigheid sterk gegroeid was. Juris was ternauwernood ontsnapt aan verbanning op een pelgrimstocht naar Santiago in Galicië door de paysiers voor de verstoring van de vrede en het gebruik van smadende woorden aan het adres van de graaf. De graaf had ook langzaamaan de vroegere Leliaert families weer aan de macht gebracht. Dat gebeurde vooral vier jaar geleden, toen hij steun zocht bij de rijke landeigenaars-poorters eerder dan bij de weversgilde die thans tot de eerste, ijverigste protesteers tegen de belastingen behoorden. Twee jaar geleden, om de tegenkanting van de wevers te verminderen, had daarom de stad Gent een zeldzaam en waardevol privilege van de graaf bekomen. Door dat privilege was het verboden overal in Vlaanderen laken te weven dat van zulke goede kwaliteit was als dat van Gent. Dit laken van hoge kwaliteit mocht slechts geweven worden binnen vijf mijlen rond de stadsmuren, behalve in de dorpen of gemeenschappen die een oorkonde bezaten die hen dat recht al had toegekend, maar dat gold slechts voor een paar plaatsen. Die gift had de graaf weer in de achting gebracht van de vriend van Juris, Raes van Lake, de wever, en ook in mindere mate van Jan Denout, de volder, maar de lasten van Juris waren er niet door verminderd.

‘Ik heb steeds problemen in de stad en elders vermeden. Ik heb geen schat gestolen. De beschuldiging tegen mij is belachelijk!’

‘Zou je daarop zweren, wetende dat je ziel voor eeuwig verdoemd zou zijn bij een meened?’

‘Natuurlijk,’ gromde Juris, ‘en ik zou elke man uitdagen die het tegendeel durft te beweren. Ik ben een makelaar! Mededingers en vijanden kruipen bij de vleet aan mijn deur! Zeg me de naam van wie mij beschuldigt, en ik toon jullie een leugenaar. Ik zal jullie dan ook uitleggen waarom ik beschuldigd word. De reden zal niet enige diefstal zijn van een abdij!’

De baljuw knikte onwillekeurig, betrapte zich daarop, en hij aarzelde. Zijn ogen blonken sterker dan voordien, maar hij antwoordde niet.

Juris vervolgde, ‘de oorsprong van mijn familie ligt in Zele en ik bezit daar land, maar ik ben een poorter van Gent. Ik bracht mijn eerste jeugd door in Zele. Tientallen jaren zijn voorbij gevlogen sinds ik daar woonde. Ik heb geen banden meer met de mensen van Zele.’

‘Dat weten we,’ gaf de baljuw toe. ‘Wel, dat zal alles moeten wezen voor het ogenblik.’ Juris was verrast en opgelucht. Hij begreep dat Raes van Lake, Arnout de Hert en Jan Denout geen informatie aan de baljuw hadden toegegeven. Hadden ze dat wel gedaan, toegegeven en alles opgebiecht, dan had de baljuw met veel meer verachting en zekerheid gereageerd. Wat was er dan echt gebeurd? Juris had ook nog niet de naam van Wouter de Smet horen vermelden, noch de naam van zijn zoon. Hoeveel wisten de baljuw en de schepenen werkelijk af over de expeditie naar de abdij van Sint Ludgerus? Hij voelde zich wat lichter van gemoed, zijn schok verminderde. Hij kon nu met meer zekerheid in stem en woorden spreken. De baljuw riep een wachter, en Juris werd naar zijn cel teruggebracht.

Juris Vresele bleef nog drie weken opgesloten in zijn kleine, smalle cel van het Castelet. Hij verloor de tel der dagen niet. Hij kraste een rekening op de stenen muren met een stuk van het plaveisel. Hij leed koude, honger, wanhoop, aanvallen van onbeheersbare vrees, en opwellingen van lichtende hoop. Hij sliep slecht. Hij kon zich niet wassen en niet scheren. Hij probeerde zijn spieren elke dag te oefenen om niet stram te worden, maar hij kon niet veel meer doen dan twee passen naar voren te stappen en drie zijwaarts. Zijn armen en benen en zijn rug deden pijn van zoveel dagen op de koude stenen te liggen. Hij voelde heel smerig aan. Hij kreeg geen bezoekers, doch vermoedde dat bezoek geweigerd werd door de baljuw en de schepenen. Af en toe kreeg hij beter eten, maar hij was ervan overtuigd dat het meest van wat zijn vrouw en vrienden hem brachten achtergehouden werd door zijn gevangenisbewakers.

En dan, plots, zonder waarschuwing, zonder aankondiging, kwam de amman in hoogsteigen persoon Juris halen om hem vrij te laten. De amman zei aan Juris zonder enige bijkomende uitleg dat hij naar huis mocht gaan! Juris was weer een vrije man. Geen excuses werden aangeboden. Juris wou wel wenen van opluchting, maar hij toonde geen emoties op zijn gezicht. Wat was er gebeurd?

De amman opende de deur van het Castelet voor hem.

‘Wacht,’ draaide Juris zich om, één voet reeds uit de deur en in de Koornmarkt, ‘wacht! Moet ik geen borgsom betalen aan de baljuw?’

‘De borg werd geëist en is betaald,’ glimlachte de amman. ‘Je bent vrij.’

Juris was opnieuw verwonderd. Zijn ogen vlogen even naar de amman, maar dan draaide hij zich om en stapte de markt in. Zijn vrouw bezat geen vrij, baar geld!

De baljuw liet gevangenen slechts vrij wanneer hij stellig meende dat een beschuldigde niet naar een rechtspraak moest gaan uitgeoefend door de schepenen, of op een andere manier niet zou beoordeeld worden in een gerechtshof van schepenen. Die daad om een man vrij uit de gevangenis te laten vertrekken ging gewoonlijk gepaard met de betaling van een grote borgsom die kon oplopen tot meerdere tientallen ponden. Dit was de betaling van de kosten van de gevangenis, en nog wat meer. Vanwaar hadden Mergriet en zijn zoon die som bijeengescharreld? Juris had geen baar geld in huis gelaten. Hij had steeds weinig baar geld, trouwens, want de meeste van zijn fondsen waren meestal volledig in handelsprojecten geïnvesteerd. Had Wouter de Smet reeds geld gebracht uit de schat van de abdij?

‘Wie betaalde de borgsom?’ drong Juris aan.

‘Dat deed je vrouw, vergezeld van je buur, Jacob van Artevelde,’ antwoordde de amman al grinnikend.

‘Je kunt nu beter gaan, vóór we van mening veranderen!’ voegde de amman toe.

Hij duwde Juris letterlijk als een lastpost de Koornmarkt in, alsof hij meer dringende zaken te regelen had.

De man glimlachte bij de ontzetting van Juris, maar hij sloot al de zware, met staal versterkte deur achter zich toe met een definitieve slag.

Juris wandelde langzaam naar huis. Hij wou de baljuw en de amman niet gunnen hem te zien wegllopen. Hij verdacht hen ervan nu te staan meesmuilen achter de vensters van het Castelet. Zijn benen deden trouwens pijn. Hij voelde zich onzeker op zijn benen, maar hij wandelde alsof hij uit de dood was opgestaan. De wereld leek hem wondermooi en verbazend.

Hij hield van de levendigheid van de stad en van de warmte van de zon, hoewel wanneer hij naar boven keek hij direct verblind werd. Hij was niet meer gewend aan de helderheid van de middag. De mensen die hij ontmoette groette hij gelukkig en blij, al bekeken die hem wel met enige nieuwsgierigheid en zelfs afkeer. Juris realiseerde zich dat hij totaal verwarde, lange haren had, een dikke en onverzorgde stoppelbaard, en vuile kleren om het lijf. Hij stonk zoals een varkensstal, en hij liep op een ietwat vreemde wijze, half wankelend vooruit. Men kon hem voor een dronkenman houden. Hij glimlachte echter zoals een dwaze, snoof de geuren van Gent gulzig met heel veel genoeg op, en luisterde naar al de geluiden die hij rond zich hoorde. Hij ging met zijn hoofd in de lucht, snuivend zoals een hond die een lekker been zoekt. Juris dwong zich er toe langzaam te wandelen. Hij wou niet lopen, want de amman zou hem nog steeds met de ogen volgen van achter de vensters van het Castelet. Hij begon een lustig deuntje te fluiten door zijn gezwollen lippen.

De gewone mensen die Juris in de straten zag liepen gekleed in een korte kolder, een tuniek, van ruwe wol die van hun nek tot aan hun knieën hing. Die kolder werd aan het midden samengetrokken door een lederen riem. Sommige mannen droegen een beurs aan die riem, allen hadden een lang mes mee, hun knijf, die in een lederen schede stak. Aan de achterkant van hun kolder, bovenaan, hing een kap of huik die nuttig kon gebruikt worden op regenachtige dagen, of om het hoofd te beschermen wanneer koude wind sneed. De mannen droegen hoge kousen van wol of linnen die van hun schoenen tot onder hun kolder gingen. Ze droegen lederen schoenen. De kolders waren van bruine kleur, rood, soms groen of zwart. De kousen hadden groene tinten, rode of bruine kleuren. Men kon de mannen herkennen die in de kuipe woonden, in het centrum van de stad, en ze onderscheiden van de mannen uit de buitenwijken. De mannen van buiten de kuipe droegen zwarte en witte ruiten op hun kousen!

De vrouwen gingen gekleed in harder gekleurde tunieken. Hun klederen hingen langer, vielen tot op hun voeten, en de wol kon van verschillende kwaliteit zijn. Juris waardeerde de rokken terwijl hij wandelde, wat hem soms een kwaad oog opleverde. De vrouwen hadden af en toe een voorschoot van wit linnen aan, en ze droegen eveneens een kapje van wit linnen op het hoofd. Het kapje kon op verscheidene wijzen rond hun hoofd gevouwen zijn. Ze droegen bijna allen blijdere kleuren, rood, blauw, of geel.

Juris wandelde en hij bewonderde nu ook de uitgangsborden die aan de muren hingen om de winkeltjes aan te duiden van de ambachtslui: de slegers, de bakkers, de smeden, de zadelmakers, schoenmakers, kleermakers, en zo verder. Elk bord was verschillend geschilderd, steeds helder gekleurd. Elk motief kon hij nu bewonderen. Juris vergenoegde zich in de kleuren van de stad! Gent leek een mozaïek van kleuren, overal waar hij stapte. Waarom had hij dat alles voordien niet zo duidelijk opgemerkt?

Wie waren deze Gentenaars trouwens? Fiere en intelligente mannen, handig met de handen en met het hoofd, harde werkers, vindingrijk, en vlijtig, goede familievaarders, godsdienstig, maar

mannen die hielden van een drankje en een pretje. De Gentenaars toonden hoog respect voor hun vrijheden, voor hun vrijheid en nering, voor het ambacht dat hun overleven verzekerde. Over het algemeen bleven ze vredelievende mannen, op enkele rijke snoevers en edellieden na die voor eender wat zouden vechten. Een Gentenaar was heethoofdig en wraakgierig, maar dat slechts wanneer zijn familie, zijn vrijheid en ambacht benadeeld werden. Hij gaf niet veel om graaf en koning, maar hij wou altijd minder arm worden. De gemiddelde Gentenaar was zich zeer goed bewust van zijn status in de gemeenschap en zocht gedurig om iemand beter te maken uit zichzelf.

Juris kwam als een zeer gelukkige man aan in de Kalandenberg.

Hij bereikte zijn huis, wierp de deur open en riep, ‘Mergriet, ik ben terug! Bereid me een bad voor, wil je, vrouw? Haal me nieuwe kleren!’

Juris wou vandaag niet gaan baden in één van de openbare badhuizen in zijn straat. Hij voelde te vuil aan, ongeschoren en in smerige kleren als hij was. Hij was te moe. Hij zocht het comfort van zijn eigen muren. Mergriet liep naar hem toe, handen aan haar gezicht geslagen, wenend en lachend tegelijk, schreeuwend naar haar dienstmeiden. Wanneer ze bij haar echtgenoot kwam, snoof ze de stank van de gevangenis op, zodat ze zich op het laatste ogenblik er van weerhield om Juris om de nek te vliegen.

Ze kneep haar neus toe met twee vingers en zei, ‘ja, een bad is meer dan nodig, man! Je stinkt alsof je in drek gespeeld hebt. Je moet vlooiënbiten hebben over gans je lichaam. Je kleren moeten verbrand worden. Kom voort. Welkom thuis!’

Ze bewoog zich ertoe een vochtige kus op zijn voorhoofd te plakken.

Juris grinnikte. Hij begon met zijn kleren naar alle kanten te werpen, ondanks de geamuseerde blikken van de twee meiden die ook de hal binnengestormd waren. Juris ging snel naar de achterkamers terwijl hij het laatste stuk ondergoed en zijn kousen op het plaveisel gooide en op het vers stro van de vloer. Hij liep poedelnaakt door naar een kamer waar een ijzeren bad op hem wachtte. Hij bleef daar gans naakt op een stoel zitten, wachtend tot Mergriet ketels water verwarmd had en die over hem heen kon gieten. De meiden en Agneete, de dochter van Juris, vulden het bad allengs met koud en heet water. Daarna pas zonk hij met een zucht van puur genot in de stomende kuip. Hij begon te schrobben. De dienstmeiden waren nog jong, en dus giechelden ze heel wat toen ze nog meer heet water over de verwarde, matte haren op de borst van Juris en op zijn even harige armen goten. Mergriet schold daarom de meiden tot hel en verdoemenis uit, maar ze glimlachte met haar diepbruine, warme ogen die nog steeds nat van de tranen bleven.

In de late namiddag zat Juris Vresele aan zijn tafel in zijn grote zaal naast de dansende, oranje vlammen van het houtvuur in de haard. Hij dronk aan een grote beker van witte, Rijnlandse wijn. Hij snorde zoals een kat met zijn herwonnen geluk en weigerde ook even nog maar te denken aan wat met hem geschied was de laatste weken. Dat was zijn vagevuur geweest voor de diefstal van Zele. Hij had geboet.

Plots werd zijn deur opengeduwde en een sterke stem riep, ‘volk!’

De stem kondigde aan dat iemand die niet van de familie was het huis binnenschoof. Slechts mannen en vrouwen echter, die de eigenaar zeer goed kenden durfden zo het huis binnen te vallen door alleen maar luid ‘volk’ te roepen en direct door te stoten naar de warmte van de haard. Juris keek verbaasd op, verwachtte Raes van Lake te zien. De man die zijn afzondering verstoorde was echter niemand minder dan zijn buur, Jacob van Artevelde.

Jacob liep letterlijk van de ijzige koude buiten naar de haard, wierp zijn bonten mantel in een hoek en duwde zijn handen naar de hitte van de vlammen.

De zetels van Juris waren oude, mooie zetels, bedekt met leder van Cordoba, gedecoreerd met jachttaferelen en geometrische versieringen, gestrekt met vergulde nagels. Nauwkeurig uitgesneden taferelen versierden ook het hout van de massief eiken tafel. Het was gezellig in de hal, hout en tapijten rondom aan de muren.

‘Wat een bittere koude,’ beet Jacob. ‘Ik kan die nooit ophoudende regen maar niet gewoon worden. Ik voel ze tot in mijn botten en beenderen. Wanneer zal dit vervloekt weer eindelijk ophouden?’

Vóór Juris kon antwoorden kwam Avezoete Wulslager, de echtgenote van de zoon van Juris, Gillis, de kamer in. Avezoete was de schoondochter van Juris, een kleine, nogal plumpe vrouw van net over de twintig, met een mooi en levendig gezichtje, leuke ogen. Ze was een goed gehumeurde vrouw die steeds een vastberaden blik droeg, maar die je rond je vinger kon draaien met een glimlach en een omhelzing. Juris hield van Avezoete, al kon ze soms een impulsief opvliegend meisje zijn. Ze had haar karakter, Avezoete! Ze was ook verstandig, zuinig, een goede en liefhebbende vrouw voor zijn zoon, geen zuurpruim. Ze hield ook Gillis van de problemen van drank en vrouwen weg. Avezoete wiegde haar eerste dochter Marie in haar armen, en ze was zeer in verwachting van haar tweede kindje. Toen Avezoete Jacob van Artevelde naast het vuur zag staan, ging ze direct naar een kast, plaatste een andere beker op de tafel en diende wijn op aan Jacob. Ze deed dat allemaal zonder een woord te zeggen, maar ze knikte een goede dag naar de bezoeker en ze glimlachte schalks. Juris vroeg zich af sinds wanneer Jacob van Artevelde zo familiair geworden was met het gezin Vresele. Avezoete haalde een grote, porseleinen schotel uit de kast en ze keerde terug naar de keuken.

Jacob van Artevelde lachte een dank naar Avezoete, bracht zijn hand omhoog, maar stopte die net op tijd om haar niet op haar achterste te slaan. Hij grinnikte dan naar Juris, die reeds dreigende blikken stuurde naar hem. Met de vrouwen van dit huis ging men niet licht om!

Jacob van Artevelde was nog maar net over de twintig en nog niet getrouwd. Hij was een zeer knappe man, hoewel niet zeer groot en niet speciaal een imposante figuur. Hij was krachtig gebouwd, maar dat was ook niet buitengewoon voor een echte Gentenaar. Zijn bruine ogen sprankelden van intelligentie en sluwheid vóór het vuur. Een glimlach draalde op zijn vlezige, bijna niet afgelijnde lippen nadat Avezoete fier uit de hal zeilde. De gelaatstrekken van Jacob waren regelmatig, iets hoekigs, met rechte kin en dunne wangen. Juris zag naar hem als naar een goed uitziende, elegante vos. Jacob draaide zijn ogen de eerste paar ogenblikken niet meer naar Juris. Hij bestudeerde de vlammen in de haard. Juris wachtte verbaasd tot Jacob iets zou zeggen.

Jacob vroeg uiteindelijk, ‘hoe gaat het met je, Juris? Ik zie dat je het Castelet goed en wel overleefd hebt!’

‘Inderdaad,’ bevestigde Juris. ‘Het was nochtans een ervaring die ik aan niemand toewens!’ Mergriet, de echtgenote van Juris, liep dan ook de kamer in, gewaarschuwd van de komst van Jacob van Artevelde. Dat deed Juris zich weer afvragen waarom al zijn vrouwvolk naar binnen snelde om deze gast met zulke gelukkige gezichten te eren. Had Jacob hen allen veroverd met zijn charme?

De dochter van Mergriet, Agneete, zeer jong en al een grote schoonheid, blozend zoals een rijpe appel, volgde haar moeder. Agneete was zestien, een laat kind in het huwelijk van Juris en Mergriet, maar thans al klaar om getrouwd te worden. Ze had reeds twee huwelijksaanzoeken geweigerd en haar gezicht in een lelijke reeks plooiën getrokken wanneer Juris had getracht haar met de beste woorden van lof de mooie kwaliteiten van haar rijke

aanzoekers aan te prijzen. Juris moest nu met open mond toezien hoe Agneete haar ogen neerboog zoals een begijntje om daarna openlijk lonkende blikken te zenden naar zijn gast. Jacob van Artevelde leek eerst niets op te merken van de bijzondere aandacht die Agneete hem schonk, tot hij haar aanwezigheid werkelijk gewaar werd. Daarna dan had hij ook slechts ogen voor de dochter van Juris.

Mergriet onderbrak de stilte door te zeggen, ‘Juris, als je je afvraagt wie de borgsom betaalde aan de baljuw om je uit de gevangenis te halen, dan moet je weten dat het Jacob hier was die me het geld leende. Hij zorgde ook voor nog andere zaken, waarvoor je hem moet bedanken!’ Jacob van Artevelde was niet echt aan het luisteren, want hij had al zijn aandacht gericht naar Agneete. Hij leunde naar achter in zijn zetel en dan weer zijwaarts om Agneete achter haar moeder te zien bewegen. Juris keek naar dat tafereel met steeds groeiende verbazing en achterdocht. Wat, Jacob en Agneete? Agneete was nog zo jong! Juris begon zich meer en meer af te vragen wat er zich allemaal afgespeeld had in zijn huis terwijl hij in de gevangenis stak.

Mergriet richtte zich rechtstreeks tot Jacob van Artevelde, ‘we hadden nog niet echt de gelegenheid om te praten, mijn echtgenoot en ik, Jacob. Ik kon hem nog niet uitleggen hoe je ons hielp en ons troostte terwijl Juris in de gevangenis zat.’

Jacob wimpelde die lof weg. Mergriet en Agneete bleven nog even wat zenuwachtig dralen in de hal.

‘Vergeet het, Mergriet,’ antwoordde Jacob. ‘Het was het minste wat ik kon doen. Geburen zouden elkaar moeten helpen. Ik vergeet niet snel dat Juris vóór mijn vader sprong in de slag van 1302 toen een Fransman hem op zijn speer wou spietsen. Mijn vader vertelde me dat verhaal wel honderd maal. Ik ken er elk detail van. Ik had een plicht aan mijn vader en ik vervulde ze met plezier. Ik had graag gewild dat mijn vader nog leefde om zelf zijn vriend te kunnen helpen. Ik mis hem dikwijls in tijden zoals deze.’

‘Je vader was een goede man en een beste vriend, inderdaad,’ herinnerde Juris zich. ‘Jij betaalde voor mijn vrijlating?’

‘Och, ik leende alleen maar het geld aan Mergriet,’ stamelde Jacob van Artevelde. ‘Ik vermoedde dat Mergriet tijdelijk geen baar geld had. Het is niet waard om dat te vermelden!’ ‘Hij deed veel meer dan dat,’ sprak Mergriet hem tegen. ‘Vraag hem hoezeer hij ons hielp, Juris! Ik moet naar de keuken. Jacob, je bent welkom om ons middagmaal met ons te delen. Ik ben een kapoen aan het braden met kampernoelies. Ik zie dat je de wijn hebt, Jacob. Dank je nogmaals voor alles wat je gedaan hebt. We zijn je verplicht!’

Terwijl Mergriet en Agneete de kamers uitgingen, vroeg Juris, ‘wat was het dat je deed, Jacob, en waar ik geen weet van heb?’

Jacob grinnikte. ‘De baljuw liet ons niet toe je in de gevangenis te bezoeken. We waren dus op ons eentje. Ik wou je eerst zeggen dat ik goed begrijp waarom je die schat in Zele bent gaan halen. Als ik zo hard in de problemen zou geraakt zijn als jij, dan zou ik hetzelfde gedaan hebben. Je verloor twee zeeschepen, dat weet ik. Ik moet je over die catastrofe niet vertellen. Ik weet ook dat Raes van Lake, Jan Denout en Arnout de Hert je effectief geholpen hebben te Zele, en ook Gillis. Er moet nog iemand anders meegeholpen hebben, maar Raes en Jan, Arnout en Gillis hebben me die naam niet willen opbiechten. Dat is waarschijnlijk bij wie de schat nu is. Het moet een zilversmid of een goudsmid geweest zijn, meen ik, of een smid met speciale vaardigheden. Ik vermoed dat het Wouter de Smet was, een andere van de kompanen van jou en mijn vader. Een mooi stel, jullie, de veteranen van 1302! Wat dan ook, ik vond eerst wie jullie aan de schepenen heeft aangeklaagd. We hebben nog wel enige

vrienden onder de schepenen, Juris. Met wat hulp van je zonen Gillis en Gerolf, mijn goede vrienden, konden we de plannen van onze kwaadaardige vijanden dwarsbomen!’

‘Vijanden, Gerolf, Gillis, waar ben je over aan het praten?’ spuwde Juris uit, totaal verbaasd. ‘Wel, het is een lang verhaal, Juris! Herinner je het schip, de *Pharaïldis*, die je naar Gasconje zond om wijn te gaan halen? Dat schip was volgeladen met het beste laken van Gent! Ik investeerde ook heel wat geld in die lading, zoals je wellicht weet. Dat schip moest de wijn vervoeren van Gasconje naar de meer noordelijke havens van La Rochelle en Saint-Jean-d’Angély. De *Pharaïldis* verdween echter ergens tussen de Franse en de Engelse kusten. Ik kon het lokaliseren! Mijn handelspartners merkten het schip op in Great Yarmouth, in Norfolk, aan de Engelse kust. Het veranderde snel van naam! Het was ook onmogelijk om het te recupereren, want Engelse piraten hadden het veroverd. Ik vond uit dat het Gilbert de Grutere de Oudere was die in Damme en Sluis had uitgebazuind wat ongeveer de koers zou zijn van de *Pharaïldis*, heen en terug, en wat haar lading zou zijn. Wij hielden onze lading niet speciaal geheim voor onze medehandelaars. De Grutere moet er over gehoord hebben, maar hij was allesbehalve discreet. Heel wat vreemde kerels hangen rond in de herbergen van Damme en Sluis, en informatie kan zo goed verkocht worden als wijn en graan, lijkt het!’ ‘De Grutere? Waarom de Grutere?’ riep Juris uit. ‘Ik heb die man nooit een strobreed in de weg gelegd!’

‘Ik weet niet waarom de Gruteres een wrok zouden houden tegen ons,’ ging Jacob van Artevelde verder, ‘maar ze zijn concurrenten van ons. We handelen in granen zoals zij, in specerijen, in pigmenten, en in goederen afkomstig van vreemde landen. We voeren ook sterk hopbier uit het Rijnland in. De Gruteres waren en blijven nog steeds ook bierbrouwers. Het bier van Gent wordt gebrouwen van een mengsel van kruiden waarop de Gruteres het monopolie hebben. Ze hebben een monopolie op gruit van rozemarijn, gagel, salie, duizendblad, laurierbessen, en van God en de Grutere alleen weten welke nog andere kruiden. Ze verkopen het vanuit hun opslagplaats in de Donkersteeg. Wij echter, importeren bier vanuit Duitsland, en ook nog hop zelf. Hopbieren werden zo in Gent gebracht, wat het monopolie van de Gruteres onder druk zet! Misschien was hen dat een doorn in het oog, vooral omdat we ook heel wat meer succes hadden in onze zaken dan zij. We verdrongen hen uit meerdere zakeninitiatieven, niet enkel wij twee, natuurlijk, maar de Gruteres moeten ons de schuld geven van hun eigen gebreken. Ze moesten wel iemand de blaam geven, nietwaar? Mijn vader en jij, Juris, steunden ook de graaf in 1302. Maar later, toen de graaf weer geneigd was om de ridders en de grote landeigenaars te steunen, de oude geslachten van de schepenen, dan gingen jij en ik onze eigen weg. Je vermeed de Leliaerts en ook mensen zoals de Gruteres, al was je ook een landeigenaar. Voor al die redenen en wellicht nog een paar andere die mijn vader kon geweten hebben maar ik niet, heeft Gilbert de Grutere een wrok tegen ons. Gilbert wandelde op een dag in de stad, toen hij een boot opmerkte met een lading hooi die onder de Brug van de Jakobijnen voer. In die boot zag hij, met speciale aandacht meen ik, zijn goede vrienden en mede-handelaars Juris Vresele, Raes van Lake en Jan Denout, mannen van de groep van de Vreseles en ook van de Arteveldes. Wie kan zich vandaag nog een lading hooi veroorloven?’ Jacob van Artevelde hield een stilte aan en dronk.

Hij ging verder, ‘van nu af aan zag ik je in mijn verhaal slechts wat ik vermoed dat er gebeurde, maar ik meen stellig dat mijn verhaal klopt. Een paar dagen nadat hij die boot onder hem door zag varen, hoorde Gilbert de Grutere van de diefstal in de abdij van Zele. Een vriend van hem, Jacob Soyssone vertelde hem dat. Soyssone bezit wat landerijen nabij Zele, tussen Zele en Gent, en Soyssone bezit ook een huis in Zele. Soyssone houdt niet van ons,

omdat mijn vader met zijn familie twistte over het eigendomsrecht op land nabij Bornem. Soyssone is een invloedrijke man in de gilde van de slagers. Hij woont in de Drabstraat, een straat van slechte reputatie want veel gewelddadige mannen wonen daar. De slagers zijn heethoofdige mannen over het algemeen, die niet terugdeinzen voor een gewelddaad. Soyssone houdt ook niet van ons omdat we gezouten vlees begonnen in te voeren vanuit Frankrijk en Duitsland. Twee vijanden van ons, jaloerse mannen, staken hun krachten samen! Zij tweeën, Jacob Soyssone en Gilbert de Grutere, maakten de verbinding tussen de boot, je herkomst van Zele, en de diefstal in de abdij.’

Jacob van Artevelde dronk weer.

‘Ze hadden geen bewijzen,’ opperde Juris Vresele.

Van Artevelde vervolgde, ‘juist! Soyssone kende echter de abt van Sint Ludgerus. Hij ging dus naar de abt, vertelde de man waarschijnlijk een boel leugens, en hij overtuigde de abt hem een zegelring te geven, die hij de volgende dag in de boot van Arnout de Hert kon verstoppen. Ik weet van de baljuw dat de Grutere jullie aanklaagde bij de schepenen. Hij en Soyssone vergezelden de baljuw naar de boot van de Hert, waar de ring bij toeval in gevonden werd. Ik wed dat ze de ring misschien zelfs pas toen in de boot gooiden.

Toen ik hoorde dat die ring gevonden was, beschouwde ik dat direct als heel verdacht! Hoe konden jullie een ring vergeten in het ruim van de Hert? Hoe kon de Hert zijn boot vier dagen gebruiken zonder die ring in een holte van zijn dek te zien liggen, sprankelend van het goud en met een robijn op zo groot als mijn duim? Ik kon niet spreken met de Hert, maar zijn vrouw vertelde me dat Arnout geen andere boot gebruikt had in die dagen, enkel voer met de boot waarin jullie gezien werden, en slechts in Gent. De Hert gebruikte in die periode helemaal niet zijn grotere duerme! Ik was er van overtuigd dat die zegelring, een zegelring juist tussen alle mogelijke voorwerpen, alsof de naam van de abt erop geschreven was, daar in die boot geplaatst werd door Soyssone en de Grutere!’

‘Dat verhaal is coherent en geloofwaardig,’ antwoordde Juris, knikkend bij wat hij hoorde. ‘Ik kwam ook al tot het besluit dat die ring door iemand geplaatst was. Als een voorwerp in de boot was achtergelaten, dan zouden we het toch met zijn vieren bemerkt hebben, zeker! De voorwerpen lagen trouwens in zakken waar we ze niet uit haalden, of in een koffer, maar de meeste daarvan waren in doek gewikkeld. Ik had de indruk, direct nadat de baljuw me aanhield, dat noch de baljuw noch de amman veel geloof hechtten aan het feit dat we iets hadden achtergelaten in de boot! De baljuw scheen zelfs niet echt te geloven dat we iets konden gestolen hebben! Ik wist echter niet wie ons had aangegeven. Ik dacht dat één van mijn vrienden me verraden had, maar ik hield de kaken stijf.’

‘Ze verraadden je niet,’ merkte Jacob op. ‘Ze zwegen allen als een graf, zoals ik veronderstelde dat je hen had opgedragen op voorhand. Ik kon met hen niet spreken. De baljuw verbood dat. Maar zelfs de Hert, die toch de meest blootgestelde man was, aarzelde niet. Hij hield de lippen stijf op elkaar. Koelhoofdige kerels zijn jullie! Zolang er geen andere bewijsstukken tegen hen ingeleverd werden, bewogen ze niet, hielden voet bij stuk en zwoeren hun onschuld. Ze gisten alle dat één gevonden voorwerp in de boot niet voldoende was om hen te veroordelen. De schepenen konden ook al niet bewogen worden om een zeer diep onderzoek te regelen. Jullie aanhoudende weigering iets te erkennen was logisch, maar toch bijna miraculeus. Ik was verbaasd!

Ik handelde dan heel wat achter de schermen, bepraatte met Gerolf en Gillis over wat we konden doen. Gerolf blijft overtuigd van je onschuld, trouwens, zodat Gillis en ik onze taal nogal moesten aanpassen terwijl Gerolf bij ons zat. Wat ook, ik zei herhaaldelijk aan de schepenen en aan de baljuw dat ik er stellig van overtuigd bleef dat de ring geplant werd. Ik

praatte met de schepenen die al half aan onze zijde stonden, maar ik sprak over de zaak steeds als per toeval, informeel, in toevallige ontmoetingen op de markten en tijdens banketten. De geschiedenis bleef lang een mysterie, want de magistraten van Gent leken ervan uit te gaan dat de diefstal van Zele moest opgelost worden door Zele, niet noodzakelijk door de bewoners van Gent. Ze hielden niet van de zaak en bleven erg achterdochtig met het voorwerp dat gevonden werd.

Ik beschuldigde de Grutere nooit openlijk ervan de ring te hebben geplant, maar de baljuw begreep mijn argumenten snel. Wanneer hij dan ook nog hoorde dat de schepenen niet veel zin hadden om de beschuldigingen tot een veroordeling te laten komen, nam hij uiteindelijk aan dat het nooit tot een proces zou komen. Dus liet hij jullie gaan. Ik betaalde de borgsommen, wat bijna ook al mijn baar geld leegzoog, want zoals jij heb ik praktisch alles geïnvesteerd. Ik dacht dat ik jullie slechts een lening toestond. Ik vraag geen interest, maar ten gepaste tijde zou ik wel graag die som terugkrijgen.

Mijn grootste zorg was dat ik er niet zou in slagen je uit de gevangenis te halen. De baljuw en de schepenen wilden zelfs niet toestaan dat Mergriet je kwam bezoeken. Niemand mocht met jullie praten, dus konden we jullie ook geen boodschappen laten geworden. We durfden zelfs niet één van de bewakers om te kopen, omdat we wel dachten dat jullie zaak in positieve zin evolueerde. Op een bepaald ogenblik dacht de baljuw er aan de Grutere ook op te sluiten wegens laster. De baljuw begon te denken dat het meer waarschijnlijk was dat de Grutere zelf die ring in de boot had geworpen of verloren, eerder dan dat jullie die verloren hadden of vergeten waren. De schepenen weigerden echter Gilbert de Grutere op te sluiten. De Gruteress behoren tot de vijf meest gekende rijke landeigenaars van Gent, zoals je weet. Praktisch elk jaar wordt een de Grutere tot schepen verkozen. Men raakt niet aan een de Grutere louter op verdenkingen! Let op, niet al de mannen van hun familie zijn vijanden van ons. Sommigen hebben openlijk hun sympathie voor me getoond.'

'Ik moet jullie dan danken voor jullie zorg, voor wat jullie gedaan hebben. Je bent een grote steun geweest voor mijn familie. Waarom hielp je ons? We zijn nooit nauwe vrienden van je geweest.'

'Jullie waren eerder vrienden van mijn vader, nietwaar? Ik meen dat de Gruteress jullie evenzeer kwaad wilden aandoen als mij. We zijn burens. We zijn leden van dezelfde gilde. Mijn vader hield je hoog in aanzien. We zijn samen in dezelfde zakeninitiatieven verwickeld. Gillis is een zeer goede vriend van me, al wist je dat misschien niet. We moeten de rangen sluiten!

De Gruteress en de Soyssones hebben zich als doel gesteld ons uit de handel te verdrijven, ons te gronde te richten, ons uit de weg te ruimen, en zij ook hebben een groep mannen die er net zo over denken en waar ze bijgevolg op kunnen rekenen. Ze leden onder onze handel. We zouden hen moeten tegenhouden waar we kunnen. Ik voelde me erg eenzaam zonder mijn vader. Ik heb moeten knokken. Ik erken de waarde van goede raad, van een tweede opinie in zaken. Ik had Gillis, en ik wou zijn vriendschap niet verliezen. Het zou me een eer zijn als je me raad kon geven in bepaalde van mijn meer risicovolle ondernemingen. Ik had graag dat jij en je familie me te na staan wanneer ik risico's neem.'

'Dat soort van vriendschap heb je gewonnen. De Vreseles, de van Lakes, de Denouts, de Herts en een familie waarvan ik nu de naam niet zal noemen staan bij je in de schuld. We zijn je dankbaar!'

'Denk er niet meer aan,' haalde Jacob zijn schouders op.

'Ik moet er wel over nadenken,' snauwde Juris terug met ontblootte tanden. 'Verraad moet bestraft worden.'

‘Neen, durf daar maar niet slechts even aan te denken,’ wierp Jacob tussen. ‘Als je een de Grutere vermoordt, dan zullen de autoriteiten menen dat je inderdaad de diefstal begaan hebt. Ze zouden dan met veel minder goede wil reageren, en je naar de martelkamer verwijzen. We hebben deze beproeving nauwelijks vermeden. Je kunt je lot ontlopen na de moord op een Soyssone of een de Grutere. Maar daarna zal jij ofwel je zoon Gillis eveneens gedood worden, of je zou een verschrikkelijk hoog zoengeld moeten betalen. Ik leerde dat sommige schepenen wel wisten hoe weinig baar geld je nog had. Als je plots veel geld toont, dan zal je opnieuw een verdachte worden. Neen, nu moet je rustig blijven, je nieuw geld gebruiken. Investeer het geld in het geheim, en leid een gelukkig leven. Wacht tot de juiste tijd gekomen is om toe te slaan. Let dan echter op, want de Gruteres kunnen nog proberen ons kwaad te doen. We zijn gewaarschuwde mannen. We moeten voorzichtig handelen. De Vreseles en de van Artevelde mogen niet vergeten wat er gebeurd is, en nooit vergeven. Maar we moeten een beter ogenblik afwachten.’

‘Dat zijn zeer wijze woorden uit de mond van een zo jonge man,’ zuchtte Juris.

Jacob van Artevelde strekte zijn benen uit, schonk zichzelf nog een beker wijn in.

‘Hebben jullie er enig idee van wat jullie eigenlijk stalen in Zele?’ vroeg hij plots.

‘Wat bedoel je?’

‘De abt van Zele maakte heel veel kabaal over de aanval,’ ging Jacob verder. ‘Ik vroeg me af waarom hij zo een grote drukte maakte. Gerolf vroeg zich dat ook al af. Hij stelde vragen aan de monniken, hier en in Zele. Jullie stalen niet slechts de schat van de abdij van Sint Ludgerus, weet je!’

Juris stond paf. Hij lachte. Hij keek naar Jacob van Artevelde met onschuldige ogen.

‘Een lading van heel kostbare voorwerpen was onderweg van de Friese Ludgerus abdijen naar de abdij van Ludgerus in Werden in Duitsland,’ glimlachte Jacob. ‘Jullie legden de hand niet enkel op de schat van de abdij van Zele, maar ook op een speciale schat van giften en bijdragen gezonden door de Friese abdijen die door Sint Ludgerus gesticht werden. De Friese abdijen zonden hun schat naar de moeder-abdij van Werden. De abdij van Zele ook werd gesticht door monniken van Werden, heel erg lang geleden. De Friezen zonden hun waardevolle ceremoniële voorwerpen per schip naar Damme, vergezeld van drie monniken, om ze in het geheim van Friesland naar Zele te brengen. Dat was hun zuster-abdij die het dichtst bij het Duitse Keizerrijk lag vanaf Brugge. Daarna wilden ze de schat per wagen over het hertogdom Brabant naar Werden brengen. De grens met Brabant ligt heel dicht bij Zele, en in Brabant zou de schat beschermd worden door het Keizerrijk, waar Brabant toe behoort. Je ziet, je stal dus niet één kleine schat! Je stal een fabelachtige schat, de schat van Friesland!’ De handen van Juris Vresele begonnen te beven. Hoe kon zijn zoon aan zulke openbaring het hoofd bieden? Zijn keel werd droog.

‘Hij zei, dan moeten we daar maar op drinken, Jacob, mijn vriend!’

De twee mannen klonken hun bekertjes. Jacob grinnikte erg en bleef daarbij het gezicht van Juris bestuderen, maar dat gezicht bleef zo hard als staal. Toch probeerde Juris de priemende ogen en de doordringende blikken van Jacob te ontwijken.

‘Wat een man,’ stelde Jacob vast. ‘Hij wist alles al!’

In de daarop volgende weken durfde Juris zijn huis niet te verlaten. Het vooruitzicht om naar de kerkers van het Castelet te moeten terugkeren achtervolgde hem in zijn dromen. Hij had echter wanhopig nieuw baar geld nodig om weer adem in te blazen in zijn handel. Hij sneed in alle uitgaven van zijn huis, zelfs in voedsel. Hij bleef mokkend lange dagen zitten zonder iets te doen, vóór de haard van zijn grote kamer in de Kalandenberg. Hij kiende plannen voor groeiende handel in zijn hoofd uit. Hij daagde het lot niet uit door naar buiten te gaan om te slenteren in de straten en markten van Gent. Wat zou hij doen als hij een de Grutere

tegenkwam? Hij vreesde bespied te worden door de Soyssones en de Gruterres. Hij berekende dat hij zo nog kon leven gedurende zes maanden. Nadien zou hij moeten beginnen sommige van zijn eigendommen te verkopen, en daarvoor zou hij toch zijn huis moeten verlaten.

Ten slotte, na nog eens drie weken, kon Juris het niet meer uithouden moedeloos te blijven zitten. Zijn geduld was opgebruikt. Hij kwam tot een beslissing en trok zich recht. Zijn vijanden moesten nu wel alle hoop hebben opgegeven nog nieuwe bewijzen tegen hem te vinden. Naast zijn deur staan gedurende weken zonder enige aanwijzing, moest hen fortuinen gekost hebben. Juris schoof zijn achtervolgingswaan van zichzelf af zoals een zwerm lastige vliegen.

Hij kleepte zich warm aan en stapte naar buiten. Hij was ietwat verbaasd te vinden dat de wereld heel weinig veranderd was tijdens zijn vrijwillige afzondering. Hij vond de hemel zelfs helderder dan hij zich nog kon voorstellen.

Juris Vresele wandelde op zijn gemak naar het huis van Raes van Lake. Hij vond Raes in zijn grote maar knusse hal. Hij praatte lang met Raes, soms fluisterend.

Nadat Juris het huis verlaten had, ging Raes van Lake op zijn beurt wandelen door enge steegjes met vele bochten en kruisingen. Hij keek dikwijls over zijn schouder, ietwat angstig. Hij ging via verschillende straten die hij normalerwijze niet moest nemen naar Jan Denout om zijn volder te waarschuwen.

Jan Denout wandelde op dezelfde wijze het langere traject naar Wouter de Smet. Hij gaf voor enige stukken metaal te moeten kopen voor zijn textielramen.

Juris Vresele ook ging bijna de hele stad door, op zoek naar Arnout de Hert. Hij vond Arnout niet thuis, maar Juris legde uit aan de vrouw van Arnout, aan de alerte Marie Scivaels, wat hij voorstelde.

De eerste vergadering sinds lang van de samenzweerders na hun vermetele daad te Zele, moest drie dagen later plaats hebben in het huis van Juris in de Kalanderberg. De mannen kwamen de ene na de andere aan in de hal van Juris. Ze werden warm verwelkomd met een omhelzing. Ze kregen bier, mededrank of wijn naargelang hun smaak. Mergriet Mutaert begreep wel het bijkomend plechtige dat in de hoofden van de vrienden bleef hangen. Juris en zijn maten gingen rond de eiken tafel zitten. Raes, Jan, Wouter en Arnout waren aanwezig, en ook Gillis Vresele.

Juris schraapte zijn keel en de stilte viel dadelijk in. Juris sprak eerst, gaf een korte inleiding, maar daarna raakten de gemoederen snel verhit. De mannen bepraatten eerst de beschuldigingen die tegen hen gelanceerd werden. Ze zwoeren wraak op de Soyssones en de Gruterres. Dat onderwerp diende echter slechts om een uitvlucht uit te denken. Die uitvlucht zouden ze vertellen aan de baljuw of de schepenen als die plots het huis zouden binnen vallen, een vrees die ze nog allen deelden.

Het echt gesprek ging daarna over wat Wouter de Smet gedaan had met de kostbare voorwerpen, over hoe die om te zetten in goede munt, en over hoe verder samen te werken.

Juris leidde dat onderwerp in.

‘Ik ben geen man van veel woorden. We kwamen samen vooral om te praten over hoe we de schat van Zele kunnen omzetten in harde, direct beschikbare muntstukken. Wouter, jij kunt het best uitleggen wat je tot nog toe gedaan hebt met de kelken, de schotels, en de rest van de voorwerpen.’

De ogen draaiden zich naar Wouter, die het niet gewend was de aandacht naar zijn persoon te trekken, en ook niet om het woord te nemen in een vergadering. Hij had goed nieuws, echter, dus verzamelde hij zijn moed en sprak, snel benadrukt met armen en handen.

‘Ik verstopte eerst de voorwerpen in een geheime plaats van mijn werkplaats. Tijdens de dag bleef mijn smidse open staan voor allen, en dus kon ik niet werken aan de voorwerpen. Ik werkte ’s avonds laat en ’s nachts aan hen, wanneer ik mijn deuren kon afsluiten. Ik werkte gedurende hele nachten aan één stuk door, langzaam, bevend van schrik, zoals jullie zich kunnen indenken. Ik had niet alleen schrik van de baljuw, maar ook voor de woede van God. Ik werkte aan voorwerp na voorwerp. Ik kan jullie verzekeren dat mijn hart bloedde en pijn deed om al die wondermooie kunstvoorwerpen te vernietigen, maar dat was exact wat ik moest doen!

Ik brak eerst de edelstenen uit de voorwerpen, wat op zichzelf al een zware taak was. Daarna smolt ik elk voorwerp, eerst de zilveren en daarna de gouden stukken. Sommige voorwerpen hadden delen uit hard hout. Ik verbrandde het hout, hoe mooi en kostbaar ook het houtsnijwerk. Ik vond ook enige ivoeren voorwerpen. Ik sneed de beeltenissen weg tot ik slechts vlakke platen en kleine stukken ivoor over had, die niet meer konden teruggeleid worden tot Zele. Die plaatjes kunnen verkocht worden, maar we zullen er niet veel geld voor krijgen want er bleef niet veel van over nadat ik het snijwerk vernielde dat op één of andere wijze kon doen denken aan de schat van Zele. De zilveren platen en de kelken en de kruisbeelden smolt ik en goot ze in gewichten van Parijse munten, God redde mijn ziel! Ik bootste de stempels van de zilversmiden van Parijs na. Dat was een nauwkeurige klus, maar ik twijfel er aan dat iemand het verschil zou kunnen bemerken. Ik deed echt goed werk met de nabootsing, vergeef me het zelf te zeggen. Jullie kunnen me vragen hoe ik aan die stempels kon komen. Wel, zelfs vóór we de schat stalen, bezocht ik de zilversmiden en de goudsmiden van Gent en vroeg hen hoeveel een staaf van Parijs zilver en goud woog. Ik maakte afdrukken in was van de Parijse merken en tekeningen, en ik verborg wat ik deed aan de zilversmiden en aan de goudsmiden van de stad. Ik deed niets van dat alles nog na onze expeditie. Zo trok ik geen aandacht op mij, of dat hoop ik toch!’

‘En?’ vroeg Juris Vresele.

De mannen leunden tegen dan met hun ellebogen steunend op de tafel met open mond van verwachting kijkend naar Wouter.

‘We hebben een zware zak edelstenen, tientallen edelstenen, enige tafeltjes van oud ivoor, vierenveertig zware staven zilver en twintig staven goud. Ik meen dat de schat ver onze verwachtingen overtreft. Het probleem is die staven en die stenen uit mijn werkplaats te smokkelen, en te weten hoe en waar we die kunnen verkopen!’

Een luide gezamenlijke zucht steeg op van de tafel in de hal van Juris Vresele. De mannen keken naar elkaar. Dan braken de toejuichingen los, en de mannen drukten elkaars hand, dronken en klonken hun bekers. Wouter de Smet was verbaasd van het effect dat zijn woorden hadden teweeggebracht. De spanning van de laatste weken viel ook van hem af zoals een sluier van het gezicht van een bruid. Wouter stond op van zijn stoel, grinnikte, fier om de vloek van Ludgerus te hebben gebroken, de vloek die op het gemoed had kunnen liggen van zijn vrienden.

‘Ja, maar,’ begon dan Jan Denout, die niet zo snel van geest was maar wel correcte vragen kon stellen, ‘wat betekent dat in waarde voor ons?’

‘De totale waarde hangt er natuurlijk van af aan welke prijzen we dat alles kunnen verkopen,’ merkte Wouter op, ‘maar ik schat dat we niet ver van zestigduizend tot tachtigduizend pond Vlaamse Grooten zullen uitkomen. Als we dat over de vijf families verdelen betekent dat zowat twaalfduizend tot zestienduizend pond Groot per familie.’

In plaats van gejuich werd dat getal op een volledige stilte onthaald. Daarna barstte het applaus en de juichkreten weer los.

Wanneer de toejuichingen stopten, zei Juris, ‘de staven en de stenen en het ivoor uit je werkplaats halen zal niet moeilijk zijn. De stenen en de staven kan ik dragen in een riem van doek dat ik onder mijn tuniek en mantel kan bevestigen. Een andere manier is ze door jou te laten brengen, verstopt in je werktuigenkoffertje wanneer je ijzers op mijn twee paarden komt leggen. Ik heb wel een paardensmid die dat gewoonlijk doet, maar jij weet ook hoe paardenijzers op te leggen. Het echt probleem is hoe dat zilver en die goudstaven te verkopen. We zullen daar wel oplossingen voor vinden. Ik heb zakenpartners in Lille, Douai, Amiens en ook in Calais. Ik zal die staven niet te dicht bij Parijs verkopen. Calais kan een goede plaats zijn, een haven, zodat het goud en het zilver snel overzee zal verspreid worden. Ik koop en verkoop heel wat op de markten van die steden. Ik kan het zilver en goud voor Venetiaanse dukaten en Florentijnse florijnen inruilen. In een paar maanden hebben we alles wel verkocht. We mogen de staven niet verkopen in Gent of Brugge, want onze vijanden liggen op de loer in Vlaanderen. We kunnen bespied worden. Wat denk jij, Raes?’

‘Ik verkoop laken en zend het dikwijls naar Amiens. Ik kan ook wat staven meenemen naar Amiens en die daar verkopen. Niet te veel in één keer, echter! Ik kan zilver verkopen aan verschillende zilversmeden.’

‘Dat is dan afgesproken,’ zei Juris, en hij sloeg met zijn vuist op de tafel. ‘Hoe lang kunnen jullie het nog uithouden zonder nieuw, baar geld? We moeten de verkoop spreiden!’

‘Ik heb dringend munten nodig,’ riep Jan Denout uit. ‘Ik moet voldersklei kopen en nieuwe textielramen huren, of ik verhonger deze winter! Ik heb schulden gemaakt.’

‘Ik kan je geld lenen om nog even te overleven, lening zonder interest,’ zei Raes van Lake.

‘Binnen de twee maanden zal je me kunnen terugbetalen van wat we uit de schat verkopen.’ Raes richtte zich tot Juris, ‘wat doen we met de edelstenen?’

‘Calais is ook een goede plaats om die te verkopen,’ stelde Juris voor. ‘Allerhande goederen komen aan in die haven. Ik kan er telkens enkele verkopen. Jullie kunnen er ook wel enkele kwijt geraken op jullie markten, maar nooit in Vlaanderen! We moeten de stenen verkopen aan juweliers in verschillende grote steden. Ik kan naar Parijs rijden, en de belangrijkste juweliers daar opzoeken, of verkopen via tussenpersonen. Ik kan dat doen samen met mijn zoon Gillis. Het zal meerdere maanden duren voordat al de stenen verkocht zijn. Het zilver en het goud kunnen eerder van de hand gaan. De grootste opbrengst zal waarschijnlijk van de edelstenen komen.’

‘Een jaar is een lange tijd,’ merkte Jan Denout teleurgesteld op. Hij had gehoopt op snellere transacties.

‘Zo hoog is de prijs om niet gevat te worden,’ merkte Raes op. ‘We moeten nog een hele tijd gewoon doen. Maak je echter geen zorgen. Je zult gauw genoeg muntstukken in je beurs hebben. Meer zelfs dan je dit jaar nog kunt uitgeven. We zijn gered, beste vriend, maar geef vooral niet te snel te veel uit! Dat zou achterdocht veroorzaken. Arnout kan ook helpen, wat stenen in Antwerpen verkopen.’

‘Ik ben geen rijke man,’ antwoordde Arnout voorzichtig. ‘Ik kan inderdaad wat stenen in Antwerpen verkopen. Ik weet waar. Ik kan er niet heel veel verkopen, want anders trek ik de aandacht. Maar ja, ik kan er wel verkopen in Antwerpen, in het Jodenkwartier. Die mensen zijn discreet.’

‘Goed, goed,’ besloot Juris. ‘Nieuwe voorstellen voor de verkoop blijven welkom. Een laatste ding moet ik jullie nog zeggen. Eén persoon meer weet wie de ornamenten stal in Zele. Hij weet alles van ons af, behalve van Wouter de Smet. Hij heeft de elementen bijeengescharreld, heeft geen bewijzen, maar hij handelt alsof onze diefstal een bewezen feit is. Hij vraagt niets om de stilzwijgendheid te bewaren. Het was hij die ons uit de gevangenis gekocht heeft. Hij

vraagt niets, behalve onze steun en raad in zijn zaken doen en in alle gebeurtenissen van zijn leven. Hij heeft ons ook zijn steun beloofd met woord en daad en met bijkomende fondsen. Hij wil ons tot vriend hebben. Ik nam zijn voorstel aan. Ik zal hem niet helemaal als de gelijke van jullie behandelen. Hij vraagt geen deel in de opbrengst van de voorwerpen van Zele. Ik vertrouw hem en meen dat hij een waardevolle bondgenoot kan worden. Ik stel voor dat we hem allen aanvaarden als onze zeer goede vriend.'

'Wie is die man?' vroeg Raes van Lake, een beetje nors.

'Het is mijn buur, Jacob van Artevelde.'

Raes keek opgelucht. 'Jacob is een goede man, een vriend al. Hij is eerlijk en trouw. Ik steun zijn verzoek tot vriendschap.'

De anderen knikten. Zij ook kenden Jacob van Artevelde.

'We moeten een naam geven aan onze groep en een vereniging vormen,' stelde Raes van Lake voor. Slechts onze vijf families kunnen deel uitmaken van die vereniging, maar Jacob van Artevelde en zijn familie kunnen als speciale vrienden beschouwd worden. We moeten hem ook nog terugbetalen.'

'Juist,' voegde Juris daar aan toe. 'We zweren geheimhouding, wederzijdse steun en relaties van vriendschap, hulp in moeilijke tijden, en wederzijdse bescherming. Onze families worden van dit ogenblik af nauwe vrienden, als één familie. Beloven jullie dat met mij?'

'We beloven het!' gingen de mannen akkoord.

'Als naam, wat met de Sint Veerle groep?' bracht Jan Denout naar voren.

'Ja, waarom niet,' bevestigde Juris, 'maar Wouter woont op het Sint Veerle Plein, een beetje te duidelijk. Waarom niet de Pharaïldis groep? Pharaïldis betekent Veerle. Het Gravensteen staat op het Veerle Plein.'

'Ik houd niet veel van de huidige graaf,' zuchtte Raes van Lake.

'Ik ook niet,' gaf Juris toe.

Hij grijnsde, 'als ooit ons geheim openbaar gemaakt wordt, dan kunnen we steeds naar die naam verwijzen alsof we de graaf in het geheim wilden steunen. Wie kan zeggen wat de toekomst ons biedt? Het kan handig uitkomen, die naam.'

'Akkoord!' riepen de mannen in koor, en ze schudden elkaars handen.

De diefstal van de schat van de abdij van Sint Ludgerus in Zele werd nooit formeel opgelost. De dieven werden nooit weergevonden.

Binnen het jaar, uit het bijkomend fortuin dat Juris Vresele toekwam, bouwde hij zijn zaken weer uit. Hij genoot snel opnieuw voorspoed. Met bijkomende investeringen van de van Artevelde familie, werd Juris Vresele een rijke man. Hij investeerde in brouwerijen van hopbieren, kocht een zeeschip in Damme, handelde in wijnen en in specerijen met Portugal, Spanje, Guyenne, Gasconje en Italië. Hij kon nieuwe dijken bouwen en kanalen uitgraven om de polders van Bornem en ten oosten van Zele te ontwateren. Hij spitte veel meer turf uit te Axel en verkocht dat over heel Vlaanderen. Zijn zoon Gillis ontpopte zich als een zeer gewiekste handelaar. Vooral Gillis kwam goed overeen met Jacob van Artevelde, zodat die twee mannen, die ongeveer van dezelfde leeftijd waren, onafscheidelijke vrienden werden. Jacob hield van de kinderen van Gillis alsof ze tot zijn familie behoorden.

Raes van Lake kocht wol van zeer hoge kwaliteit en weefde dat tot laken. Hij werd echter snel weer meer een handelaar, een lakensnider, dan een wever.

Jan Denout kocht voldersklei en huurde meer textielramen. Hij breidde uit door meerdere andere volders voor hem te laten werken, zodat hij veel meer laken volde dan Raes van Lake

hem kon geven. Allengs kocht hij zelfs een voldersmolen. Van een arme man werd hij een welvarende poorter van Gent. Hij kocht eigendommen, land en huizen in de buitenwijk van Sint Pieters.

Arnout de Hert kocht schepen om op de Schelde en de Leie te varen, grotere boten dan zijn eerste duerme. Hij bleef vooral op Antwerpen varen, maar hij zond ook schepen het Lieve Kanaal op tot in Damme. Zijn beste cliënten werden Juris Vresele, Raes van Lake en Jacob van Artevelde. Hij voer naar Frankrijk, de Scarpe rivier op tot in Douai, en zo ver stroomopwaarts de Schelde als hij kon. Vlaanderen lag op de zeewegen naar het noorden en naar het zuiden van het vasteland. Arnout de Hert profiteerde volledig van die ligging.

Vanuit Spanje voer Vlaanderen leder in, olie, ijzer, kruiden, amandelen, saffraan, druiven, honig en was, en ook kleurstoffen. Van de havens van Noord-Afrika kwamen dadels, suiker, en vooral het befaamde aluin, dat nodig was om laken te kleuren. In het zuiden van Frankrijk kochten Gillis, Raes en Jacob wijn, noten en zout. Ze kochten hout, houtskool, huiden, spek en haring in Scandinavië. Jacob handelde in grote hoeveelheden hopbieren vanuit Hamburg en Bremen in Duitsland.

De zeewegen waren natuurlijk goedkoper en veel gemakkelijker voor het transport van goederen dan over het land. Over het land kon men slechts goederen vervoeren in kleine hoeveelheden en over korte afstanden, zoals in karren getrokken door ossen. Ossen stapten langzaam, konden slechts enkele uren per dag gaan, hadden voeder nodig, en de karren bleven nog dikwijls vaststeken in de modderige wegen. Schepen, daarentegen, konden een ganse dag varen en nog een stuk van de nacht ook nog, hadden geen voeder nodig, noch constante verzorging, en ze konden in alle soorten weer varen, behalve direct tegengestelde wind.

Wouter de Smet kon zijn levensdroom verwezenlijken. Hij bleef een ijzersmid, maar hij begon te werken in goud en zilver. Ook enkele edelstenen plaatste hij in zijn eerste rijke producten. Hij verkocht kelken aan de abdijen van Gent. Twee jaar later veranderde hij van gilde. Hij werd een geacht lid van de rijke gilde der zilversmeden en goudsmeden.

De Pharaïldis vereniging handelde in samenwerking met de van Artevelde familie. Ze vormde een geheime, machtige economische vereniging in het Gent van de veertiende eeuw. Hun gezamenlijk fortuin werd gebundeld tot een macht die de wijzen van handel en zaken doen veranderde in de stad. De Pharaïldis mannen droegen in hoge mate bij tot de rijkdom en de dynamiek van Gent.

De woleconomie van Gent

De vrienden van Juris Vresele, de mannen van de Pharaïldis vereniging, waren allen op één of andere wijze verwickeld in de productie en verdeling van laken. Dit was de grootste nijverheid in het Gent van de tijden waarin Juris leefde. Niemand wist wie het maken van laken begonnen was, maar Gent was wel uitgegroeid tot een gigantische plaats voor de lakenproductie. Die nijverheid had duizenden mannen uit andere steden en dorpen van het platteland van Vlaanderen aangetrokken, zodat de stad uitgegroeid was tot de grootste stad van het vasteland op Parijs na. Het laken dat Gent produceerde was het beste in de wereld. Vooral geprezen werden de scharlaken, blauwe, groene, bruine en de gestreepte stoffen.

Het Gents laken was bijna uitsluitend gewoven uit wol. De wol waaraan Gent de voorkeur gaf was afkomstig van de Engelse vachten, geïmporteerd vanuit de koninklijke stapelplaats, het centraal gecontroleerde depot, dat vanuit streken kwam zoals de Cotswolds, de Yorkshire Dales of Norfolk. Schapen werden ook in Vlaanderen en in Frankrijk gefokt, maar lang niet voldoende voor de productie van Vlaanderen. De wol afkomstig van die schapen was lang niet van de kwaliteit die de wevers van Gent nodig hadden.

De Engelse schapen werden meerdere malen per jaar geschoren. De wollen vachten werden dan van de huid van de dieren afgehaald. Het scheren gebeurde voor de beste wol na de winter, zodat in de lente de wedloop om de eerste en beste balen wol te bekomen een wilde bedoening was. De balen wol werden afgeleverd door de kooplieden in de havens van Sluis of Antwerpen, en vandaar naar de binnenhaven van Gent gebracht, naar Tussen Brugge.

De vachten van wol moesten bewerkt worden vooraleer de wol tot draad kon gesponnen worden. De vachten moesten gescheiden worden, de lelijke en de vuile delen ervan weggesneden en de hoge kwaliteits-wol gescheiden van de mindere kwaliteit. De wol werd daarna geslagen om de grote onzuiverheden er uit te verwijderen, een eerste maal gewassen om de oliën en de vetten uit de schaapsvachten te krijgen. De wol werd gekamd, gekaard, zodat de vezels van het materiaal alle in ongeveer dezelfde richting lagen, wat nodig was voor het spinnen. Het karen ontwarde, reinigde en vermengde de vezels wol samen tot een materiaal dat geschikt was om te spinnen. De resulterende wol werd aan pennen of lange nagels opgehangen in de kamers van de vrouwen die het sponnen.

De wol kon dan gesponnen worden. Tijdens het spinnen werden de vezels van de wol uitgetrokken om een lange draad te vormen, het garen. Het meeste spinnen in Gent en in de tijd van Juris Vresele, werd gedaan op spinnenwielen, met de hand, en door vrouwen. Het spinnen was typisch een taak voor de vrouwen, maar de spindels en de spinrokken werden langzaamaan verlaten voor het veel snellere spinnenwiel. De draaiende beweging van het wiel trok aan de vezels en draaide ze samen. Het garen werd opgerold op een spindel. Een goede spinster kon een regelmatige beweging uitoefenen op het wiel, zodat ze het garen overal op dezelfde manier en met dezelfde dikte draaide. Voor de scheringdraden gaven de vrouwen nog wel steeds de voorkeur aan de spindel en de spinrok, terwijl ze voor de inslagdraden meer en meer de spinnenwielen gebruikten. De kwaliteit en de ruwheid van het garen hingen af van de vezels die gebruikt werden om het garen te spinnen. Het garen kon ook strak en dicht gedraaid worden, of losser, om draad van betere of van lagere kwaliteit te bekomen.

De wollen draden, en meer gebruikelijk ook de wol zelf, moesten nog verder nog gewassen worden door hen te kneden in een mengsel van water en een substantie die voldersklei genoemd werd. Niemand wist echt hoe voldersklei werkte, maar ze absorbeerde meer onzuiverheden en resten van olie en vetten die de vezels bevuilden, dan eender welke andere stof. Dit werk, het vollen, werd gedaan door de volders van Gent, die tewerkgesteld en betaald werden door de wevers. Niemand wist welke elementen schuil gingen in de voldersklei, maar verschillende soorten voldersklei bestonden, en voor het beste laken moesten de beste en duurste kleien gebruikt worden. Elke volder had zijn geliefkoosde klei. De voldersklei kon ook gebruikt worden samen met urine of andere spoelstoffen, die hielpen om de wol of het garen heel proper en witter te maken.

De wollen draad, of zelfs de oorspronkelijke wol, kon een eerste maal geverfd worden. Kleuren werden verwezenlijkt in grote vaten warm water, waaraan aluin werd toegevoegd om ervoor te zorgen dat de verfpoeders in de draad zouden grijpen. De ververs verfdde het garen

en ook het gewoven laken. Hun verfkleuren kwamen uit Frankrijk over de Leie. De kleurstoffen die werden gewoonlijk gekocht door de waarden van herbergen, bij wie de wevers hun materialen kochten. Vlaanderen produceerde weinig of geen verfkleuren zelf.

Aluin werd naar Vlaanderen gebracht vanuit Castilië, vanuit het Iberisch schiereiland en vanaf de kusten van Noord-Afrika.

Natuurlijke verven waren afkomstig van planten. Bijna elke tint kon bekomen worden van plantenextracten, behalve de fijnste groenen. Vele van de verven verkleurden in fel licht of in water, zoals het rood van de meekrap of de bruine tinten. De juiste ingrediënten mengen en een uitstekend beitsmiddel gebruiken, was noodzakelijk. De beste, kleurvaste verfpoeders kwamen toch van meekrap, indigo, wouw en kermis, onder vele andere.

Het wouw voor de gele kleur werd geïmporteerd uit centraal Europa.

Meekrap werd ingevoerd vanuit het zuiden van Frankrijk, vanuit Normandië of Guyenne, ver in het zuiden. Meekrap kwam eveneens van het eiland Schouwen in Zeeland. Gebeitst met aluin produceerde meekrap een mooie rode kleur op de wol.

Wede was een plant die de beste blauwe tinten opleverde, het blauw dat ook indigo genoemd werd. De plant verarmde snel de grond. Ze werd over de Leie en de Schelde aangevoerd uit Normandië of uit Artois en uit Thüringen in Duitsland.

Echt indigo blauw werd uit de indigo plant zelf getrokken. Die beste poeders werden uit het Oosten ingevoerd, via de haven van Marseille in Frankrijk.

De blauwververs waren speciaal opgeleide gildeleden. Onder de wevers waren de blauwververs de meest gespecialiseerde ambachtslui die hun oeroude recepten om de mooiste blauwtinten op laken aan te brengen angstvallig bewaakten. Ze liepen dikwijls in Gent rond met blauwe handen!

De wol werd vóór het verven eerst doordrenkt in een beitsbad met een keuze van aluinsoorten, en daarna overgebracht naar grotere vaten die de gedroogde, tot poeder vermorzelde planten en ook heet water bevatten. Aluin zorgde er voor, soms gemengd met urine, dat de kleur goed in de vezels van de wol drong. De baden gaven de definitieve kleur aan de wol of het laken. De juiste mengsels van verfstof en aluin bleven een goed bewaard geheim van de ververs.

Na het spinnen werd het wolgaren geweven door wevers op weefgetouwen. De wevers werkten meestal thuis. Weven was in principe een eenvoudig proces, waarbij twee verschillende verzamelingen van draden haaks door elkaar gestrengeld werden, loodrecht op elkaar om het weefsel, het laken te vormen. De schering, die vele draden bevatte, de ene draad naast de andere, was verticaal op het weefgetouw gespannen. De inslagdraad was bevestigd aan een stuk hout, de schietspoel. De schietspoel werd door de verticale draden geworpen, door de schering die open gehouden werd tussen de even en de oneven draden om het schietspoel door te laten. In de volgende beweging drukte het mechanisme van het getouw de even en oneven scheringdraden in de tegengestelde richting, zodat het schietspoel met de inslag ook in de tegengestelde richting kon schieten, horizontaal.

Aldus vormde zich een maas, dat in de fijnste lakens aangedrukt werd door een ander, lang stuk hout. Daarna herhaalde dit proces zich duizenden malen. De wever kon het schietspoel doen bewegen doorheen de scheringdraden, door het met de hand van de ene zijde naar de andere te werpen. Zijn voeten stuurden de beweging van de stukken hout die de halve schering vooruit of achteruit duwde, om de scheringdraden te openen. In het weverskwartier van Gent kon men het ratelen en slaan van de schietspoelen in alle straten horen.

De wevers konden hun eigen wol kopen, die spinnen en weven en laten verkopen, ofwel haalden ze hun wol bij handelaars voor wie ze weefden, waarna die handelaars het laken verkochten. In dergelijke gevallen kocht de lakenhandelaar, de lakensnider, de wol. Hij gaf de wol aan de wever, en de wever werd betaald voor zijn laken. Raes van Lake werd zulke handelaar, nadat hijzelf een wever geweest was.

Na het weven moest het laken nog meerdere bewerkingen ondergaan vooraleer het kon verkocht worden als een product van hoge kwaliteit. De laatste onzuiverheden moesten verwijderd worden. Dit was weer het werk van de volders. Het laken moest geschoren worden en daarna verdicht.

De volderskleien haalden de laatste onzuiverheden weg in baden, maar het laken moest hard geslagen worden omdat de voldersklei goed zijn werk kon doen. Het slaan kon gebeuren door de voeten van de volder, of door zijn handen, met knuppels. In Gent werd heel wat volderswerk gedaan in watermolens. De molens dreven de hamers aan die het laken bewerkten om het te zuiveren. Meerdere watermolens waren gebouwd langs de waterwegen van de stad, want vollen vergde veel water. Met de tijd had Jan Denout voldoende geld om zich zijn eigen watermolen te laten bouwen.

In de wijken van de volders en van de ververs kon de stank van de vaten van ver geroken worden. De volders waren de armste werkers van Gent, mannen die hard werkten in vuile werkplaatsen tussen de hitte van de vaten en de stank van de urine. Ze werden betaald door de wevers en hingen dus af van de goede wil van hun werkgevers. De salarissen van de volders werden bepaald door de schepenen van Gent.

Na het vollen moest het laken verdicht worden door de vezels samen te drukken. Dit proces werd het vilten genoemd en het leverde doek op dat sterker was, en meer en meer waterdicht. Het vilten van wollen laken werd eveneens gedaan door het samen te drukken met hamers.

Het wollen laken was dan bijna klaar. Het moest opnieuw gewassen worden met helder water en andere ingrediënten die gebruikt werden tijdens het vollen, om het laatste vuil te verwijderen. Ten slotte werd het naar de textielramen gebracht om gedroogd te worden. Het laken werd in de zon gebleekt tot de gewenste tint. Daartoe werd het laken op grote ramen gespannen, op spanramen, en gerekt tot de standaard lengtes en breedtes. Gent had verscheidene grote spangronden liggen langs de Leie, binnen en buiten de stad. Het strekken en drogen werd in die grote velden gedaan, waar al de volders hun doek samen plaatsten. De spanramen werden gebruikt om laken te bekomen van de juiste afmetingen. Dit werd gedaan door de spanners, die ook het laken nog zachter maakten op die ramen. Hun helpers noemde men ramenknappen.

Uiteindelijk, om het fijnste laken te bekomen, werd het nog bewerkt met borstels of kaarden. Het laken werd geborsteld tot het soepel werd. Men borstelde krachtig in één bepaalde richting opdat alle haren van de wol in dezelfde richting zouden staan. Wanneer de kleermakers het laken gebruikten om er bijvoorbeeld een mantel van te maken, dan moesten de haren van boven naar onder wijzen, zodat het laken meer waterdicht werd. De waterdruppels van de regen vloeiden dan in die richting over de haren heen, naar beneden. Voor de allerbeste lakens werd het borstelen aan beide zijden gedaan.

De kostbaarste lakens werden geschoren. Die werden eerst opnieuw gekaard, met borstels gevormd uit de gedroogde bloemen van de kaardenplant. Die droge bloemen heetten dan de kaardenbollen. Ze trokken de kleinste, min of meer losse haren of vezels weer uit het laken.

Daarna werden al die fijne, uitstekende haartjes afgesneden van de oppervlakte met grote scharen tot de stof zeer effen werd en zacht aanvoelde.

De wevers konden hun laken verkopen aan zogenaamde gereeders die het werk voleindigden, of ze konden zelf de laatste taken opdragen aan anderen, en nadien het afgewerkte laken aan handelaars verkopen.

Alle balen lakens moesten naar de Lakenhalle gebracht worden opdat de inspecteurs van de weversgilde het kon onderzoeken op kwaliteit, er lasten op heffen, en het met hun stempel aanduiden als het beste laken van Gent. De inspecteurs werden elk jaar gekozen door de Heren van de Lakenhalle, die eveneens door de gilden jaarlijks werden gekozen.

Gent produceerde niet slechts laken van de allerbeste kwaliteit. De dekenwevers woonden meestal in het Sint Pieters kwartier, ten zuiden van het centrum, van de kuipe van Gent. De grootte en de kwaliteit van hun product werd gecontroleerd door de abdij van Sint Pieter en door de inspecteurs van hun gilde. De abdij verleende de dekenwevers het speciaal privilege hun stoffen te verkopen in het Sint Pieters kwartier. De gildezaal van de dekenwevers stond ook in de Heiliggenstraat.

De verschillende materialen die zo gebruikt werden in de lakenindustrie waren wol, vachten, verfstoffen, voldersklei, aluin, urine, water, en hout om hitte te bezorgen aan de vaten van de ververs en de volders. Die materialen, behalve water, moesten naar de stad gebracht worden over de Leie en de Schelde of over het Lieve kanaal vanaf de havens van Brugge, in schepen waarvan mensen zoals Arnout de Hert eigenaar waren.

De smeden leverden het ijzer voor de vaten en de weefgetouwen, en ze smeedden het ijzer tot de geschikte vormen, tot staven en tot messen en scharen en andere werktuigen.

De lakennijverheid had veel ambachten nodig! Wolkaarders, spinners, volders, ververs, wevers, scheerders, spanners, smeden, timmerlieden, schippers en handelaars werkten en leefden van de productie van het geëerde laken.

Die mannen organiseerden zich in gilden die hun eigen deken hadden, hun eigen reglementen, hun inspecteurs, hun eigen kapellen en gildehuizen.

De scheerders en de ververs vonden geen plaats in de weversgilde. Zij maakten deel uit van de kleine gilden. De grootste groep in de kleine gilden waren de schippers, en dan de kleermakers.

De weefindustrie trok veel mensen aan, en de families moesten gevoed worden. Slagers, bakkers, visverkopers, kaasverkopers, groenteverkopers, fruitverkopers en brouwers spreidden zich uit over de ganse stad. De markten van Gent trokken volk en dus waren herbergen en hotels nodig.

Het centrum van Gent telde twee vleeshallen. De grootste en meest centrale Vleeshalle bevond zich tussen de Veebrug en de 's Gravenbrug, aan het einde van de Vismarkt. Al het geïmporteerde vlees moest daar geïnspecteerd worden. Veel vleesstalletjes stonden ook aan die halle. De Kleine Vleeshalle werd opgericht nabij de Braembrug, hoewel slechts weinig slagers in die buurt woonden.

De andere consumptiegoederen werden verkocht op meerdere markten, in grote, open ruimtes in de stad: de Koornmarkt voor de granen, de Vismarkt en de Vrijdagmarkt.

Met de rijkdom kwam de nood aan de mooie dingen in het leven, zoals juwelen, die gemaakt werden door de zilversmeden en de goudsmiden zoals de familie de Smet.

De handel in levensmiddelen groeide naarmate meer granen, wijn, ingrediënten voor het brouwen van bier, bier zelf, groenten, fruit, honig en nog veel meer levensmiddelen van het platteland de stad ingebracht werden, soms van zeer ver weg.

Bier werd in Gent gebrouwd door gruit te fermenteren. De familie de Grutere bezat het monopolie over die kruidenmengsels. De Gruteres hadden bijna elk jaar een schepen uit hun familie in de regering van Gent, die zetelde in de schepenbank. Sommigen onder hen woonden in een steen van de Donkersteeg. De Gruteres waren ook eigenaar van de stadsrechten om belastingen te heffen op het bier dat werd ingevoerd uit de haven van Bremen in Duitsland. Het was eigenlijk verboden om bier te importeren dat gebrouwd was van hop, want Gent brouwde zelf één soort bier gemaakt van hop, Oosterling. Nog andere brouwers waren echter begonnen om zelf bieren te brouwen van hop die geïmporteerd werd uit Duitsland. De Vreseles en de van Arteveldes importeerden niettemin bieren uit Duitsland via andere, donkerder kanalen.

De weversindustrie vormde de basis van de Gentse economie, maar de rijkdom die de weverij bracht werd herverdeeld in grote mate onder veel meer ambachtslieden en handelaars dan men kon vermoeden. Jacob van Artevelde en Gillis Vresele haalden hun winsten uit die tweede handel.

Gillis kocht granen in Picardië en Artois, in Frankrijk. Hij zond een gedeelte van dat graan over de Schelde en de Dender naar Brabant en Henegouwen. Hij kocht ook andere soorten van granen in Henegouwen en liet die transporteren over de Dender naar de Schelde, om naar Gent gebracht te worden.

Dendermonde lag aan de samenvloeiing van de Dender en de Schelde, en was zo een belangrijke binnenlandse haven voor de handel in hout dat uit de geweldig grote bossen van het graafschap Namen kwam.

Duitse wijn ook kwam via Dendermonde. Franse wijn, Bordeaux wijnen uit de Guyenne streek, werden in schepen ingebracht die van Bordeaux naar Sluis en Damme voeren en de wijn werd nadien in kleinere boten overgeladen en over het Lieve kanaal naar Gent gebracht. De Bordeaux wijnen waren gemengd uit meerdere soorten druiven.

Jacob van Artevelde klaagde over de belastingen op wijn. Die lasten waren één van de hoofdbronnen van inkomsten voor de administratie van de stad. De wijnhandel leverde toch nog interessante winsten op voor de handelaars van de stad.

In spirituele goederen werd voorzien door de vele kerken en abdijen. De mooiste kerk van Gent was die van Sint Jan. Gent kende evenveel abdijen en kloosters als kerken. Missen werden opgedragen door de priesters, en de monniken hielpen de armsten.

Medische noden werden opgelost door de dokters en de hospitalen, waarvan vele opgericht werden door de abdijen en kloosters. Gent zorgde niet alleen voor de lichamelijke zieken in meerdere hospitalen, maar ook voor de mentale zieken. Het bezat eveneens een hospitaal voor melaatsen.

De economie van Gent was fundamenteel verschillend van die van Brugge en Ieper. De rijkdom van Brugge werd bepaald door haar overzeese handel, door haar uitwisseling van goederen met Engeland, Duitsland en de Baltische Staten tegenover het zuiden. Haar vereniging of gilde van handelaars heette trouwens de Hanze van Londen! Brugge vormde de verbinding tussen Portugal, Spanje, Italië en de noordelijke staten van het vasteland. Alleen Brugge had langdurige contacten met die verre streken opgebouwd. De Hanze van Londen was de machtigste gilde in Brugge. Ze was de vereniging voor wederzijdse steun van de ondernemers die handel dreven met de verste gebieden. Brugge bezat de stapels, de voorraadkamers voor alle soorten producten van het vasteland. De goederen stroomden van

overall Brugge in, zelfs van de Islamietische landen, en ze werden naar overall verstuurd, vervoerd door de handelaars via hun havens van Damme en Sluis. Voor die handel waren uitgebreide en gesofistikeerde financiële diensten nodig, zodat praktisch alle belangrijkste Florentijnse, Romeinse en Duitse bankiers hun kantoren en vertegenwoordigers in de stad hadden. Brugge was een stad van stapelplaatsen en van transacties van verkoop, aankoop en transport, niet direct van productie.

De economie van Gent kwam aldus in twee verschillende aspecten.

De grootste rijkdom lag in de productie van laken uit de ingevoerde wol. Rond de Leie werd ook wat vlas gegroeid, en die vezels werden geweven tot goedkoper linnen, maar Gent was vooral bekend voor haar wollen laken van hoge kwaliteit, bestemd voor de rijke edellieden en de rijke handelaars. Koningen, hertogen en graven kochten laken van Gent. Een groot deel van de productie van laken werd naar Brugge gezonden, opgekocht door handelaars van Brugge, overgebracht via het Lieve kanaal naar Damme en Sluis. Zoveel wevers en volders werkten in Gent, dat de stad tweemaal zoveel inwoners bevatte als Brugge. De stad was erg buiten haar oorspronkelijke muren gegroeid, uit de vicus, uit de kuipe. Ze breidde zich bij voorkeur uit naar het zuiden, naar het Sint Pieters kwartier en naar het oosten, naar de Nieuwlanden. De kuipe vormde het oude centrum van Gent, omringd met muren, maar Gent was reeds veel, veel omvangrijker dan dat oorspronkelijke oude centrum. De nieuwe wijken bezaten slechts gedeeltelijk muren om de stad te beschermen. Vooral ten noorden en ten oosten bleef de stad erg open, maar de landen daar, vooral die ten oosten van de Schelde, waren zeer moerassig.

Gent had het speciaal privilege verworven om wol van hoge kwaliteit te weven tot dichte, mooie en fijn gekleurde stoffen. Ze bewaarde haar geheimen over de processen van die nijverheid angstvallig. De meeste wevers hadden slechts kleine werkplaatsen, waarin ze werk gaven aan hoogstens twee of drie wevers. Gent was zo de grootste stad van het vasteland geworden na Parijs, maar Gent plus Brugge en Ieper, drie steden die toch relatief dicht naast elkaar lagen, hadden meer inwoners samen dan Parijs!

De tweede rijkdom van Gent kwam van haar geografische ligging op de twee rivieren die noord en zuid verbonden in de regio. Over dit aspect had Juris Vresele veel nagedacht en gesproken met zijn jongere vriend, Jacob van Artevelde. Gent was gesticht op de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Die rivieren, de Schelde een stroom, vloeiden vanuit het noorden van Frankrijk naar Vlaanderen, komende van Picardië en Artois. Picardië was waarschijnlijk wel de rijkste graanschuur van Frankrijk, op haar beurt verbonden met waterwegen naar andere welvarende streken van Frankrijk zoals Normandië, het Île-de-France met Parijs, Champagne, Bourgondië en de landen van Bourges. De goederen van al die streken konden goedkoop en snel over de Leie, de Schelde en hun bijrivieren zoals de Scarpe, noordwaarts gezonden worden tot op het punt waar die twee belangrijke rivieren samenstroomden, en dat punt lag onder de controle van de stad Gent.

De goederen die vanuit het zuiden over de Leie en de Schelde vervoerd werden moesten afgeladen worden in de stapelplaatsen van Gent en dan verder noordwaarts gebracht worden door de schippers van Gent. Deze organisatie was het onderwerp van de privileges van Gent. De schippers vervoerden de goederen van Tussen Bruggen, de binnenhaven van Gent, naar de havens van Damme en Sluis in het westen en naar Antwerpen in het noorden. De bijrivieren van de Schelde werden ook gebruikt om goederen naar het oosten te vervoeren. Gent verbond aldus zeer effectief de uitgestrekte vlaktes van het noorden van Frankrijk met de rest van de wereld, en vooral met de andere Hanzesteden in de Baltische Zee. Goederen afkomstig van die laatste landen stroomden naar het zuiden, van Brugge en Gent naar Frankrijk. Gent bracht

de Franse producten ook naar het hertogdom Brabant, naar het Duitse Keizerrijk en naar de oostelijke naties. Vlaanderen, en tot op bepaalde hoogte ook Brabant, hingen af van het graan uit Frankrijk, zoals Gent afhing voor haar industrie van de uitstekende wol uit Engeland, uit de lieflijke Cotswolds en de vruchtbare moerassen van Norfolk.

In haar tweede rijkdom was Gent de focus van handel in levensmiddelen tussen Frankrijk en een groot deel van West-Vlaanderen, met Noord-Vlaanderen, Holland en Zeeland, en met Brabant. Brugge en Gent vormden een complementaire samenwerking. Voor Brugge was Gent een productiecentrum. De Leie en de Schelde vormden de levensaders van Vlaanderen. Voor Gent was Brugge een distributiecentrum, naar verre landen dan, en een financieel centrum.

Juris Vresele en Jacob van Artevelde hadden zich volop in de handel van levensmiddelen geworpen, terwijl Raes van Lake en Jan Denout hun winsten haalden uit de eigen Gentse nijverheid. Arnout de Hert vervoerde goederen naar het noorden over de Schelde en over het Lieve kanaal naar Brugge. Hij werd rijk van de handel ook, nadat hij zijn vloot had uitgebreid. Wouter de Smet, een lid van de kleine gilden, haalde zijn inkomsten uit de inwoners van de groeiende en steeds meer welvarend wordende stad. Nadat hij zijn winkel en werkplaats als zilversmid en goudsmid had geïnstalleerd, verkreeg hij zijn geld van de mannen die rijk geworden waren in de stad. Allengs kreeg hij ook een naam als financier van projecten.

In de wijken van de wevers en de volders konden het geratel van de weefgetouwen en het stampen van de voeten van de volders luid gehoord worden. De stank van de urinevaten, van de vaten met aluin en verven, en de reservoirs met voldersklei kon van ver geroken worden. Hete, vochtige lucht steeg op uit de vaten door de open deuren van de werkplaatsen. Stapels met hout, hopen as en hopen voldersklei lagen tegen de muren van de kleinste huizen of in grote stapelplaatsen. De mannen van Gent begonnen hun arbeid en hielden op te werken op de tonen van de klokken in het belfort.

Wanneer het werk echter het hardst was, werden de mooiste liedjes gehoord in de straten van Gent, gezongen door de vrouwen en de mannen.

Hoofdstuk 2. Liefde en geweld. Van 1317 tot 1328

Een huwelijk

In de lente van 1319, op een mooie doch kille dag, werd Jacob van Artevelde naar de zon gelokt van de eerste echte, heldere dag van het jaar. Hij liep onstuimig uit zijn huis in de Kalandenberg, stapte resoluut en snel langs de woning van de Vresele familie, en liep de Kattestraat af, voorbij de reusachtige Sint Niklaas kerk, naar de Koornmarkt. Hij bleef dralen in de Koornmarkt tussen de menigte om de prachtige stenen te bewonderen, de huizen opgetrokken in steen door de welgestelden van de stad. Die praalden prachtiger dan ooit in de gouden zonnestrallen van de morgen. De huizen blakerden hun rijkdom in het heldere licht dat het plein overgoot. Zelfs hier bleven huizen met rieten daken in de meerderheid, maar het zicht van de gebroken zwarte lijnen van de houten balken in de witgepleisterde gevels kon hem ook erg bekoren. Hij was fier op zijn mooi Gent!

Jacob liep eerst naar de Graanhalle langs de Leie, waar hij enkele orders moest geven aan zijn beheerders die granen aan het kopen en het verkopen waren volgens zijn richtlijnen. Hij moest zich daar even tonen om de mannen het gewicht van zijn controle te tonen, zodat ze niet meenden dat hij de voeling verloren had met wat ze deden. Jacob was slechts vierentwintig jaar oud, maar hij had snel en veel geleerd, veel op zijn eentje, met vallen en opstaan. Hij was nu een getaande zakenman, een makelaar en een harde onderhandelaar van contracten. Hij draaide weer uit de Graanhalle om naar de Korte Munt te slenteren, de straat naast de Graanhalle. Hij vond genoeg in de drukte van de Koornmarkt, in de zaken die er beklonken werden, in de stalletjes waar zakenlui en ambachtslieden kibbelden over prijzen en aantallen zakken die ze wilden afnemen. De levendigheid vrolijkte Jacob op. Ook al het resultaat van de goede prijzen die zijn rentmeesters die dag kregen voor de granen die hij net uit Frankrijk had ingevoerd, beurden hem op.

Hij wandelde langs de bakkerijen in de Korte Munt, waar hij wist welke bakker bloem van hem kocht en welke niet. Hij dacht hoe graag toch hij een pasteitje wou kopen voor een bepaald meisje. Hij bleef watertandend staan talmen aan de uitstalramen van meerdere van die bakkerijen, snoof de lekkere geuren van versgebakken brood op, knipoogde ondeugend naar de opulente dochters van de bakkers, en groette hen. Hij ging echter geen brood kopen. Zijn meiden en zijn kok hadden hem slechts gevraagd, als hij dan toch uit ging, om vis mee te brengen voor het middag- en het avondmaal. Hij liep opgewekt verder.

Jacob was vandaag ook niet geïnteresseerd in de huizen van de muntwisselaars in de Korte Munt. Hij hield er niet van geld te lenen van deze mannen, en hij moest vandaag geen vreemde muntstukken omwisselen in Vlaamse ponden Groot. Hij gaf er de voorkeur aan zijn florijnen en dukaten te houden! Toch informeerde hij kort naar de huidige waarde van goud en zilver, van de florijnen en van de ponden Paris.

Jacob kwam in een blijde gesteldheid aan in de Vismarkt, waar zijn hart enige ogenblikken later ophield te slaan.

Juist achter de plaats waar erwten in grote hoeveelheden verkocht werden, op de hoek van de Korte Munt en de Lange Munt, iets verder dan waar de haringen verhandeld werden, herkende Jacob van Artevelde de ruggen en de kapsels van Mergriet en Lijsbetten Mutaert. Mergriet was de echtgenote van Juris Vresele, Lijsbetten was haar nicht. De twee vrouwen wandelden zeer langzaam tussen de visstalletjes door. Ze negeerden de meeste aanlokkende

kreten van de visverkopers, maar toch namen ze her en der een vis op, bevingerden die even, apprecieerden de vis of lieten hem met monden vertrokken tot verachting weer vallen.

Mergriet en Lijsbetten wisten wat verse vis was!

De vrouwen gingen in de richting van de 's Gravenbrug. De twee vrouwen wandelden trager dan ze konden slenteren, en ze bleven ook af en toe nog staan omdat ze betrokken waren in zeer interessante gesprekken die hen totaal leken te absorberen. Dat waren zonder twijfel de laatste Gentse roddels over hun vrouwelijke vrienden, of de klachten die ze deelden betreffende hun duivels van echtgenoten en zonen. De Mutaert vrouwen droegen grote manden van gewoven riet aan één arm, maar het was niet de vissen die ze gekocht hadden en die uit de manden puilden, noch de zwaaiende, overvloedige heupbewegingen van de twee matrones die de aandacht zo zeer trok van Jacob.

Jacob bleef geboeid kijken omdat achter de twee vrouwen een heel andere vis liep, een vis die Jacob maar al te graag hoopte te vangen en in de pan te slaan, de wondermooie dochter van Mergriet, Agneete Vresele.

Agneete Vresele trok helemaal niet op haar stoere, dik gezette moeder en haar bijna tante. Ze vormde een zeer fijne, lieflijke, slanke en elegante figuur met een blond hoofdje van dik, gouden haar boven de prettige kleuren van haar eenvoudige rok. Jacob zou het glinsteren van de zonnestralen in het strogele, zijden haar van Agneete al van ver kunnen herkennen!

Agneete droeg geen mandje. Ze kruiste de handen achter haar rug en ze keek erg verveeld naar het gezwam en geschreeuw op de markt. Ze volgde gedwee in de voetstappen van haar moeder, trok haar voeten lui vooruit, en strekte haar hoofdje fier en ietwat kwaad uit. Agneete was er helemaal niet mee opgezet haar twee waakhonden, haar indrukwekkende moeder en draak van een tante, te moeten volgen zoals een schoothondje.

Jacob van Artevelde had Agneete voor het eerst drie jaar geleden gezien, toen ze nog maar net zestien was geworden, en hij had haar nadien nog gevonden in het huis van haar vader. Hij was er echter niet in geslaagd meer dan enige korte, nietszeggende woorden met haar te wisselen. Hij wist, nadat hij onschuldig haar vader ondervraagd had, dat ze ongeveer vijf jaar jonger was dan hij, hoewel ze haar ouderdom mooi en waardig droeg. Jacob was ervan overtuigd, door haar vriendelijkheid voor hem, door haar lonkende blikken en haar flirtende ogen, die hij wel moest opmerken, dat Agneete hem graag mocht.

Jacob genoot de reputatie onder zijn vrienden om een verschrikkelijke rokkenjager te zijn. Dat was enkel omdat hij vriendelijk en beleefd omging met de vrouwen met wie hij zaken deed, met de vrouwen van de bakkers en de kruideniers en de andere handelaars in de stad. De vrouwen gaven hem zijn hoffelijkheid graag terug. Velen flirtten openlijk met hem, maar dat was ook hoe ver hun verhoudingen reikten, tot op deftige afstand, al dachten zijn vrienden klaarblijkelijk dat er meer aan de hand was.

Jacob mocht Agneete ook! Hij had niet rond geschokt met veel meisjes en vrouwen in het verleden. Ja, meisjes keken naar hem met de schittering van een hoop in hun flitsende blikken. Ja, vrouwen bewogen hun heupen en schouders wat meer wanneer hij voorbij hen liep. Ja, natuurlijk, had hij geknipoogd naar enkelen onder hen, enkele anderen vluchtig gekust, maar hij had nooit meer verregaande amoureuze avontuurtjes gezocht dan een kus op een wang en een steling van een zachte kin. Hij had ook getrouwde vrouwen vermeden. Jacob gaf grif toe dat hij meer bevreesd dan wijs was om langdurende vriendschappen met vrouwen aan te gaan. Agneete, echter, die daar nu een paar stappen vóór hem uit liep, was een genot van de goden!

Agneete was de meest bleke, meest delicate en meest voortreffelijke schoonheid die Jacob kende in Gent. De trekken van haar gelaat brachten sterke gevoelens van verrukking in zijn gemoed. Haar smalle maar zeer heldere blauwe ogen, lange wimpers en dunne, donkere wenkbrauwen die zo mooi getekend lagen op haar voorhoofd, trokken hem onweerstaanbaar aan. Hij bewonderde haar korte, rechte, naar boven gerichte, kleine neus. Haar lippen lagen als robijnen, misschien wat te dik voor haar smal gezichtje, maar ze bleven steeds vochtig, lichtjes gerimpeld. Ze werden nog dieper, sensueler rood als ze haar voorhoofd fronste, doch enkel dan. Hij dacht aan haar als aan een ivoren juweel van schoonheid! Haar lippen glansden naar Jacob met een voortreffelijk effect. Ze vingen hem in een net van zachte gevoelens, wekten een ondefinieerbaar verlangen, een lieflijke pijn op. Wanneer Agneete in dezelfde kamer bleef als hij, dan knikten zijn knieën. Hij beefde over gans zijn lichaam. Zijn woorden kwamen moeilijker uit zijn geest, en hij kon zichzelf er niet toe brengen zich weg te trekken van haar doordringende ogen. Welk een genoegen mocht het zijn gekust en bemind te worden door dit meisje dat nu negentien was, door haar witte, onbevleete armen omhelsd en gestreeld te worden! Eigenlijk vond Jacob het belachelijk voor zichzelf om zo dom verliefd te zijn. Hij wist dat zijn verstand uitgeschakeld werd, wat slechts naar een catastrofe kon leiden, maar hij kon zich niet behelpen.

Jacob had zijn verlangen naar dit Vresele meisje nog niet durven uitspreken, noch aan haar, noch aan haar familie, hoewel Gillis Vresele zijn beste vriend was. Gillis aanzag Jacob als een eeuwige vrijgezel, maar Jacob verlangde zozeer naar Agneete! De laatste maanden had hij in erge pijn geleefd en zijn brein afgezocht naar plannen om zich, al was het maar gedurende een paar ogenblikken, alleen met haar in een kamer te vinden. Hier, in de marktplaats, zag hij zijn kans. Hij greep ze.

Jacob rende plots onbeheerst tot net achter Agneete. Hij durfde op de rand af haar te beledigen haar arm grijpen en haar zachtjes ertoe te bewegen zich om te keren. Agneete draaide zich inderdaad om, maar met woede in de ogen tot wanneer ze recht naar hem keek, met de verrassing en de woede om lastig gevallen te worden zonder dat ze erom gevraagd had. Ze herkende Jacob direct, en een glimlach verscheen op haar lippen. Jacob bracht een vinger naar zijn mond en smeekte zo om haar stilzwijgendheid. Een sprankeltje van vreugde en ondeugendheid lichtte het gezicht van Agneete dan op. Een grimas van slimme samenzwering verscheen in haar ogen en op haar lippen.

De glimlach die haar lippen opende maalde het hart van Jacob tot heel kleine korreltjes. Agneete wierp een heimelijke blik naar haar moeder en tante, maar ze kwam snel tot een besluit. Ze stopte in haar beweging en trok Jacob naar achter een stalletje van verkopers van schelvissen, zodat zij en Jacob niet meer konden gezien worden vanaf het open pad dat tussen de rijen visverkopers liep. Mergriet en Lijsbetten bleven niets vermoedend verder slenteren. De afstand tussen hen en Jacob en Agneete werd opgevuld door andere mensen.

Jacob sprak eerst, niet een klein beetje zenuwachtig, ‘wat een genoegen je in de Vismarkt te ontmoeten, Jonkver Agneete! Houd je van je wandelingetje en van de koopjes?’

Agneete dacht, ‘stop dat geklets maar, lieve Jacob! Wat wil je van me? Kom ermee voor de dag, slimmerik, nu of nooit!’

Ze maakte een pruilmondje en antwoordde suikerachtig in haar zachtste, warmste stemmetje dat voldoende schor en sensueel klonk om Jacob te doen voelen dat ze geen kind meer was maar een jonge, intelligente vrouw, die wel een risico durfde te wagen, ‘nauwelijks, Mer Jacob! Mijn moeder en tante drongen aan hen te vergezellen, maar de markt lijkt me vandaag slechts oer vervelend.’

Agneete nam Jacob bij de arm, dan zijn hand, en ze trok hem naar een richting die haaks lag op de weg van haar twee chaperonnes, al hield ze in het oog waar die naartoe gingen. Ze wou niet dat haar moeder en tante zich net op dat ogenblik zouden omdraaien en haar zouden komen zoeken. Nog niet!

Jacob begreep duidelijk wat Agneete aan het doen was. Hoewel ze een zeer slank meisje was met een dun middel, waren haar borst en heupen zo wellustig gevormd als bij de meest aantlokkende deernen van Gent. Agneete trok hem verder de steeg in, maar dan stopte ze zo abrupt, al omkerend, dat Jacob tegen haar op botste. In een fractie van een seconde voelde hij de zachtheid van haar borsten, wat een blozen op zijn gezicht teweegbracht, hoewel Jacob er niet helemaal zeker van kon zijn dat ze het effect bereikt had dat ze zocht. Hij was eens te meer opgetogen.

‘Wel, Mer van Artevelde,’ riep Agneete plots uit, ‘is het een gewoonte van je om jonge meisjes te achtervolgen op deze manier?’

De mond van Jacob viel open, want het was Agneete die hem bij de hand had genomen en hem verder trok! Hij speelde het spel echter mee.

Hij antwoordde, lichtjes uit zijn evenwicht gebracht, maar begrijpend dat ze zich met hem aan het amuseren was zoals een meisje met een tol, ‘helemaal niet, Jonkver Agneete! Ik had nooit echt de kans om met je alleen te praten. Ik vroeg me af of we enige woorden konden wisselen, hier in de markt.’

Agneete glimlachte uitdagend, aanhoudend, plagend, terwijl ze haar hoofd een ietsje schuin hield zodat hij haar bekorende ogen en verleidelijke lippen kon bewonderen.

Ze zei, ‘als dat zo is, wat zou je dan willen zeggen tot een eerbare maagd van Gent?’

‘Dat weet ik nog niet,’ stamelde Jacob, die nu gans op het verkeerd been stond.

Hij werd er zich plots bewust van dat ze hem aan het lijntje hield en met hem spotte. Agneete was zijn meester in het flirten! Hij, de meedogenloze onderhandelaar, het roofdier van het zaken doen in Gent, die zo zeer de handel domineerde met kennis, sluwheid en inzicht, voelde zich volledig overklapt door dit goddelijk schepsel. Hij bleef gefascineerd door haar wonderlijke ogen, haar magische glimlach en de zachtheid van haar lichaam.

Jacob van Artevelde bleef dus als betoverd staan, bijna tot steen geslagen, terwijl zij wachtte op meer zinnnetjes en ideeën. Hij vond echter geen woorden meer, zodat hij zich voelde als was hij de grootste domoor van Gent. Hij fronste zijn voorhoofd. Deze verrukkelijke mooie vrouw aan wie hij gedacht had als aan een behaaglijk, kostbaar, broos en nog zo jong meisje, was zijn betere! Ze had hem reeds helemaal onderworpen. Als in een bliksemslag van inzicht realiseerde hij zich dat voor het eerst in het leven hij hopeloos verliefd stond! Agneete was de vrouw die hij in zijn huis wou, in zijn keuken, als zijn raadgeefster, zijn enige vertrouweling en troostster, en hij wou haar in zijn bed. Jacob bloosde weer, en Agneete begreep ogenblikkelijk waaraan hij aan het denken was. Haar ogen daalden naar beneden, en dan wierp ze haar hoofd in haar nek en ze barstte in een schaterlach uit. Jacob lachte met haar mee.

‘Als ik de toestemming van je vader vraag om je af en toe alleen te mogen zien, zou je dat dan kunnen behagen?’

‘Ik ben negentien, Mer Jacob, niet twaalf! Ik zie wie ik zelf wil!’

Het gezicht van Jacob versomberde.

Agneete hielp hem, ‘juist! Maar het zou gepast zijn, is het niet, om mijn vader te vragen. Je kunt hem het dus vragen. Ik zou wel graag meer alleen met je willen wandelen. Ik kan natuurlijk niet spreken voor mijn vader. Wat als hij zegt, dat hij me niet in je hoede wil laten

nemen? Er worden toch de wildste verhalen verteld in Gent over je avonturen met vrouwen. Ben je wel een ernstige man, Mer van Artevelde?’

‘Hecht toch geen geloof aan die verhalen van heksen en viswijven, Jonkver Agneete! Ik ben een zeer eerlijke man.’

‘Och, och, en ik die hoopte me niet te zullen vervelen!’

Agneete leunde naar Jacob met vochtige lippen en ze hield haar gezicht op naar hem, met blikken die rechtstreeks uitnodigend in zijn ogen haakten.

Jacob lachte. ‘Ik denk wel dat ik Juris kan overhalen,’ fluisterde hij.

‘En hoe zou je hem dan overtuigen, Mer Jacob,’ fluisterde Agneete terug, en ze kwam nog dichter naar hem toe, ‘wanneer het erop lijkt dat je het moeilijk hebt om mij te overtuigen?’

‘Ik zal hem zeggen hoe betoverend mooi en aantrekkelijk en lief ik je vind en hoe eerbaar mijn bedoelingen zijn,’ durfde Jacob.

Hij plaatste een hand op haar heupen. Jacob zag dat Agneete ervan hield door hem vastgehouden te worden. Hij trok haar tot tegen zich. Ze hield haar gezichtje naar de andere zijde.

‘Wat zijn dan je bedoelingen, Mer Jacob?’ vroeg ze schor.

Jacob bloosde weer diep rood. Hij werd hier van de ene hoek naar de andere geduwd! Zijn bedoelingen waren deze fijnste onder de schonen van Gent, dit bleek, onbevlekt, glanzend juweel aan zijn borst te drukken en het voor de rest van de dagen zonder ophouden te kussen. Hij hield nu een stilte aan gedurende een paar ogenblikken, terwijl ze dicht tegen elkaar bleven staan en vurige blikken uitwisselden. Jacob trok Agneete gans naar zich toe. Hij bracht zijn gezicht naar haar. Agneete trok zich niet terug, en dus kusten ze. De kus was niet licht, teder en rein. Het werd een hartstochtelijke, volle, diepe kus, want ze hadden beiden van dit ogenblik al lange tijd gedroomd. Hun verlangens werden nu verwezenlijkt.

Vóór ze de kus wilden stoppen, hoorden ze kreten enige stappen achter Jacob. Twee vrouwen schalden hoog, ‘Agneete, Agneete, waar ben je?’

Agneete trok zich uit de armen van Jacob, maar lachte triomfantelijk. Jacob lachte dan ook, en hij draaide zijn hoofd weer naar de markt, want de formidabele Mutaert vrouwen waren tot de vaststelling gekomen dat Agneete hen niet meer volgde. Waar bleef die vervloekte meid?

Agneete riep terug, ‘ik kom, moeder, ik ben hier! Ik kom!’

Agneete liep voorbij Jacob, maar greep zijn hand. Ze trok hem mee naar de hoofdgang tussen de stalletjes. Hand in hand doken ze op van tussen de visstallen, van tussen de schelvissen, de haringen, de garnalen en de zeekrabben.

Mergriet Mutaert had een lange nek gemaakt en ze riep hoger dan de visvrouwen op de markt. Ze stopte plots toen ze Agneete en Jacob van Artevelde zag verschijnen. Haar mond opende zich en ze snoof heel hoorbaar. Margriet vond geen woorden, maar ze keek woedend en angstig naar de twee, haar lippen dicht op elkaar gedrukt. Haar massieve nicht, Lijsbetten, stond met de vuisten in de heupen uit te kijken naar Agneete. Zij begreep heel wat sneller dan haar tante wat er gebeurde. Ze bemerkte onmiddellijk de ineengestrengelde handen, de blossen op de kaken van de jonge mensen, en dus begon ze hard maar warm te lachen. Lijsbetten hield zich een beetje terzijde. Dit was een zaak voor Mergriet!

‘Ik ontmoette slechts Mer Jacob van Artevelde, moeder. We praatten een beetje en we verloren jullie uit het oog!’ zei Agneete poeslief, een toonbeeld van onschuld.

Agneete stond nu voor haar moeder en trotseerde haar, terwijl ze de hand van Jacob niet losliet. Haar ogen drongen aan om te kijken naar de mooie vis die zij, Agneete, op de Vismarkt gevonden had! Ze lachte, en keek afwisselend van Jacob naar haar moeder en terug. Jacob werd er ongemakkelijk bij.

‘Wel, wel, wel,’ stamelde Mergriet Mutaert.

Ze durfde toch nog steeds niet gans te begrijpen wat er aan de hand was. Zij zag dan ook de ineengestrengelde handen van haar dochter en Jacob, de vingers die streelden, en hoe haar dochter aanleunde tegen Jacob van Artevelde en daarmee bezitting van hem nam.

‘Wel, wel,’ bleef Mergriet verbouwereerd herhalen, iets verlegen, wat Lijsbetten er slechts toe bracht nog harder te lachen achter haar rug.

‘Vooruit dan,’ vond Mergriet haar moederlijke autoriteit terug. ‘We dachten dat je verloren gelopen was!’

‘Ik was helemaal niet verloren gelopen, mamma! Ik was toch met Jacob! Jacob en ik, wij lopen nooit nog verloren!’

Mergriet voelde zich de mond gesnoerd bij een zo duidelijke verklaring, niet uit de mond van Jacob, maar komende van haar drieste dochter.

Lijsbetten kwam haar tante te hulp, ‘zo lijkt het er inderdaad op, Agneete. Je zult nooit meer verloren lopen. Jacob schijnt je gevonden te hebben en je te willen houden, nietwaar?’

Jacob antwoordde, ‘zo is het inderdaad, Ver Mutaert! We zullen jullie nu volgen terwijl jullie inkopen doen op de markt. Ik moet nog wat baars kopen. Waar kan ik die vinden, denken jullie?’

‘Een baars? Een baas heb je in elk geval al gevonden, lijkt het, mijn jongen,’ glimlachte Lijsbetten eerst. Dan barstte ze weer in schaterlachen uit toen ze het verlegen gezicht van Jacob zag.

‘Voor de baars kun je ons volgen! Ik ken een heel goede visverkoopster die goudbaarzen en andere zeebaarzen in overvloed aanbiedt!’

Lijsbetten nam een arm beet van de nog steeds wat kwade Mergriet, trok haar verder, en de twee vrouwen bleven zenuwachtig, fluisterend twisten, waarbij Lijsbetten blijkbaar een pleidooi hield met haar tante, tot Jacob zijn baars kon kopen.

Twee dagen later, vroeg in de avond, kwam Jacob van Artevelde met een heel klein hartje opdagen in de grote hal van Juris Vresele. Juris wist natuurlijk al waarom Jacob binnenschoot. Jacob had zijn waardigheid teruggevonden. Hij kwam met een geschenkje voor Mergriet, en hij draalde niet lang. In zijn gewoonlijke, directe manier van spreken, vroeg hij Juris de toelating om met Agneete, de dochter van Juris, uit te gaan wandelen. Hij haalde ogenblikkelijk de mogelijkheid van een huwelijk aan. Hij wou zich met Agneete verloven. Juris was op de hoogte gebracht over wat er zich in de Vismarkt afgespeeld had. Mergriet had hem dat alles ademloos in één trek en in geuren en kleuren verhaald. Hij had ook al zijn dochter ondervraagd, om tot zijn verbazing te ontdekken dat Agneete inderdaad haar grote vis aan de lijn geslagen had. Ze leek niet van plan Jacob van Artevelde te laten ontsnappen van de haak waaraan hij zich zelf had gehangen.

Juris was er heimelijk blij mee dat zijn dochter zo vastberaden zeker van haar stuk was. Hij herkende daarin het echt karakter van de Vreseles, en hij kon zich geen betere schoonzoon wensen. Hij betuigde nu zijn akkoord met de afspraakjes van zijn dochter, zette eerst een onwillig gezicht op, tot hij in lachen uitbarstte en Jacob omhelsde. Ze riepen Agneete de kamer in, en Agneete liep in de open armen van Jacob. Er werd die avond nog heel wat wijn gedronken ten huize Vresele.

Agneete Vresele en Jacob van Artevelde hadden te lang rond elkaar gefladderd om nog veel geduld te willen uitoefenen. Vóór het jaar 1319 ten einde liep, trouwden ze. Een groot feest werd georganiseerd door Jacob van Artevelde. Het huwelijk en het feest werd betaald door Juris Vresele, maar gehouden in het huis van Jacob omdat de zaal van de Arteveldes heel wat groter was dan de zaal van de Vreseles. Vlaams bier, Duits bier, mede en Franse wijn vloeiden in overvloed, en de gasten van de Vreseles en van de van Arteveldes aten tot hun buiken er bol van stonden.

Het eerste kind van Agneete en van Jacob, een dochter die Margaretha genoemd werd, werd het jaar daarna geboren, in 1320.

Het geluk van Agneete Vresele en van Jacob van Artevelde overschaduwde voor hen de gebeurtenissen in Vlaanderen in de tijden van hun huwelijk.

De Graven van Vlaanderen

Het conflict tussen de graaf van Vlaanderen en de koning van Frankrijk duurde onophoudend verder gedurende meer dan twintig jaar.

Aan het einde van 1316, toen Juris Vresele nog opgesloten zat in het Castelet, reed één van de zonen van de graaf van Vlaanderen die Robrecht heette zoals zijn vader, met een afvaardiging van de steden van Vlaanderen naar Avignon om aan de paus hun vredesvoorstellen met Frankrijk aan te bieden. Ze hoopten op de tussenkomst van Paus Johannes XXII, de Fransman Jacques Duèse.

De Vlamingen vroegen niet minder dan de afschaffing van al de vorige verdragen die door Frankrijk aan Vlaanderen waren opgedrongen, en vooral het verval van het Verdrag der Ongerechtigheid van Athis-sur-Orge, in ruil voor nieuwe financiële tegemoetkomingen. De delegatie vroeg dat de meest prominente krachten van Frankrijk zouden zweren Vlaanderen te ondersteunen in het geval dat de koning niet handelde volgens zijn feodale verplichtingen als leenheer. Ze eisten dat de koning in dergelijke gevallen in het interdict zou geslagen worden. De Vlamingen verklaarden dat ze bereid waren om concessies met de koning te bepraten, voor zover hij de Frans sprekende gebieden van Vlaanderen die hij vroeger geannexeerd had, maar wou teruggeven.

De zoon van de graaf, Robrecht, vocht op die manier voor de belangen van zijn vader en van het land.

In maart van 1317 stelde de paus zijn aanbevelingen voor aan de koning van Frankrijk, en tot grote verbazing van de paus nam de koning die ook aan, in ruil voor een contributie van Vlaanderen aan de Franse kroon van tweehonderdduizend pond.

Die vrede tussen Vlaanderen en Frankrijk werd nooit afgesloten, omdat zowel de steden van Vlaanderen als de graaf het exorbitante bedrag weigerden te betalen. Verdere besprekingen met de paus leverden niets op. De paus wierp woedend het interdict over Vlaanderen uit in april van 1317, maar die verschrikkelijke maatregel slaagde er niet in de vastberadenheid van de Vlamingen te verslaan. Het interdict werd grotendeels niet opgevolgd tot een nieuwe vergadering te Compiègne in oktober van 1318 ze bevestigde, en de koning van Frankrijk zich voorbereidde op een oorlog tegen Vlaanderen.

De graaf van Vlaanderen stond onder de dreiging van een oorlog met Frankrijk. Omdat zijn financiën bijzonder laag stonden op dat ogenblik, kon hij slechts een nieuw leger heffen in de zomer van 1319. Dat was de tijd waarin Agneete Vresele en Jacob van Artevelde de mooiste dagen van hun leven doorbrachten te Gent. Toen gromden alle Vlaamse steden erg tegen de hoge lasten die de graaf hen oplegde.

De hongersnood van de vorige jaren werd opgevolgd door een economische crisis in Vlaanderen, omdat al de reserves van geld opgebruikt waren. De enorme bedragen die naar de

belastingen gingen om de schulden aan de Franse kroon te betalen gingen naar de graaf en naar de koning. Die verkwisten al het geld voor hun persoonlijk comfort en plezier in Frankrijk. Dit trok zoveel financiële middelen weg uit Vlaanderen, dat nieuwe ondernemingen en investeringen in de kiem gesmoord werden. De schepenen van de steden konden niet de uitgaven voor oorlog en veldslagen ook nog toevoegen aan de falingen van de handelaars, van de wevers en de volders, en aan de mindere opbrengsten van de bestaande belastingen voor het beheer van hun steden. De schepenen snakten naar een periode van vrede en normale lasten, wat betekende dat er een verzoening moest komen tussen hun graaf en de koning van Frankrijk. De Leliaerts onder de schepenen stuurden natuurlijk aan op de oplossing van de oude grieven van de graaf met de koning.

Graaf Robrecht van Béthune keerde daarom terug naar Parijs alsof hij op zijn knieën naar Canossa ging, maar tegen alle verwachtingen in werd hij goed onthaald aan het koninklijk hof. Hij ging naar Parijs om te onderhandelen, om met mooie woorden te vechten voor het verder bestaan van zijn graafschap en voor de onafhankelijkheid van zijn leengoed. Het werd hem snel duidelijk dat de koning nog steeds een oogje had op het rijke Vlaanderen en het land aan zijn kroon wou toevoegen. De koning vreesde echter ook de macht en de rijkdom van Vlaanderen.

De gesprekken vorderden goed in het begin. Ze verliepen in een hartelijke sfeer, tot de kwestie van de reeds geannexeerde gebieden op tafel werd gelegd door de Vlaamse onderhandelaars. Robrecht van Béthune drong aan op de ongeschondenheid van zijn graafschap, wat in vele verdragen door de koningen bevestigd was. De koning zag dat anders. Robrecht van Béthune stond alleen tegenover de koning en een groot aantal hovelingen. Hij werd overroepen en overweldigd met argumenten die hij vals vond, maar dikwijls in de onmogelijkheid gesteld zelfs maar te antwoorden.

Er zou door de huidige koning geen verandering komen in de Franse politieke gezindheid! De koning en het hof wilden geen minzame toegevingen toestaan. Graaf Robrecht van Béthune realiseerde zich dat het hof van Frankrijk niet de bedoeling had wat dan ook toe te geven en de vroegere Franssprekende gebieden van Vlaanderen weer af te staan. Verbitterd reed hij heimelijk weg van Parijs. Als de koning van Frankrijk oorlog wou, dan zou hij, de Leeuw van Vlaanderen, geven aan Frankrijk wat Frankrijk wou!

Robrecht reed niet ver. Hij werd ijlings teruggebracht naar Parijs met vele schone woorden door zijn zoon, Lodewijk van Nevers, die hem ervan overtuigde verder te onderhandelen. Opnieuw in Parijs en opnieuw aan het koninklijk hof, brak de zeventigjarige Robrecht van Béthune beetje bij beetje, om in te geven aan de hovelingen die hem bestookten met argumenten, aanlokkelijke voorstellen en met bedreigingen.

In mei van 1320 stemde Robrecht van Béthune, de graaf van Vlaanderen, er mee in het Verdrag van Athis-sur-Orge, het Verdrag der Ongerechtigheid, te bevestigen.

Met het Verdrag van Parijs bond Graaf Robrecht zich ertoe nooit meer aanspraak te maken op Lille, Douai, Orchies en Béthune tegenover de Franse kroon. Hij ging er ook mee akkoord om zijn zestienjarig kleinkind, een jongen die ook Lodewijk van Nevers genoemd werd, te laten trouwen met Margaretha, de achtjarige dochter van de koning.

De overeenkomst van Parijs werd zeer slecht onthaald in Vlaanderen. Ze werd beschouwd als een verraad van de belangrijkste belangen van de Vlaamse graven. De enorme bedragen die de Vlamingen aan de koning van Frankrijk zouden moeten betalen in de moeilijke periode van de naweeën van de hongersnood, de bedragen waartoe al overeengekomen was in het Verdrag van Ongerechtigheid, veroorzaakten groot oproer en smart in de steden en in het

platteland van Vlaanderen, in de plaatsen waar het geld vandaan moest komen. De wijsheid en de autoriteit van de voorheen zo zeer geliefde graaf werden in vraag gesteld.

Het jaar 1322 bracht meerdere aardschokkende gebeurtenissen. In januari van dat jaar stierf Koning Filips de Lange van Frankrijk. Hij werd opgevolgd door Karel IV, de derde zoon van Filips de Schone.

In juli van dat jaar stierf ook Lodewijk van Nevers, de zoon en erfgenaam van Robrecht van Béthune, graaf van Vlaanderen, en in september van hetzelfde jaar stierf eveneens de graaf zelf.

Het was niet onmiddellijk duidelijk wie Robrecht van Béthune zou opvolgen, want normalerwijze zou zijn andere zoon, die ook Robrecht heette, het graafschap kunnen erven. Maar het verdrag dat in 1315 afgesloten was met Koning Lodewijk X duidde de zoon van de eerste erfgenaam aan, Lodewijk van Nevers, in het geval die eerste erfgenaam zou sterven vóór de graaf. De jongeman die ook Lodewijk van Nevers heette, de kleinzoon van de gestorven graaf, moest de nieuwe graaf worden!

De Vlaamse edellieden gaven de voorkeur aan Robrecht, maar de steden, eerder natuurlijk de Leliaert edelen onder de schepenen, wilden wel degelijk de zoon van Lodewijk van Nevers, de andere Lodewijk, als graaf. Die Lodewijk was in Frankrijk opgevoed, was beheerst door Frankrijk, getrouwd met een Franse prinses van koninklijk bloed, en zeer trouw gehecht aan de Franse koning die zijn leenheer was.

In oktober van 1322 erkenden de Vlaamse steden de kleinzoon van de Leeuw van Vlaanderen als de rechtmatige opvolger van de graaf. Ze verwierpen de aanspraken op het graafschap van Robrecht van Vlaanderen, zoon van Robrecht van Béthune, en ook die van Jan van Namen. De overeenkomst met Koning Lodewijk X van Frankrijk werd aldus in eer gehouden.

In januari van het volgend jaar aanvaardde de nieuwe koning van Frankrijk, Karel IV, formeel Lodewijk van Nevers als graaf van Vlaanderen, te meer natuurlijk omdat hij ook meende dat die jongeman meer geneigd zou zijn de belangen van het koninklijk hof van Frankrijk te eren.

Graaf Lodewijk was negentien jaar oud toen hij de troon van Vlaanderen besteeg. Hij was opgevoed in Frankrijk en getrouwd met een Franse prinses. Hij was geboren en getogen in Frankrijk en doorweekt met de ridderlijke principes van de feodale trouw aan zijn leenheer, de Franse koning. Karel IV maakte tevens gebruik van de jeugd van de jonge graaf om hem Franse raadgevers op te dringen, de bisschop van Arras en de bisschop van Vézelay, een man die niemand minder was dan Arnaud Flotte, de zoon van René Flotte, een vroegere raadgever van Koning Filips IV. Die hovelingen koesterden weinig of geen sympathie voor de Vlamingen, zodat Lodewijk zich nog meer vervreemde van zijn onderdanen in Vlaanderen. Lodewijk van Nevers bekrachtigde ook het Verdrag der Ongerechtigheid en voerde het trouw door in Vlaanderen, de opdracht gevend aan zijn edellieden om de ontzaglijke bedragen te innen.

De jonge Graaf Lodewijk van Nevers liep daardoor direct in de problemen, want Vlaanderen reageerde niet zoals het hoorde. De Vlamingen waren geen argeloze, nederige en gehoorzame onderdanen. Graaf Lodewijk dacht dat zijn woorden bevelen waren die ogenblikkelijk en letterlijk moesten uitgevoerd worden zonder morren. De Vlaamse steden reageerden echter anders, wat als een zeer slechte verassing aankwam bij de graaf.

Lodewijk ondervond eveneens problemen binnen zijn eigen familie, niet alleen met zijn oom Robrecht, de rechtmatige erfgenaam van Vlaanderen, doch ook met Jan van Namen, de zesde

zoon van zijn overgrootvader Gwijde van Dampierre, en die ooit nog regent van Vlaanderen was geweest.

Graaf Lodewijk moest zijn oom Robrecht troosten om hem het graafschap te hebben ontnomen. Lodewijk gaf aan Robrecht het recht op de stad Cassel, op de streek rond de stad, en op de haven van Duinkerken ter compensatie. In feite herbevestigde Lodewijk daarmee slechts de overheersing van Robrecht over die kasselrijen, hoewel het hem wel toekwam die te geven. Voortaan zou Robrecht genoemd worden als Robrecht van Cassel. Robrecht leek te berusten in zijn lot omdat Lodewijk als graaf aangeduid was door de koning en door de Vlaamse steden. Zijn wrok bleef hem toch in de keel steken en kraste daar.

Lodewijk van Nevers moest ook een oplossing vinden voor zijn conflict met de graaf van Henegouwen over Holland en Zeeland. De twee graven bereikten een overeenkomst waarmee Lodewijk de rechten van Henegouwen over Holland en Zeeland erkende, in ruil voor de rechten van Vlaanderen over de streek die ten noorden van Gent lag, de Vier Ambachten, en de streken rond de stad Aalst. Dit ook was slechts een erkenning van de vroegere toestand van het graafschap.

In het begin van 1323 trachtte Lodewijk ook zijn grootoom, Jan van Namen, ter wille te zijn, door hem de rechten te verlenen op de wateren vóór Sluis en op de baai van het Zwin, waar de havens van Brugge lagen. Brugge voelde zich bedreigd door die maatregel, want in geval van conflict van Jan met Brugge, een conflict dat onafwendbaar leek, kon Jan van Namen die vitale havens afsluiten voor Brugge. Hij kon de ladingen van de schepen van Sluis en Damme over het Lieve kanaal naar de machtige stad van Gent sturen in plaats van naar Brugge. Brugge zond daarom haar militie naar Sluis, waar die een kleine veldslag moest strijden met de troepen van Jan van Namen en van de graaf. Brugge leek eerst die veldslag te zullen verliezen, maar de stad werd op tijd op de hoogte gesteld van de situatie en ze ronselde snel meer mannen. Ze zond die nieuwe troepen in ijlmars naar Damme. Deze troepen versloegen prompt de graaf en zijn grootoom! Jan van Namen werd zelfs gevangen genomen en naar Brugge geleid, waar hij gedwongen werd zijn rechten op Sluis af te staan. Hij weigerde dat wel, maar Sluis was al niet meer van hem in feite en in macht.

De koning van Frankrijk zond afgezanten naar Brugge om de Bruggelingen op andere gedachten te brengen. Niets echter kon de bitterheid van de schepenen en de ambachten van de stad vermurwen. Zelfs niet een vredesconferentie, samengeroepen door de koning te Saint-Omer, kon de stand van zaken veranderen. Die conferentie werd trouwens afgeblazen toen Jan van Namen erin slaagde uit Brugge te ontsnappen tijdens een religieuze ceremonie.

Lodewijk van Nevers trachtte de betalingen van het Verdrag van Athis af te dwingen. Zijn Vlaamse onderdanen moesten die betalen. In juli van datzelfde jaar van 1323, echter, verzamelden de Vlaamse steden zich in parlement te Ieper, en ze weigerden openlijk de schandelijke bedragen te betalen die de graaf van hen eiste. De graaf had niet begrepen dat de Vlamingen hem slechts iets wilden toekennen wanneer hij het beleefd en nederig vroeg, en de steden wilden slechts datgene geven waarmee ze konden instemmen.

De verontwaardiging was groot in Vlaanderen. Onrust en oproer dreigde, zodat de graaf verkoos een tijdje naar Frankrijk te vluchten, zijn onhandelbare landgenoten meer dan beu.

In november van 1323 begonnen opnieuw onderhandelingen om de verschillen van mening tussen de graaf en Brugge op te lossen. Die conferentie werd georganiseerd op tussenkomst van de schepenen van Gent. De vrede kon slechts tussen de graaf en Brugge hersteld worden nadat Jan van Namen zijn rechten op het Zwin en Sluis opgaf. Brugge wou ook vergeven

worden voor haar opstand en militaire interventie tegen haar opperheer, de graaf. Lodewijk van Nevers gaf toe aan al die eisen, maar dan maakte hij weer een zeer onhandige blunder.

Graaf Lodewijk was blij teruggekeerd naar zijn graafschap van Nevers, maar hij benoemde een Franse ridder, de Ridder van Aspremont, als regent in Vlaanderen. Aspremont begon direct de hoge bedragen voor de vergelding van het Verdrag van Athis op te eisen, en nog bijkomende gelden voor de graaf ook. Lodewijk had niets meer provocerend kunnen doen om nieuwe opstanden uit te lokken. Oproer brak dan ook snel uit in de kuststreek van Vlaanderen, in de Westhoek en in het Brugse Vrije, de kasselrijen van het platteland rond Brugge. De vertegenwoordigers van de graaf daar, de kasteelheren, werden gevangen genomen of gedood, hun heerlijkheden en kastelen vernield of afgebrand. Edelvrouwen werden verkracht door de plattelandsbewoners. Ridders van Vlaanderen werden gemarteld en omgebracht op afschuwelijke wijze. Tegen het einde van 1323 lag de autoriteit van de graaf in de streken van Veurne, Sint-Winoksbergen en Broekbrug in diggelen, en dezelfde anarchie dreigde in het Brugse Vrije.

Die opstand vond dus zijn oorsprong in het platteland. De oorzaak lag in de onderdrukking van de boeren, van de dorpsbewoners en van de lijfeigenen door de edelheren van het land, eerder dan in de politieke opstand tegen de heerschappij van de graven. De ambachtslieden en de bevolking van Brugge schaarden zich echter bij de rebellie. De bijzonder hoge lasten die de koning van Frankrijk eiste van Vlaanderen vormden de hoofdoorzaak van de opstand!

De stad Gent nam niet deel aan de rebellie, omdat de Leliaert landeigenaar-poorters hun overheersing van de stad konden handhaven. Zij bleven trouw aan de graaf en aan de koning! Gent was te zwaar getroffen door de hongersnood en de dalende economie van jaren geleden om nog de energie te kunnen opbrengen om te reageren tegen de graaf. Een vroege opstand van een deel der gilden in 1313 was toen al onderdrukt geworden. De wevers, de grootste gilde, werd toen onderhevig gesteld aan zware bijkomende taksen die de gilde krachteloos uitgezogen hadden achtergelaten, zonder een deken, en dus beroofd van leiderschap.

De opstand tegen de betaling van de lasten van Athis begon in alle ernst slechts in de lente van 1324. In februari 1324 moest daarom Graaf Lodewijk van Nevers terugkeren naar Vlaanderen om de orde te herstellen. Hij durfde echter niet verder dan Kortrijk te rijden met zijn gevolg. Meer noordelijk dan die stad leek de situatie te gevaarlijk voor hem. In die maand van februari ook moesten de schepenen te Brugge hernieuwd worden. De inwoners van Brugge beschuldigden de landeigenaars en de rijke handelaars van de stad corrupt te zijn. Ze namen deel aan de opstand van het Brugse Vrije. De schepenen werden verkozen onder de gildeleden en de meer gematigde poorters.

In april werden gesprekken gehouden tussen de rebellen en de graaf. Er werd beroep gedaan op Robrecht van Cassel en op vertegenwoordigers van de steden om als scheidsrechters op te treden. Zij oordeelden dat de vertegenwoordigers van de graaf in Vlaanderen, de kasteelheren, zich inderdaad schuldig gemaakt hadden aan erge afpersingen. De opstandelingen kregen algemene amnestie van een commissie die geleid werd door Arnaud Flotte. Brugge verkreeg ook een recht op de lakenstapel, een belangrijk economisch voordeel, en haar macht over het Zwin en haar havens werd bevestigd. In de toekomst zou echter de graaf de schepenen aanduiden. Als hij verkoos dat recht niet uit te oefenen binnen de acht dagen na het formele begin van de verkiezing, de tweede dag van februari, dan konden de vorige schepenen hun opvolgers benoemen.

Ook andere steden van Vlaanderen, waaronder Ieper, wonnen amnestie voor hun opstand. Sancties werden afgevaardigd tegen de corrupte landheren. De vrede leek met die maatregelen hersteld te zijn, maar de vrede was zeer broos omdat veel problemen onopgelost bleven.

De maatregelen van de arbitragecommissie gaven helemaal geen genoegdoening aan de opstandelingen. Het Verdrag van Athis bleef nog steeds gelden, dus ook de extreem hoge betalingen die moesten gedaan worden aan de koning van Frankrijk en aan de graaf. Onder druk gesteld door de Franse koning, drong Lodewijk van Nevers aan bij de regent Aspremont om de Vlamingen te dwingen de sommen die bepaald waren in het Verdrag te betalen. De graaf zelf, echter, vluchtte weer uit zijn graafschap zoals een lafaard. Aspremont bevond zich niet in enige machtspositie om de betalingen af te dwingen van de steden en het platteland. Hij ook vluchtte kort nadien naar Parijs, om Vlaanderen over te laten aan de anarchie.

In de herfst van 1324 hadden er nieuwe opstanden plaats in Brugge en in het Brugse Vrije. Groepen woedende boeren en arme dagjesarbeiders schuimden het land af in een nieuwe furie. Ze plunderden weer de kastelen en doodden de edelheren en hun families. Die opstand organiseerde zich tot een coherent geheel van acties, geleid door mannen zoals Zeger Jansone en Lambert Bonin, Wouter Ratgeer en Hugo Blauwel. Dit waren rijke boeren die opkwamen tegen hun landheren die geprobeerd hadden hen te ruïneren. Lodewijk van Nevers kon slechts opnieuw een beroep doen op Robrecht van Cassel, de veldheer, om de opstand in Vlaanderen te onderdrukken en om de leiders ervan in de gevangenis te doen werpen.

Tegen die tijd hadden de rebellen van Vlaanderen een man gekozen als hun opperhoofdman om hun militaire acties beter te coördineren. Die man heette Nicolaas Zannekin, een vroegere rijke visverkoper en boer van het dorpje Lampernisse, een man die zich uitgesproken had tegen de lasten die opgelegd werden aan het Vlaamse platteland.

Zannekin was de hoofdman van de kasselrij van Veurne in de Westhoek, maar hij was ook een poorter van Brugge geworden, waar hij lid was van een groep mannen die toegewijd waren aan de opstand. Zeer luidruchtig in die groep was ook een man met de naam Willem de Deken. De invloed van de Deken en van Zannekin verspreidde zich in Brugge en er rond. Zannekin bleek een groot talent voor organisatie en leiderschap te hebben. De hoofdmannen van de opstand verzamelden zich en werkten samen onder zijn raad.

Het was dus onder de informele leiding van de opstandige groep van mannen van Brugge dat in 1323 al de chaotische opstand georganiseerd werd tot een ordelijke rebellie overal in Vlaanderen. De opstand werkte voortaan volgens de ideeën en richtlijnen van de groep van radicaal gezinde mannen van Brugge, van Willem de Deken en Nicolaas Zannekin, waarbij Willem de Deken optrad als de politieke leider en Nicolaas Zannekin als de militaire leider. De troepen van Zannekin begonnen systematisch veldtochten te leiden. Kleine versterkte steden zoals Gistel en Aardenburg werden veroverd.

Al deze gebeurtenissen en de moordlustig opstand verontrustten wel de bewoners van de stad Gent, maar de mensen voelden zich veilig achter hun muren. Ze leefden in de wetenschap dat ze zo nodig een machtige militie van duizenden manschappen op de been konden brengen. Zolang de waterwegen open bleven om handel te bedrijven, om graan en wol aan te brengen, verminderde hun welstand niet en leden ze geen honger. De Gentenaars hadden andere, meer alledaagse dingen om hun hoofd.

De zwaan

Raes van Lake woonde nabij de Braembrug, niet ver van de Waalpoort, in de belangrijkste wijk van de wevers van Gent. Hij was een wever geweest, en wist daarom alles af van wol, weven en het vollen. Hij was nog steeds lid van de gilde der wevers, hoewel hij handelde in laken als een lakensnider. Raes kocht en verkocht wollen doek van de allerbeste kwaliteit. Hij beval soms zijn laken een tweede maal te vollen, of deed in vollere kleuren verven tot het laken voldeed aan zijn standaarden, of beter aan de standaarden die zijn veeleisende klanten hem vroegen. Raes kocht laken van de wevers die in zijn wijk woonden. Hij ging naar de mis in de kapel van de wevers en hij nam deel aan hun vergaderingen in de Wevershalle aan het einde van zijn straat, de Brabantstraat.

Raes verkocht zijn laken vooral aan de Lombarden van Gent. Die zonden het naar het zuiden van Frankrijk, tot over de hoge bergen in Italië, en naar de staten van de paus. Raes handelde ook rechtstreeks met de koopmannen van het nabije hertogdom Brabant en van het graafschap Henegouwen, vooral met de kooplui van Brussel en Leuven. Hij zond laken naar Sluis om in Engeland verkocht te worden en in de noordelijke kustlanden van het Heilige Roomse Rijk van Duitsland. Hij deed ook enkele zaakjes die hij verondersteld werd niet te doen, zoals handelen in Duits bier wanneer hij een schip naar Lübeck of Hamburg moest sturen. Raes van Lake financierde zelden een ganse vracht alleen. De Vresele en de van Artevelde families bezorgden hem fondsen, en deelden in zijn winst. Arnout de Hert zorgde voor transport.

Raes was heel wat rijker dan hij durfde te tonen in de stad Gent. Hij was nog een beetje beschaamd over de oorsprong van zijn fortuin, maar hij koesterde zijn vrede en nederigheid. Wanneer zijn geweten aan hem knaagde over de expeditie naar Zele, dan zei hij tot zichzelf dat hij zijn geld van toen vijftig maal had vermenigvuldigd met zijn eigen werk en handigheid. Hij droeg veel bij tot de inkomsten van de abdijen van Gent.

De beste vrienden van Raes waren Gillis Vresele en Jan Denout, maar ook Arnout de Hert, de schipper, met wie hij het meest werkte voor het transport van zijn goederen. Raes waardeerde de eerlijkheid van Jan en van Arnout zeer. Hij verkoos en beetje meer te betalen maar te genieten van het werk van mensen die hij kon vertrouwen. Hij sliep dan rustiger. Jan Denout en Arnout de Hert moesten hem niet bedriegen, want ze werden bijna zo rijk als hij! Jan Denout kon hem de kwaliteit van stof geven die hij nodig had bij het vollen, en Raes kon praten met Jan de volder en hem raad vragen over hoe dicht Jan kon vollen voor bepaalde lakens. Arnout de Hert gaf hem raad betreffende hoe hij zijn goederen best over het water kon vervoeren, en de Hert kon goede contracten voorstellen met betrouwbare schippers van Sluis en Damme, tot Arnout zijn eigen zeeschepen kon laten bouwen in het arsenaal van Sluis.

Raes leefde met een kleine, gelukkige familie in een groot huis dat echter nog steeds een rieten dak had en gebouwd was uit rijshout en leem, maar hij had de structuur van het huis fel gewijzigd. Hij kocht het huis naast hem, verbond de twee, en hij dacht eraan zijn muren nu in steen op te trekken en een dak van leistenen te plaatsen. Hij bezat de middelen om zich een steen, een huis van steen, te laten bouwen, maar hij was gewend aan de rieten daken en aan de houten balken van zijn geboortehuis! Hij was ook blij om zijn rijkdom niet teveel ten toon te spreiden aan de andere handelaars. Raes had de armoede gekend in het huis van zijn ouders! Hij aarzelde nu om zijn nieuwe rijkdom uit te stallen. Hij aarzelde om zijn ouderlijk huis drastisch te veranderen.

De twee zonen van Raes, Raes de Jongere en Willem, waren dertien en twaalf jaar oud. Raes observeerde zijn zonen. Willem zou een wever worden, want de jongen was intelligent en

handig. Raes de Jongere kon de handelszaak verderzetten, want die jongen was sluw en had zelfs een ondeugende trek in zijn karakter. Raes de Jongere paste tweemaal meer fratsen toe als zijn broeder op zijn ouders en op de dienaars, was opmerkelijk alert en vindingrijk en snel van tong. Hij verborg dikwijls zijn hand tot op het laatste ogenblik. Raes de Jongere kon ook tweemaal beter van straffen om zijn kwajongensstreken af geraken dan zijn broeder.

Raes van Lake was getrouwd in de voorname Bentijn familie, ook al een familie van wevers die bekend stond voor haar mooie vrouwen. Zwane Bentijn was een kleine, zeer mooie, elegante, blonde vrouw die grote, grijze ogen had staan in een gezicht van delicate beenderen, kleine maar sensueel dikke lippen en een korte, rechte neus. Zwane Bentijn had Raes van Lake in een oogwenk verleid, maar ze was ook aangetrokken door de knappe figuur van Raes, zijn elegante manieren en zijn krachtige toon van spreken. Zwane had toen niet direct veel geld gezocht, ofwel had ze het potentieel in Raes bemerkt zelfs vóór Raes zijn talent voor zaken zelf ontdekte. De familie van Zwane had zich tegen het huwelijk gekant, want Raes was toen nog niet een zo welgestelde wever. Als Zwane echter haar zinnen op iets zette, dan kon niemand haar van haar plan weerhouden, zelfs al was ze slechts een kleine vrouw. Op de ouderdom van achtendertig jaar was Zwane van Lake nog steeds een zeer aantrekkelijke, verleidelijke vrouw. Haar figuur bleef slank, allerliefst en overvloedig in vormen, haar houding fijn en elegant. Haar naam, Zwane, stond haar wel, zeiden de mensen, en daarom hield ze ook van het fijnste laken dat haar echtgenoot kon produceren of kopen, geleverd in de lichtste tinten van blauw.

Had Zwane Bentijn geweten hoe waarlijk rijk haar echtgenoot geworden was in de laatste jaren, na de verschrikkelijke hongersnood van nu zeven jaar geleden, dan zou ze als een koningin zijn gaan pralen op de Koornmarkt en hof gehouden hebben in de prachtigste straten van Gent. Raes, echter, had al wel ontdekt dat de enige kleine zwakheid in zijn mooie echtgenote haar ijdelheid en praalzucht was. Raes deelde bijgevolg zijn winsten door vijf wanneer Zwane hem vroeg hoe zijn zaken verliepen. Hij bracht wel muntstukken naar de eiken tafel in zijn huishouden, maar geen overvloed. De rest van zijn gouden florijnen investeerde hij in nieuwe risicovolle ondernemingen, waarvan er sommige zo gedurfd waren dat ze reusachtige winsten opleverden. Raes kon nu grote risico's nemen met een deel van zijn geld. Als hij een scheepslading verloor, dan vloekte hij wel even, maar hij investeerde direct in een andere lading. Raes van Lake kon tot zeven projecten tegelijk opvolgen. De laatste tijd bracht elk van zijn initiatieven hem meer inkomsten op dan hij durfde te hopen. Hij handelde in grote hoeveelheden laken in die dagen van 1323, en elke verkoop bracht hem grote winsten op.

Zwane Bentijn beschouwde zich het waardig, vrouwelijk hoofd van een fijne familie, maar ze vermoedde nooit dat ze veel rijker was dan ze wist. Er was steeds voldoende geld in huis voor een nieuw kleed wanneer ze een nieuw kleed verlangde, voldoende geld voor wat ze ook wou besteden aan haar kinderen, en Raes kocht haar een juweeltje telkens hij ver moest reizen. Ze beeldde zich toch nooit de echte standing in van haar echtgenoot.

Zwane bepaalde niettemin Zwane iets van de mode voor vrouwen in Gent. Haar klederen waren steeds wat kleuriger, wat opvallender, wat kwistiger dan de meeste vrouwen hadden, haar mouwen waren langer, haar haardos beter en hoger opgemaakt, haar voorhoofd wat verder van haren geplukt, zodat het breder en hoger leek, haar huid blanker, haar omslagdoeken van opvallender zijde, haar kapjes breder, en haar schoenen van rood Corduaans leder hadden langere punten. Zwane was in goede gezondheid en ze verzorgde angstvallig haar slank figuur. Ze had zonder moeilijkheden het leven gegeven aan twee zonen,

ze had de geboorteweeën overleefd, ze had haar plicht vervuld. Ze ging in Gent als een zelfvoldane vrouw, maar toch miste ze iets vitaals!

Zwane Bentijn miste de magische vonk van het leven die haar naar een hemel van verrukking kon brengen. Ze was de vrouw van één man, zoals het hoorde voor een poortersvrouw van Gent. Ze had nooit een andere man dan haar echtgenoot intiem gekend. Maar nu verlangde ze hevig naar een alles verterende passie die ze eigenlijk niet had ervaren en waarvan ze vreesde dat ze die nooit meer zou beleven naarmate haar leeftijd vorderde en haar schoonheid verwelkte. Zwane vroeg zich af hoe het zou aanvoelen om bemind te worden door iemand anders dan haar boerenpummel van een echtgenoot, hoe elegant die ook was. Hoe zou het aanvoelen om zachte woorden van teder verlangen nog eens van iemand anders te horen? Ze verlangde verfiende, lieve armen rond haar te voelen en bredere borsten haar te drukken in de extase van de liefde!

Raes van Lake reisde zoveel de laatste maanden dat Zwane zich dikwijls alleen en verlaten voelde, hongerig naar de handen van een man op haar lichaam. Zwane merkte levendig op hoe snel de jaren voorbij liepen. Ze zou binnenkort een oude vrouw zijn, haar schoonheid verleden tijd, haar status herleid tot die van de matrone van het huis, nauwelijks meer dan een dienstmeid.

De laatste weken had Zwane bemerkt hoe een zeer knappe, aantrekkelijke, grote, slanke, lenige man, een man met overvloedig donker haar en zwart schitterende ogen, die zijn hoofd hoog hield en fier arrogant, een man die steeds elegant gekleed ging, nadrukkelijk en indringend naar haar keek wanneer ze hem ontmoette in de straat of in de kapel der wevers. Zijn naam was Tomis Sleepstaf. Hij was een prominente wever over wie het gerucht liep dat hij het op een dag kon schoppen tot schepen van de stad. Sleepstaf woonde in de Nederscheldestraat, dicht bij de kerk van Sint Jan en het Gerard de Duivel Steen. Zwane was reeds tot aan dat huis, haar aangeduid door haar vriendinnen, gaan wandelen. Het Sleepstaf steen was een eerder smal huis, kleiner dan haar eigen complex van kamers, maar niettemin een steen. Hoe zou het aanvoelen om in een steen te wonen? Waarom kon zij niet in een steen wonen?

De heimelijke blikken van Tomis Sleepstaf gleden langer, meer onderzoekend over haar lichaam in de kerk. Zwane voelde als het ware die blikken wellustig over haar borsten en heupen glijden. Ze was eerst verbijsterd, verbaasd gebleven, daarna een beetje kwaad bij dat open onderzoek, en ten slotte geïntrigeerd en behaagd met de aandacht die niemand anders haar leek te schenken. Ze voelde zich gevleid en opgewonden.

Op een warme namiddag, toen Zwane alleen naar huis terugkeerde, komend van de kerk van Sint Jan, sprak Sleepstaf haar aan. Hij had toen slechts een paar beleefde zinnen gezegd tot haar. Nadien, als ze elkaar weer ontmoetten, toevallig, sprak hij langer, alsof ze oude kennissen waren. Hij wenste haar een goede dag in zijn zachte, joviale stem. Tomis stelde zich voor als een lid van een invloedrijke weversfamilie. Later nog, wanneer ze alleen wandelde, kwam hij dicht bij haar en fluisterde haar wat nieuwtjes toe en bespote sommige van de oudere vrouwen die in de straat liepen. Zwane was dikwijls alleen! Achtervolgde Sleepstaf haar heimelijk? Wanneer Zwane nu langs de kerk van Sint Jan wandelde, of naast de Schelde, dan keek ze rond en ze bespiedde de andere zijde van de straten. Soms verscheen dan plots Sleepstaf wanneer ze hem het minst verwachtte. Tomis vertelde haar dat zijn familie bekend was voor haar elegante vrouwen en Ver Zwane Bentijn was een zeer mooie vrouw ook. Zwane wist dat Tomis Sleepstaf weduwnaar was. Zijn vrouw was twee jaar geleden gestorven tijdens haar geboorteweeën. Moeder en dochttertje waren toen overleden. Zwane

bracht veel empathie op toen Sleepstaf dat droevig verhaal vertelde. Ze richtte dan zeer blanke ogen naar hem, de ogen die haar befaamd maakten onder haar kennissen.

Zwane Bentijn en Tomis Sleepstaf ontmoetten elkaar regelmatig. Tomis sprak haar nooit aan terwijl ze met vriendinnen wandelde. Hij wenste dan slechts een goede dag en ging verder. Hij sprak met haar enkel wanneer ze alleen was. Ze vonden elkaar ook soms langs de Schelde, op wandelingen van de Braembrug naar het Gerard de Duivel Steen, langs de Reep. Zwane maakte er een gewoonte van om daar in de late namiddag te gaan wandelen, en Tomis vergezelde haar dikwijls. Zwane werd zich ervan bewust dat ze op die wandelingen opgemerkt werd, en dus zei ze aan Tomis waar ze de volgende malen zou gaan wandelen, verder naar de abdij van Sint Pieter toe, weg van het centrum. Zwane deed ook donkerder rokken aan en sloeg minder opvallende mantels om. Ze verborg haar blond haar in een bruine kap. Tomis gaf geen commentaar op die pogingen tot vermomming. Hij grinnikte achter zijn hand, tevreden met de vooruitgang van zijn plan. De zwaan geraakte stilaan verstrikt in zijn net.

Op een avond vroeg Tomis Sleepstaf aan Zwane of ze geïnteresseerd was om zijn steen te bezoeken, om te zien hoe de kamers binnenin lagen, hoe zijn huis gedecoreerd was, om de trap naar de bovenverdieping te komen bewonderen. Tomis verzekerde aan Zwane dat zijn houten balken met uitstekend vakmanschap gesneden waren met versieringen van bladeren en takjes. Zwane had er ook al aan gedacht een bekwame houtsnijder in te roepen om haar balken te bewerken, dus aanvaardde ze de uitnodiging van Sleepstaf met enthousiasme, te meer daar Sleepstaf haar nogmaals verzekerde dat zijn vele dienaars en dienstmeiden het huis vulden.

Op een sombere, regenachtige namiddag opende Tomis Sleepstaf zo zijn buitendeur voor Zwane, nadat hij eerst naar links en naar rechts gekeken had om te zien of iemand hem opgemerkt had terwijl hij een vrouw zijn huis in sluisde. Het hart van Zwane Bentijn sloeg hard, maar ze stapte niettemin de hal van Sleepstaf in en slaakte kleine kreetjes van bewondering bij de mooi versierde muren en trappen van het Sleepstaf steen. Ze bemerkte niet direct het stof dat op het hout lag, noch de hoge ouderdom van de half door de wormen opgegeten meubels. In tegenstrijd tot wat Tomis Sleepstaf haar verteld had, liepen er echter geen dienaars door de hal, en waar bevond zich de rest van het huishouden van Tomis?

Eenmaal binnen en zijn deur goed achter hem gesloten, greep Tomis Sleepstaf Zwane Bentijn beet. Hij duwde haar tegen een rammelende kast om haar gezicht en borsten met vurige kussen te bedekken. Zwane verloor haar adem. Dan vonden de handen van Tomis al haar hemd. Ze trokken aan haar lederen riempjes. Hij vond het wel moeilijk om haar linnen open te rukken en zijn ruwe vingers onder haar rok te duwen. Het bloed van Zwane kookte van wellust. Ze verloor plots alle gevoel voor waardigheid. Haar gezicht werd heet en rood van begeerte onder de strelingen en de kussen van Tomis. De kussen daalden diep naar haar uitsnijding in haar hemdje, terwijl zijn handen om haar borsten lagen. Zwane liet Tomis daarna doen wat hij al die tijd al had gezocht, en waar, moest ze toegeven, ze ook zelf naar had verlangd. Tomis Sleepstaf bedreef de liefde met Zwane Bentijn in zijn hal. Zwane stond gebogen over de zware eiken tafel, maar de daad was slechts de vervulling van zeer aardse genoegens, niet het samengaan van twee zielen. Tot die conclusie kwam Zwane te laat toe. Wanneer Tomis een kreet van vervulling sloeg, hijgend achter de rug van Zwane, dan vloekend terwijl hij zijn broek onder zijn kolder sloot, onderdrukte Zwane de pijn in haar buik, en bracht snel orde in haar klederen. Ze zag nu duidelijk het stof en het vuil in de kamer, en ze liep weg. Ze sprong voorbij Tomis, sloeg haar kap om, opende de deur met een harde ruk, en ze liep snel de straat in. Ze hoopte dat niemand haar daar zou herkennen. Het laatste

wat ze hoorde toen ze de deur uitsnelde was het rauwe, schrille gelach van Tomis Sleepstaf in zijn hal. Dat lachen leek haar nu erger dan een vloek.

Zwane Bentijn liep snel naar huis. De volgende dagen ging ze niet meer bidden in de kerk van Sint Jan, en ook niet in de Weverskapel. Ze volgde de mis in Sint Niklaas, biddend dat ze nooit Sleepstaf in de rest van haar leven nog zou ontmoeten. Ze ging naar de mis zover als in de Fremineurenkerk nabij de Leie, naast de brug van dezelfde naam. Ze vroeg aan vriendinnen haar te vergezellen.

Tomis Sleepstaf zocht naar Zwane in de gewoonlijke plaatsen, maar hij bleef teleurgesteld. Zwane sloot zich meer dan vroeger op in haar huis. In de volle zomer van 1323 vervulde ze zelfs haar echtgenoot met plezier door hem te vragen haar naar hun herenhuis in het platteland te brengen, naar Beervelde. Sleepstaf vroeg zich dan af waar zijn goedgelovige, sensuele zwaan gebleven was. Zijn verdere inspanningen om haar terug te zien en haar opnieuw naar zijn hal te lokken draaiden echter op niets uit. Hij vond haar niet meer in de missen van de kerken waar ze naartoe kwam. Ze was verdwenen van de markten en zelfs verdwenen uit de straten waarin ze graag wandelde. Hij durfde zijn en haar kennissen niet te vragen wat er met haar gebeurd was, want hij vreesde de aandacht te trekken. Na enkele weken van woede en van zijn geest te pijnigen om nieuwe middelen te vinden om haar te dwingen naar hem te komen, meende hij een goed voorwendsel gevonden te hebben om in het familiehuis van de van Lakes te geraken. Hij wou wraak te nemen op wat hij dan beschouwde als stomme verachting van Zwane. De vrouw had gekregen wat ze zocht en ze had de spot met hem gedreven. Ze moest nu lijden!

Enige weken na zijn laatste ontmoeting met Zwane Bentijn, kleepte Tomis Sleepstaf zich op en hij wandelde vastberaden naar de Brabantstraat. Hij klopte op de deur van de van Lakes. Hij had veel geluk, want de vrouw des huizes opende de deur. Zwane verbleekte tot ze zo wit als sneeuw werd. Ze wou de deur toegooien in het gezicht van Tomis Sleepstaf, maar hij duwde een voet in de opening. Zwane werd twee passen de hal in geschoven, waar ze naar haar hart moest grijpen. De triomfantelijk grinnikende Tomis kon verder het huis indringen, zover dat hij niet meer buiten te krijen was zonder een opstootje te veroorzaken. Zwane vreesde het schandaal. Tomis vroeg in zeer beleefde woorden met de heer des huizes te mogen praten.

‘Ik heb zaken te bespreken met meester van Lake,’ voegde Tomis toe.

In die tijd had Zwane iets van haar zwakke houding tot meer waardigheid herwonnen.

‘Ben je gekomen om dit huis in chaos en schaamte te storten?’ kon Zwane hem toesissen. Ze wierp een blik naar de zware ijzeren poker die ze gebruikte om het brandend hout in de haard mee te herschikken.

Sleepstaf volgde haar ogen, grinnikte weer, en zei sussend, ‘neen, neen, Ver van Lake, ik heb een dringende zakenaangelegenheid te bespreken met uw echtgenoot. Ik vroeg me wel af wanneer u nog een bezoek wou brengen aan mijn nederig steen!’

‘Ik zet geen voet meer in dat rattenhol, Tomis Sleepstaf! Ik wil je ook nooit meer weerzien. Verdwij uit mijn ogen! Ik wil dat je me gerust laat,’ riep Zwane.

Dan zei ze luid, met woorden die in honig gewijd waren, ‘kom binnen, Mer Sleepstaf! Ik zal mijn echtgenoot gaan halen. Ga aan de tafel zitten.’

Zwane weerhield zich ervan om ook zelf een stoel te presenteren aan de voorname bezoeker, zoals de correcte wijze was om respect te tonen voor een meester-wever. Ze stapte snel naar de keuken, en pas van daar kon Sleepstaf horen dat ze echt naar haar echtgenoot riep. Zwane was al de deur uit vóór Tomis kon gaan zitten. Hij nam dan een comfortabele, met leder bezette stoel die mooi uitgesneden was met versieringen. Terwijl hij op Raes van Lake

wachtte keek hij rond, nam met verbazing nota van alle tekenen van de rijke poorter van Gent. Hij bemerkte de mooie meubels, de tapijten die aan de muren hingen, het nieuwe en fijn geborstelde stro dat op de tegelvloer lag, de zware, zwart geblaaakte eiken balken en het uitgesneden plafond boven zijn hoofd, de boogvormige glazen vensters in de dikke muur. Hij schraapte zijn keel. De van Lakes toonden meer weelde binnen in hun huis dan waarover Raes sprak in de gildevergaderingen en in de straten van Gent. De van Lakes zouden de fondsen hebben voor wat Tomis hen kwam voorstellen.

Zwane Bentijn bleef in de keuken tot haar echtgenoot de hal binnen trad. Ze zond een dienstster in met bier en water, maar Tomis hoorde haar weigeren gebakjes te brengen naar de bezoeker. Een meid liep de kamer in met een schotel, en keerde direct schuchter terug naar de keuken. De deur opende opnieuw, en Raes van Lake kwam pas echt de kamer in. Hij verwelkomde Tomis Sleepstaf, een beetje verbaasd om dit eerbiedwaardig bezoek bij zich thuis te mogen ontvangen.

Raes van Lake en Tomis Sleepstaf praatten gedurende zowat een uur. Daarna hoorde Zwane de buitendeur open gaan en een tijdje later weer sluiten. Ze stond dan al aan de keukendeur, om de laatste woorden te horen van het vertrek van Tomis Sleepstaf. Raes kwam terug de keuken in, verbaasd om Zwane nog steeds aan de tafel te zien zitten. Ze sneed aan dezelfde groenten als een uur te voren.

Zwane duwde Raes weer de hal in, sloot de keukendeur achter zich en vroeg wat Tomis Sleepstaf was komen doen. Ze was op het ergste voorbereid.

‘Mer Sleepstaf had een zakenvoorstel voor me,’ antwoordde Raes een beetje ruw en ontwijkend.

Hij was het niet gewend om zijn initiatieven van koop en verkoop met zijn vrouw te bespreken.

‘Wat soort van zaken?’ vroeg Zwane onschuldig, aan haar vingers plukkend.

Ze durfde haar echtgenoot niet aan te kijken. Zwane had al wel direct begrepen dat het gebrek aan uitzinnige woede in Raes betekende dat Sleepstaf het met hem niet had gehad over haar ervaring met de wever.

Ze voegde dus toe, ‘ik vertrouw die Sleepstaf niet, voor al wat hij waard is!’

‘Waarom vertrouw je hem niet? Wat weet jij over vertrouwen hebben of niet in een man zoals Sleepstaf?’ vroeg Raes achterdochtig, verrast door de plotse interesse van zijn vrouw in zijn zaken.

‘Ik houd niet van zijn manier van doen en zijn. Hij schijnt me een arrogante vent te zijn, die bekwaam is om in één ademhaling te bedriegen en te liegen,’ gaf Zwane aan Raes, met scherp venijn in haar stem.

Raes had geleerd om te luisteren naar elke raad die hem gegeven werd.

‘Hij vroeg me borg te staan voor een zaak die hij opzet met Boudin Mayhuus, een andere wever,’ legde Raes dan uit. ‘Mayhuus zal betalen met interest voor de borgtocht. Borg staan voor andere zakenpartners is iets wat ik regelmatig doe.’

‘Heb je dat dan voorheen al gedaan met Sleepstaf en Mayhuus? Zijn ze je zakenpartners?’

‘Neen, nog niet,’ gaf Raes toe, ‘maar Sleepstaf is een invloedrijk lid van de gild. Hij is iemand die veel invloed kan uitoefenen en die tot nog toe wel succes kende in zijn handel. Hij beloofde me te steunen om een Heer van de Lakenhalle te worden in de komende verkiezingen. Dat zou onze familie een stap vooruit brengen naar meer aanzien in Gent!’

De Heren van de Lakenhalle maten de breedte en de lengte van het laken dat voorgesteld werd in Gent voor verkoop. Ze controleerden het laken op kwaliteit en oorsprong. Zonder de zegels van de Heren van de Halle op het laken, kon geen baal stof gekocht of verkocht

worden in Gent, en inbreuken tegen die reglementering werd zeer zwaar bestraft. Heer zijn van de Halle was een functie die zeer hoog in aanzien stond in de stad. De functie bracht heel wat macht over de wevers en de lakenhandelaars mee. Ze kwam ook met een niet weinig aanzienlijk inkomen. Raes van Lake kon tellen op de mildheid van zijn collega's voor zijn eigen laken. Hij kreeg dikwijls een eerste zicht op de balen van betere kwaliteit, op gelegenheden voor mooie en nieuwe zaken. Raes had al lange tijd gewacht om steun te krijgen voor zijn benoeming tot Heer van de Halle bij de andere wevers, maar tot nog toe zonder veel succes. Met zijn status als Heer, en omdat hij nu ook een landeigenaar was, kon hij zijn kandidatuur indienen om schepen te worden, de hoogste eer in Gent.

Zwane Bentijn trok haar hoofd recht toen ze begreep wat Raes op handen had. Ze erkende direct de mogelijkheden. Ze voelde zich fier en gevlaid, hoewel ze haar zeer goot plezier niet nu aan haar echtgenoot toonde. Ze stond op, recht naast de tafel, vuisten in de heupen, uitdagend en kwaad. Waarom had ze haar tijd verloren met een worm zoals Sleepstaf?

‘Je zou je vrienden moeten ondervragen over Sleepstaf en Mayhuus,’ gaf Zwane toe, en ze trok zich terug naar een andere kamer.

Welke rokken zou ze moeten dragen als de echtgenote van een Heer van de Lakenhalle? Waar zou ze zich kunnen tonen?

Raes van Lake volgde het advies van zijn vrouw enkele dagen later op. Hij vergaderde met Jacob van Artevelde en met Gillis Vresele. Jacob en Gillis wisten wie Sleepstaf was. Ze vonden hem eerder voorspelbaar en betrouwbaar. Ze waren er ook voor te vinden om één van de Pharaïldis mannen als Heer van de Halle te hebben, en misschien zelfs als schepen van de stad. Het voorstel van Sleepstaf om borg te staan voor de som van duizend pond Parisis opdat Boudin Mayhuus een wijnhandel zou kunnen opzetten om wijn in te voeren uit de streek ten zuiden van Parijs naar Gent, leek gezond. Jacob van Artevelde kocht wijn die hij van Gasconje over Sluis en Damme naar Gent bracht, nog niet van ten zuiden van Parijs. Hij wist echter te vertellen dat de handel in wijn aan het groeien was. Met meer rijkdom in Gent werd er ook meer wijn geschonken. Gillis, Jacob noch Raes kenden Boudin Mayhuus. Mayhuus was een wever die middelmatig laken afleverde, geen stof van hoge kwaliteit, en hij was noch gekend als een rijke man noch als een zeer ondernemende man. Gillis en Jacob deden geen zaken met hem, en dus wisten ze niet welke zijn reputatie was. Jacob van Artevelde stelde voor om meer te weten te komen van de wever die van nering wou veranderen.

‘Waarom staat Tomis Sleepstaf zelf geen borg voor Boudin Mayhuus?’ vroeg Gillis achterdochtig.

‘Hij vertelde me dat hij geld geleend had aan Mayhuus, maar op dit ogenblik geen fondsen vrij had en te zeer blootgesteld bleef in andere ondernemingen,’ legde Raes uit. ‘Anders had hij Mayhuus meer willen helpen. Mayhuus moet één van zijn vrienden zijn.’

‘Ik zal bij mijn relaties op zoek gaan naar meer informatie,’ snoof Jacob van Artevelde. ‘Hoe snel verwacht Sleepstaf een antwoord?’

‘Sleepstaf drong aan op een antwoord tegen morgen!’

‘Dat is te vroeg. Dat maakt het erg moeilijk om nu te beslissen,’ wierp Gillis op in het gesprek. ‘We kunnen tegen morgen niets te weten komen over die Mayhuus. Ik zeg, weiger dat voorstel, Raes!’

‘Wacht,’ kwam Jacob tussen. ‘Ik stel voor dat we de borgsom in drie verdelen, elk een deel, maar ongekend door Sleepstaf en Mayhuus. Alleen Raes kan dan borg staan, maar wij steunen hem. Als Mayhuus faalt, dan betalen wij aan Raes terug, maar alles zal erop lijken alsof het verlies volledig gedekt wordt door jou, Raes. De steun van Sleepstaf om je benoemd te laten worden in de Lakenhalle is belangrijk. We kunnen een Heer en een schepen onder onze

vrienden goed gebruiken. Het verlies van één derde van de borgtocht overleven we gemakkelijk, en de opbrengst is interessant. Doe je mee met ons, Gillis?’

‘Ja, natuurlijk,’ zuchtte Gillis, ‘en jullie ook, neem ik aan. We lijden hier een echter een hoog risico. Ik houd er niet van zo snel en zonder informatie te moeten beslissen. Mijn ervaring en mijn instinct zeggen me dat problemen steeds komen van te snelle beslissingen genomen met te weinig kennis. Dit voelt aan zoals een kansspel!’

‘Af en toe kunnen we wel iets op het spel zetten,’ besloot Raes. ‘De faling van Mayhuus en het verlies van de borgtocht zou geen grote catastrofe voor ons betekenen. Als we gedrieën in deze overeenkomst stijgen, dan wordt het risico veel kleiner. Ik zal aan Sleepstaf vertellen dat ik mijn akkoord geef. Zullen jullie me dan steunen voor twee derden van het bedrag, als stille partners?’

‘Dat doen we,’ knikten Jacob en Gillis.

De volgende dag, kondigde Raes van Lake aan dat hij de borgtocht aanvaardde, maar hij vroeg hogere interesten. Sleepstaf nam het voorstel gretig aan voor Mayhuus. Hij lachte opgelucht, en hij zei het contract zou naar Raes gestuurd worden om neergelegd te worden bij de schepenen. Raes van Lake zei tweemaal dat het verlies van de borgtocht hem zeer erg zou treffen. Hij liet verstaan dat als Mayhuus mocht falen, hij, Raes van Lake, in de faling kon meegesleurd worden omdat hij ver blootgesteld stond aan risico’s.

Het contract voor de borgtocht werd een tijdje later naar Raes gezonden, die het ondertekende. Boudin Mayhuus kon beginnen geld te lenen op die borgtocht.

Raes van Lake hoorde niets over Boudin Mayhuus in de drie volgende maanden. Dan barstte Gillis de hal van Raes in, hijgend omdat hij gelopen had, met het verschrikkelijk nieuws dat Mayhuus zoveel geld geleend had als waarvoor Raes borg stond, doch slechts om spoorloos uit Gent te verdwijnen. Niemand wist waar hij zich bevond. De crediteuren sloegen moedeloos op de deur van Mayhuus. De schuldeisers wilden het hoofd van Mayhuus zien vallen, maar Gillis dacht niet dat Mayhuus nog zou komen opdagen en betalen. De crediteuren dachten eraan om hun zaak vóór de schepenen van de Keure te brengen, om Mayhuus te doen veroordelen wegens diefstal, maar ook om de borgtocht op te eisen. Raes en Gillis liepen naar het steen van Sleepstaf. Sleepstaf bevestigde de geruchten. Hij zei dat hij ook bedrogen werd omdat hij ook geld had geleend aan Mayhuus. Hij betuigde zijn medeleven, maar hij kon niet veel meer toevoegen dan dat inderdaad Raes de borgtocht zou moeten afdokken. Gillis bemerkte een grijns van tevredenheid bij Sleepstaf, een reactie die hij volledig verafschuwde. Hij toonde zijn afkeer en dreigde ermee de rol die Sleepstaf in de affaire van de borgtocht had gespeeld in het lang en het breed openbaar te zullen maken. Hij beschuldigde Sleepstaf ervan helemaal geen geld te hebben geleend aan Mayhuus; doch nu het borgtochtgeld te willen opstrijken. Niet enkel Mayhuus was een zwendelaar, Sleepstaf ook! Gillis gaf in bedekte termen te kennen dat Sleepstaf vooraf geweten had dat Mayhuus in faling zou gaan. Sleepstaf deed voor alsof hij verontwaardigd was met die bewering. Hij verzekerde Gillis en Raes dat hij evenzeer verast was door de oneerlijkheid van Mayhuus als Gillis en Raes.

Het gezicht van Raes van Lake werd zo hoogrood als het licht van een brandende kaars. Zijn wangen leken te gaan barsten, maar hij beheerste zijn vuisten. Hij had Tomis wel tegen zijn muur kunnen smakken, want hij ook bemerkte de vuile grijns van de man. Gillis ging naar Raes toe om hem tegen te houden. Raes draaide zich slechts op zijn hielen om en stormde het steen uit met Gillis achter hem.

Raes riep nog vanuit de straat, met een opgeheven vuist, ‘de schepenen zullen horen van je gebrek aan eerlijkheid in zaken, Sleepstaf!’

Had Raes het hysterisch lachen van Sleepstaf binnen in zijn huis gehoord, dan was Raes misschien toch nog teruggekeerd om de voordeur van Sleepstaf open te schoppen, en nog ernstigere dingen aan de man zelf te doen!

Ondertussen had Jacob van Artevelde meer inlichtingen kunnen inzamelen betreffende Sleepstaf en Mayhuus. Sleepstaf was verre van zo rijk als Jacob, Gillis en Raes dachten. Mayhuus was een zwendelaar gebleken in nog andere zaken, hoewel nooit voor bedragen zo hoog als in het geval van de borgtocht van Raes van Lake. Mayhuus was slechts een kleine oplichter geweest tot nog toe, en sommige van zijn zaken hadden toch ook een succes gekend. Was het Sleepstaf geweest die een grotere, meer gedurfde inzet voorgesteld had? Jacob vond ook uit dat in plaats van Raes te willen helpen, Sleepstaf een wrok koesterde tegen hem. Hij bekladde Raes van Lake in zijn middens. Hij zou nooit Raes steunen in diens ambitie om Heer van de Lakenhalle en schepen te worden. Sleepstaf was een leugenaar!

Jacob hoorde later met veel pijn en inspanning van zijn vrouw, Agneete Vresele, over de nooit bevestigde en onbewezen geruchten van een mogelijke sentimentele relatie tussen Zwane Bentijn en Tomis Sleepstaf. De affaire leek echter ten einde te zijn. Jacob bracht de inlichtingen samen, en kwam tot de conclusie dat Sleepstaf de meester oplichter was geweest in de zaak van de borgtocht, even slecht of nog slechter van bedoelingen dan Boudin Mayhuus.

Jacob vertelde dit nieuws niet aan Raes van Lake. Hij legde wel alles uit wat hij ontdekt had aan Gillis Vresele, die ook al enige verontrustende verhaaltjes gehoord had over de vrouwenloperij van Sleepstaf en over diens gebrek aan succes in handelszaken. Gillis en Jacob zwoeren ooit wraak te nemen op de Sleepstafs. Raes van Lake ook plaatste een muur van minachting tussen hem en de Sleepstafs.

Raes van Lake weigerde vooreerst wegens fraude de borgtocht aan de crediteuren van Mayhuus te betalen. De crediteuren eisten echter de borgtocht op, vooral Tomis Sleepstaf. De schepenen van de Keure riepen daarom officieel de borgtocht op voor Mayhuus van Raes van Lake. Raes vroeg Gillis Vresele om in zijn naam tot de schepenen te spreken.

Tijdens de vergadering in het Schepenhuis, bewees Gillis dat de onderneming van Mayhuus een oplichterij was geweest, georganiseerd door Sleepstaf. De schepenen bleven daarmee in verlegenheid. Ze verdachten Mayhuus en Sleepstaf er inderdaad van samengespannen te hebben om geld af te troggelen van de geldschietters en om Raes van Lake, een fatsoenlijke poorter, in de val van de borgtocht te hebben gelokt. De schepenen roken wel een zwendel, maar ze misten harde bewijzen. Het contract van de borgtocht bestond in goede orde, en was neergelegd bij de schepenen. De schepenen wilden niet het borgtocht systeem in vraag stellen. Ze zeiden aan Raes dat hij zou moeten betalen.

Gillis Vresele viel dan het bedrag aan dat moest betaald worden uit de borg aan Tomis Sleepstaf. Hij beweerde dat Sleepstaf een even grote oplichter was als Mayhuus. Hij legde uit hoe Sleepstaf naar het huis van Raes van Lake gekomen was met zoete woorden om hem de borg voor te stellen. Zijn uitleg veroorzaakte een opschudding. De schepenen hielden een verhitte discussie. Uiteindelijk beslisten ze dat Sleepstaf ook verantwoordelijkheid moest opnemen voor de fraude. Sleepstaf was aanwezig op die bespreking. Hij gaf toe dat hij betrokken was voor de helft van de som, protesteerde zeer scherp, maar de schepenen bleven bij hun wijze beslissing. Raes van Lake zei dat hij er nu van overtuigd was dat Sleepstaf nooit geld had geleend aan Mayhuus, en de borgtocht slechts had opgezet om geld van hem af te persen.

Raes van Lake plaatste daarom de helft van de borgsom tijdens de zitting nog op de tafel van de schepenen, zonder een spier in zijn gezicht te veranderen. Hij zei dat de som volledig was, op de vijfhonderd pond na die zagezegd door Tomis Sleepstaf aan Mayhuus was uitgeleend. Sleepstaf moest afdruppen zonder de minste stuiver. Op dezelfde vergadering veroordeelden de schepenen Boudin Mayhuus tot een pelgrimstocht naar Compostela en ze verbanden hem buiten twintig mijlen van de stad voor een duur van drie jaar.

Tomis Sleepstaf was woedend omdat zijn plan niet tot zijn complete voldoening ten uitvoer was gebracht. Hij zag met verbazing Raes van Lake het geld op de tafel werpen zonder te verpinken en zonder zijn eigen falen te moeten aankondigen. Sleepstaf voelde zich bitter teleurgesteld dat Raes van Lake heel eenvoudig zoveel geld kon opbrengen zonder blijkbaar zijn eigen handel zwaar te treffen. Sleepstaf bleef onder de indruk. Hij begreep dat hij het fortuin van de van Lakes verschrikkelijk onderschat had. Geld was voor hem macht. Het werd hem plots duidelijk waarom Zwane Bentijn steeds gekleed als een prinses ging in Gent en waarom de tapijten die hij gezien had in de grote zaal van Raes tot de mooiste van Gent behoorden.

Tomis Sleepstaf ontmoette Zwane Bentijn niet meer in de straten van Gent en op de markten. Wanneer ze hem toch zag, zelden, wierp ze haar hoofd in haar nek en keek neerbuigend op hem neer. Sleepstaf was door haar gewogen en te licht bevonden. Zwane keek naar hem met open verachting en ging verder zonder een groet, meer dan ooit gekleed in de weelderigste tunieken.

Vanaf die tijd vond Sleepstaf het meer en meer moeilijk om nog zaken te doen met andere poorters van Gent. Zakenovereenkomsten sprongen op het laatste ogenblik af. Zijn potentiële partners braken halve beloftes. Raes van Lake, Jacob van Artevelde en Gillis Vresele hadden hen geïnformeerd over de onbetrouwbaarheid van Tomis. Schippers weigerden om ladingen voor hem te transporteren, en de bron van die problemen lagen bij de Hert familie, die op één of andere manier met de familie van Raes van Lake verbonden leek. Het leven van Tomis Sleepstaf werd zeer moeilijk in Gent! Na een jaar nog trouwde hij met een rijke maar niet bepaald mooie weduwe, en begon haar erfgoed te verspillen zowel als zijn resterende, maar reeds kwijnende middelen.

Wapenstilstand

De opstand raasde in Vlaanderen gedurende twee jaren van vernieling, verbranding, doden en verkrachten, plundering van kastelen en herenhuizen van de edellieden. Graaf Lodewijk van Nevers had het aangedurfd terug te keren naar Gent, waar hij welkom bleef. Hij, maar vooral Robrecht van Cassel, die meer en meer dienst deed als de militaire aanvoerder van de graaf, organiseerde vergeldingsexpedities vanuit Gent tegen de rebellie in het Brugse Vrije. In januari van 1325 trokken Lodewijk van Nevers, de graaf, en zijn oom Robrecht van Cassel zich al terug naar het zuiden, naar de stad Ieper. Ze deden dat omdat de druk van de opstandelingen in Vlaanderen en de ontevredenheid van de Gentenaars hen dreigde te overspoelen. In Ieper gaf de graaf de volmacht aan Robrecht van Cassel om in zijn naam te strijden tegen de rebellen van Vlaanderen. Robrecht moest Zannekin onderwerpen. De opstandelingen bleven echter kleine stad na kleine stad innemen.

Zeger Janssone veroverde Gistel in die maand van januari, en ook Nieuwpoort, Veurne, Sint-Winoksbergen, Duinkerken en Cassel. Robrecht van Cassel moest wijken en ontsnapte ternauwernood aan de beproeving verslagen te worden met zijn ridders. Een tijdje later nam Zeger Janssone ook Poperinge. Een andere groep Vlaamse troepen omsingelde Kortrijk. In maart van 1325 waren de zuidelijke en de zuidwestelijke streken van Vlaanderen veroverd door de rebellen. Ieper en Kortrijk bleven nog trouw aan de graaf, maar eens te meer verergerde die de situatie nog doordat de graaf de privileges en de rijkdommen van Brugge herriep!

De verovering door de opstandelingen van het noorden en het noordoosten van Vlaanderen verliep moeizamer. Lambert Bonin belegerde Aardenburg, maar hij slaagde er niet in de stad weer in te nemen. Wouter Ratgeer veroverde wel Assenede. De opstandelingen werden nadien door de ridders van Vlaanderen teruggedreven naar dichterbij Brugge, maar ze kwamen terug met meer mannen om in de zomer van 1325 de overheersing van de Vier Ambachten en het land van Waas te bevechten.

Op dat ogenblik aanvaardde Robrecht van Cassel onderhandelingen met een delegatie van de rebellen van Zannekin en met de steden van Vlaanderen. Hij deed dat voorstel vanuit Ieper, waar hij verbleef met Graaf Lodewijk.

In de stad Gent volgden Juris Vresele en zijn deelgenoten van de Pharaïldis groep al die gebeurtenissen met een mengeling van eerder koude vrees, begrip en medeleven. Hun algemene reactie was niet tussen te komen zolang hun handel en wandel niet beduidend gestoord werden.

De Pharaïldis groep kon sympathie opbrengen voor de graaf van Vlaanderen. De graaf kon met zijn functie de nodige autoriteit en stabiliteit in het graafschap garanderen. De graaf vocht voor de privileges en vrijheden van Vlaanderen tegen de hebzuchtige annexeringspolitiek van de koning van Frankrijk. De koning bracht de privileges van het land en van de steden in gevaar. Vlaanderen was vele malen rijker geworden dan de eigen gebieden van de koning, zodat de koning verlangde naar de rijkdommen van Vlaanderen. De koning begeerde Vlaanderen om het rechtstreeks in te palmen en het niet meer in de handen te laten van een terughoudende graaf. Die graaf was machtig! Hij was ook heer van andere rijke streken in Frankrijk, van Nevers en Rethel, gebieden die zo dicht lagen bij de kathedraal waarin de Franse koningen gekroond werden, bij de stad Rheims. De koning wou Vlaanderen uitbuiten voor zijn eigen doeleinden van machtsuitbreiding.

De koning van Frankrijk had geld nodig om oorlog te voeren met de graven van de regio's die de koninklijke domeinen omringden. Hij moest oorlog voeren in Bretagne. Hij hoopte ook dat hertogdom ooit te kunnen inlijven, of onder zijn invloed te brengen en meester te worden van de vele havens en toegangen tot Engeland. Hij voerde een gedurige oorlog ook voor Guyenne en Gasconje, waarover hij wel feodale rechten had, maar geen macht, omdat ze eigendom waren van de koning van Engeland als erfgenaam van het Frans huis Plantagenet. De havens van Bretagne waren de sleutel tot Guyenne.

De koning voerde soms oorlog met graaf van Champagne en met de edelheren van het zuiden, van Aquitaine, van de Provence en de Dauphiné.

Wanneer de koning vocht tegen de graaf van Vlaanderen, had de graaf de steun gezocht van de gilden om zich af te zetten tegen de rijke patriciërsfamilies onder wie de schepenen van de steden gekozen werden. Die families hadden de inwoners van Gent uitgezogen, belastingen geheven om hun tornooien, feesten en andere uitgaven voor hun persoonlijk nut mee te

dekken, voor hun eigen glorie en weelde. Zij kozen de zijde van Frankrijk wanneer de graaf met hen in conflict trad over de macht in de steden.

Juris Vresele en zijn vrienden haatten de corruptie van de grote families die de macht hadden in de steden. Ze bleven dus hun voorkeur en steun verlenen aan de graaf, hoewel de laatste Graaf Lodewijk van Nevers meer en meer naar de pijpen van de Franse troon danste. Deze Lodewijk was immers getrouwd met een dochter van een koning van Frankrijk! De graaf was een eerder zwakke, twijfelende, aarzelende figuur, geen vechter, geen echte strijdende ridder. De gravin en Franse prinses stond bekend voor haar sterke persoonlijkheid. Lodewijk van Nevers was ook volledig opgevoed in Frankrijk. Hij verkoos zijn kalme landen van Nevers boven die van het rumoerig Vlaanderen.

Met de Franse hovelingen wou Lodewijk dat het graafschap Vlaanderen de enorme bedragen die in het Verdrag der Ongerechtigheid bepaald werden, en ook in de daarop volgende verdragen, de bedragen die elke keer meer geld eisten, ook effectief zou vereffenen. De graaf wou dat de schulden betaald werden, maar hij wou dat de boeren van het platteland en de steden van Vlaanderen die betaalden.

Juris Vresele en zijn vrienden, zoals trouwens de meeste mensen die in de Vlaamse steden woonden, haatten de zware lasten die een hinder vormden voor hun uitbreidende handel. Ze wisten zeer goed dat het niet de edelen en niet de geestelijkheid zouden zijn die het grootste deel van de belastingen zouden moeten betalen, noch de rijke landeigenaars en de schepenen. Die laatsten zouden de belastingen voor graaf en koning van hen afpersen. Juris voelde daarom ook sympathie voor de opstanden tegen de graaf, zelfs al was de rebellie vooral georganiseerd door de rijke boeren en de handelaars van het land van West-Vlaanderen en door een deel van het volk van Brugge.

Brugge, had Juris gehoord, leidde nu meer en meer de rebellie. Brugge zou trouwens ook het grootste deel van de betalingen moeten garanderen, want daar lag de grootste rijkdom per hoofd. Brugge bezat niet zulke grote lakennijverheid had als Gent, zodat de sommen grotendeels zouden moeten betaald worden door de handelaars van de stad. De sympathieën van Juris Vresele bleven dus nogal verdeeld. Hij verkoos thans om neutraal te blijven in het conflict, en zijn nogal gure commentaar binnenshuis te houden. Zijn vrienden, zoals Jacob van Artevelde, luisterden naar wat hij te zeggen had, en waren het met hem eens. De mannen van de Pharaïldis groep waren gildeleden. Hoewel relatief rijk, misten ze de overkoepelende organisatie van de talrijke gilden om in macht en kracht op te treden, zelfs al groeide hun bewustzijn van die macht elke maand.

De gilden ontbeerden op dat ogenblik het leiderschap van krachtige dekenen. De kleine gilden hadden zich wel in dat jaar 1325 beter georganiseerd. Met de goedkeuring van de schepenen, hadden ze zich tot één grote groep gevormd. Ze verkozen een opperdeken. Ze bezaten nu met de wevers en de volders een compacte groep, de derde gildemacht in de stad. De wevers, die te machtig werden bevonden door de schepenen, bleven nog beroofd van een deken. Gent betaalde een salaris aan de opperdeken van de kleine gilden en aan de deken van de volders, maar niet aan enige wever.

Wouter de Smet gaf niet veel om de oorlog en de schermutselingen buiten Gent. De rijkdom van Gent kon niet zo gemakkelijk vernietigd worden en dan niet zo snel dat het zijn zaken sterk zou verminderen. Zijn voorspoed kwam uit Gent alleen.

Arnout de Hert hield niet van de opstand, vooral niet wanneer het zijn transporthandel belemmerde, maar dat deed de opstand zelden, al werden zijn reizen gevaarlijker. De oorlog werd te land gevoerd, niet op het water. Slechts de binnenhavens werden minder veilig.

Toen de onderhandelingen over een vredesovereenkomst tussen de graaf en de opstandelingen begonnen te Brugge, werden vertegenwoordigers van de steden van Brugge, Ieper en Gent opgeroepen om samen te komen. De graaf stelde een scheidsrechterlijke commissie op, een commissie die geleid werd door Robrecht van Cassel en die bestond uit edellieden van Vlaanderen.

Einde maart 1325 vaardigden de graaf en de leiders van de opstand een wapenstilstand af om de onderhandelingen in alle sereniteit te kunnen voeren. De vertegenwoordigers van de steden reisden naar Brugge, zodat de besprekingen aanvingen vanaf de zevende april.

De stad Gent zond drie schepenen naar Brugge. De schepenbank vond dat die delegatie niet zeer ten gunste van de graaf was. De schepenen zonden daarom ook Juris Vresele mee. Ze oordeelden dat Juris veel had gereisd, Brugge heel goed kende, en hij was landeigenaar in het platteland. Juris had gevochten voor de graaf in 1302.

Juris had zich nooit kandidaat gesteld als schepen, al had hij dat gekund, omdat hij zich niet wou verbinden met de Leliaerts van de stad zoals de Gruteres. Hij wou ook niet afgeleid worden van zijn handel. Hij kon weigeren deel te nemen aan de onderhandelingen te Brugge, maar hij was wel geveleid met het voorstel, en nieuwsgierig naar hoe zulke besprekingen gebeurden. Hij meende ook dat de vrede beter vroeger dan laat kon intreden, want de oorlog begon invloed te hebben op zijn zaken. Jacob van Artevelde dacht er net zo over als Juris. Ook de andere vrienden van Juris drongen bij hem aan om de opdracht te aanvaarden.

Juris zadelde onverstoord zijn paard, maar Mergriet bleef van het eerst tot het laatst ogenblik wenen. Hij pakte zijn beste kelderen en wat eten voor de reis in, en reed dan in één trek tot in Brugge. Hij vroeg twee kamers in een herberg naast het belfort, blij om zijn onkosten ditmaal betaald te weten door de stad Gent. Dit was de herberg waar hij gewoonlijk verbleef als hij naar de Hanzestad kwam. De eigenaar kende hem goed, waardeerde hem ook al omdat hij steeds prompt betaalde. De herbergier presenteerde hem de properste kamers die vrij waren van vliegen en wandluizen. Juris kon daar een warm bad krijgen wanneer hij het wenste, bediend door beleefde, gewillige dienstmeiden.

De onderhandelingen werden gehouden in het Ghyselhuus van Brugge op de Brug, een voormalige gevangenis van de graven naast het oud kasteel in het centrum van de stad. Dit was het gebouw waarin thans de schepenen van de stad vergaderden.

De delegatie van de graaf werd geleid door Robrecht van Cassel, zoon van de vroegere Graaf Robrecht van Béthune de Leeuw, oom van de huidige graaf, en door Jan van Namen, zoon van de vroegere Graaf Gwijde van Dampierre en daardoor de grootoom van de graaf. Beiden waren strijder-ridders.

Ze zaten allen rond een tafel, samen met drie schepenen van Brugge, twee schepenen van Gent en twee van Ieper. Vijf edellieden stonden achter de gedelegeerden van de graaf, allen opvallend gekleed in kleurrijke tunieken, rijk versierde zwaardschedes aan hun zijde, hun familiewapen geborduurd op hun borst. Sommige van de schepenen waren eveneens ridders. Die droegen niet de wapens van hun stad, maar hun eigen insignes. De andere afgevaardigden waren gekleed in eenvoudige tunieken van ruwe, grijze of bruine wol. Allen droegen een lange dolk aan een lederen riem, geen zwaard. Ze stonden achter de hoofdafgevaardigden van

hun stad. Juris Vresele stond zo met andere afgevaardigden achter de schepenen van de steden.

Ook twee gedelegeerden van de opstandelingen zaten aan de tafel. Die mannen waren Zeger Jansone en Nicolaas Zannekin, mannen die Juris nooit voordien gezien had.

Dienaars liepen aan en af om glazen wijn in te schenken. De klerken zaten aan de andere zijde. Zij namen nota's van de besprekingen.

Juris bestudeerde de mannen die aan de tafel zaten. Hij zei weinig of niets die dag. De eerste vergadering werd besteed aan hoffelijke woorden van welkom en zelfophemeling. Robrecht van Cassel, de voorzitter van de scheidsrechterlijke commissie, sprak het eerst. Zijn toespraak trok af en toe een sarcastische grijns op het gezicht van Jan van Namen. Robrecht stelde het doel van de conferentie voor. Volgens de agenda zou elke delegatie om beurt gedurende een halve dag argumenten voorleggen. Daarna gaf Robrecht zich nog een dag of twee voor debatten, een dag om tot conclusies te komen, waarna tijdens een rustdag de klerken een definitieve tekst konden voorbereiden, en dan nog één dag om te spreken over de uiteindelijke overeenkomst voor een verdrag dat de graaf kon ondertekenen.

Juris Vresele bemerkte het strenge, hoekige gezicht van Robrecht van Cassel, zijn ruwe trekken, en de meer stroeve, indrukwekkende figuur van Jan van Namen. Hun gezichten bleven vol achterdocht gesloten. De gezichten van de schepenen staken vol vrees en berusting. De blikken van de rebellenleiders vlogen uitdagend maar zenuwachtig rond. Tijdens de volgende dagen hoorde Juris lange tirades van argumenten uitgesponnen in hoogvliegende termen. Alle delegaties spraken zo, maar hij hoorde niets dat hij ook niet al echt verwacht had. Hij ontwaarde ook nooit de wil om eerlijk tegemoet te komen aan de eisen van de andere partijen, geen begrip voor gemeenschappelijke belangen. Hij hield zijn geest tegen om wilde gissingen te zoeken en vreemde scenario's uit te denken. Dit leek niet het geval voor de andere gedelegeerden, die hun ontevredenheid, verrassing, hun verontwaardiging ook de uiting gaven in kreten, gezichtsuitdrukkingen, gebaren en luide uitroepen. Dit alles bracht weinig aarde aan de zoden!

De afgevaardigden van de graaf benadrukten de plicht tot gehoorzaamheid aan de opperheer en eigenaar van de landen. De graaf zou regeren in wijsheid en gematigdheid, maar de autoriteiten van de steden en van het platteland moesten trouw en onderdanigheid zweren aan de graaf. Robrecht van Cassel stak ook een pleidooi af om de verdragen die met de Franse koning afgesproken waren trouw na te leven.

De gedelegeerden van de steden wilden dat de graaf hun privileges en vrijheden weer zou erkennen. Ze vroegen respect voor hun vrijheden door de graaf en de koning. Ze klaagden lang en bitter over het gewicht van de enorme lasten die ze zouden moeten gedogen tot het einde der tijden. Ze vroegen dat het interdict niet meer als een wapen zou gebruikt worden tegen een ganse streek, vooral niet om slechts enkelen tot onderwerping te dwingen. Conflicten moesten opgelost worden door onderhandelingen, niet door de wapens. Ze verwierpen de benaming van rebellen die de edellieden gebruikten om daarmee mensen aan te duiden die vochten voor hun overleving en vrijheid; De steden herinnerden de graaf en de koning eraan dat ten gevolge de hoge belastingen Vlaanderen geruïneerd kon worden! Het kon gemakkelijk en snel een arm land worden dat geen inkomsten meer opleverde voor de adel.

De rebellenleiders spraken slechts kort. Ze klaagden over de slechte behandeling die ze moesten ondergaan van de kleine landadel in het platteland. Ze stelden die behandeling aan de kaak. Ze somden de vergrijpen op waaronder de boeren en de lijfeigenen constant moesten

leven, hun opgelegd door de heren en de baljuws. Akelige voorbeelden van de afpersingen waaronder de boeren en de dagarbeiders buiten de steden het slachtoffer van werden, kwamen op tafel.

Zeger Janssone wou dat de vervolgingen, de wreedaardigheid en de wraakacties van de ridders, hun haat, voor eens en voor altijd zouden ophouden. Hij stelde veel concrete verhalen voor van waarlijke onrechtvaardigheid. Mensen werden door hun landheren voor de rest van hun leven verminkt op de meest wrede wijze. Janssone vertelde hoe de edelen de hand wilden leggen op de bezittingen van de boeren, de ambachtslui en de handelaars in de dorpen. De edellieden laptten daartoe alle wetten aan hun laarzen. Hij bewees die stelling met vele voorbeelden.

Nicolaas Zannekin dreef de spot met de hoge lasten die de edellieden opdrongen aan de zwaksten om te betalen voor het boetegeld van de graaf en de koning. Waarom, vroeg Zannekin, zouden de mensen van het platteland moeten betalen voor de in vrijheid stelling van de vroegere Graaf Robrecht van Béthune? Kon de graaf daar niet zelf voor betalen? De rebellen zochten de vrede, natuurlijk, maar de hoge lasten moesten opgeheven worden en de edellieden gestraft voor hun terreurdaden. Slechts dan zouden de legerhoofdmannen van Vlaanderen de wapens neerleggen en weer aan het werk gaan. Ze eisten algemene amnestie voor de strijders.

De schepenen van Gent spraken ten voordele van de graaf, maar ook zij benadrukten dat de graaf zou moeten proberen de redenen tot de opstand te begrijpen, en die redenen ernstig zou moeten aanpakken. Ze vroegen algemene amnestie ook voor de opstandelingen.

De vergaderingen trokken zich zo moeizaam verder gedurende een volle week, maar niemand kwam vooruit tot enig begrip voor de argumenten van de andere aanwezige partijen. De gezichten van Robrecht van Cassel en Jan van Namen werden grimmiger met de dag. Hun opmerkingen spuwden ze zuur en sarcastisch uit. Waar haalden de opstandelingen en de schepenen de durf vandaan om zo te spreken tot hun heren?

Op de avond van de zesde dag zat Juris Vresele alleen aan een tafel in de herberg. Hij at een portie brood, kaas en gedroogde ham, en dronk een beker bier. Een stoere man gekleed in zwart leder kwam naast hem zitten. Juris keek verbaasd op, dacht even dat iemand zijn beurs wou stelen, maar hij herkende een man die achter de hoofdmannen van de opstandelingen had gestaan, een man genaamd Lambert Bonin. Juris was weliswaar oud, maar nog goed bekwaam om mannen te herkennen en om een naam te verbinden met een gezicht, dus zei hij eerst niets maar keek afwachtend, beleefd maar ernstig naar Bonin. Hij was geïntrigeerd over wat de man hem kon zeggen.

De opstandelingenleider stelde zich voor, ‘goede avond, Meester Vresele! Ik ben Lambert Bonin. We nemen beide deel aan de onderhandelingen in het Ghyselhuus, is het niet?’

‘Inderdaad,’ gaf Juris toe, en hij bleef eten en drinken.

Bonin nam daar geen aanstoot aan.

‘U bent een man van weinig woorden, niet zoals ik,’ merkte Bonin op.

‘Is er werkelijk zoveel te zeggen?’ vroeg Juris met een zucht. ‘De argumenten zijn eenvoudig en we weten wat iedereen wil.’

‘Dat doen we, dat doen we,’ grinnikte Bonin. ‘Ik ben een boer, weet u! Ik ben eigenaar van wat landerijen in Westkapelle, ten noorden van Brugge, waar ik geboren werd. De taksen die de edelen van me eisten knepen me tot falen, en ik geloof zelfs niet dat veel van dat geld naar de graaf gezonden werd. De heren van Westkapelle dreigden er daarna mee mijn land van me af te nemen. Andere boeren in de omgeving moesten het hoofd bieden aan gelijkaardige beproevingen.’

Bonin vervolgde, ‘we vormden bijgevolg een militie in ons dorp en we vielen het kasteel van Westkapelle aan. Daarna hadden we angst voor represailles. We voegden ons bij de troepen van Blauwel Bockel en Wouter Ratgeer om krachtiger te staan, en we namen de controle van de ganse regio over. Wat anders hadden we kunnen doen?’

‘Wat anders inderdaad,’ meende Juris hardop. ‘Wanhopige mannen stellen wanhopige daden.’

‘Bonin keek even verbaasd op, ‘u begrijpt dan waarom we opstand pleegden tegen de adel? U bent het met ons eens?’

‘Natuurlijk,’ gromde Juris.

‘Ik dacht dat de vertegenwoordigers van Gent de graaf onvoorwaardelijk steunden!’

‘Gent steunt de graaf,’ knikte Juris. ‘Wie anders kunnen we erkennen als onze rechtmatige vorst? Wie anders is bekwaam de vrede in Vlaanderen te herstellen? We hebben een gezag nodig om de orde te herstellen en om het graafschap te verdedigen tegen diegenen die onze vrijheden willen afschaffen om ons opnieuw en nog meer uit te buiten. Welk ander gezag zou de vrede en de orde kunnen bekrachtigen, dan het gezag dat erkend wordt door de Kerk en door Onze Heer Jezus Christus?’

‘We zouden onszelf kunnen regeren, in de naam van Jezus Christus,’ siste Bonin terug. ‘Ik ken steden en streken die zichzelf beheren met een bepaalde vorm van parlement waarin velen hun mening uitdrukken, en dat verkozen is door het volk. Het volk kan ook zelf de leiders kiezen. Worden de Italiaanse stadsrepublieken niet geleid door een vergadering van verkozen schepenen? Wat met het oude Rome?’

‘Zulke organisatie kan werken in Italië, voor een bepaalde streek. Ze kan niet werken in Vlaanderen,’ sprak Juris tegen. ‘De feodale structuur is er niet zo sterk ingevoerd als in Vlaanderen en Frankrijk.’

‘En wat kunnen wij dan verwezenlijken? Hoe kunnen we vermijden dat onze families te gronde gesleurd worden, verkracht worden, gedwongen worden te verhongeren door een onbekwame graaf die slechts zoekt om ons te vernietigen door ons onmogelijke lasten af te dwingen, wat gewoon schandelijk is? De graaf zoekt slechts zijn eigen belangen te verwezenlijken! Hij meent dat hij het achterste van de Franse koning moet aflikken omdat de koning zijn leenheer is, die kan geven en nemen wat hij wil. Hij doet beroep op de edelen om hem te steunen, en die persen ons tweemaal meer af. Wij, de armen, de boeren, de gewone mensen van de steden ook, wij moeten werken tot we erbij vallen en sterven als slaven. Bloedzuigers noem ik hen!’

‘Ik veronderstel dat we de graaf op andere gedachten zullen kunnen brengen, hem duidelijk uitleggen hoe de edelen zijn onderdanen pijnigen en ons levensonderhoud vernietigen. We kunnen aantonen aan de graaf dat wat er gebeurt tegen-productief is, nefast voor de welvaart en de rijkdom in Vlaanderen, tegen zijn eigen belangen in gaat. Dat is de bedoeling, toch, van de huidige onderhandelingen. Als de graaf ons te hard uitknijpt, dan heeft hij straks wellicht niets meer om nog uit te knijpen! Die rede moet hij verstaan.’

Juris at, wachtte, en zei dan weer, ‘ik kan akkoord gaan met enig gebruik van geweld, en het vergeven en begrijpen, Lambert Bonin. Ik vocht in de Slag van Kortrijk van 1302. Het extreme geweld dat nu overal in Vlaanderen toegepast wordt, kan alleen maar nog meer wreedheid en haat uitlokken voor ons volk. Wanneer een kasteel afbrandt, dan wordt iets later een dorp afgebrand, en de onzinnigheid begint helemaal van voren af aan. Heel veel mensen worden gedood in deze oorlog! Graaf Lodewijk kan zich gemakkelijk voor steun wenden tot de koning en dan kan de koning naar ons toe trekken met een machtig Frans leger. Jullie zullen een veldslag moeten strijden, en die slag kunnen jullie winnen of verliezen. Ik onderschat niet jullie leger en niet jullie kunde. Die zijn redelijk efficiënt gebleken tot nog toe. Maar de Franse ridders, samen met de ridders van de graaf, zullen geleid worden door

mannen die hun gans leven niets anders gedaan hebben dan de kunst van het oorlog voeren te leren en die ervaring hebben met veldslagen. De koning, als hij niet te dom is, Lambert Bonin, zal al wel ontdekt hebben tegen die tijd wie onder zijn leenmannen de beste strijder is, wie de beste man is om een strijd te overzien en om strijders op gepaste wijze in de veldslag te gooien. Jullie zullen huurlingen van de ergste soort tegenover jullie staan hebben, strijders in harnas van staal die experts zijn in het doden, getaand in de strijd. Een overweldigende massa van met ijzer beklede ridders zullen aanvallen in één compacte slagorde, allen gezeten op zware strijdpaarden. De uitslag van een veldslag blijft steeds onzeker. Veel hangt af van het lot, maar de Franse ridders moeten toch iets geleerd hebben van de Slag van Kortrijk en van Pevelenberg! Ditmaal ben ik er niet zeker van dat de Vlaamse troepen zullen winnen, temeer omdat jullie niet gans Vlaanderen achter jullie hebben staan. Gent zal niet bewegen. Enkele militiestrijders zullen jullie wel vervoegen, maar de echte Witte Kaproenen zullen in de stad blijven, en het gros van de milities ook. De ridders van Vlaanderen zullen ook al niet aan jullie zijde vechten. Er zal geen Willem van Gulik, geen Robrecht van Cassel en geen Jan van Namen jullie helpen om het gewicht van de massale aanvallen van de ridderhorden te stuiten, want die edelen zullen aan de andere zijde strijden! Die ook kennen het terrein van Vlaanderen zo goed als jullie. Een Franse overwinning lijkt me erg waarschijnlijk!’

Lambert Bonin zuchtte, ‘wat moeten we dan doen, Juris Vresele? Moeten we ons in onze boerderijen laten oplichten? Moeten we onze vrouwen en kinderen laten verhongeren in onze huizen, ons erfgoed laten vergaan en verliezen? Moeten we ons laten afslachten zonder verweer?’

‘Nee, heel zeker niet,’ wierp Juris kwaad terug naar Bonin. ‘De opstand heeft succes gekend. De graaf zal nu wel al gerealiseerd hebben dat de opstand algemeen is en ook voor hem gevaarlijk kan worden. Hij kan jullie bijval niet negeren. Hij zal gedwongen worden te handelen. Jullie eisen voor de commissie om rekening te houden met de misdaden van de edelen zijn gerechtvaardigd. Het zinloos doden moet echter stoppen. Waarom de graaf niet zeggen, ten teken van verzoening, dat jullie een tijdje de wapens zullen neerleggen, de tijd van een amnestie? Waarom leggen jullie niet even de wapens neer, en geven jullie de hoop niet over aan de wijsheid van de graaf? We kunnen hopen dat zijn wijsheid en mildheid de bovenhand haalt! Een delegatie van het parlement van Vlaanderen kan de grieven dan aan de voeten van de graaf leggen. Graaf Lodewijk heeft al een toegeving gedaan door een arbitragecommissie in het leven te roepen. Die commissie kan getest worden.

‘Zeger en Nicolaas zullen nooit akkoord gaan zich over te geven en zich te vernederen,’ schudde Bonin het hoofd.

‘Dan zal het doden en de oorlog verder woeden,’ besloot Juris, en hij boog zich naar Bonin toe, ‘tot het einde! Aanvaard de volgende goede raad van mij, Lambert Bonin. Je lijkt me een redelijk mens te zijn. Wanneer een Frans leger er aan komt, loop dan weg! Loop weg en verspreid je mannen! Keer weer voor een paar maanden naar jullie boerderijen, of beter nog, verdwijnt in de bossen! Ik geloof niet dat jullie een veldslag tegen de ridders van de koning kunnen winnen. Jullie kunnen allen vernietigd worden, zodat jullie families nog veel meer zullen lijden. Het is waar dat jullie dat lijden niet zullen zien, want jullie lichamen zullen op het slagveld liggen waar de raven jullie ogen zullen uitpikken. Of jullie zullen gevangen genomen zijn door de ridders om in stukken gescheurd te worden op het rad. Jullie hoofden zullen afgehakt worden als er wat van jullie overblijft. Denk daar aan, Lambert Bonin, denk daar aan! Als jullie een veldslag willen strijden, wees dan zeker dat jullie kunnen winnen! Ontbindt en verspreidt jullie troepen als de Fransen er aan komen. De Fransen kunnen toch niet lang blijven, en wanneer ze Vlaanderen weer de rug toekeren, dan kunnen jullie weer tevoorschijn komen om de graaf opnieuw te teisteren en hem tot toegevingen dwingen, tot concrete maatregelen nopen!’

Juris sloeg zijn beker zo hard op de tafel dat het bier er uit vloog. Lambert werd uit zijn vervoering getrokken, zo aandachtig was hij geweest toen hij naar de woorden van Juris luisterde.

Hij zuchtte, bewoog zich op zijn stoel, bleef eerst stilzwijgend zitten, leek dan tot een soort besluit te komen, en zei, ‘je kunt gelijk hebben, Juris Vresele. Ik weet niet wat het is om in een veld te staan om een aanval van stalen ruiters te trotseren. Ik heb mijn mannen al in veel schermutselingen geleid, nog nooit echter in een grote veldslag. Ik zal nadenken over wat je zei. Je mening noopt tot nadenken. Maar wat als de graaf gewoon niet naar ons en naar rede luistert, en ons niets anders dan verachting voor onze zaak geeft? Wat moeten we dan doen, Juris Vresele?’

‘Dan zullen jullie vechten tot het einde,’ fluisterde Juris droevig, ‘want dat zal dan inderdaad de enig overblijvende uitweg blijken voor een Vlaamse vrije man. En dan zal ik om je rouwen, Lambert Bonin!’

Juris dronk en zuchtte, maar zijn bier smaakte nu bitter. Hij bleef toch verrast met wat Bonin hem gezegd had, want hij had niet durven denken dat een rebellenleider zijn raad te harte zou nemen. Bonin leek hem een intelligente persoon te zijn. Waarom was Bonin naar hem toe gekomen, naar hem die slechts weinig gezegd had tijdens de onderhandelingen, al had hij zijn mening toegefluisterd aan de schepenen van Gent?

Lambert Bonin stond op uit zijn stoel, leek nog iets te willen toevoegen, maar hij bedacht zich en sloot de lippen tot een harde lijn. Hij gleed weg van de tafel van Juris en ging naar een andere tafel, waar drie van zijn metgezellen zaten. Bonin was naar hem toe gezonden, dacht Juris, omdat de opstandelingen bondgenoten zochten in Gent. Ze hadden waarschijnlijk ook nood aan een beter begrip van de meningen van de onderhandelaars van de steden. Wel, de rebellen zouden geen steun krijgen van de Leliaert schepenen van Gent, en ook niet van Juris Vresele.

Twee dagen later stelde Lambert Bonin, als enige leider van een opstand, voor aan de commissie om de wapens neer te leggen en zich te onderwerpen aan de graaf, in ruil voor een rechtvaardige behandeling van het volk van Vlaanderen, in ruil van een rechtvaardige behandeling van de grieven die voorgelegd konden worden door de Vlaamse milities van het platteland, en de amnestie van zijn strijders.

De sterke symbolische daad van Lambert Bonin redde de onderhandelingen niet. De edelen van de arbitragecommissie wilden niet de macht over de boeren en de handelaars in hun landen prijsgeven. De rebellenleiders bleven verdeeld over het voorstel. Bonin toonde zich een zeer gematigde man die eigenlijk naar oplossingen zocht. Zeger Janssone en Nicolaas Zannekin bleven echter hard en koppig in hun vastberadenheid hun eisen herhalen.

De gesprekken met de opstandelingen van Vlaanderen, met de vertegenwoordigers van de Vlaamse steden en met de edellieden van de kasselrijen die in de arbitragecommissie zetelden, bleven zeer moeizaam. Juris Vresele zag het allemaal met lede ogen aan. Hij werd uiteindelijk de constante beloften en dan weer de intrekking van beloften heel erg moe. Vooruitgang werd er niet gemaakt, zodat hij erover nadacht om weer naar Gent terug te keren. Hij kon geen vordering vaststellen, noch zelfs maar de wens om vooruitgang te boeken. De schepenen van Gent smeekten hem om te blijven en hun verder raad te geven. Hij werd slechts wanhopig, opgewonden, verontwaardigd, razend, en tevergeefs ongeduldig.

De conferentie van Brugge bereikte geen compromis. De ridders die door de graaf aangeduid waren weigerden om enige beperking van hun God gegeven macht over de boeren en de lijfeigenen van hun gebieden af te staan.

Aan het begin van juni van 1325 sprong Robrecht van Cassel op zijn paard. Hij verliet de conferentie, die tegen dan trouwens aan het uitsterven was tot nog slechts een paar vergaderingen per maand. Robrecht reed kwaad weg omdat er tegenkantingen bleven in zijn eigen commissie. De invloed van Jan van Namen, die nog meer onbuigzame meningen geopperd had dan de rebellen, leek het te halen onder de edelen van Vlaanderen.

In de maand van mei werd er besloten om de Brugse gesprekken toch verder te zetten op neutraal terrein in de abdij van Ter Duinen nabij Koksijde aan de kust. Sommige van de onderhandelaars reden daarom naar de omgeving van de abdij en zochten daar onderkomen. Juris reed naar een herberg die nabij het dorp van Koksijde lag.

De eerste vergadering van Ter Duinen was gepland voor de elfde juni. Op die dag verzamelden de vertegenwoordigers van de rebellenleiders en van de schepenen zich plechtig in de grote zaal van het kapittel van de abdij. Robrecht van Cassel daagde echter niet op, en ook niemand van de scheidsrechterlijke commissie. Robrecht bleef mokken in zijn landen van Dieppe. De commissie moest in wanorde en zonder voorzitter vergaderen om haar interne disputen uit te vechten. De edelen van de graaf voelden zich helemaal niet bereid om een onderzoek te voeren naar de schandelijke praktijken van hun eigen klasse en nog minder om hun gelijken te veroordelen ten behoeve van de rebellen. De ridders verweten Robrecht van Cassel veel te tegemoetkomend te zijn geweest voor de mannen die ze beschouwden als minderwaardig. Ze gingen akkoord met de radicale uitroepen van wraak, luid geschreeuwd door Jan van Namen. De graaf deelde uiteindelijk de meningen van Jan.

De conferentie van Ter Duinen werd bijgevolg bij het eerste lichtpunt al in de kiem gesmoord. De vertegenwoordigers verlieten de abdij en daarmee eindigden ook de vredesbesprekingen van Brugge. De wapenstilstand en de onderhandelingen van april 1325 eindigden in een mislukking.

Met de conferentie eindigde ook de wapenstilstand.

Juris Vresele verwachtte dat de oorlog in Vlaanderen in alle hevigheid weer zou opblaaien in de zomer en de herfst. Hij nam afscheid van de schepenen van Gent, weigerde hen te vergezellen naar de stad, voorgevend dat hij nog zaken in de omgeving moest afhandelen, en gaf de voorkeur aan een eenzame terugkeer.

Juris bleef enkele dagen aan zee. Hij bewonderde de golven en de meeuwen. Hij was voordien reeds te Damme en Sluis geweest, dus had hij ook al wel de zee gezien, maar in die havens was het land niet zo ver weg aan beide zijden. Het zicht dat men vanuit die twee kleine steden had bleef nog steeds op de baai van het Zwin. Wanneer hij wandelde nabij Koksijde, met de kleine huisjes met de rieten daken en de zandduinen in de rug, de kustlijn recht vóór zich voor zover het oog reikte, dan had hij de enorme watervlakte met de eeuwige golven voor zijn ziel alleen. De grootsheid die de zee was strekte zich uit tot achter de horizon, smolt samen daar met de hemel, soms in gordijnen van regen, soms schitterend zoals zilveren linten onder het heldere licht van de zon die 's avonds in dezelfde zee zonk. De golven braken steeds, soms kalmpjes en soms wild en donderend en woedend. Juris voelde de streling van de zeebries of hoorde het huilen van de stormwinden. Dit alles had een sussend effect op zijn ziel. Hij was wat melancholisch geworden de laatste tijd, zelfs depressief in gemoed. Misschien was dat omdat hij meende dat zijn bijdrage tot de vredesbesprekingen nederig en zelfs nutteloos was geweest. Grotere gevechten en grotere smart zouden in de toekomst over zijn geliefd

vaderland razen. Hij vreesde ook dat zijn stad Gent zou meegesleept worden in de verschrikkingen. Juris vond zich nu dikwijls in een staat waarin hij het moeilijk had om nog diep te ademen wanneer hij lang in de wind wandelde, en hij voelde plotse pijnen in de linkerzijde van zijn borst, waar zijn hart sloeg. Juris voelde zijn leven wegebben. Hij voelde zijn dood komen. Hij had niet de indruk dat hij nog lang zou leven. Hij had daar geen lust meer toe. Hij moest hier maar vaarwel zeggen aan de wereld, in de eenzaamheid, op zijn eigen manier, vaarwel zeggen aan Gods natuur! Na enkele dagen reed hij terug naar de abdijkerk van Ter duinen om voor zijn ziel te bidden. Hij biechtte aan de abt op goederen van de Kerk gestolen te hebben, weigerde echter details te geven, en voegde toe dat hij al meer geld gegeven had aan de religieuze instellingen van Gent dan hij genomen had. Zijn ziel kwam tot rust toen de abt van Ter Duinen hem zijn zonden vergaf. Juris bleef nog enkele dagen aan de kust, en dan reed hij terug naar Gent.

Juris Vresele kwam aan in Gent in de eerste dagen van juli. Hij reed van Brugge naar de torens van zijn stad, totaal uitgeput van zijn eenzame rit. Wanneer hij aankwam in de Kalandenberg, wierp hij de teugels van zijn paard naar een stalknecht, liep naar zijn hal, zonk in een stoel, en een tijdje later ging hij naar bed. Mergriet moest hem uitkleden. Juris zou niet snel weer uit zijn bed komen.

Terwijl Juris nog aan de Vlaamse kust vertoefde, verhevigde de oorlog in Vlaanderen op tragische wijze. Doorheen de tweede helft van 1325 kwamen de steden en dorpen van Vlaanderen die door de graaf versterkt werden eens te meer onder belegeringen te liggen, en vele werden door de rebellen veroverd.

Graaf Lodewijk van Nevers vreesde een aanslag op zijn leven door de Vlaamse opstandelingen. Hij vluchtte van Ieper naar Kortrijk, vergezeld van een groot aantal ridders. Het leger van Zannekin en van Brugge marcheerde echter zo snel achter hem aan, dat Lodewijk zich in allerijl wou terugtrekken tot in Lille. Voordat hij opnieuw vluchtte, beval hij enkele huizen naast de verdedigingsmuren van Kortrijk af te branden, teneinde de ruimte vóór de muren vrij te maken. Dat vuur werd door de wind Kortrijk in geslingerd, zodat er grote schade door brand aangericht werd in de stad. De bewoners van Kortrijk waren woedend. Ze namen de edellieden die het vuur aangestoken hadden gevangen, en knoopten hen op aan de galg. Zelfs voordat de graaf de stad kon verlaten namen ze hem en zijn Franse raadgevers gevangen, en sloten hem op in de gevangenis van Kortrijk. Daarna opende het volk de poorten voor de opstandelingen van Brugge, en ze sloten zich bij hen aan, zodat de graaf van Vlaanderen in de handen viel van de rebellen. Lodewijk van Nevers werd naar Brugge gesleurd en daar in de gevangenis geworpen! Enige tijd later nog, joeg ook Ieper de ridders onder de schepenen die de graaf gesteund hadden uit de stad weg. In de zomer van 1325 werden aldus de Vlaamse steden van Brugge, Ieper en Kortrijk geleid door de opstandelingen, en de graaf bleef een vernederde gevangene in Brugge.

Te Gent werd de stad nog steeds gedomineerd door de Leliaerts, door de landeigenaars en de ridders die trouw bleven aan de Franse koning. Jan van Namen reed daarom naar Gent, nadat hij op het nippertje uit Kortrijk ontsnapt was, net op het ogenblik dat de Brugse militie triomfantelijk de stad in trok.

De familie van Graaf Lodewijk van Nevers bleef nog steeds verdeeld over de opvolging van de vorige graaf. Vanuit zijn gevangenis te Brugge benoemde de graaf niettemin Robrecht van Cassel tot regent of ruwaard, als militaire leider. Hij deed dat al in juni van het jaar. Robrecht

werd daarom in theorie het wettelijk hoofd van het Vlaams leger, eigenlijk het opstandelingenleger.

Het arrest van de graaf maakte Koning Karel IV de Schone van Frankrijk zeer woedend. Men nam zijn leenheer niet gevangen!

Koning Karel benoemde nu Jan van Namen als ruwaard. De rivaliteit tussen Robrecht van Cassel en Jan van Namen laaide weer hevig op.

De spanning tussen de graaf en de rebellen werd dan ook een spanning tussen Gent en Brugge. Veel schermutselingen werden er uitgevochten tussen de mannen van Gent, geleid door de ridders van Jan van Namen, en de opstandige militie van Brugge. Een vreemde, paradoxale situatie ontwikkelde zich ook in dat de rebellenleiders Janssone en Zannekin samen vochten met de ruwaard aangeduid door de graaf, samen met Robrecht van Cassel, tegen de royalistische ridders van Jan van Namen die raids organiseerden vanuit Gent. Die ridders hoopten de graaf uit de gevangenis te kunnen halen. Jan van Namen had echter niet meer goed gevolg in zijn militaire interventies dan Robrecht van Cassel. Zijn Gentse troepen werden verslagen door de troepen van de Brugse opstandelingen te Rekkelingenburg nabij Deinze. Robrecht grijsnachtte en sprak op zijn beurt luid van onbekwaamheid.

In Gent, weende Juris Vresele over de absurditeit van de oorlog die Vlaanderen langzaam vernietigde. Hij kon niet meer uit zijn bed opstaan. Hij voelde zijn krachten wegwijnen. Hij weigerde dan nog te spreken, antwoordde slechts met een knikken, een glimlach of een traan met zijn vrouw en zijn dienaars die hem te eten brachten en hem proper hielden. Juris zonk weg in een heilzame verdooving.

Terwijl Juris Vresele op sterven lag in zijn bed in de Kalandenberg van Gent, nam zijn zoon Gillis de zaken van zijn vader over. Juris legde aan zijn zoon de laatste geheimen van zijn handel uit, en waar zijn fortuin en zijn bezittingen lagen. Gillis was verbaasd hoe uitgebreid en hoe groot de rijkdom van de familie was. Hij begon de landen te bezoeken waarover zijn vader hem gesproken had, ook de polders nabij hun stad van oorsprong, Zele.

Gillis Vresele bemerkte dat sommige van zijn polders nabij de Schelde onlangs overstroomd werden. De boeren op de Vresele landerijen klaagden aan Gillis over het verlies van vee en oogsten ten gevolge de plotse stijging van de wateren. Gillis onderzocht de zaak. Hij ontdekte dat zijn polders onder water gezet werden omdat de Grutere familie nieuwe, lange dijken had gebouwd rond grond die ze onlangs gekocht hadden en die ze uitdroogden. Dat was gebeurd ten nadele van de polders die aan de Vresele toebehoorden en ook aan de van Arteveldes.

Jacob van Artevelde had daar eveneens akkers en vee verloren.

Jacob en Gillis gingen samen naar het de Grutere steen om dat probleem met Gilbert de Grutere te bespreken, maar Gilbert koesterde nog steeds een wrok tegen de Vreseles en de van Arteveldes, zodat hij zich er toe beperkte hen papieren te tonen die hem geleverd werden door de schepenen van de stad Dendermonde en door de graven van Bar in wier gebieden de landen naast de Schelde lagen. Die documenten gaven de Gruteres het recht nieuwe dijken rond hun polders op te richten. De Grutere weigerde arrogant enige aanspraak op schadevergoeding te erkennen. Gillis zou dan normalerwijze zeer woedend geworden zijn tegen de Grutere. Hij zou zich razend kwaad gemaakt hebben in het Grutere steen, geraasd en getierd hebben, en ermee bedreigd hebben de zaak vóór de schepenen van de Keure te brengen. De wijzere Jacob van Artevelde trok hem echter de deur uit. Jacob nam aan dat de

invloed van de Grutere familie veel meer zou doorwegen bij de schepenen dan de gerechtvaardigde verontwaardiging van de Vreseles en de van Arteveldes. Gillis en Jacob bleven steeds bitter, meer dan ooit, tegen de mannen van de Grutere familie.

Wanneer zijn hoofd af en toe helderder werd, hoorde Juris Vresele, die niets afwist van de problemen die zijn zoon behandelde, vele gedempte stemmen praten in zijn grote hal. Zijn familie en vrienden kwamen om vaarwel te zeggen. Ze kwamen één na één zijn kamer in, schudden zijn hand en zegden hem. Juris dacht dan aan de vrienden en verwanten die over hem zouden praten. Hij beeldde zich zijn hal in, en de mensen in de hal.

Juris zag zijn vrouw in de hal zitten met zijn zonen, Gerolf de monnik en Gillis de handelaar. Juris was fier op zijn zonen. Hij was liever gestorven in het volle bezit van zijn krachten. Hij wou niet zo machteloos in bed liggen wegwijnen.

Gerolf was nu veertig jaar oud, een geleerde en een zeer bereisde man. Hij was naar Gent teruggeroepen om getuige te zijn van de dood van Juris.

Gillis was tweeëndertig, een knappe jonge man, en sterk van leden. Gillis zou de waardige leider worden van de Pharaïldis groep, een gematigde, redelijke en verstandige, zelfs sluwe man.

Avezoete Wulslager was de vrouw van Gillis. Zij bewonderde haar echtgenoot zeer, een vereiste in een goed huwelijk. Juris had zich geen betere schoondochter kunnen wensen. Zij zou Mergriet troosten en haar een steun zijn.

Wouter de Smet en zijn vrouw Lijsbetten zouden ook in de hal zitten, Lijsbetten naast haar tante Mergriet. Wouter was voorspoedig. Hij had hard gewerkt om een gerespecteerde goudsmid te worden, al hield hij zijn ijzersmidse nabij het Gravensteen open.

Zijn zoon Jan zou nu vijftien zijn, en de jongen had al zijn buitengewoon talent bewezen om met fijne zilver- en gouddraad te werken.

De zuster van Jan, Veerle, zou de hand van Mergriet vasthouden. Ze was een jong meisje van zeventien, en een bijzondere schoonheid die klaar was om te trouwen. Zij had een groot hart.

Van de van Lake familie zou er de vriend van Juris zijn, Raes, nu al vijfenveertig, nog in de volle sterkte van zijn jaren, een zeer rijke lakenhandelaar.

Zijn vrouw, Zwane Bentijn, zou haar neus zoals altijd hoog dragen, maar ze was een goede vriendin van Mergriet en Lijsbetten. Zij zou de hoek van de vrouwen niet verlaten.

Willem, de zoon van Raes, was nog slechts veertien, een verlegen maar ook intelligente jongen.

Jan Denout, de rustige, beste vriend van Raes van Lake, tweeënveertig jaar oud, zou gekomen zijn met zijn vrouw, Selie Scivaels.

Pieter Denout, een fiere jonge man, de zoon van Jan, net over de twintig, zou hangen rond Raes van Lake de Jongere, vijfentwintig, en Jan de Hert, achtentwintig, de zoon van Arnout de Hert. Dat was een nieuwe generatie die briljant gevormd was! Allen jongens met een grote toekomst.

De andere vriend in de zaal van Juris Vresele zou Arnout de Hert zijn, de schipper, zesenvestig jaar oud, en die zou zijn vrouw Marie Scivaels, de zuster van de vrouw van Jan Denout, meegebracht hebben.

Onder de vrouwen waren er zo tweemaal hechte familiebanden, de Mutaert vrouwen en de Scivaels vrouwen. Zij sponnen samenzweringen in de families, brachten een leger van roddels in het geweer, en deelden hun bevelen uit, waar geducht rekening mee moest gehouden worden.

De twee meisjes de Hert, Nete en Kerstin, de dochters van Arnout, zouden deel uitmaken van die kliek, en in de zaal rondfladderen om hun beste klederen en opsmuk te tonen. Nete was zevenentwintig en nog steeds ongetrouwd. Kerstin was vijftien. In welk oog zouden die vallen?

Als laatsten onder de vrienden van Juris zouden de van Arteveldes staan. Enkele van Arteveldes, niet allen, want ze hadden een grote familie. Jacob van Artevelde zat in de hal, het centrum van de wijzen en van de best ingelichte mannen. Hij werd vergezeld van zijn stralende vrouw Agneete Vresele, de prachtige dochter van Juris.

Waarschijnlijk zou daar ook Willem van Artevelde staan, de andere zoon van de vroegere, overleden, beste vriend van Juris, en misschien ook Frans, de broeder van Jacob en Willem. Met de oude Willem van Artevelde had Juris in de Slag van Kortrijk gevochten. Die herinnering dook plots weer levendig op in de geest van Juris. Men kon geen betere vriend hebben dan de man naast wie men gevochten had in een grote veldslag!

De priester Jan van Artevelde, die ook huizen bezat in de Kalandenberg, zou zijn opinie over de rebellie in Vlaanderen delen met Gerolf.

De mannen en vrouwen in de hal van Juris Vresele twijfelden er niet aan dat Juris binnenkort zou sterven. Hij zou niet alleen sterven! Veel vrienden en kennissen waren in zijn huis. Hij had het niet nodig nog met hen te spreken. Het was voldoende te weten dat ze zich in zijn huis bevonden. Het was goed om niet alleen te sterven. De dood was natuurlijk, een deel van het alledaagse leven.

De gesprekken in de hal zouden gaan over wie nu de volgende leider van de Pharaïldis groep zou worden. De consensus zou gevonden worden om het leiderschap eerst over te dragen aan Jacob van Artevelde. Jacob zou de eer weigeren. Hij zou niet verward willen worden in de politiek, zou hij als excuus melden. Hij was slechts een handelaar. De Pharaïldis groep zou moeten proberen om vertegenwoordigers in de regering van de stad te krijgen, ten minste als de groep meer invloed wou uitoefenen in de schepenbank om hun zaken nog beter te doen groeien en dichter bij de interessante informatie te zitten. Juris wist dat Jacob in het geheim toch ook nog vreesde vooralsnog meegesleurd te worden in een schandaal rond de diefstal van de abdij van Zele! De ogen van de Denouts, de Herts en de van Lakes, zouden daarom naar Gillis Vresele wijzen. Ja, Gillis zou beschouwd worden als de meest bekwame man om de groep een nieuw tijdperk in te leiden.

Gillis Vresele werd inderdaad verkozen bij algemeen akkoord als de nieuwe leider van de Pharaïldis mannen.

Terwijl de mannen en vrouwen praatten, dronken, lachten en betogen voerden in zijn hal, liet Juris Vresele zijn hoofd in zijn kussen zinken en kon hij tevreden zijn laatste adem uitblazen. Hij had een mooi leven geleid, een generatie gevormd, en alles dat was volbracht. Hij vroeg zich slechts nog af hoe het leven in Gent verder zou gebeuren, en wat er van zijn vrienden zou worden.

De kinderen van de Hert

De meester-schipper Arnout de Hert werd diep getroffen door het overlijden van zijn mentor, Juris Vresele. Arnout was een goede vriend van Wouter de Smet, van Raes van Lake en van Jan Denout, die ongeveer van zijn ouderdom waren. Sinds de expeditie van Zele had hij steeds de oudere Juris Vresele aanzien als de vervanger van zijn al heel lang geleden

gestorven vader. Arnout had zijn vader verloren toen hij nog een kleine jongen was. Hij had veel van de genegenheid en het respect dat hij voor die figuur voelde overgedragen op Juris Vresele.

De vader van Arnout was overboord gevallen uit een platbodemboot nabij Douai toen Arnout nog maar twaalf jaar oud was. Zijn vader moest met zijn hoofd de stenen geraakt hebben in het wervelende water, want hij kwam nooit meer naar boven uit de rivier. Arnout kon toen nog niet voldoende goed zwemmen. Hij herinnerde zich het afgrijzen en de vrees waarmee hij naar de donkere rivier had gekeken, vruchteloos wachtend tot zijn vader weer naar boven zou komen. Hij had gewacht en gewacht, en was dan toch in het water gesprongen, had zijn vader niet kunnen vinden, tot andere schippers hem uit de Scarpe trokken, weg van een gegarandeerde dood op zijn beurt. Nadien was hij op de boot gebleven en hij weigerde elke hulp. Tijdens de nacht voer hij uit Douai weg. Arnout stuurde het schip en zijn kostbare lading gans alleen naar Gent, naar Tussen Bruggen. De mensen die hem goed kenden dachten aan dat feit als aan het mirakel van een koppige jongen. Arnout was aan de eerste huizen van Gent in tranen aangekomen, maar hij hield zijn roer stevig vast. Hij stuurde het schip recht in het midden van de rivier zoals zijn vader hem geleerd had. Hij trok aan de koorden van het zeil zoals hij moest, liep over het dek om het zeil te rijven wanneer dat nodig was, en hij wist hoe het schip zachtjes naar de kaai te doen glijden. Die lading moest wel naar Gent gebracht worden! Ze betekende het verschil tussen verhongeren en blijven leven voor hem, zijn moeder en zijn zusters. Hij kon het niet toelaten dat een andere schipper de boot van de Hert zou binnenbrengen en een deel van de lading als betaling zou opeisen.

De moeder van Arnout was erg terneergeslagen bij het nieuws van de dood van haar echtgenoot. Arnout moest haar troosten en begreep direct dat hij nu het heft van het huishouden in handen moest nemen. Arnout zette de scheepvaart van zijn vader verder ondanks zijn jeugd, bedelend voor ladingen wanneer hij het kon, en dikwijls sprekend in de naam van zijn vader alsof het familiehoofd nog steeds leefde. Hij had vooral gewerkt tussen Gent en Antwerpen op de Schelde, en een beetje op het Lieve kanaal. Hij had toen nog Douai en andere havens in de streek van Picardië en Artois vermeden. Andere dan Franse schepen waren daar trouwens niet erg welkom.

Later, als een volgroeide man, kwam de echte doorbraak van Arnout en het begin van zijn fortuin met de expeditie naar Zele, geleid door Juris Vresele. Het geld van de schat van de abdij had Arnout toegelaten twee meer schepen te kopen. Hij werd opnieuw welvarend van de nieuwe handel die hij dreef en van de winsten die hij uit zijn schepen haalde. Hij had te Sluis een zeevarend schip laten bouwen. Arnout de Hert was geen zeevarende man. Hij gaf de voorkeur aan zijn contracten op de rivieren en de kanalen van Vlaanderen en Brabant. Zijn zeeschepen brachten hem echter reusachtige winsten op, en zijn zoon Jan had wel zeebenen! Jan, hoewel nog zeer jong, had Kapitein Dario vergezeld aan boord van een grote, onhandige kogge. Jan leek van zeereizen heel erg te houden. De jongen had gevraagd om weer te mogen vertrekken. Kapitein Dario verzekerde Arnout dat de jongen goed gewerkt en niet erg zeeziek was geweest. Dario had Jan het leven wat zuur gemaakt om de vastberadenheid van de jongen te testen, hem dikwijls het dek laten afschrobben, meer dan anderen, en meer dan de jongen thuis geschrobd en gewerkt had. Dario had ook aan Jan de Hert geleerd hoe op de zee te varen tussen de havens van Sluis en Guyenne. Jan had de zeilreizen heel erg lief gehad. Ze waren tot in Bordeaux gezeild op die reizen van het schip van Arnout. De oude Dario had Jan snel onder zijn vleugels genomen, hem geleerd de zee lief te hebben maar ook te vrezen. Hij had Jan behandeld als was hij zijn eigen zoon. Dario had in Jan zijn opvolger gezien. Op zee bracht hij hem op. Dario leerde Jan meer dan zelfs zijn eigen vader Arnout dat gedaan had.

Het leven van Arnout de Hert was goed gebleven na Zele, gedekt ook als hij werd door de Pharaïldis mannen. Ze leerden hem nieuwe zaken te ontwikkelen, en hoe zijn projecten beter te beheren. Ze verzorgden hem met regelmatige opdrachten, zodat hij samen met hen in rijkdom groeide. Arnout gaf hen eerlijkheid en goede zorg voor hun ladingen in ruil. Hij vervoerde wijn en bier voor Jacob van Artevelde, balen doek voor Raes van Lake, haalde voldersklei op voor Jan Denout, laadde turf voor Juris Vresele en ijzererts voor Wouter de Smet. Zijn reputatie als betrouwbare schipper was wel gevestigd te Gent.

Arnout de Hert had ook een goede vrouw en een mooie familie. Slechts onlangs had hij wat problemen beleefd in zijn familie, en natuurlijk was dat met de vrouwen van zijn huishouding. Arnout hield veel van zijn echtgenote Marie. Hij was haar dankbaar. Marie bleef hem zeer trouw. Ze was niet ijdel zoals de echtgenote van Raes van Lake. Raes van Lake wist nog steeds niet wat er onder zijn neus gebeurd was, al wist half Gent nu al van de geschiedenis die ze had met Tomis Sleepstaf! Arnout vroeg zich soms af of zulke schaamte hem met Marie Scivaels kon overkomen, maar hij verwierp dat idee onmiddellijk. Hij wist dat Marie geen Zwane was. Marie Scivaels was de zuster van Selie Scivaels, de vrouw van zijn vriend, Jan Denout. Selie lette op Marie! Marie, een steeds blijde en trouwe vrouw dus, had aan Arnout een zeevaarder gegeven, Jan, en twee mooie dochters, Nete en Kerstin. Die twee laatste baarden hem zorgen.

Kerstin was laat gekomen in het gezin, een welkome verrassing en afleiding, maar niettemin een late verrassing. Kerstin was nog maar een meisje van zestien in dat jaar van 1325, een stevige, levendige jonge meid met dik, lichtbruin haar, passende donkerbruine ogen onder dunne, zwarte wenkbrauwen en een groot voorhoofd dat haar intelligentie en een eigen verstand toonde met wellicht meer hersenen en snelheid van geest dan waarmee zijn andere kinderen konden behept zijn. Arnout en Marie hadden het laatste kleintje natuurlijk helemaal bedorven. Ze was het zonnetje in het huis geweest sinds haar geboorte. Ze groeide op als een zeer eerlijk, ouder-lievend kind, dat beter overeenkwam met haar moeder dan de andere kinderen van de familie. Ze werd snel de lieveling van haar broeder en zuster. Arnout kon niet langer dan een paar ogenblikken kwaad blijven met Kerstin, want het meisje stelde een verbazingwekkende hoeveelheid natuurlijke charme ten toon in haar ogen, haar smalle lippen die bewezen dat ze een vlugge geest had, zoete woorden en een zeer uitdrukkingrijke lichaamstaal. Kerstin kon de ruwste duivel om haar vingertje draaien. Het probleem met Kerstin was, meende Arnout, dat ze dat alles een beetje teveel bezat. Ze was te aantrekkelijk, te flirtend, en met haar volle, rode, uitdagende lippen, aanlokkend wiegende heupen en zware, hoge borsten. Ze trok de mannen van Gent aan zoals de bijen naar een nieuwe honigkorf.

Arnout had bemerkt hoe zijn dochter volledig de zoon van de zuster van zijn vrouw, Pieter Denout, haar neef, zonder moeite had verleid en naar haar hand had gezet. Pieter was een goede jongeman, een oplettende, beleefde, handige en ernstige, respectvolle jongen. Hij had de goede kwaliteiten van zijn vader geërfd. Hij had waarschijnlijk geen zeer grote intelligentie, maar voldoende verstand en een zeer aardse, eenvoudige manier van weten wat in elke situatie te doen. De jongen ontbrak het ook niet aan charme en elegantie en een goede dosis humor. Pieter was heel wat ouder dan Kerstin, echter, en verlegen met meisjes. Hij was nog niet getrouwd, al was hij al tweeëntwintig. Hij werkte hard, en dat beviel Arnout. Pieter was een vriend van de zoon van Arnout, Jan, en ook een vriend van Gillis Vresele. Die drie vormden een solide, ernstige, denkende groep mannen. Gillis en Jan hadden de jongere Pieter onder hun hoede genomen, en Pieter verafgoodde zijn twee vrienden. Ook Jacob van Artevelde, de meest wijze, sluwe en bedachte man die Arnout kende, hing dikwijls aan hen.

Pieter Denout was tot over zijn oren verliefd op Kerstin, had Arnout bemerkt. Hij hield daar wel van. Hij mocht Pieter, en hoewel enig zelfde bloed in de aders van Pieter en Kerstin vloeide omdat ze kinderen waren van zusters, zou Arnout een huwelijk verwelkomd hebben. Arnout vreesde dat zijn dochter Kerstin een beetje te brutaal en aantrekkelijk was voor de ernstige, verlegen Pieter Denout.

Pieter Denout was begonnen geschenkjes te brengen voor Kerstin de Hert. Hij hoopte zo haar aandacht te trekken en zijn interesse en gevoelens te tonen. Kerstin hield van kleine juweeltjes. Ze keek steeds met ietwat schroom op tegen de oudere, sterke, groenogige Pieter, een krachtige man met de brede schouders en de zware spieren van een echte volder. Pieter hield van een praatje. Hij was geen snoever. Hij was open en communicatief over wat hij zag en hoorde. Hij legde uit wat hem was overkomen in even levendige bewoordingen als Kerstin, zodat hun gesprekken dikwijls uitmondde in woordentwisten. Dat leek hen echter niet veel te kunnen deren. Ze bleven elkaar toch dikwijls opzoeken wanneer ze iets te vertellen hadden dat hen belangrijk leek, doch slechts een detail voor anderen. Een huwelijk tussen die twee zou heel interessant zijn om op te volgen, lachten Arnout de Hert en Jan Denout. Arnout en Jan volgden het koppel vanop afstand. Ze probeerden te begrijpen hoe de relatie vorderde, maar wisten wel beter dan tussen die beide te komen. Arnout en Jan hadden reeds gesproken over een huwelijk. Jan Denout vond ook dat de mooie Kerstin een fijne echtgenote zou worden voor zijn zoon.

Kerstin de Hert was een natuurlijke verleidster. Haar moeder, Selie Scivaels, had de rechten gekocht om een stalletje in te richten aan het einde van de Vismarkt. Marie verkocht daar allerlei dingen die haar echtgenoot, Arnout de Hert, meebracht van zijn reizen: zakken graan die in surplus op zijn boten achterbleven, groenten die in het ruim vergeten werden, resten van balen doek waarop kleine vlekken waren gekomen, vaatjes wijn die aan Arnout ten geschenke gegeven werden voor zijn goede diensten. Arnout had het niet nodig die dingen te verkopen, maar Marie wist niet hoe die thuis kwijt te geraken. Dus verkocht ze die goederen, en met de opbrengst kocht ze er snuisterijen mee, fier om dat met eigen gewonnen geld te kunnen doen.

Vandaag hielp Kerstin haar moeder met de verkoop. Kerstin trok meer klanten naar haar uitstalling dan haar moeder kon bedienen. Na een tijdje wou Kerstin toch ook zelf de markt gaan bezichtigen. Marie Scivaels riep haar dochter terug om haar niet zonder geld te laten gaan. Ze gaf haar dochter niet veel meer dan wat nodig was om wat vlees in de nabije Vleeshalle te gaan halen, de hal naast de 's Gravenbrug. Kerstin kreeg toch munten om een nieuwe sjaal of een paar felgekleurde linten te kopen voor haar zelf.

Kerstin ging natuurlijk niet naar de Vleeshalle langs de kortste weg, gewoon door de Vismarkt over te steken. Ze slenterde door de Korte Munt naar de Koornmarkt en van daar stapte ze parmantig en nog trager naar het einde van Tussen Bruggen, de haven op de Leie, om een kijkje te nemen op de Gentse kaaien. Ze hoopte haar vader nabij de Veebrug te vinden. De Vleeshalle stond tussen de Veebrug en de 's Gravenbrug.

Toen Kerstin door de Korte Munt paradeerde, ontmoette ze toevallig Pieter Denout die in de Lakenhalle was gaan informeren naar werk, naar doek om te vullen. De Denouts waren welgegoede burgers van Gent. Ze beheerden meerdere volderswerken in de stad. Ze genoten een goede reputatie onder de allerbeste volders van Gent te behoren, zodat ze het zich konden veroorloven slechts die meest veeleisende wevers en lakensniders te bedienen die de hoogste kwaliteit van stoffen produceerden.

Pieter was in de zevende hemel met Kerstin. De twee jongeren wandelden samen naar Tussen Bruggen, al heftig verward in een discussie over de markten van Gent. Daar aangekomen, versperden twee andere jongeren hun weg, twee snoevers en ruziemakers. Die waren de weverszoon Simoen Stocman en een slungel die ze ook kenden, Gerard Sleepstaf. Kerstin had niets gehoord van wat haar ouders gefluisterd hadden over Zwane van Lake en Tomis Sleepstaf, een familielid van deze Gerard. Dergelijke roddels werden niet bepraat met de kinderen des huizes, wat ook hun ouderdom was. Gerard echter, was heel goed op de hoogte van de schade die aan zijn familie aangericht werd door een groep van mensen waaronder de Herts. Stocman en Sleepstaf begeerden ook Kerstin de Hert. Kerstin was een lekker stuk vonden ze, klaar om pret mee te hebben, de pret die zij verkozen. Kerstin was een wellustige deerne die rijp was voor veelbelovend plezier en om geplukt te worden.

Simoen Stocman vooral lonkte naar de aantrekkelijke Kerstin met de volle vormen. Wanneer hij haar nu dicht naast Pieter Denout zag wandelen, verbleekte hij eerst tot zeer wit in zijn gezicht, en werd dan bloedrood. Hij ziedde van jaloezie en afgunst.

Simoen Stocman ging achteloos een beetje te dicht langs Pieter Denout door en zette hem een voetje. Pieter viel zwaar op de straatkeien van de kaai. Tezelfdertijd greep Simoen Kerstin beet. Hij kneep haar borsten. Kerstin schreeuwde, trok zich los, maar Gerard Sleepstaf duwde Kerstin naar een nauw steegje tussen twee rijen huizen in. Pieter Denout deed wanhopige pogingen om recht te geraken, maar Simoen Stocman schopte Pieter wild in het gezicht met zijn laarzen. Pieter verweerde zich om op zijn benen te komen. Simoen duwde hem telkens neer en bleef Pieter verder op de grond schoppen en slaan. Pieter rolde weg, zocht tijd te winnen om op zijn ellebogen en voeten te steunen.

Vóór hij daarin slaagde liep een man hem voorbij. Pieter zag een zeer sterke, breed geschouderde figuur Simoen Stocman een vuistslag in het gezicht toebrengen. Nog meer slagen vielen hard en luid op Simoen. Bloed droop weg.

Pieter Denout stond recht en zag hoe Arnout de Hert, de vader van Kerstin, Simoen naar de keien zond. Hij hoorde ook Kerstin weer hoog gillen. Hij liep de donkere steeg in, waarin Gerard Sleepstaf met Kerstin verdwenen was. Pieter draaide Gerard rond en plaatste enkele harde vuistslagen op het hoofd van de Sleepstaf bengel, zodat Gerard Kerstin moest loslaten om zich te verweren, niet zonder haar hemdje gedeeltelijk stuk te scheuren. Gerard keek uit naar Simoen, vond zijn vriendje niet in de steeg, en vluchtte laf met lange stappen de andere kant uit.

Kerstin wierp zich in de armen van Pieter. Ze hielden elkaar vast en keerden zo weer naar de kaai, naar Arnout de Hert, die nog steeds Simoen Stocman de pandoering van zijn leven gaf. Simoen lag op zijn rug op de stenen van Tussen Bruggen, de armen rond zijn hoofd, te jammeren van de pijn. Pieter moest hard aan de armen van Arnout trekken om hem te doen ophouden. Arnout keek op, verbaasd om iemand te voelen die hem ervan wou weerhouden de Stocman jongen verder kwaad aan te doen.

‘Het is niet nodig hem dood te slaan, meester Arnout,’ fluisterde Pieter.

Arnout kwam als uit een roes. Hij zag Kerstin wenend verborgen in de armen van Pieter staan.

Arnout grinnikte om de twee jongeren daar zo duidelijk samen te zien. Hij gaf een laatste schop en een laatste blik aan het armzalig hoopje bloedende Stocman jongetje. Stocman zou een aantal erge kneuzingen van zijn avontuur overhouden. Hij bloedde erg uit een wenkbrauw, maar hij zou de slagen overleven. Het gevecht had toeschouwers gelokt. Die stonden ook slechts te grijnslachen bij het zicht van de gekneusde, bloedende Stocman. Enige mensen kenden Arnout en zijn dochter, en ze hadden ook al haar gescheurd hemdje gezien.

Arnout en Pieter gingen met Kerstin snel weg uit de Koornmarkt om minder aandacht op zich te trekken. Daar moest Kerstin tien maal bevestigen dat ze, op haar gescheurd hemdje na, geen letsel was toegebracht. Ze weende echter, en riep tussen twee tranenvloeden door dat ze nog schapenvlees moest kopen voor het avondeten, wat Arnout en Pieter aan het schaterlachen bracht, zodat Kerstin hen kwade blikken toewierp.

Pieter Denout was door een plas water gerold, zodat één van zijn benen nat was en vol modder stak. Toch zei hij dat hij Kerstin zou vergezellen om haar vlees te kopen. De Stocman en de Sleepstaf jongens zouden afgedropen zijn. Geen messen waren getrokken.

Arnout oordeelde dat het gevecht al tot het verleden behoorde. Er was niets ergs gebeurd. Hij liet dus Kerstin maar haar schapenvlees gaan kopen, vergezeld door Pieter. Arnout bleef nog even op de markt staan. Hij zag hoe de twee hand in hand weg wandelden en luid het gevecht bespraken. Kerstin wees naar de modder op de benen van Pieter en Pieter trok de scheur op de schouder van Kerstin toe. Arnout glimlachte. Er was hier een huwelijk in de maak!

Arnout verloor zijn glimlach in de volgende weken en maanden. Hij werd zich ervan bewust dat hij het slachtoffer werd van een gerichte roddelcampagne tegen hem en zijn handel. Hij verloor meer en meer vervoeropdrachten. Hij vroeg aan een zakenkennis voor wie hij in het verleden grote hoeveelheden graan vervoerd had, waarom de man plots andere schippers gebruikte, maar hij kreeg slechts ontwijkende antwoorden terug. Andere kennissen kwamen hem melden dat de Sleepstaf en de Stocman families geruchten over hem verspreidden, hoewel vaste bewijzen daarover moeilijk konden gevonden worden. Arnout zou onbetrouwbaar zijn als schipper; hij zou zijn boten niet proper maken tussen twee transporten in; hij was traag en duur. Hij werkte slordig zijn opdrachten af en hij had al delen van zijn ladingen verloren. Hij was niet meer zo eerlijk als voordien. Hij gebruikte zijn dochter als een hoer om contracten te winnen. Het doel van de campagne was om zijn reputatie en zijn geloofwaardigheid systematisch te gronde te richten! Het duurde wel een tijd, maar de zaken van Arnout begonnen te slabakken, zodat hij weldra minstens één van zijn boten zou moeten verkopen.

Arnout de Hert werd er gans droevig en terneergeslagen van. Hij sprak over wat er met hem gebeurde aan de Pharaïldis groep. Gillis Vresele en Jacob van Artevelde hadden al gehoord dat de Sleepstafs achter de geruchten staken. Samen met Raes van Lake en Jan Denout begonnen ze daarom een tegencampagne. Ze verwierpen de kwade geruchten en legden aan iedereen die het horen wilde uit wat een goede schipper en eerlijke zakenman Arnout de Hert was. De Vreseles, van Artevelde, van Lakes en Denouts dwongen hun zakenpartners Arnout de Hert terug voor hun transporten te gebruiken. Ze dongen bij hun collega's aan om de Hert te vertrouwen. Ze stelden zich borg voor hem. Arnout de Hert en zijn zoon Jan werkten tweemaal zo hard om hun klanten tegen de laagste prijzen te behelpen. Ze boden transport aan niet enkel per schip, maar tot aan de deuren van de stapelhuizen van Gent. Langzaam maar zeker keerde Arnout het tij en zijn zaken breidden zich weer uit. Hij vervoerde op de rivieren, op zee en op het land in een volledige deur-tot-deur dienst. De familie de Hert graveerde de namen van Stocman en Sleepstaf op hun muren als hun ergste vijanden, zoals de andere mannen van de Pharaïldis groep dat al in het verleden gedaan hadden.

In het midden van de zomer van 1325 schudde een andere liefdesgeschiedenis de familie de Hert.

Op een namiddag stapte Marie Scivaels energiek uit haar huis om rundvlees te gaan kopen bij haar geliefkoosde slager in de Drabstraat, juist tegenover de Veebrug van Tussen Bruggen, aan de andere zijde van de Koornmarkt en de Vismarkt. Marie had ongeveer een half uur nodig om naar de Drabstraat te geraken, maar dat kwam vooral omdat ze zelden alleen ging. Ze nodigde steeds één of meer van haar vriendinnen uit om samen te gaan.

Marie ging twee vriendinnen halen. De vrouwen keken naar alle uitstallingen in de markten op hun weg naar de beenhouwer, en ze roddelden heel wat. Die dag, hun vlees gekocht, begonnen ze een lang praatje met twee andere vrouwen van de Betsgravenbrug. Marie wandelde daarna terug naar huis met haar vriendinnen. Eén dan die vrouwen stopte plots, knikte betekenisvol naar Marie Scivaels en richtte haar blik naar de andere kant van de Minnebrug. Marie keek in de richting van de ogen van haar vriendin, om haar zoon Jan te zien uitkijken over het water van de Leie. De eerste reactie van Marie zou geweest zijn om naar haar zoon in blijdschap te roepen en naar hem te wuiven. Haar hand bleef echter halverwege in de lucht hangen, en geen kreet kreeg ze over de lippen, want Jan stond niet alleen op de brug. Hij hield zijn arm om het middel van een slank, groot meisje. En dat meisje liet haar hoofdje rusten op de schouder van Jan!

De teergeliefde zoon van Marie, Jan, was achtentwintig, en nog steeds niet getrouwd. Marie en Arnout hadden al sinds jaren vermoed dat Jan er ergens een lieveling op na hield, of meer dan één, maar ze hadden zich daar niet teveel zorgen om gemaakt. Ze hielden ervan om hun zoon in huis te houden. Jan was een levendige, onbevooroordeelde, oplettende jongen. Voor wat betreft de zaken van het hart, echter, was hij koppig zwijgzaam gebleven, zo gesloten als een vesting, helemaal niet zoals zijn vader op die leeftijd. Die had zijn hart steeds in zijn handen gedragen. Marie had al dikwijls haar beklag gemaakt aan haar echtgenoot en aan haar zuster over hoe onnatuurlijk het leek voor een knappe, warmbloedige jongen als haar Jan om nog niet aan trouwen te willen denken. Arnout had haar enkel teruggefloten en haar aangeraden de jongen met rust te laten.

‘Hij zal wel besluiten wanneer hij wil trouwen. Hij zal zelf beslissen wanneer hij klaar is daarvoor! Val hem niet lastig met vreemde vragen, vrouw,’ was ook alles wat Marie uit Arnout kreeg.

Marie vreesde natuurlijk ook haar meest geliefde zoon, haar eerstgeborene, te moeten afstaan aan een vrouw die niets anders dan een slet kon zijn in haar ogen. Nu hield Jan een dergelijk vrouwmens om het middel. Hij was overduidelijk verliefd, want hij streelde de rug van de vrouw met grote tederheid en hij raakte haar haren aan met zijn lippen tot een zoete kus.

De lenden van Marie versteenden! De drie vrouwen stonden stil, paf verbaasd, tot Marie haar verstand terugvond en haar vriendinnen verder meetrok. Ze merkte wel op dat de jonge vrouw die Jan vasthield in zeer mooie klederen stond, al droeg ze donkere, bruine kleuren. Vrouwen herkennen kwaliteitsstof dadelijk. De vrouw droeg zelfs wat op zijde leek aan de lange mouwen en aan haar hoofdkapsel. Elke andere seconde draaide Marie Scivaels zich om en keek naar het koppel. Het meisje hield haar rug naar Marie, maar Marie kon toch het dikke kastanjebruine haar bemerken, de mooie, lange nek, een heel slank profiel en de lange benen die de vrouw hoger deden staan dan haar zoon. De vrouw zag er vanachter uit als de dochter van een betere familie! Haar kapje en haar omslagdoek waren van kant en zijde, dure dingen, en ook op de jurk van de vrouw dacht Marie de fijnste zijde te ontdekken. Was Jan een verhouding begonnen met een getrouwde vrouw? Marie kreeg het koud om het hart!

De drie vrouwen wandelden verder, en twee giechelden, maar niet Marie. De twee anderen lachten omdat zij ook veronderstelden dat Jan een avontuurlijke jongen was en een verstokte

vrijgezel die wou leven zoals hij alleen het wilde, een man bestemd voor de zee en voor lange, eenzame reizen. Ze bleven heimelijke blikken zenden naar het koppel tot ze de straat over de Hoofdbrug in slenterden.

Daar durfde Marie, die zeer zwijgzaam was gebleven en die de zachte spot van haar vriendinnen vreesde, te vragen, ‘kennen jullie soms de naam van dat meisje waar Jan mee stond? Ik herkende haar niet!’

‘Heb je haar dan niet opgemerkt?’ riep de vrouw rechts van haar uit, in geveinsde verrassing. ‘Dat meisje is toch Beatrise van Vaernewijc!’

De faam van die naam was voldoende voor Marie Scivaels om haar vriendinnen weer tot staan te brengen.

‘Je moet je vergissen, Lieve! Toch niet Beatrise van Vaernewijc!’

‘Oh, toch wel, zij was het!’ bevestigde de vrouw links van haar. ‘Dat was het van Vaernewijc meisje, zekerder dan zeker! Beatrise van Vaernewijc, je weet wel!’

Neen, Marie de Hert wist helemaal niets af van die Beatrise. Ze kende echter wel de van Vaernewijc familie! De naam inspireerde haar groot ontzag.

De van Vaernewijcs waren leden van één van de meest eerbiedwaardige families van landeigenaars en poorters van Gent, ridders van de stad, één van de eerste families die de stad stichtten. De naam van Vaernewijc ging heel, heel ver terug in het verleden! Er was geen grotere of betere naam gekend in Gent! De mannen van de van Vaernewijcs waren edellieden, ridders bij de gratie van de Graaf. Men moest hen aanspreken met de titel van ‘Ser’. Ze reden op paarden naast de Graaf wanneer die Gent bezocht. Eminente edellieden en schepenen van de stad waren ze, lakensniders ook. Andere leden van de familie dreven handel in zowat alles wat naam had, en ze bezaten ook grote landerijen buiten de stad. Er bestond geen meer deftige familie om in te trouwen. Een van Vaernewijc meisje, eender welke van Vaernewijc dochter, of mooi of lelijk, was een grote prijs voor edellieden, niet voor schippers, hoe rijk die schippers ook mochten zijn.

Marie Scivaels fluisterde, ‘dat kan niet waar zijn! Mijn Jan kan niet het vriendje zijn van een van Vaernewijc meisje. Dat moet een vergissing zijn!’

‘Misschien kan het niet, maar het is!’ snoof Lieve. ‘Ze moet nu ongeveer zesentwintig zijn, dat meisje, nog steeds niet getrouwd. Het arm kind!’

‘Arm kind?’ merkte de derde vrouw, Mergriet, op. ‘Ze is zo rijk al een koningin! Jan moet heel lange, fijne haken in die geslagen hebben!’

‘Zwijg toch, Mergriet,’ wierp Lieve snel tussen. ‘Dat meisje, daar moet je medelijden mee hebben.’

‘Waarom dat?’ vroeg Marie argwanend.

Iets heel ergs zou nu komen, vreesde ze.

‘Jij weet helemaal niets af van dat meisje, nietwaar,’ zei Lieve met een zachte, lage stem, haar hoofd iets naar beneden houdend.

De drie hoofden trokken samen, de oren spitsten zich.

‘Er wordt verteld dat Beatrise van Vaernewijc verkracht werd toen ze ongeveer zestien was. Ze wandelde op een avond nabij het Gravensteen, toen twee mannen haar grepen en haar meesleurden, de steeg van de smeden in, in een open staande smidse. De poorten van die smidse stonden laat open, hoorde ik, maar de smid was niet in zijn werkplaats. De mannen moesten dat geweten hebben. Slechts één man verkrachtte haar ruw. De andere bleef buiten op wacht staan. Er wordt verteld dat sinds die gebeurtenis Beatrise alle mannen weigert. Ze wil ook niet trouwen. De van Vaernewijcs probeerden haar een degelijke echtgenoot te vinden, maar tevergeefs. Er was sprake van een vruchtafdrijving!’

‘En wie verkrachtte dat meisje dan?’ vroeg Marie al fluisterend terug.

‘Dat weet niemand, en zeker niet de van Vaernewijcs,’ zei nu Mergriet ook. ‘Hadden de van Vaernewijcs geweten wie het gedaan had, dan zou er één familie minder geweest zijn in Gent! De schippers, echter, vertellen verhalen.’

‘Welke verhalen?’ drong Marie aan.

De hoofden trokken zich nog dichter samen. De vrouwen stonden stil en dicht bijeen.

‘Er loopt een gerucht onder de schippers dat Jan Mayhuus de verkrachting op zijn geweten heeft! Jan Mayhuus vaart op dezelfde rivierdelen als mijn echtgenoot en op een keer, toen Mayhuus zeer dronken zat in een herberg langs de Leie, schijnt hij erover gepocht te hebben tegen een paar mannen van de gilde.’

‘Maar Jan Mayhuus is getrouwd! Hoe oud is hij niet?’ riep Marie ontsteld uit.

‘Ja, Mayhuus is getrouwd, ja. Hij is getrouwd, maar hij was altijd al een wellustige duivel,’ gaf Lieve als commentaar. ‘Hij moet nu dicht bij de vijfenveertig zijn, die man. Jan Mayhuus was steeds het slachtoffer van zijn zinnen. Hij was een schurk met de vrouwen. De andere Mayhuuses zijn trouwens niet veel beter! Lafaards, genietters en uitschot zijn ze allen in die familie. Jan Mayhuus werd gek op die Beatrise, neem ik aan. Hij begeerde haar, en hij nam haar. Zo simpel was het. Hij was waarschijnlijk ook al zo dronken als een ton wijn toen hij haar greep. Een van Vaernewijc!’

‘Ik heb niets gehoord van enige veroordeling of van een schandaal,’ zei Marie, haar voorhoofd fronsend. ‘De straf op verkrachting is de dood. Mayhuus wandelt nog steeds rond.’

‘Dat weet ik, dat weet ik,’ vervolgde Lieve. ‘Zoals we je al zeiden, de van Vaernewijcs weten nog steeds niet wie zich aan het meisje vergreep, en ze zullen ook nooit bewijzen vinden dat het Mayhuus was die het gedaan heeft. Ik vermoed dat ze ook de schande van Beatrise wilden verbergen, en de zaal verdoezelen. Weinige mensen weten wat we je vertellen! Niemand zou durven meedelen aan de van Vaernewijcs wie hun dochter verkracht kan hebben. Wie zou de woede van die familie durven trotseren? De van Vaernewijcs zijn bekwaam om de boodschapper ter plaatse af te maken! De van Vaernewijcs verborgen hun ontering, zeg ik je, maar hun dochter Beatrise bleef ongetrouwd. Ik verwachtte dat ze in een klooster zou treden om haar zonde als een non uit te wissen, maar de kloosters moeten gehoord hebben dat Beatrise geen maagd meer is, en ik neem aan dat Beatrise ook niet zomaar geneigd was om een non te worden!’

Marie Scivaels riep, ‘welke zonde? Het was toch niet de schuld van het meisje dat ze verkracht werd! Ik zou eerder denken dat het haar deugd bewees!’

De vrouwen hernamen hun wandeling. Marie Scivaels zei niet veel meer. Ze was bezorgd. Een jongen van de Hert met een van Vaernewijc meisje? Dat leek onmogelijk, en het betekende grote moeilijkheden voor haar zoon Jan. Marie besliste dat ze meer inlichtingen moest inwinnen over dat meisje Beatrise, van wie ze bijna niets afwist. Hoe kon Jan zich met Beatrise ingelaten hebben?

Eigenlijk wist Marie al zo weinig van haar zoon Jan als van Beatrise van Vaernewijc. Jan was verliefd op Beatrise voor zolang als hij zich kon herinneren. Hij had haar opgemerkt toen ze nog zeer jong was. De eerste maal dat hij Beatrise ontmoette nabij het Gravensteen was toen hij niet ouder was dan zestien. Beatrise was toen nog maar dertien. Hij had haar gezien terwijl ze aan de hand van haar moeder wandelde. Jan de Hert meende dat hij de Maagd Maria die dag had zien wandelen aan de hand van Sint Anna, want iemand anders van dergelijke perfecte schoonheid kon er niet bestaan in Gent! Later, heel wat later, zocht hij te begrijpen waarom de lijnen en zachte rondingen van het gezicht van Beatrise hem met zulke kracht hadden kunnen slaan, tot dergelijke bekoring. Waarom kon een gezicht zo’n indruk op hem maken en hem onderwerpen aan de warmste, zachtste gevoelens, zodat hij onmiddellijk in vervoering werd gebracht en haar wel moest verafgoden? Juist dat was er echter gebeurd! Had

God die combinatie van lijnen en vormen in zijn hoofd geplant om hem verliefd te laten worden enkel op dit meisje? Jan voelde trouwens de zuiverste emoties van respect in zich opwellen. Hij vond bijna direct de goddelijke aanbidding voor de elegantie van het meisje, en die gevoelens bleven hem sterk bij de volgende jaren als een zoete pijn. Beatrise was zijn onbereikbaar idool gebleven.

Jan de Hert had in lompen gelopen, die dag. Hoewel hij niet echt honger leed, had hij ook niet veel meer te eten dan om zijn razende honger te stillen. Dat was in de donkerste dagen van Gent geweest, in de tijden van bar slecht weer en falende oogsten en weinig werk voor Arnout, zijn vader. Jan herinnerde zich hoe hij bleef staren naar het meisje. Ze stapte en keek ook naar hem met grote ogen. Beatrise bleef waarschijnlijk nieuwsgierig naar waarom een jongen zo indringend naar haar keek. Jan had in dat eerste ogenblik een glimp opgevangen van warme herkenning, van plotse sympathie, en het meisje had naar hem geglimlacht. Ze hadden elkaar die dag niet aangesproken, maar Jan had haar van ver gevolgd. Het meisje had af en toe naar achter zich gekeken en hem met haar ogen gezocht. Telkens ze hem ontdekte had ze geglimlacht. Dan, echter, had hij haar het van Vaernewijc steen zien instappen, en alles waar hij kon op hopen was in diggelen geslagen, want nooit kon een schipperszoon een van Vaernewijc meisje te na komen, nooit! Een relatie met haar was zo ondenkbaar als een huwelijk van een mooie prinses met een lelijke pad.

Beatrise van Vaernewijc en Jan de Hert ontmoetten elkaar weer, want Jan bleef haar toch min of meer achtervolgen in haar buurt. Hij zag haar in de straat spelen met haar vriendinnen. Hij zag haar naar de mis gaan in de Sint Janskerk met haar vader en moeder. Hij volgde haar naar de abdij van de Fremineuren, de abdij van de broeders Franciscanen, waar een monnik haar leerde lezen en schrijven.

Jan sprak haar het eerst aan toen ze vijftien was geworden, toen ze zich ontwikkeld had tot een mooie, jonge dame, een grotere schoonheid nog dan voorheen. Hij wist al dat ze verstandig was, een beetje verlegen en melancholisch, maar ze was uitgegroeid tot een stralende schoonheid met een delicaat, bleek gezichtje en zeer lichte, opvallende grijze ogen. Jan de Hert vond snel dat hij zich mooie vrouwen slechts kon inbeelden met lichte, grijze ogen! Beatrise was een nederige persoon. Ze had geen blond haar, ze keek niet arrogant, haar stem klonk niet scherp en hoog maar warm en een beetje hees. Jan durfde haar te benaderen terwijl ze met vriendinnen van haar ouderdom op dezelfde brug stond als waar Marie Scivaels haar zoon had zien staan, op de Minnebrug. Jan had opgemerkt dat hij de eerste zonnestralen van die lente warm vond, de hemel blauw en de kleuren van de dag zeer helder. Beatrise had Jan zien aankomen. Ze had verwacht, gehoopt, dat hij haar enige woorden zou zeggen. Beatrise verwaardigde zich ertoe hem te antwoorden alsof hij een jongen was van haar eigen klasse. Haar vriendinnen trokken aan haar mouw, maar Beatrise had hen genegeerd, en zij en Jan hadden een paar onschuldige zinnen gewisseld. Zo weinig als dat, echter, had Jan naar de hemel gezonden.

Jan had Beatrise meer opgezocht nadien, en hij durfde langer met haar te praten. Hij vertelde haar over schepen, over meester-schippers en over scheepsbouwers, en nog later toonde hij haar boten tot zover als op het Lieve kanaal. Hij legde haar uit welke soort boten ze zag, en welke schepen tot zijn vader behoorden. Beatrise legde uit wat Vader Andries haar in de Fremineuren abdij leerde. Jan de Hert kon zijn letters lezen, en tellen, maar slechts moeilijk, en de enige taal die hij sprak was zijn Vlaams dialect van Gent. Beatrise studeerde Latijn en Frans! Jan de Hert leerde heel wat later ook Frans en Latijn. Het Frans kreeg hij op zijn reizen, het Latijn van een andere meester-schipper. Jan verbaasde zijn vader op een dag door

hem een Latijnse tekst voor te lezen en dan nog de woorden te vertalen ook. Jan was wellicht arm, veel armer dan de van Vaernewijcs, maar geen domoor.

Beatrise en Jan werden goede en trouwe vrienden. Ze verborgen zich voor de wereld, spraken onder bruggen en achter hagen, wandelden slechts samen alleen in verlaten straten.

Plots echter, net wanneer hij en Beatrise elkaar meer en meer opzochten, veranderden de zaken tragisch. Beatrise bleef opgesloten in haar huis. De volgende maanden kwam ze niet meer buiten.

Dan veranderde ook de familie de Hert dramatisch.

Het leek erop alsof de familie van Jan plots de hele wereld als eigendom had gemaakt, alsof zijn vader in één slag welvarend was geworden. Arnout de Hert kocht een nieuwe boot, dan nog één snel daarna, en Marie Scivaels kon zich mooiere klederen veroorloven. Zijn zusters gingen in fijnere jurken, en meer en beter voedsel werd op de tafel geplaatst bij het ontbijt en de avondmalen.

Jan werd een droevige, luimige jonge man. Hij zag Beatrise niet meer en schreef dat toe aan het feit dat wellicht de van Vaernewijc familie bemerkt had dat ze hem ontmoette. Beatrise was van de aarde verdwenen en Jan durfde niet op de deur van de van Vaernewijcs kloppen om te vragen hoe het met haar ging. Ten langen laatste hoorde Jan dat Beatrise zelfs niet meer in Gent verbleef. Ze woonde ergens op het platteland.

Jan had toen Kapitein Dario ontmoet, en hij vroeg om te mogen varen in het zeeschip van zijn vader. Hij zeilde enkele jaren, om naar Gent terug te keren als een volwassen man, groot, breedgeschouderd, sterk, gebruind door de zon, gehard door het zeewater, knap en krachtig, maar nog steeds droevig, in zichzelf gekeerd en onverschillig tegenover vrouwen. Hij verlangde blijkbaar de jonge vrouwen niet, hoe lonkend en verleidelijk ze ook naar hem keken. Zijn ogen bleven in Gent zoeken wat hij niet meer verwachtte te vinden, Beatrise van Vaernewijc.

Vier jaar geleden had hij weer op de Minnebrug gestaan, de brug waar hij steeds naartoe getrokken werd, toen een hand zachtjes op zijn schouder gelegd werd en de stem van een jonge vrouw hem schor vroeg, ‘Jan de Hert, is het niet? Je bent gegroeid, Jan! Je bent een man nu! We hebben elkaar al zo lang niet meer ontmoet. Wat is er van je geworden?’

Jan sprong terzijde alsof hij een spook gezien had, maar vóór hem stond werkelijk de mooie Beatrise van Vaernewijc, een ernstige maar overweldigende schoonheid met gloeiende ogen en een open glimlach.

Ze hadden zeer veel gepraat nadien, zoals ze gedaan hadden toen ze veel jonger waren. Beatrise zei hem al dezelfde dag nog wat haar aangedaan werd, hoe ze een steeg in werd getrokken en in een donkere werkplaats. Ze had het gezicht van de man die haar aangerand had niet gezien, maar ze wist dat het niet Jan was. Ze verzwegen niets. Ze was ziek geworden, zei ze, en dan was ze in verwachting geweest, maar haar moeder en de andere vrouwen hadden haar kruiden doen drinken tot ze niet meer zwanger was. Beatrise vertelde elk verschrikkelijk detail. Ze spaarde hem niets. Ze wou dat Jan wist wat er voorgevallen was, en ze keek gespannen uit naar zijn reactie.

Jan bleef staan wenen op de brug, maar hij had een gebaar gemaakt alsof hij haar aan zijn borst wou drukken. Beatrise had dat gebaar voldoende duidelijk gezien en het gekoesterd. Jan was vierentwintig geworden die dag. Hij had de ouderdom en het zelfvertrouwen om haar te durven bekennen hoe wanhopig lief hij Beatrise had. Dat waren de twee bekentenissen die Beatrise en Jan in het diepst van hun geest verborgen hadden gehouden, en in datzelfde ogenblik vertrouwden ze zich aan elkaar toe. Jan zwoer haar voor eeuwig te beminnen. Beatrise antwoordde hem niet op die eed, maar ze was zeer gelukkig. Ze had Jan aangekeken met haar heldere, grijze ogen, zijn gezicht bestudeerd, zoekend naar de waarheid in zijn ogen.

Jan beseftte hoeveel jaren van verdriet en pijn ze doorstaan had om zichzelf weer te vinden en in vrede te kunnen leven met wat haar was overkomen.

Jan de Hert en Beatrise van Vaernewijc ontmoetten elkaar weer regelmatig na die dag. Ze wandelden ver buiten hun eigen wijken, ver buiten de kuipe, het oude stadscentrum van Gent, in wijken waar niemand hen kende. Ze ontsnapten soms naar de wijk van Sint Michiel, tot in de Houtlei, nabij de Zandpoort en de Posternepoort. Ze wandelden en praatten want ze hadden elkaar veel te vertellen. Ze waren ervan overtuigd dat ze van elkaar hielden, maar ze bleven zich er scherp en helder van bewust dat de van Vaernewijcs het Jan zeer moeilijk zouden maken hun dochter een schipper te laten trouwen, zelfs een de Hert. De schippers van Gent werden door de landeigenaar-poorters, door de ridders van Gent, aanzien als mensen van de laagste soort, bijna zo laag als lijfeigenen. Jan de Hert, de schipper, kon de hoop niet koesteren ooit de hand te krijgen van een van Vaernewijc, vooral niet omdat bijna niemand in Gent wist wat er met het meisje gebeurd was. Rijke jongemannen dongen nu naar haar hand, niet slechts omdat ze een rijke bruidsschat zou brengen en relaties met een beroemde, welgekende en machtige familie, maar ook omdat ze mooi en verstandig was. Beatrise had al haar aanzoekers geweigerd. In afkeer had ze een sterke wil ontwikkeld, en haar ouders leken daar respect voor te hebben. Ze veronderstelden dat Beatrise dergelijke tegenzin voor mannen had gekregen, dat ze de aanraking en de adem van een man op haar lichaam niet meer kon uitstaan. Ze wou zelfs niet de blikken van een man over haar heen zien glijden. In het geheim gaf Beatrise enkel om Jan de Hert, om de jonge man die de wereld kon doen stilstaan wanneer ze met hem was, en wanneer hij zo indringend praatte over verre landen.

Gedurende vier jaar nu, hadden Beatrise en Jan zich verborgen gehouden, om elkaar slechts te zien wanneer ze een uur hier konden stelen en een kwartier daar, een wandeling nabij de Zandpoort konden maken of zich een kort ogenblik konden zien op één van de honderd bruggen of de vele markten van Gent. Markten vermeden ze dikwijls, omdat daar teveel mensen samen liepen. De jonge minnaars leerden zich wel te verbergen in menigtes. Jan moest varen en bleef soms lang weg van Gent, maar dat stoorde hun liefde niet. Ze werden elkaar zo gewoon dat hun verdedigingen langzaam afbrokkelden. Ze kusten elkaar hartstochtelijk en streelden elkaars lichaam. Ze konden nu gezien worden zonder zich weg te steken. Jan de Hert verloor ook het geduld om zich te verbergen. Hij drong aan bij Beatrise om tot een beslissing te komen vóór hij dertig werd. Hij wou de zaken forceren, hoewel Beatrise hem vroeg nog te wachten. Ze vreesde nog steeds dat haar ouders Jan zouden weigeren en hem van haar weg zouden nemen. Als Jan vroeg of ze hem dan niet wou trouwen, wat hij kon begrijpen nadat wat haar overkomen was, bloosde ze. Ze bevestigde hem in duizend hartstochtelijke woorden dat ze niets liever zou willen dan met hem samen te leven. Beatrise bleef echter angstig, greep zich aan Jan vast, maar smeekte om geduld.

Beatrise vreesde niet slechts Jan te verliezen. Ze had eveneens angst dat ze geen kinderen meer kon krijgen. Ze had haar moeder over dat risico horen fluisteren met een vriendin. De gedachte terroriseerde haar, verlamde haar beslissingsmacht. Wat kon Jan aanvangen met een vrouw die hem niet met kinderen zou kunnen zegenen? Wat goeds kon er komen van dergelijk huwelijk? Beatrise werd verscheurd door twijfels en angsten, zodat ze vasthield aan wat ze nu had. Die angsten durfde ze niet met Jan te delen. Ze wist wel dat ze tot een besluit moest komen. Ze leefde echter in het huidig ogenblik verder, met wat ze kon hebben, hoe weinig dat ook was.

Jan de Hert was er zich volledig van bewust dat hij gevoelens had voor Beatrise die ver buiten het gewone lagen, op de rand van het obsessionele af. Hoeveel mannen hadden een vrouw

ontmoet van wie ze zich ogenblikkelijk realiseerden, op het eerste zicht, vooral op het eerste zicht, dat ze de enige liefde in hun leven zou zijn? Hoeveel mannen hadden die zuivere, onmiddellijke, goddelijk ingegeven liefde gevoeld? Hoeveel mannen hadden die liefde opgezocht en trouw gebleven, om te vinden dat ze beantwoord werd? God had aan Jan die buitengewone liefde gegund. Waarom kon hij dan niet genieten van die gunst? Hij zou Beatrise niet opgeven! Hij moest zijn aanspraak op geluk waar maken! Jan moest niettemin toegeven dat de kans om ooit de van Vaernewijcs van Gent een huwelijk te laten aanvaarden van hun dochter met een arme schipper minimaal was. Wat wisten de van Vaernewijcs af van de successen van de familie de Hert? Jan was niet langer bereid nog te wachten. Zijn geduld was op. Hij was klaar om de zaak tot een beslissing te doen komen. Als hij Beatrise niet goedschiks kon hebben, dan zou hij de gekende en de niet gekende zeeën bevaren om haar te vergeten, al wist hij dat een onmogelijke taak die hem ellendig zo doen voelen voor de rest van zijn leven. Hij kon ook kwaadschiks Beatrise krijgen door haar te schaken en samen weg te lopen, maar zou Beatrise dat willen?

De zaak werd beslecht door de moeder van Jan de Hert toen zij zijn geheim ontsloot. Marie Scivaels vertelde wat ze van Jan en Beatrise gezien had aan haar man, Arnout. Noch Arnout noch Marie waren mensen die dergelijke zaken konden laten rusten. Ze waren Gentenaars! Dezelfde avond nog organiseerden ze wat in andere families een familieraad werd geheten. Ze zaten streng aan tafel in de hal en riepen hun zoon Jan in om met hem te spreken.

Jan de Hert voelde al dat er iets ernstigs moest besproken worden. Toen zijn vader hem riep moest hij aan de andere zijde van de tafel gaan zitten, het hoofd bieden aan het tribunaal, wat zelden gebeurde, slechts op plechtige ogenblikken, en hem steeds wat deed glimlachen wegens de ernst die zijn ouders dan tentoon stelden. Hij wist niet waarom hij geroepen werd, want hij had zijn moeder niet gezien op de Minnebrug.

Arnout de Hert speelde met zijn hand in zijn korte baard en begon, ‘jongen, Jan, je moeder heeft me iets verteld dat ons beide verontrust heeft. We hebben verduidelijking nodig. Heb je omgang met een meisje dat Beatrise van Vaernewijc heet?’

Jan verstijfde, werd rood, moest slikken, maar antwoordde dan naar waarheid, ‘inderdaad! Ik houd veel van Beatrise en zij van mij.’

Jan dacht er niet veel meer te zeggen viel. De teerlingen waren geworpen, hij moest zijn relatie openbaar maken. Hij was opgewonden, maar toch ook verlicht van de last van de geheimhouding.

‘Rondtollen met een van Vaernewijc is geen kleine zaak, zoon,’ verweet Arnout. ‘Het belangt niet slechts jou aan, maar de ganse familie!’

‘Ik tol niet in het ronde met Beatrise, vader. We hebben een ernstige verhouding. De van Vaernewijcs kunnen me gestolen worden,’ wierp Jan uitdagend terug.

‘De van Vaernewijcs kunnen je gestolen worden! Mooi, mooi!’ gaf Arnout hem terug. ‘De van Vaernewijcs zijn de machtigste en wellicht zelfs de rijkste oorspronkelijke familie van Gent. Als een van Vaernewijc het in zijn hoofd haalt om je van de aarde te doen verdwijnen, dan kan hij dat sneller dan jij je kleine vinger kunt buigen, en niemand in Gent zal daar in tussenkomen, maar de van Vaernewijcs kunnen je niets schelen!’

‘Misschien kunnen ze dat,’ gaf Jan toe, ‘maar ik zal de van Vaernewijcs niet zo maar laten doen wat ze willen met mij en Beatrise. Ik heb geen dispuut met de van Vaernewijcs.’

‘Dat meisje, die Beatrise,’ wierp Marie snel tussen, want het gesprek ging voor haar een verkeerde kant uit, ‘is geen maagd meer. Ben je er zeker van dat ze een deugdvolle, eerbiedwaardige vrouw is, niet een slet die mannen in haar netten vangt in een plotse gril?’

Het gezicht van Jan werd heel rood. Hij zou met zijn vuisten eenieder hebben neergeslagen die Beatrise een slet durfde te noemen. Hij toonde geduld en respect voor zijn moeder. Ze meende het goed.

‘Beatrise werd verkracht toen ze zestien was. Ze vertelde me hoe het gebeurd is. Een man die ze niet kende randde haar aan, maar ze zwoer me een eed dat ze niets gedaan had om die man aan te trekken. Ik geloof haar, moeder, want ze is een mooie maar deugdvolle vrouw. Ze flirt niet. Ze lonkt niet naar mannen. Ze trekt mannen niet aan, niet meer dan met wat ze is. Ze is zo mooi dat mannen naar haar kijken, natuurlijk. Wij kennen elkaar nu reeds al bijna twintig jaar, moeder! We hebben elkaar de laatste vier jaar terug regelmatig ontmoet, steeds in het geheim. Beatrise wil niet door andere mannen aangeraakt worden, maar ze laat me toe haar vast te houden en ze vertrouwt me. Ze is een goede vrouw, moeder! Ze vreest haar familie evenzeer als jullie. Ze weet niet veel van mijn familie af, want we verborgen ons. Ik heb haar over u gesproken, en ze weet wel dat we niet arm zijn. We zijn geen ridders, maar eerlijke poorters van Gent, hoewel niet zo rijk als haar eigen familie.’

‘Heb je de bedoeling met haar te trouwen, zoon, of wil je maar wat beuzelen met haar?’ vroeg Arnout streng. ‘Is met een van Vaernewijc willen trouwen niet zoiets als vragen om de zilveren wolken in de hemel te grijpen? Ben je niet een beetje erg naïef, nu?’

‘Dat ben ik waarschijnlijk,’ gaf Jan weer toe, en zijn moeder voelde de pijn in zijn woorden.

‘Ik had graag willen trouwen met Beatrise, en zij ook zei me dat ze niets liever wilde.

Honderd maal zei ze me dat ze geen van Vaernewijc wou zijn, maar een meisje zoals alle andere van Gent. Wij tollen niet zomaar in het ronde, vader! Ja, we vrezen haar familie, en dat is waarom we wachten en wachten, maar ons wachten moet ten einde komen op één of andere manier. Eén dezer dagen ga ik naar de van Vaernewijcs om haar hand te vragen!’

‘Het is goed mogelijk dat je sneller hun deur uit geworpen wordt dan je door die deur binnen kwam,’ antwoordde Arnout kalm.

Arnout zuchtte. De stilte viel in de kamer.

Dan vervolgde Arnout, ‘ik moet hierover nadenken, jongen. Geef me wat tijd om na te denken. Wacht nog een beetje vóór je iets onzinnigs doet.’

‘Hoe lang moet ik dan wachten, vader? Beatrise en ik, wij voelen dit zeer ernstig aan. Ik wil haar en zij wilt mij. Zo nodig, als de van Vaernewijcs ons niet toelaten om te trouwen, dan ontvoer ik haar en vlucht met haar Gent uit. Kapitein Dario zal me helpen!’

‘Stort je niet in te snelle en overmoedige daden, mijn zoon,’ zei Arnout. ‘Geef me wat tijd. Je kunt nog wel enkele dagen wachten.’

‘Goed,’ zei Jan. ‘Ik kan nog enkele dagen wachten. Ik wacht echter geen weken of maanden meer, vader! Mijn wachten loopt teneinde. Ofwel geven de van Vaernewijcs me hun Beatrise, of ze zal met me weglopen zonder de goedkeuring van haar ouders.’

Jan stond op vóór zijn vader een afsluitwoord kon zeggen. Hij wenste zijn ouders een goede avond, en stapte de kamer en dan het huis uit, de Betsgravenbrug in. Hij had frisse lucht nodig.

‘Dit is veel ernstiger dan ik me heb kunnen indenken,’ zei Marie Scivaels.

De tranen welden op in haar ogen. ‘De arme jongen en het arme meisje!’

‘Dat is het inderdaad,’ bevestigde Arnout, ‘en hun verhouding komt tot een conclusie, ook al omdat je vriendinnen het over gans Gent zullen uitbazuinen dat het van Vaernewijc meisje een verhouding heeft met onze Jan. De van Vaernewijcs zullen dat binnen de kortste keren ook horen. Dan gaan de poppen beginnen te dansen. Ik moet met enkele mannen praten, misschien dan maar zelf gaan praten met de van Vaernewijcs. Jan is bekwaam om iets onherstelbaars te verrichten. Je weet hoe overmoedig jonge mensen kunnen handelen. Dat kan nog meer schande en oneer over de van Vaernewijcs en over de Herts halen. We moeten dat

vermijden. Ik hoorde dat de van Vaernewijcs redelijke mannen zijn. Ze zouden de rede moeten volgen. Ik kan hen daarop wijzen. Uiteindelijk staat het geluk van hun dochter in een harmonische familie op het spel. Wie zou een verkracht meisje willen trouwen in hun kringen? Wie zegt dat ze inderdaad een deugdelijke vrouw is?’

‘Jan is een goede jongen en geen domoor,’ protesteerde Marie. ‘Hij kent de vrouwen. Hij is een schipper! Schippers hebben voldoende gelegenheid om over alle soorten vrouwen te vallen, zowel deugdelijke als ondeugdelijke en oneerlijke. Je moet weten hoezeer ik om je vreesde toen je voer op alle rivieren. Als Jan zegt dat hij al met dit meisje was toen ze nog zeer jong was, dan kreeg ik al het vertrouwen dat ik me kon wensen. Jan is een degelijke jongen. Hij ziet klaar in de mensen. Hij zou nooit verliefd kunnen worden op een slet. Tevens, ze is een van Vaernewijc, Arnout, een van Vaernewijc, een goed opgevoed meisje! Zoals je zei, is dat geen familie van redelijke, eerbiedwaardige mannen en vrouwen? Wat stel je voor dat we nu zouden moeten doen?’

‘Ik moet met enkele mannen praten en hun raad inwinnen. Ik moet praten met de Vreseles, met de van Arteveldes en de van Lakes. Zij kennen de van Vaernewijcs beter dan wij. Zij weten hoe die mensen kunnen reageren.’

Marie Scivaels bracht daar niets tegen in.

Arnout de Hert sneed het onderwerp van de relatie van zijn zoon aan bij Gillis Vresele, Jan Denout en Jacob van Artevelde in het badhuis van de Kalandenberg, een badhuis waar ze met elkaar regelmatig afspraken. De mannen zaten naakt op een lendendoek na in een grote, houten badkuip die gevuld was met zeer heet, bijna stomend water. Ze zaten in een afgesloten deel van het badhuis, gescheiden van de andere secties door dunne houten panelen, maar ze waren voldoende afgescheiden om niet afgeluisterd te kunnen worden links of rechts. Ze spraken met gedempte stemmen. Wanneer een dienaar heet water kwam bijgieten, stopten ze hun gesprek een ogenblik. Ze hadden samen deze aangename manier om hun zakeninitiatieven af te spreken al lang geleden afgesproken. Vandaag waren Raes van Lake en Wouter de Smet afwezig. Het was eerder zeldzaam dat alle Pharaïldis mannen zich samen konden vinden, want ze waren alle zeer benomen met hun zaken. Raes van Lake was niet in de stad, en Wouter de Smet was te zeer bezig met het afwerken van zijn laatste bestellingen.

Nadat ze hun zaken besproken hadden, legde Arnout de Hert het probleem met zijn zoon uit en vroeg om raad. Gillis Vresele en Jacob van Artevelde wisten af van de van Vaernewijc familie. Ze ontmoetten Thomas van Vaernewijc regelmatig. Ze beschouwden hem als een goede, eerlijke, trouwe zakenpartner, zo niet zelfs als een vriend. Thomas was van hun ouderdom, een nederige en aangename man die door zijn vrienden Maes werd genoemd, al was hij al twee maal schepen geweest. Beatrise was de jongere zuster van Thomas. Na wat wikken en wegen en bedenken naar wat de situatie kon leiden, zuchtten Gillis en Jacob even, maar ze verklaarden zich bereid om op te treden als tussenpersonen om het huwelijk te bespreken met Thomas; Ze stelden voor om openlijk te gaan praten met Thomas van Vaernewijc.

‘Het meisje weigert iedereen behalve Jan,’ pleitte Gillis, ‘en aanzoekers zullen er niet in groten getale komen ten gevolge wat er het meisje overkomen is. Je zoon Jan is niet zonder middelen en een degelijke man. Het is onze plicht om te helpen. We zijn vrienden van Jan, toch! We moeten nu naast hem staan als waren we van dezelfde familie. Waarom heeft hij ons al niet eerder in vertrouwen genomen? Natuurlijk moeten we hem helpen! Wat voor harteloze vrienden zouden we zijn als we hem nu niet steunden? We zullen de zaak discreet overbrengen aan Maes van Vaernewijc, met takt en goede argumenten. Liefde moet de voorhand hebben boven zaken doen. We moeten ons goed voorbereiden om de zaak voor te leggen aan Maes!’

‘Dat zullen we doen,’ ging Jacob van Artevelde akkoord. ‘Laat de zaak even aan ons over, Arnout. Geef ons twee weken. Houd Jan in toom. We zullen een beetje moeten onderhandelen. We laten je wel weten hoe het afliep met Maes.’

Anderhalve week later riepen Arnout de Hert en Marie Scivaels hun zoon opnieuw in hun hal. Opnieuw zaten ze aan één eind van de tafel. Ze lieten ze Jan aan het andere eind plaats nemen. Ze zaten met lachende gezichten, zodat Jan niet te verbaasd was met wat volgde. ‘We moeten nog eens praten over de jonge Beatrise van Vaernewijc,’ begon Arnout. ‘We zijn tot een besluit gekomen.’

Jan zag de gezichten van zijn ouders mysterieus oplichten. Zijn hart sloeg sneller. De wanhoop had hem niet verlaten. Zijn gemoed bleef donker, en hij stond echt op het punt om Beatrise en de van Vaernewijcs tot een beslissing te dwingen.

Arnout ging verder, ‘we hebben discrete onderhandelingen gevoerd met de van Vaernewijc familie. We tastten af hoe ze zouden reageren op een huwelijk tussen jou en hun Beatrise. We moesten wat geduld oefenen, en ik moest onze financiële toestand bewijzen.’

‘Wie bedoel je met “we”?’ onderbrak Jan ongeduldig.

‘Gillis Vresele en Jacob van Artevelde, geholpen door Jan Denout, bereidden de weg voor, in gesprekken met Thomas van Vaernewijc. De van Vaernewijcs bespraken het geval. Je moeder en ik werden naar een familieraad van de van Vaernewijcs geroepen. We moesten uitleggen wie we waren. Ze hadden wat discrete onderzoeken gedaan omtrent onze familie en onze bezittingen, zodat we niet veel meer over dat onderwerp moesten bewijzen. We werden onthaald met warme interesse, en zelfs, moet ik toegeven, met sympathie. Het meisje werd verhoord. De van Vaernewijcs hadden de gevoelens van hun dochter en zuster al ontdekt, maar ze hadden de zaak nog niet voorgelegd aan Beatrise zelf. Dat is nu gebeurd. Ze wachtten eigenlijk tot het meisje zich zou verklaren. We voelden aan dat ze veel gaven om Beatrise, medelijden met haar hadden, en haar niet vóór haar tijd wilden dwingen haar verhouding openbaar te maken. Wat dat betreft was er dus een misverstand tussen hen en Beatrise. Ze wilden helemaal niet de kwade monsters zijn waarvoor Beatrise angst had. Ze zeiden ons dat ze bevreesd waren voor wanhopige daden van hun zuster. Ze hadden wel een opmerkelijk vertrouwen in Beatrise.’

Arnout hield op met spreken, bemerkte de geïnteresseerde blikken die Jan en Marie hem gaven.

Hij vervolgde. ‘Wel, ik kan het kort houden. De van Vaernewijcs verwachten je om hen formeel te ontmoeten en je gevoelens te verklaren. Ze lieten ons verstaan dat als je verlangt te trouwen, ze dergelijke verbinding van lotsbestemmingen zouden verwelkomen. Jacob en Gillis stonden borg voor je. Ze spraken wel over je. Je kunt onze overeenkomst vertellen aan Beatrise. Maak het meisje niet angstig zodat ze gaat lopen! In feite hebben de echtgenote van Thomas en je moeder al afgesproken wanneer en hoe het huwelijk zou kunnen plaats hebben. De ouders van het meisje zijn daarvoor te oud. Over de huwelijksvereenkomsten, de financiële regelingen, de bruidsschat, daar hoeft je geen zorgen om te maken. Maes van Vaernewijc en ik zullen dat behandelen, met Gillis Vresele als onze mediator.’

Jan de Hert weende niet dikwijls. Die avond, echter, bleef hij sprakeloos. Zij vader, de grote heer die alle obstakels voor hem had weggenomen toen hij klein was, bleef voor hem zorgen nu hij volwassen was! Hoe zou hij ooit aan zijn vader kunnen weergeven wat hij nu kreeg, zijn levensgeluk? Hij sprong uit zijn stoel en omhelsde zijn ouders, een zeldzaam gebaar voor hem. Tranen van geluk rolden over zijn wangen. Het was niet slechts een huwelijk dat zijn ouders hem thans brachten! Ze schonken hem een leven, voor de tweede maal. Hij kon in Gent blijven wonen, een eigen familie stichten, een vertrouweling hebben in zijn eigen kamers, bemind worden in zijn eigen huis. Jan wou dadelijk naar het van Vaernewijc steen

snellen. Arnout kon nauwelijks zijn zoon ervan weerhouden zo vermetel te handelen. Arnout vroeg de zaken wat te laten bezinken, een paar dagen nog te wachten, en te overleggen met Beatrise om haar vaste toestemming te bekomen.

Jan moest zelfs niet echt met Beatrise overleggen, want de volgende dag had er al een ongewone gebeurtenis plaats.

De echtgenote van Thomas van Vaernewijc klopte aan de deur van Marie Scivaels. Ze kondigde aan het dienstmeisje aan dat ze wou praten met Marie, en Marie was fier om haar fraaie kamers te tonen aan Ver Kateline van Vaernewijc. Het bezoek verliep zeer informeel, gemoedelijk en warm. Kateline had Beatrise meegebracht. Marie liet haar hart haar gevoelens uitdrukken, en dus ging ze onmiddellijk naar Beatrise toe, zonder aarzeling, en ze omhelsde haar. Beatrise weende. Marie Scivaels trok Beatrise aan haar boezem en in haar hart, zoals ze met haar eigen dochter had gedaan.

Jan de Hert was niet thuis. Hij was ergens op de Leie in Frankrijk. Dat was een geluk, want misschien had hij er niet van gehouden dat het initiatief zo uit zijn handen werd genomen, al was dat normaal voor de vrouwen van Gent. In Gent beschikten de vrouwen over de families! Had Jan geprotesteerd, dan had zijn vader hem verweten en gezegd dat in Gent niemand die een familie had en vrienden alleen kon beslissen. Familie en vrienden handelden voor het geluk van hun kinderen.

De vrouwen spanden dus samen en bepraatten hoe en wanneer hun mannen in het juiste gemoed konden zijn voor een officiële ontmoeting. Ze zorgden ervoor dat de volgende zondag, vóór de mis, Arnout en Jan de Hert verwacht konden worden in het van Vaernewijc steen, waar Jan formeel zou kunnen vragen om te trouwen met Beatrise. Marie Scivaels verwonderde zich erover waarom haar zoon haar gezegd had dat Beatrise aarzelde om te beslissen want nu, toen het meisje zag hoe de families zo goed overeenkwamen, wou ze zo snel mogelijk trouwen.

Het huwelijk tussen Jan de Hert en Beatrise van Vaernewijc werd ingezegend in de vroege herfst van 1325. De huwelijksmis had plaats in de Sint Janskerk. Het huwelijksfeest werd een grandioze bedoening, met pracht en praal gehouden in de grote zaal van de Bijloke abdij, aangeboden door de abdis die ook aanwezig was op de festiviteiten, samen met de abt van de Fremineuren. Het huwelijk werd de sensatie van het jaar in Gent.

Nabij Axel

Na de dood van zijn vader bezocht Gillis Vresele heel wat meer al de plaatsen waar zijn vader in had geïnvesteerd, ofwel omdat de Vresele familie het land bezat, of een deel ervan bezat, of omdat Juris contracten had afgesloten op de producten van de landerijen. Aan het einde van één van die rondreizen reed hij ver in het noorden van Vlaanderen, in de Vier Ambachten, de streken die toebehoorden aan de graaf van Vlaanderen en die met het Land van Waas en het gebied van Aalst toebehoorden aan de Heilige Roomse Keizer van Duitsland. De streek van Aalst behoorde zo tot het keizerlijk Vlaanderen als een stuk land dat Over-Schelde genoemd werd, ten oosten van Gent. De Vier Ambachten waren de kasselrijen van Axel, Hulst, Assenede en Boekhout. Ertvelde, het dorp waar de van Arteveldes van afkomstig waren, lag in het ambacht van Assenede. Het graafschap Vlaanderen was onderverdeeld voor haar bestuur in kasselrijen, en sommige kasselrijen werden verder onderverdeeld in ambachten.

De Vresele familie was eigenaar van land nabij Axel, nabij een dorp genaamd Zuiddorp. De dorpen in de omgeving heetten gewoon Oostdorp en Westdorp. Ten zuiden van Axel en ten noorden van Zuiddorp lag een nonnenklooster dat Ter Hage heette, in een polder genaamd de Boostenblijde, naast enkele huizen en boerderijen die daar gebouwd waren, juist ten gevolge de aanwezigheid van het klooster. Gillis Vresele had het klooster al bezocht samen met zijn vader. Hij had een paar maal de abdis van het Cisterciënzer klooster ontmoet, Moeder Amalberga.

Juris had waardevol land bezeten ten noorden van Zuiddorp, land dat hij toen nog niet gans uitdroogde om het als weiden te gebruiken. Gillis baatte de heide uit voor turf. Hij hield van die streek omdat ze volledig vlak lag, vredevol en zeer groen, met het weelderig groene dat men slechts aantreft in doorweekte grond. In de lente braken de kleuren door van duizenden kleine bloemen, die mooi contrasteerden met de nieuwe groene achtergrond, en kleine bossen van diverse soorten bomen en struiken lagen overal verspreid in het landschap. Het land van Axel was uitgestrekt, groot, lieflijk, en de mensen waren er vriendelijk en gastvrij.

Axel was een streek van kleine meren. Die meren waren gevormd door de uitbating van de grond voor turf. Sommige turfvenen waren al helemaal uitgestoken, wat kleine meren naliet in het landschap wanneer het water in de brede putten steeg.

Turf werd gebruikt als brandstof in Gent. Het gaf niet zeer veel warmte als het verbrand werd, maar een gestage gloei, kleine vlammen en een donkere, dikke rook die wel onaangenaam geurde, maar in de winter was turf heel welkom als de basis van veel vuren in de haarden van de Gentse huizen. Men spaarde er veel hout mee uit, hoewel een beetje hout toch aangenaam bleef voor de gezelligheid, voor het spel van de oranje, hoge vlammen, en voor de intense hitte die nodig was op de koudste dagen.

Gillis Vresele stak turf uit in de Boostenblijde, en hij kocht ook turf van de kloosterzusters. Hij had zijn eigen groep mannen om turf te steken in de heide en om die uit te drogen, en hij vond betrouwbare rentmeesters om de uitbating in zijn afwezigheid te verzorgen. Gillis Vresele had eerst gedacht de turf in grote karren naar Gent te rijden, maar de baai van Axel wierp haar waters diep het land in, zodat Arnout de Hert voorgesteld had de turf eerder te vervoeren naar Sluis of Damme, en het daarna via het Lieve kanaal naar Gent te varen. Later nog, verkoos Arnout de turf over de Schelde naar Antwerpen te brengen en over de Schelde stroomopwaarts naar Gent. Dit traject duurde langer, maar was veilig en gemakkelijker voor grotere schepen. De weg over Antwerpen was wel langer in afstand, maar sneller en minder gevaarlijk.

In deze dagen gebruikte Arnout opnieuw de waterwegen naar Zelzate en van daar naar Gent. Dat was de kortste weg. Hij had die route eerst een paar maal moeten verkennen en uitproberen met platbodems, tot hij hen bevaarbaar oordeelde. Hij ondervond wel moeilijkheden in de moerassen nabij Zelzate. Op sommige vaarten bleef zijn boot in de modder vaststeken. Het voordeel was dat hij de gedroogde turf direct naar de Turfbriel kon brengen, de Gentse stapelplaats voor turf, een plaats naast de waterweg naar Zelzate in Gent, de plaats waar alle turf naartoe moest gebracht worden om het volume ervan te laten schatten voor de taksen.

Turf was redelijk duur in Gent, zodat de handel in de brandstof mooie winsten opbracht voor Gillis, ondanks zelfs de accijnzen die hij op de invoer ervan te Gent moest betalen. Turfvenen waren ook kostbaar in die dagen, zodat Gillis hen een goede investering vond.

Gillis Vresele reed naar zijn venen op een koude maar droge dag in de herfst van 1325. Hij reed van onder Zuiddorp op een pad naar Axel, toen hij eerst brand rook en daarna bemerkte hoe dikke walmen opstegen achter een klein, droog bos. De rook was donker, zwaar en dik,

steeg hoger en hoger, en Gillis moest dat als een veeg teken beschouwen. Geen hooi of droge bladeren werden daar verbrand! Huizen of schuren waren in de verte aan het branden. Gillis wou Zuiddorp en het klooster van Axel bereiken voordat de nacht viel. Hij hield er niet van te slapen in het open veld, in de koude, in de vochtigheid van de herfst, dus reed hij niet in een wijde boog om de vuurhaarden heen. Gillis reed verder op zijn weg naar het noorden. Hij zag weldra de rook duidelijker, en later zelfs de vlammen likken onder de zwarte, wervelende dampen. Het vuur scheen te komen uit twee grote schuren, één die links lag en de andere rechts van een groot herenhuis. Het huis en de schuren waren omringd door hoge muren, zodat Gillis niet dadelijk kon bemerken wat er gebeurde in de ommuurde binnenplaats. Hij dacht er een paar ogenblikken aan om gewoon voorbij het domein te rijden, maar dan dwong zijn hart, niet zijn geest, hem zijn aarden pad te verlaten en zijn paard in een korte galop naar het herenhuis te sturen. Hij kon misschien zijn hulp aanbieden aan de heer om het vuur te bestrijden.

Wanneer Gillis naderbij reed vond hij geen poort aan zijn kant van de weg. Hij vermoedde dat de poort aan de andere zijde van de muren stond. Hij reed dus in een draf rond de muren, en zag gewapende mannen aan een grote, stenen poort staan. Dat was aan de oostzijde, terwijl hij naar het noorden reed, de weg op die ten westen van het domein lag. Het herenhuis was een grote, versterkte boerderij met een mooi, stenen huis voor de heer. Gillis kwam nogal onverwachts aan de poort aan. De mannen die daar stonden werden daarom verrast hem zo snel naar hen toe te zien rijden. Gillis had gemeend dat de mannen gewapend waren, maar hij bemerkte snel dat ze geen echte wapens droegen. Eén man hield een houten dorsvlegel op die gebruikt werkt om graankorrels uit het stro te dorsen, een andere had een sikkel die met lederen riemen vastgebonden was aan een lange, houten staaf. Een derde droeg een vork met drie spitsen, een vierde zwaaide zelfs met een schop alsof dat een breed zwaard was. Achter de mannen en achter de muren vlogen de gensters en de vlammen uit de rieten daken van de schuren. Gensters gloeiend vuur spoten ook hoog op boven de leistenen van het dak van het herenhuis. De zwarte rook steeg snel op nu, in dikke walmen in deze windeloze namiddag.

De mannen, boerenpummels, bedreigden Gillis met hun geïmproviseerde wapens. Ze vormden een halve cirkel rond hem. Eén man hield een roestig zwaard op, maar hij had geen schede voor dat zwaard aan zijn riem hangen. Geen van de mannen droeg een maliënkolder. Gillis sprak de man met het zwaard aan, ‘wat gebeurt er hier? Kan ik helpen het vuur te doven?’

‘Het vuur hoeft niet gedoofd te worden,’ antwoordde de ruwe, vuile man. ‘Wij staken de vuren aan. Vuur is wat de heren die ons minachten en ons doen verhongeren verdienen. Wie ben jij? Wat doe je hier?’

Gillis had al wel begrepen dat de mannen die vóór hem stonden boerenrebellens waren, maar dan lui van het ergste soort, ruwe dagarbeiders, bandieten, geen mannen van de reguliere rebellentroepen. Hij was in een wespennest terecht gekomen. Dit waren harde, wrede mannen, die samengespannen hadden om de heer van een versterkte boerderij aan te vallen, zoals trouwens zowat overal in Vlaanderen gebeurde. Gillis had niet verwacht dat de rebellie ook al tot hier doorgedrongen was.

Gillis antwoordde naar waarheid, ‘ik ben een poorter van Gent. Ik heb zaken te doen in Gent. Ik handel in turf. Ik was op weg naar Axel toen ik de brand bemerkte. Zijn jullie mannen van Wouter Ratgeer?’

Gillis wist dat Ratgeer zich vele mijlen ten zuiden van de Vier Ambachten bevond, maar hij hoopte dat de naam van de leider van de boerenopstand in het oosten en het noorden van Vlaanderen enig respect kon inboezemen. Zelfs zij moesten gehoord hebben van Ratgeer!

De boeren keken inderdaad op toen Gillis Ratgeer vernoemde.

‘Ja, wij zijn mannen van Ratgeer,’ wierp de leider spottend terug na enige aarzeling, maar Gillis betwijfelde zeer die bewering. ‘Wat zijn uw zaken hier?’

‘Ik heb hier helemaal geen zaken,’ zei Gillis kalm.

Hij liet zijn handen op zijn zadel rusten. ‘Zoals ik zei was ik op weg naar Axel toen ik de rook zag. Als jullie mijn hulp niet nodig hebben voor de brand, dan reis ik verder. Ik wil in Axel aankomen vóór de nacht valt!’

Gillis bemerkte de hebzucht en de dwaasheid, maar ook de haat, op de gezichten van sommige van de mannen. Ze kwamen langzaam dichterbij. De boeren waren in aantal. Gillis vreesde dat ze hem zouden bespringen om zijn beurs te stelen en zijn paard, misschien zelfs zijn kleren, zijn laarzen en zijn mantel. Gillis erkende het gevaar waarin hij zich had begeven. Zijn hand trok lager, naar dichterbij zijn zwaard. Hij haalde zijn tuniek weg van de schede. Hij zou kunnen gewond raken, maar bij de eerste reële bedreiging zou hij de hoeven van zijn paard in het gezicht van de man met het zwaard stoten, en in alle snelheid wegdraven. Hij zou waarschijnlijk niet een slag van de mannen in zijn paard of in zijn been kunnen vermijden, maar hij zag een kans om te ontsnappen aan deze dievenbende. Hij vloekte tussen zijn tanden om niet zijn verstand te hebben gevolgd en zich met zijn eigen zaken bezig te hebben gehouden.

In dat ogenblik van intense spanning, hoorden de mannen hoge schreeuwen in de binnenplaats en iedereen, ook Gillis, keek automatisch door de open poort naar wat er zich in de binnenplaats afspeelde. De plaats daarbinnen was belegd met keien, vóór het herenhuis. Een paard vluchtte in paniek door de poort, de manen in brand, en Gillis rook nu duidelijk de zoete, afgrijpselijke geur van verbrand vlees. Die reuk werd vermoedelijk uit de schuren gestuurd samen met de rook van de brand. Hadden de dommeriken de koeien en varkens niet uit de schuren gehaald? Hadden de dieven vergeten de dieren weg te halen? De kreten kwamen echter niet van het vee.

Gillis zag hoe twee mannen en twee vrouwen uit het herenhuis werden getrokken. Twee kinderen, een jongen en een meisje van zes of zeven jaar hingen aan de jurk van één der vrouwen. Een man die gekleed ging in duur fluweel, was gewond aan de linkerarm. Hij hield die bebloede arm vast met zijn andere hand. De twee mannen riepen wat naar een andere bende van een dozijn boeren die hen bedreigden met hetzelfde soort werktuigen omgetoverd tot wapens als de mannen droegen die rond Gillis stonden. De bewoners van het huis hadden zich beter niet verweerd, want één van de bewapende mannen, een stoere boer met zeer rode, bloeddoorlopen kaken en sterk gerimpelde ogen, hakte plots met een grote sikkel in de ruggengraat van de gewonde man, zodat die onmiddellijk op de grond werd geslagen. De tweede man van het herenhuis hurkte naar de gewonde, nu waarschijnlijk gedode man, waar een andere opstandeling de drie tanden van een vork diep in zijn nek stootte. Bloed sproot uit de keel van de man. Hij greep naar achter zich, naar de tanden van de vork, en hij zou er misschien in geslaagd zijn de vork weg te trekken in de laatste ogenblikken van zijn leven, maar hij zonk neer op zijn beide knieën, waarna een andere boer met een zwaard naar zijn nek sloeg en zaagde. Het bloed sproeide opnieuw overvloedig over de keien. De man viel voorwaarts op de grond. Hij scheen nog een ogenblik te leven, draaide zijn gezicht naar de vrouwen, maar rolde dan om in een laatste sluiptrekking en lag stil.

De vrouwen hadden de moorden met afgrijzen gevolgd, met wilde ogen van vrees en verschrikking, de handen vóór de mond. Ze weenden niet meer. Na een paar ogenblikken van stilte, waarin ze zich de dood van hun echtgenoten realiseerden, schreeuwden en huilden ze uitzinnig. Eén vrouw kon zichzelf uit de sterke greep trekken van de armen die haar

vasthielden. Ze liep naar het lichaam van haar echtgenoot, het lijkt dat in een zich spreidende plas bloed lag.

Gillis bleef verstijfd en in walging kijken hoe de krankzinnigheid, de dolle gesteldheid van de mannen dan de conclusie kreeg. Twee andere rebellen doodden de jongen en het meisje in een reflex, achter de vrouwen, met venijnige, geweldige stoten van ruwe, eigengemaakte pieken. Ze duwden die in de buik van de kinderen. Geen kreten van pijn ontsnapten aan de lippen van de jongen en het meisje toen ze neerzakten, maar het huilen van de vrouwen was afgrijselijk om horen. De vrouwen vielen de boeren aan met hun nagels. Ze krijsten wraak. De mannen bespotten hen, duwden hen naar links en rechts met hun wapen. Wanneer de vrouwen wanhopig probeerden een man te grijpen, trokken de mannen aan de klederen van de vrouwen. Ze trokken aan de hemden, tot ze borsten ontblootten. Daarna scheurden ze jurken weg. De mannen concentreerden zich rond de tweede vrouw, trokken haar weg van haar dode echtgenoot, en ze begonnen ook haar kleren aan flarden te scheuren. De mannen duwden de twee vrouwen naar de kant, zodat Gillis niet meer kon zien wat er verder gebeurde, maar hij kon wel vermoeden wat er met de vrouwen zou gebeuren vóór ze op hun beurt zouden vermoord worden.

De mannen aan de poort stonden te grijnzen bij dit tafereel. Enkelen waren naar voren en terzijde gestapt om beter te kunnen kijken naar het plezier dat hun medeplichtigen in de koer vonden. Ze lieten even hun wapens zakken.

Gillis aarzelde niet. Hij deed zijn paard hoog steigeren en met de hoeven slaan. Het paard sprong omhoog, hinnikte en sloeg de hoeven naar de mannen die de weg versperden, maar die hun blikken nog naar de binnenplaats richtten. Gillis galoppeerde weg. De wilde mannen aan de poort bleven enkele ogenblikken verstijfd staan, voldoende verrast voor Gillis om al een paardslengte verder te draven wanneer de mannen naar hem wilden toe springen. Gillis spoorde zijn paard in volle snelheid vooruit. De boeren liepen achter hem aan, kreten slakend en hun wapens zwaaiend, maar ze konden hem niet bereiken.

Wanneer Gillis snel langs de muren reed, bemerkte hij dat er ook zwarte rook begon op te wellen uit het herenhuis aan zijn linkerkant. Hij vluchtte verder. Hij wist niet hoeveel andere boeren nog in de omgeving rondzwierven. Hij vreesde vijandige ruiters. Hij galoppeerde weg, even verder van de muren van de boerderij weg, hopen dat zijn paard niet zou struikelen en een been breken in de bosjes hoog gras of in de putten die verborgen konden liggen onder het gras. Hij bereikte ongedeerd weer de weg naar Axel, waar een lijn van wilgen hem toonde dat er een met water gevulde beek of een afwateringskanaaltje naast de weg lag. Daar pas hield Gillis de teugels in, stopte zijn paard, moest zuur overgeven van de spanning en de walging, en keek dan achter zich.

Hij zag niets meer verschillend dan wat hij al wist: de vlammen sproten nu hoog uit boven de rieten danken van de schuren, vlammen en rode gensters spuwden zich ook uit de vensters van het herenhuis. Zware, zwarte, stinkende rook rees hoger en hoger boven de boerderij, omhoog gestuwd door de intense hitte van de branden. Hij hoorde de eerste balken van de schuren breken. De daken stortten in. Het herenhuis en de boerderij zouden helemaal verwoest worden.

Gillis wou zijn paard omdraaien en verder rijden, wanneer hij meende dat hij een beweging bemerkte achter de wilgen, slechts een verschuiving van kleuren in het verminderende licht van de late namiddag. Hij hoorde ook snikken. Gillis duwde zijn paard twee stappen terug, en dan zag hij de rode tinten van een kleine kolder half verborgen achter een knotwilg. Er lag daar een kind!

Gillis liet weer zijn hart beslissen, sprong van zijn paard, en bond de teugels in een struik. Hij stapte behoedzaam naar achter de boom in een wijde boog, zijn hand op zijn zwaard houdend. Een kleine jongen van zes of zeven jaar stond daar, leunend tegen de boom, huilend. De jongen keek naar de brand. Wanneer het kind plots Gillis zag opdagen, sprong het in paniek weg. Gillis greep hem beet met zijn beide armen. De jongen vocht even met Gillis, tot hij zich realiseerde dat zijn pogingen tevergeefs waren.

Gillis zei, ‘houd op, jongen, ik wil je geen kwaad aandoen. Ben je een jongen van de boerderij, daar? Ben je ontsnapt?’

De jongen verweerde zich nog, maar Gillis hield hem stevig vast, suste hem in zijn armen.

De jongen snikte, ‘ja, ik ben de zoon van het huis. Wie ben jij? Ga je me doden?’

Gillis fluisterde, ‘we moeten snel weggrijden van hier, jongen. Ik heb een paard. Ik breng je naar de zusters van het klooster, even verder. Daar zijn we in veiligheid. Ik ben geen man van de bende die je boerderij heeft aangevallen. Ze wilden me ook kwaad aandoen, maar zoals jij ben ik ontsnapt. Hoe heet je?’

‘Jehan,’ antwoordde de jongen in wat Gillis de Franse taal leek. Jehan was een naam die Frans klonk voor Gillis, en het woord was uitgesproken op de Franse wijze.

‘Ja,’ dacht Gillis, ‘dit is een jongen van de heren van de boerderij.’

Hij zei, ‘ik breng je naar het klooster. De zusters zullen voor je zorgen tot deze beproeving over is. Je zult veilig zijn in het klooster. We zullen later naar je ouders zoeken!’

De jongen aarzelde nog steeds. Grote tranen liepen uit de hoeken van zijn ogen, maar zijn huilen veranderde in een zacht wenen zonder snikken. De jongen knikte. Hij verstond Vlaams. Gillis trok hem mee, bereikte zijn paard, plaatste de jongen met een zwaai vóór zich op het zadel, sprong dan achter de jongen op het paard, hield zijn armen en de teugels rond Jehan, en stuurde zo het paard in een lichte galop weg. Gillis keek niet meer achter zich. Hij wou zo snel mogelijk uit het zicht van de rebellen komen.

De jongen zat vóór Gillis Vresele. Hij keek nog wel dikwijls naar achteren, over zijn schouders, probeerde nog iets te zien van de brand en de rook, maar hij keek ook steeds naar Gillis met grote, grijze, zeer droevige ogen.

‘Hoe ontsnapte je, jongen?’ vroeg Gillis na een tijdje.

De jongen antwoordde in een vreemd Vlaams, het dialect van Axel.

‘Mijn moeder liet me naar beneden uit een venster,’ legde hij uit. ‘Ik verborg me, maar toen mij neefje ook aan het venster werd gehouden, kwamen de kwade mannen en die trokken hem weer naar binnen. Ik liep naar de weg en verborg me achter de bomen tot je me vond. Ga je me beschermen? Je gaat me toch niet doden?’

‘Nee, natuurlijk niet, jongen! Nee, ik zal je geen kwaad aandoen. Houd je vast aan het paard. We zullen snel in het klooster aankomen en daar kunnen we rusten.’

In feite had niemand de jongen neergelaten vanuit een venster. Hij was ontsnapt door een half vernielde, lage tunnel die van het herenhuis naar de weg van Axel leidde, maar de jongen wou dat geheim slechts veel later toegeven. Zijn vader had hem gedwongen door die tunnel te kruipen, maar zijn neefje was te klein en had te veel schrik om langs dezelfde weg te vluchten.

Na nog een uur rijden vond Gillis de muren van het klooster van Ter Hage, zijn eerste bestemming. Hij had een tijd willen doorrijden recht naar Axel, maar hij had tijd verloren door helemaal rond Zuiddorp te rijden omdat hij niet goed wist hoe hij daar kon ontvangen worden. Iemand daar had de jongen kunnen herkennen en Gillis wist niet hoe de dorpingen zouden reageren. Het werd ook zeer donker. Gillis reed naar de poort van het klooster. De poort was al gesloten. Hij sloeg met zijn vuisten op het hout, trok aan de bel, riep, schreeuwde zijn naam, en heel wat later slechts, nadat hij meerdere malen zo geroepen en getierd had,

kraakte de poort en draaide ze open. De nonnen lieten Gillis het klooster in rijden. Meerdere nonnen in lange, grijze gewaden, liepen naar hem toe. Wanneer ze de jongen bemerkten, riepen ze zelfs een blij welkom. Ze kenden hem. De nonnen leken te weten wie Jehan was en van hem te houden.

Gillis liet Jehan van zijn paard glijden. Hij sprong ook van zijn dier, en ontdekte Moeder Amalberga, de abdis van Ter Hage, onder de nonnen.

Gillis vroeg onderdak voor zichzelf en zijn paard tot de volgende dag. Amalberga fluisterde iets aan een andere non, die de teugels van het paard overnam. Daarna wees Amalberga, met de wenende jongen Jehan aan de hand, naar de bezoekerszaal van de abdij. Iets later zat Gillis aan een tafel naast Moeder Amalberga. Hij deelde haar karig avondmaal van brood, melk, kaas en de laatste appels. Hij kreeg nadien een beker lichte, witte wijn. Gillis beschreef de verschikkingen waarvan hij getuige was geweest.

Amalberga zuchtte, veegde ook enkele tranen weg.

‘De heren van dat huis worden Terhagen genoemd, dezelfde naam als de plaats van ons klooster. Ze zijn eigenaars van heel wat land in de omgeving. Ze waren twee broeders. De vader van Jehan was een vriendelijke man, zeer verstandig ook. Zijn vrouw was lief. De oom van Jehan, de andere broeder, echter, was een kwade man, wreed en zonder medelijden. Daarom werd hij gehaat door de boeren van de kleine boerderijen in de omgeving. Hij gebruikte lijfeigenen en beschouwde de boeren in de omtrek als zijn eigendom. Geen man of vrouw in Zuiddorp zou die man geholpen hebben om aan zijn lot te ontsnappen. We hebben recentelijk van enkele dergelijke aanvallen op kastelen en herenhuizen gehoord, maar geen aanval gebeurde tot nog toe zo dicht bij Zuiddorp of Axel of ons klooster. De opstandelingen vallen geen abdijen of kloosters aan. Onze landerijen werden met rust gelaten tot nog toe door de rebellen. De heren van de omgeving wonen ver van ons. De meesten zijn wel vriendelijke mannen. De oom van Jehan had kunnen vermoeden wat er hem zou overkomen. Hij had kunnen vertrekken. Toch bid ik voor zijn ziel. Ik leid af uit wat je me vertelde dat Jehan nu een weeskind is. Je zag de vrouwen niet vermoord worden, maar dat mogen we wel aannemen als zeker. Jehan kan niet bij ons blijven. We houden geen weeshuis in ons klooster. Er is een weeshuis in Axel. We zullen hem daar naartoe brengen na enkele dagen.’

‘Een weeshuis?’ riep Gillis uit. ‘De jongen moet toch nog familie hebben! Er moeten relaties bestaan van zijn vader, zijn oom, zijn moeder of tante!’

‘Neen, die zijn er niet,’ schudde Amalberga energiek en spijtig haar hoofd. ‘We kennen de familie goed. Jehan heeft geen andere familieleden. De jongen kreeg zijn opleiding bij ons, bij de nonnen van Ter Hage, op vraag van zijn vader. Jehan is een zeer verstandige jongen, lief, beleefd, oplettend, gehoorzaam, en hij heeft een natuurlijke aanleg voor talen. Hij spreekt Vlaams en Frans. We zijn bezig hem Latijn en Grieks te leren. Hij kan tellen en lezen en schrijven. Zijn vader heeft gediend als ambassadeur voor Holland. Hij kwam pas laatstleden terug naar het herenhuis waar hij geboren was, na de geboorte van zijn zoon. Hij is rijk. De moeder was een Franse vrouw, maar we weten niet waar ze vandaan kwam. Jehan is de erfgenaam van het herenhuis en van de landerijen er rond, zelfs rond ons klooster. De boerderij is vernield, het geld waarschijnlijk gestolen. Behalve de landerijen zal Jehan waarschijnlijk niets erven, tenzij we verborgen koffers vinden in het puin. We kunnen zijn belangen verdedigen en regelingen treffen omtrent die landen, misschien ook zijn opvoeding verzorgen, nagaan of er bezittingen overblijven in Holland, maar dat is alles wat we kunnen doen. Hij kan niet in een klooster opgroeien.’

Doorheen de ganse nacht zag Gillis Vresele de grote, zachte, droevige ogen van de jongen Jehan in zijn geest. Hij bleef er aan denken hoe en waarom de jongen in zijn pad was

geworpen. Had God hem een teken gegeven? Waarom was hij het, Gillis, die naast de jongen was gereden en hem gehoord had, en niet een rebel?

In de morgen was hij tot een besluit gekomen dat hemzelf sterk verbaasde. Gillis sprak met Moeder Amalberga.

‘Het zou spijtig zijn, Moeder, om die jongen naar een weeshuis te sturen. Ik heb de indruk dat God me op dat bepaald ogenblik op die bepaalde weg heeft gebracht om de jongen te ontmoeten en te redden. Het lijkt me dat ik nu een plicht te vervullen heb,’ zuchtte Gillis. ‘Als u ermee akkoord kunt gaan, Moeder, dan ben ik bereid Jehan Terhagen met mij mee te nemen naar Gent, om hem op te voeden in mijn huishouden. Hij zal een goede opvoeding krijgen en een beter leven hebben in mijn huis en familie in Gent dan in een weeshuis.’

Moeder Amalberga glimlachte, want ze had gisteren al het medelijden van Gillis Vresele voor het kind aangevoeld. Ze had op dergelijk voorstel gehoopt, ervoor gebeden, en wie wist hoe de wijzen van God werkten? Ze kende absoluut Gillis als een eerlijke man. Dat had hij bewezen in de contracten met het klooster. Het zou inderdaad veel beter zijn voor een kind van de ouderdom van Jehan, een kind van die stand, om opgevoed te worden in een echte huishouding van een rijke poorter. Hij zou daar kunnen opgroeien tussen andere kinderen, bemind en met warmte van hart onthaald, eerder dan in een weeshuis waar mensen hem zouden misbruiken, zijn erfdeel stelen, hem geen tederheid gunnen, en de jongen veranderen tot een deugniet of erger.

‘Je bent een goede man, Gillis Vresele,’ zei Moeder Amalberga, de hand van Gillis even aanrakend. ‘De Heilige Geest was het die je verstand deed twijfelen. Je moet geen wroeging voelen omdat je de heren van Ter Hage niet kon redden van twee dozijn, hatelijke bandieten. Het zou inderdaad veel beter zijn, ja, voor Jehan om met jou mee te gaan. Ik zal zorgen voor de officiële papieren betreffende zijn erfenis met de autoriteiten van Axel. Het is beter hem nu niet mee te nemen naar het herenhuis van Ter Hage om zijn ouders en oom te zien. We zullen hen begraven. Dit klooster kan zijn landerijen beheren, samen met jou. Sommige van die landen zijn turfvenen. Die zouden goed geld moeten opbrengen, dat we voor hem en zijn opvoeding kunnen houden. Ik stel voor dat het klooster de beheerder zou blijven van de jongen, zodat niemand je ooit kan verwijten het kind te hebben willen uitbuiten, maar de echte beheerder kun jij zijn. We zullen geld voor zijn opvoeding naar Gent sturen. Als je voorstellen hebt om het geld te investeren, dan zullen we dat graag met jou bespreken. Kun je daarmee leven?’

‘Natuurlijk!’ antwoordde Gillis opgelucht.

Hij had al gedacht aan de gerechtelijke problemen. Niemand in Axel zou Moeder Amalberga een strobreedte in de weg leggen. Het was de ideale oplossing.

‘Ik heb geen geeld nodig,’ zei Gillis nog. ‘Houd dat voor hem tot hij op ouderdom gekomen is. Ik zou niet willen stelen van de jongen. Wanneer hij op ouderdom gekomen is, kan hij zijn landerijen recupereren en ook het geld van zijn inkomsten. Ondertussen zal ik hem opvoeden als was hij mijn eigen zoon.’

‘Je bent echter niet alleen, Gillis Vresele,’ waarschuwde Amalberga. ‘Je hebt een vrouw. Hoe zal zij reageren?’

Gillis had al nagedacht over Avezoete, en hij wist wat Avezoete zou doen.

‘Avezoete zal de jongen aannemen en zonder aarzelen van hem houden,’ verzekerde hij aan de abdis.

Amalberga glimlachte.

Moeder Amalberga vertelde nog dezelfde dag aan Jehan Terhagen wat er met zijn ouders gebeurd was. Ze sprak heel lang met hem. De jongen bleef ontroostbaar. Wanneer hem echter de keuze voorgelegd werd om naar een weeshuis gezonden te worden of met Gillis Vresele mee te gaan naar Gent, keek hij ernstig met zijn grote, grijze ogen naar Amalberga om uit te

vissen hoezeer ze Gillis Vresele vertrouwde. Dan zei hij met een sterke stem dat hij er de voorkeur aan gaf om bij Gillis te blijven.

Gillis Vresele liet de jongen nog enkele dagen bij Moeder Amalberga. Wanneer zijn zakenronde te Axel beëindigd was, reed hij naar het klooster terug. De nonnen van de abdij hadden tegen dan de schepenen van Axel verwittigd, de baljuw was in het klooster geweest, en de lijken waren begraven naast de kloosterkerk. Het herenhuis was totaal vernield. Gillis plaatste de jonge Jehan op zijn paard achter hem, en beval hem goed vast te houden. Gillis en Jehan zeiden tot ziens aan de nonnen van Ter Hage en reden via Zelzate naar Gent. Gillis Vresele voelde de handen van de jongen rond zich, en hij was tevreden.

Gillis vertelde over het verschrikkelijk lot van de ouders van Jehan aan Avezoete. Met tranen in de ogen omhelsde ze de jongen.

Jehan Terhagen kwam zo wonen in het huis van de Vresele familie van de Kalandenberg te Gent.

De inning van taksen

In datzelfde jaar van 1325 rebelleerde een groep wevers in Gent. De wevers hoopten de stad daarmee te dwingen de opstand van de boerenrebellens te steunen. Een woedende menigte van ambachtslui greep naar de wapens en liep naar het Schepenhuis om de schepenen te dwingen de zijde van de opstand te kiezen.

De schepenen hadden echter al gehoord van de komende onlusten. Ze hadden de militie van de stad versterkt om te strijden voor Graaf Lodewijk van Nevers. De schepenen riepen die troepen nu naar hen om de opstand in hun stad te verijdelens. Bijna op hetzelfde ogenblik als de schreeuwende wevers uit de zijstraten naar het Schepenhuis liepen, kwamen ook de Witte Kaproenen aan, de militie van Gent, bewapend en gekleed in maliënkolders, versterkt met de gewapende ridders van de graaf en de kruisboogschutters van Gent. De Witte Kaproenen vormden een indrukwekkende, goed getrainde strijdmacht. De wevers zouden geen kans krijgen in een schermutseling tegen die reguliere troepen, dus bleven ze eerst hun slogans nog roepen naar de schepenen, maar ze dropen snel af zonder een confrontatie te durven aangaan met de Witte Kaproenen, die geleid werden door de schepenen en de hoofdmannen van de stad.

De schepenen bespraken het incident enige tijd later in maart, maar vermits geen groot leed berokkend werd aan niemand, veroordeelden ze de wevers slechts tot de betaling van een nieuwe doch redelijke taks op de toelating om de praktijk van het weven verder te zetten en op het privilege om leerjongens hun ambacht te leren.

Nadat die veroordeling gevallen was, liep Raes van Lake direct naar Jacob van Artevelde. ‘Jacob,’ begon hij, hijgend zoals een os in de avond op een zwaar veld, ‘jij moet ons redden! Ditmaal zitten we echt in de problemen!’

‘Je redden waarvan?’ vroeg Jacob.

‘De wevers moeten een nieuwe taks betalen op hun ambacht. De schepenen zullen iemand aanduiden om de inning van die taksen te overzien. De controleur kan ofwel een Sleepstaf worden of die verschrikkelijke Wouter Zoetaert die wel zegt dat hij een wever is, maar die nog nooit iets anders in zijn leven gedaan heeft dan taksen geïnd in steden over gans Vlaanderen. Hij is een echte bloedzuiger! Die mannen zullen zich kandidaat stellen. De

Sleepstafs en de Zoetaerts zullen allerhande soorten van excuses uitvinden om minstens tweemaal meer te eisen dan de bedragen die door de schepenen bepaald werden. Ze zullen alles hoger schatten dan de stad echt eist, en hun eigen fortuinen met de verschillen doen groeien. Die Zoetaert staat echter niet in hoge achting bij de schepenen. Als jij akkoord bent om de taksen van de wevers te innen, dan zullen ze jou aanvaarden in plaats van die anderen. Wij zullen al onze invloed aanwenden om jou te doen verkiezen!’

‘Dat is fijn,’ antwoordde Jacob dubbelzinnig, ‘en dan zal elke wever in de stad me haten, en op een mooie avond zal ik een lange, smalle dolk in mijn ruggenwervels voelen steken en me afvragen hoe die daar gekomen is. Neen, Raes, dank je! Ik pas voor dat geschenk!’

‘Je moet dit doen, Jacob, of we bloeden allen dood! De wevers zullen je niet haten, integendeel! We zullen grommen en dreigen en roepen, natuurlijk, maar dat zal enkel maar om de schone schijn zijn! De wevers zullen weten dat je het eerlijk met hen meent. Je zult de gelegenheid vinden om één of andere wever die in moeilijkheden zit te helpen. We zullen het goede woord verspreiden dat je aan onze zijde staat, maar de schepenen zullen dat niet weten. Neen, alstublieft, weiger ons deze gunst niet!’

‘Al goed dan,’ zuchtte Jacob, toch ook een beetje fier met zijn reputatie. ‘Je zult me veel moeten helpen, Raes!’

‘Dat zullen we natuurlijk doen,’ beloofde Raes. ‘We stellen een comité samen uit de lakencontroleurs van onze gilde om je bij te staan en je raad te geven. Dat hebben we al georganiseerd. De hele geschiedenis moet geheim blijven. De ontmoetingen, de vergaderingen van het comité, zullen in het geheim plaatshebben. De moeilijkste beslissingen kun je naar ons comité brengen. We vinden wel iets om de problemen op te lossen. Als een wever niet kan betalen, en we kennen de man als een fatsoenlijke persoon, dan zullen we fondsen voor hem samenstellen. Natuurlijk zullen we je helpen!’

Raes van Lake en Jacob van Artevelde bespraken tot laat in de nacht de modaliteiten van de inning, ze werkten oplossingen en acties uit.

De volgende dag bood Jacob van Artevelde zijn goede diensten aan bij de schepenen, die van opluchting zuchtten. De meeste schepenen ook wilden de inning van de taksen niet toevertrouwen aan Zoetaert of aan Slaapstaf. Jacob van Artevelde werd snel aangeduid als speciale ontvanger van taksen voor de gilde van de wevers. Hij inde de taksen in 1326. Na dat jaar, nadat de taksen regelmatig en zonder problemen geïnd werden, vergat iedereen in de stad, ook de schepenen, de hele zaak. Minder en minder taksen werden bij algemene en stilzwijgende overeenkomst geïnd, tot in september van 1333 de inning van de speciale taksen op de wevers volledig stopte.

De opstand herneemt

Voor de eerste maal begon toen de Engelse invloed op Vlaanderen iets meer te wegen. Op de eerste mei van 1326, werd door de ordonnantie van Kenilworth de stapel van Engelse wol te Brugge afgeschaft. Een aantal steden van Engeland, Wales en Ierland werden aangeduid door de Engelse handelaars om hun wol uit te stallen en te verkopen.

Tegen 1332 echter, dwongen de belangrijkste handelaars van Engeland weer alle Engelse wolverkopers in de Lage Landen om de wol naar Brugge te brengen, waar ze hoge prijzen konden eisen. Hertog Jan van Brabant protesteerde bij de koning van Engeland tegen de werkwijzen van dat monopolie van handelaars, en de misbruiken kwamen tot een einde.

In november van 1325 beval de koning van Frankrijk aan zijn bisschoppen om het interdict uit te roepen over al de steden en kasselrijen die deelnamen aan de opstand van de boeren in Vlaanderen. Hij verbood ook alle handel tussen die delen van Vlaanderen en Frankrijk. De twee maatregelen kwamen hard aan te Brugge, zodat na nieuwe onderhandelingen de stad de graaf vrijliet in het begin van december van 1325. Natuurlijk moest de graaf op de relikwie van het Heilig Bloed zweren dat hij geen wraak zou zoeken op de opstandelingen en op de stad.

In diezelfde maand november werd Wouter Ratgeer, die vocht tegen de troepen van de Graaf in de Vier Ambachten en in het Waasland, gedood in een schermutseling.

De eerste plaats waar Lodewijk van Nevers toevlucht zocht na zijn verblijf in de gevangenis te Brugge, was in zijn goede en trouwe stad Gent. Slechts Gent was hem trouw gebleven. Hij verbleef in zijn kasteel, in het Gravensteen, organiseerde grandioze feesten die de bevolking van Gent in vervoering brachten. Hij hield besprekingen met de schepenen van de stad die steeds trouw waren gebleven aan zijn zaak. Vanuit Gent riep hij de hulp in van Koning Karel IV van Frankrijk.

De Franse koning bracht daarom de bisschop van Senlis er toe, de man die ook bisschop voor Vlaanderen was, om het interdict over Vlaanderen te bekrachtigen. Het interdict werd plechtig afgekondigd in de kathedraal van Doornik.

De meer gematigde fracties in de bevolking van Brugge en bij de rebellen stelden voor om opnieuw aan de onderhandelingstafel te gaan zitten, hopen op een duurzame vrede. In februari van 1326 hadden die besprekingen plaats nabij Saint-Omer, te Arques. De laatste zittingen gebeurden in maart. Nicolaas Zannekin nam daar niet deel aan. Een vredesovereenkomst werd wel bereikt tussen de vertegenwoordigers van de opstandelingen van de stad Brugge en de vertegenwoordigers van de graaf. Een poorter van Ieper, Jan van Belle, nam die overeenkomst naar Parijs om ze voor te stellen aan de koning.

De Vrede van Arques stelde een boetegeldsom voor van tweehonderdduizend pond om te betalen door Ieper, Brugge, Kortrijk en het Brugse Vrije aan de Franse koning, de verdere betaling van de vierhonderdduizend pond die nog resulteerde van de achterstallige betalingen van het Verdrag van Athis, de vernieling van de versterkingen van Brugge en Ieper, alsook de onmiddellijke en onvoorwaardelijke terugkeer naar Vlaanderen van al de Vlaamse Leliaert edellieden die het land ontvlucht waren. In ruil voor die voorwaarden moest het interdict herroepen worden en de handel met Frankrijk hernemen.

In die lente geloofden velen in Vlaanderen dat een groot Frans leger opnieuw een totale oorlog zou voeren in het graafschap. Koning Karel IV vocht echter al in Guyenne met de koning van Engeland, en hij had grote nood aan zijn troepen in die regio. De opstand in Vlaanderen kon dus voortduren. Drie nieuwe leiders voerden verwoestende campagnes uit voor de boerenopstandelingen in Vlaanderen: Jan van den Bruggen in Broekburg, Jan de Valerie in Hondskoote, en Jacob Peyt in Sint-Winoksbergen. Jacob Peyt werd beroemd en berucht voor zijn acties gericht tegen de geestelijkheid, maar hij werd vermoord in de zomer van 1327 door enige van zijn metgezellen.

De opstand breidde zich dan weer uit over het ganse platteland van Vlaanderen.

De troepen van Gent die de opstandelingen bevochten, wonnen enkele overwinningen. Ze veroverden Geeraardsbergen en Biervliet. Gent en Oudenaarde ondertekenden een wederzijds verdrag van militaire steun in de oorlog.

De Vrede van Arques was eigenlijk een nieuw schandaal, overeengekomen door afgevaardigden van Vlaanderen die de vrede wilden en vrijheid van handel met Frankrijk aan eender welke prijs. De boerenopstandelingen die vochten voor hun have en leven hadden niet echt deelgenomen aan de onderhandelingen. De meerderheid van de inwoners van het land weigerden categoriek dit tweede Verdrag der Ongerechtigheid te aanvaarden en uit te voeren. Graaf Lodewijk van Nevers had tegen dan wel voldoende gezond verstand verzameld om dat te begrijpen. In februari van 1327 reisde hij daarom naar Brugge om meer redelijke voorwaarden te bespreken. Die onderhandelingen faalden opnieuw. De opstand in Vlaanderen laaide heviger dan ooit op, werd meer radicaler dan vroeger, en de versterkingen rond de steden werden niet vernield doch nog verbeterd.

In januari van 1327 stond Koning Edward II van Engeland zijn troon af aan zijn zoon, die gekroond werd als Edward III op de eerste februari van 1327. De vroegere Koning deed dat onder druk van zijn echtgenote Isabella, een zuster van de Franse Koning Karel IV, en omdat zijn troepen hem niet meer steunden. Edward II was een beruchte homoseksueel geweest. Edward III was slechts veertien jaar oud toen hij de troon besteeg. Regent voor Engeland werd de minnaar van zijn moeder, Roger Mortimer Earl van March.

In april van 1327 hernieuwde Paus Johannes XXII het interdict over Vlaanderen, wat in het land slechts de haat tegen graaf en koning nog deed vermeederen.

In juni van dat jaar trok een delegatie van de schepenen van Brugge naar Engeland om steun te zoeken bij Koning Edward III, maar Edward had ook een oorlog op handen. Hij moest strijden in Schotland, zodat hij niet in Vlaanderen kon landen.

In januari van 1328 stierf Koning Karel IV van Frankrijk. Hij werd opgevolgd door Filips VI van Valois, eerst als regent en zes maanden later als koning. Filips van Valois werd tot regent aangeduid al door de voorgaande koning, tot de koningin geboorte zou geven aan de opvolger. De koningin gaf echter geboorte aan een dochter. Er werd tevens besloten dat de kroon van Frankrijk niet naar een vrouw kon gaan en ook niet naar een nakomeling in de vrouwelijke lijn van de koninklijke familie, zodat Filips van Valois, eenendertig jaar oud, gekroond werd als koning van Frankrijk door zijn gelijken. Hij werd tot koning gezalfd te Rheims op negenentwintig mei van 1328.

Graaf Lodewijk van Nevers was aanwezig op de kroningsceremonie te Rheims. Hij klaagde daar aan de nieuwe Franse koning dat de koninklijke heraut hem wel graaf van Vlaanderen en Nevers genoemd had, maar dat hij slechts graaf van Vlaanderen was in naam, verbannen uit zijn landen door de bevolking van Brugge en Ieper. De koning zwoer op de Heilige Olie waarmee hij gezalfd werd, dat hij Lodewijk als wettelijke graaf van Vlaanderen ook in feite zou herstellen in macht en praal.

Lodewijk van Nevers kon op die manier de koning van Frankrijk ervan overtuigen de wapens op te nemen tegen Vlaanderen. Heel wat later zou Filips VI zich in de val gelokt voelen, misleid om zich zo snel uit te spreken ten voordele van Lodewijk van Nevers. De belofte was echter in het openbaar gedaan en moest dus gehouden worden.

Koning Filips had reeds in maart van 1328 zijn problemen met de rebellen van Vlaanderen aan een scheidsgericht voorgesteld. De Koning had toen Andreas van Firenze, de schatbewaarder van Rheims, en Robert Bertrand, de maarschalk van Frankrijk, alsook de Ridder Thomas de Marfontaine met andere vertegenwoordigers naar Brugge en Ieper

gezonden. De vergaderingen moesten te Théroutanne gehouden worden. Voor Vlaanderen kwamen de Graaf, Graaf Jan van Namen en twee schepenen van Gent. De opstandelingen daagden echter niet op.

De anarchie verergerde nog in Vlaanderen in 1328. De bevolking van Brugge benoemde zelf de schepenen van de stad. Willem de Deken werd burgemeester en het politieke hoofd van de stad. Willem was een voorstander van de opstand. De gilden kozen nieuwe dekenen. Troepen van Brugge veroverden steden tot ver uit hun omgeving. Ze doodden ook veel edellieden en Leliaerts in die streken.

Op de elfde mei van 1328 zond Koning Edward III zijn Ridder John of Chidrick naar Brugge om zijn aanspraken te laten gelden op de Franse troon. Willem de Deken ontving hem. Willem de Deken had tegen die tijd al meerdere reizen gemaakt naar het Engels hof. Misschien bood hij aan Edward zelfs de opperheerschappij over Vlaanderen aan, maar zonder gevolg. Toch zocht ook Edward bondgenoten in de lage Landen. Hij had al verscheidene afvaardigingen uitgezonden om een bondgenootschap aan te vragen met Jan Hertog van Brabant, met Graaf Reinoud van Gelderland en met Graaf Diederik van Loon. Die onderhandelingen duurden tot Kerstmis, maar alle besprekingen van dat jaar brachten niet veel op.

De boerenopstandelingen van Vlaanderen deden ook een beroep op Koning Edward III. Maar Edward kwam niet tussen in Vlaanderen op dat ogenblik.

Eén van de resultaten van al dat falen was dat Graaf Willem van Henegouwen, de schoonvader van Edward III maar ook de schoonbroeder van Filips VI, zich zonder wroeging kon voegen bij het leger van Frankrijk.

Hoezeer de koninklijke families van het continent onderling verbonden bleven kon het duidelijkst bemerkt worden in deze Graaf Willem van Henegouwen. Koning Edward III van Engeland en de Duitse Keizer Ludwig van Beieren waren beiden de schoonzonen van Graaf Willem. De koning van Frankrijk was zijn schoonbroeder. Een andere van zijn dochters, Johanna, was gravin van Jülich.

Teneinde zijn belofte te houden tegenover de graaf van Vlaanderen, verzamelde Filips VI zijn Frans feodaal leger en trok daarmee op tegen Vlaanderen. Hij reed het graafschap binnen langs de gewoonlijke weg die voorbij de kleine stad van Cassel leidde, een stad die ook Mont-Cassel genoemd werd omdat ze op een hoge heuvel in de vlakte van Vlaanderen gebouwd was.

Het leger van Koning Filips VI van Valois kwam daar aan op twintig augustus 1328, om het Vlaamse opstandelingenleger geleid door Nicolaas Zannekin al binnen in die stad te vinden, veilig boven op de hoge heuvel en in een positie die heel moeilijk te veroveren leek. De Franse ridders te paard konden geen massale aanval naar boven op de heuvel uitvoeren. De verscheidene opstandige troepen van Vlaanderen hadden zich inderdaad snel verzameld en georganiseerd tot één geheel dat een leger vormde dat zo indrukwekkend was als de koninklijke Franse slagordes. Een verschrikkelijke veldslag kon elke dag geleverd worden.

Hoofdstuk 3. Cassel. 1328

De derde generatie

In 1328 werd de oorspronkelijke Pharaïldis groep nog steeds geleid door de mannen die deelgenomen hadden aan de expeditie naar Zele, door Wouter de Smet, Raes van Lake, Jan Denout, Gillis Vresele en Arnout de Hert, samen met Jacob van Artevelde. Juris Vresele was gestorven.

Gillis Vresele en Jacob van Artevelde behoorden al tot de tweede generatie van de Pharaïldis families. Die tweede groep omvatte ook Pieter Denout en Jan de Hert. Op zijn beurt werd Pieter Denout in vertrouwen genomen door de jongeren die de derde generatie uitmaakten. De banden tussen de generaties werden aldus ook nauw in eer gehouden.

De jonge mannen van die derde generatie waren Jan de Smet, Raes van Lake de Jongere en Willem van Lake. Zij waren ongeveer achttien jaar oud in 1328, dus nog in hun moeilijke jaren van opstandigheid tegen de ganse wereld, waarin ze noodzakelijkerwijze hun eigen waarden en opinies moesten zoeken en kiezen. De jongsten waren meer radicaal in hun meningen. Ze geraakten gemakkelijker opgehitst door de problemen van hun tijd. Ondanks de onrust in Vlaanderen, echter, leefden ze in relatieve vrede en welvaart, beschermd door de muren en door de grootstad die Gent was in bevolking en nijverheid.

De mensen van Gent werkten hard. De stad werd rijk in een weinig aanmatigende, zelfs zich wegcijferende wijze, omdat veel poorters zich nog levendig de zeer kwade, moeilijke jaren van de hongersnood van meer dan tien jaar geleden herinnerden. Die tijd had de derde generatie niet gekend. De Gentenaars waren meer en meer bezig erg rijk te worden en hun surplus te vergaren. De leidende families wisten nog al te goed hoe weinig reserves en goederen ze overgehouden hadden in het verleden. Ze hadden gewerkt om de jongeren een beter leven te geven. Dat had de derde generatie dan ook, maar zonder te beseffen dat het ook anders had kunnen zijn. De families hamsterden thans. Ten gevolge de opstand in Vlaanderen kwamen het graan en de groenten, en ook de turf om de haarden warm te houden in de winter, nauwelijks nog uit het platteland van het graafschap, al droop nog steeds wat binnen. Gent werd gevoed door haar twee grote rivieren, de Leie en de Schelde. Levensmiddelen werden per boot uit het noorden van Frankrijk gehaald. Ook de vis kwam per boot, van Sluis en van Antwerpen. Het uitstekend laken van Gent kon nog steeds vervoerd worden naar het zuiden en naar het noorden, naar het noorden via Antwerpen of via het Lieve kanaal naar Damme en Sluis, waar de Brugse handelaars het verder naar de rest van de wereld verkochten. Nieuwe markten voor het laken werden geopend in het oosten, in Brabant en in de Duitse streken.

Jan de Smet was de zoon van de ijzersmid Wouter de Smet die goudsmid was geworden. Jan werkte sinds vele jaren al in de twee werkplaatsen van zijn vader, in de ijzersmidse op het Sint Veerle Plein nabij het Gravensteen, en in de goudsmidwinkel in de Veldstraat. De jonge Jan de Smet was geboren met een zeer zeldzaam, uitstekend talent. Zijn vader, Wouter, had steeds wel gedroomd om goudsmid te kunnen worden, maar de handigheid voor het fijnste werk was slechts als een late revelatie naar hem gekomen. Jan, van zeer jonge leeftijd af, van toen hij nog maar twaalf jaar oud was, was niet minder dan een genie met goud en zilver en edelstenen. Hij was een kunstenaar meer dan een ambachtsman, een beeldhouwer in metaal. Hij toonde van jongs af aan een bijzondere interesse voor wat er kon bereikt worden als kunstwerk in goudplaat, gouden draad, gouden foelie, en in zilver. Hij kon hameren, duwen, trekken aan die metalen vormen tot eender welke gewenste dunheid, fijnheid, tot juist op het

punt waarop het metaal elk ogenblik kon scheuren of breken maar nog net niet. Zijn zilver sprong nooit open, zijn draad brak nooit, hoe dun hij die ook trok. Hij kon wondermooie stukken samenstellen met de edele metalen en er edelstenen op plaatsen. Hij had zijn ambacht geleerd als leerjongen bij een Brugse goudsmid gedurende vier jaren. Jan kon ook werken met koper en tin. Zijn talent zou weggeworpen zijn aan die minder waardevolle materialen, zodat zijn vader hem baar na baar zilver en goud gaf, waarmee Jan gans alleen de mooiste, prachtigste voorwerpen aan zijn vader afleverde. Het was Jan die de reputatie van de Smets als zijnde de beste goudsmiden van Gent en Vlaanderen vestigde.

Jan de Smet was fier op zijn sterke, gespierde armen en grote, vierkantige handen, maar toch kon hij de dunste draad van goud of zilver tussen zijn dikke vingers houden, delicaat genoeg om die kleine stukken als versiering aan te brengen op de gekromde oppervlakken van een kelk of op de kruisstaf van een abt. Niemand in Gent kon Jan nog iets nieuws leren in zijn vak om zijn meesterstukken samen te stellen, zelfs zijn vader niet meer. Wouter nam zijn zoon dan maar mee naar de abdijen van Gent, naar de Bijloke, naar Sint Pieters, of naar de Fremineuren abdij, en ook naar de belangrijkste kerken van de stad, om hem het werk van andere meesters te tonen. De abten en de priesters waren fier om hun mooiste bezittingen, waarmee ze de cultus van Christus vierden, te tonen. Tevens bezat Jan het talent om zich de versieringen op die voorwerpen later te kunnen herinneren, zelfs als hij ze slechts eenmaal gezien had. Hij maakte toch tekeningen van de meest ingewikkelde details. Jan kopieerde nadien de vazen en de schotels, de kelken en de kruisbeelden, de relikwiehouders en de bisschopsstaffen, om daar zijn eigen vormen en versieringen op te plaatsen.

Wanneer Jan vijftien jaar oud geworden was, had Wouter de Smet zowat alles getoond aan zijn zoon Jan wat er in Gent te vinden was aan mooie juwelen en kunstzinnige voorwerpen gesneden met edele metalen. Wouter vroeg dan aan Gerolf Vresele, de zoon van Juris Vresele, een monnik van de abdij van de Fremineuren, waar in de wereld nog fijnere cultusvoorwerpen konden gevonden worden. Gerolf had wijd en zijd gereisd. Hij had veel abdijen buiten Gent en zelfs buiten Vlaanderen bezocht, en heel veel kunstvoorwerpen gezien.

Gerolf zag nu met grote verbazing en ontzag welke wondermooie voorwerpen Jan kon maken. De monnik moest van verrassing gaan neerzitten toen hij voor het eerst de wonderbare, kostbare kunstvoorwerpen in zijn handen mocht nemen. Hij kwam in verrukking over de grootsheid van God die dergelijke talenten aan nederige mensen gunde. Gerolf herkende in Jan de Smet een buitengewone ambachtsman, die zo prachtig kon werken voor de grotere glorie van God en de Heiligen. Hij had slechts kunstenaars zoals Jan zien werken ver weg in de vallei van de rivier de Maas. De allermooiste voorwerpen die hij bewonderd had werden bewaard in de schat van een priorij die verborgen lag aan de rand van de donkere wouden van de Ardennen, in een plaats die Oignies genoemd werd, ten zuiden van de stad Namen. De werkplaats van die priorij produceerde thans niets meer dat als kunst grootser was dan die van Jan de Smet. Maar in die priorij bevonden zich nog de prachtigste stukken die daar al een eeuw geleden gemaakt waren door een man die Hugues heette, en die de broer geweest was van de eerste prior. De relikwiehouders van Hugues d'Oignies waren de rijkste en de meest complexe die Gerolf Vresele ooit gezien had. Hij sprak met veel enthousiasme over die priorij met de mannen van de familie de Smet. De geest van de jonge Jan werd vervuld van een groot verlangen om die stukken met eigen ogen te gaan bezichtigen. Jan moest gedurende maanden aan zijn vader bedelen voordat Wouter zijn toestemming gaf aan Gerolf Vresele en aan zijn zoon om op stap te gaan naar Oignies nabij de Maas. Ze verlieten Gent zo op een pelgrimstocht van hun eigen, met staf en knapzak, en lieten een wenende moeder achter in de Veldstraat van Gent.

Gerolf Vresele en Jan de Smet bleven meer dan zes maanden weg van Gent zonder van zich te laten horen, zo lang dat de oren van Wouter de Smet bijna doof geraakten van het permanente gehuil van zijn echtgenote Lijsbetten. Lijsbetten verweet onophoudelijk haar man Wouter hun zoon naar zijn ongeluk en een waarschijnlijke dood te hebben gestuurd. Lijsbetten zag haar zoon Jan in dromen verscheurd door de wolven en de wilde everzwijnen en de beren van de Ardennen.

Gelukkig keerden Jan en Gerolf naar de Veldstraat terug. Ze hadden veel te vertellen, want ze waren naar veel meer plaatsen gereisd dan enkel naar Oignies. Jan had de speciale vaardigheden gezien van het bewerken van metaal overal langs de Maas, tot in Luik en Maastricht. Jan had ook geleerd met email te werken. Hij bracht samenstellingen van poeders mee om heel mooie, heldere kleuren op metaal vast te zetten. Hij had nieuwe technieken van emaileren ontdekt. Jan begon dan nog fijnere voorwerpen te smeden in de nieuwe methodes van het behandelen van het metaal. Die wijzen had hij deels geleerd en deels gestolen in de werkplaatsen van de Maasvallei. Zijn hoofd bleef gevuld met de beelden en de verhalen van de wilde, indrukwekkende landschappen van het graafschap Namen en het prinsbisdom Luik.

Wat Jan begon te smeden was zo prachtig, dat veel mensen van Gent zijn werk kwamen bewonderen. De eerste aandachtige toeschouwers die Jan aantrok waren de leden van de Pharaïldis families. Gerolf Vresele kwam met zijn nichten Agneete, die de echtgenote van Jacob van Artevelde was, en de jongere Marie Vresele, een dochter van Gillis.

Marie Vresele vooral voelde zich op haar gemak bij Jan de Smet. Ze hield ervan om naast hem te zitten terwijl hij werkte, terwijl hij zijn metalen roodgloeiend brandde en dan plooidde en heet en rood op zijn vormen plaatste. Ze hield er ook van hem te horen uitleggen wat hij aan het doen was en waarom. Ze leek wel gefascineerd door de macht die Jan uitoefende over de materie. Gedurende nu al twee jaar bleven Marie Vresele en Jan de Smet onafscheidbaar, en dat niet slechts in de werkplaats van de vader van Jan.

De moeder van Jan, Lijsbetten, was de nicht van de grootmoeder Mergriet van Marie Vresele, zodat Jan en Marie verre neef en nicht waren. In dat jaar van 1328 begonnen Jan de Smet en Marie Vresele, eerst aarzelend en dan drierster, veel dichter naast elkaar te zitten dan neven en nichten dat normaal deden. Marie ging dikwijls in dezelfde zetel zitten als Jan om beter te kunnen zien waar hij aan bezig was, en dat dikwijls ook om dichter bij hem te zitten dan de goede zeden toelieten. Marie vond zich daarna zitten op de schoot van Jan en met de armen van Jan hecht rond haar. Ze kusten frenetiek, betastten elkaar hartstochtelijk. Dat duurde zo tot Lijsbetten hen daar natuurlijk bij verraste, het hele huis in alarm sloeg en hen uiteen trok. Er volgden tranen, kreten van pijn en een paar klappen van handen op een lief gezichtje, protesten, gehuil en snikken, maar na een week van wenen en huilen bij Marie en woedende, sombere en bokkige, monkelende blikken bij Jan, lieten de moeders de twee toch weer in elkaars gezelschap. Er werd aangenomen dat Jan en Marie zouden trouwen. De jongeren zeiden uitdagend dat ze zouden trouwen wanneer ze daar klaar voor waren en dat wilden. Lijsbetten en Mergriet en Avezoete vermoedden echter al dat het huwelijk op een draf zou moeten ingezegend worden wanneer de buik van Marie uitzette. De Mutaert vrouwen hielden dus een gestage blik van Argusogen op de fysiognomie van Marie Vresele. Geen nood, Marie kon toevlucht zoeken bij haar moeder Avezoete!

De twee jaar oudere zuster van Jan de Smet heette Veerle. Zij was de eerstgeborene van Lijsbetten en Wouter, die haar naam kreeg naar het plein waarin haar ouders toen woonden,

en naar Sint Pharaïldis. Veerle was een grote, rijzige jonge vrouw van twintig nu, behept met een lenig maar voluptueus gevuld lichaam. Ze droeg haar bruin haar gewoonlijk strak gebundeld tot een dos achter het hoofd omdat haar gezicht eerder fijntjes gebouwd was, smal op een lange nek. Veerle was fier op haar vol doch slank profiel, zware borsten en wijde heupen. Ze was verder een rustig, flegmatiek meisje, niet speciaal een grote schoonheid, maar niettemin zeer opvallend. Ze werd het frequente onderwerp van bewonderende blikken die naar haar geworpen werden door Willem van Lake, de jongste zoon van Raes van Lake de Oudere. Veerle de Smet was drie jaar ouder dan Willem van Lake, dus beschouwde Veerle de aandacht die Willem haar toewijdde eerst zowat als de hinder van vliegen die rond haar haren gonsden in het heetst van de zomer, tot ze de constante galante opmerkingen, de begerige blikken en de ondernemende handen van de knappe snotjongen Willem gewoon werd en er niet meer zonder kon leven.

Willem van Lake was een grote lezer van boeken die hij in de bibliotheken van de abdijen vond. Hij zocht die werken naarstig op. Veerle vond de eruditie van de jonge Willem eerder interessant dan vervelend. Willem vulde haar geest niet met de verhalen over de heiligen, maar met de wonderbare lotgevallen van ridders en prinsessen, van jeesten en veldslagen, met verhalen over liefde en de pijn van geliefden die niet samen mochten komen omdat één van de twee al getrouwd was met een kwade echtgenoot of een heks van een vrouw. Veerle wou niet gestoken worden door liefdespijnen, en dus liet ze zich maar kussen en omhelzen en gehouden worden door Willem. Willem was ongelooflijk fier om uiteindelijk een volwassen vrouw met overvloedige vormen overwonnen te hebben. Hij voelde niets voor domme, jongere, giechelende meisjes. Willem wou een echte vrouw!

De vrienden van Willem bleven stomverbaasd en met open mond staan kijken. Ze moesten wel toegeven dat met zoete en schuwe blikken de sluwe Willem er briljant in geslaagd was de strenge vesting Veerle de Smet te veroveren. Die jonge vrouw stond een vol hoofd hoger dan Willem, was heel wat ouder was in jaren en leek heel wat rijper en wijzer dan de romantische Willem kon zijn. Toch had Veerle zich gewonnen gegeven! Willem dacht echter het beste over zichzelf en over Veerle. Eenmaal de vesting ingenomen, bezette hij de vesting. Hij liet Veerle niet meer gaan en hield aan haar als aan zijn eigen leven.

Het was Willem die niet alleen het brein van Veerle de Smet vulde met heroïsche verhalen, maar ook de geesten van zijn metgezellen Jan en Raes. Hij las aan hen de gedichten voor van de Vlaamse schrijver Jacob van Maerlant, die in de meest opgewonden, geëxalteerde bewoordingen kon schrijven over de grootsheid van Vlaanderen. Willem las zijn vrienden strofen voor uit de lyrische roman van Maerlant over de daden van Achilles van Troje, of over de veroveringen van Alexander de Grote, en over de ridder Lancelot, over de zoektocht naar de Heilige Graal door de ridders van Koning Arthur.

Een andere bewonderaar begeerde Veerle de Smet! Dat was een zekere Sander Soyssone, een zware, lompe jongeman, een beenhouwersjongen uit de Drabstraat, die bijna aan de Turrepoort woonde. Soyssone was een reus van een kerel. Hij kon spieren als bundels koorden op zijn arm en zijn schouders laten rollen. Hij was echter niet snel van geest. Sander had naar Veerle de Smet gezucht al lange tijd vóór Willem van Lake zijn fluwelen blikken op haar had laten neerstrijken, en haar verleid had met zijn in honig gedrenkte verhalen die meisjes zo graag hoorden.

Sander Soyssone wou uitvaren tegen Willem. Hij verzekerde zijn vrienden dat hij de van Lake jongen zou leren de lieveling van iemand anders te stelen. Willem gaf niet veel aandacht aan al dat snoeven en aan de loze bedreigingen van Sander, tot op de dag hij fier arm in arm met Veerle aan het wandelen was nabij de Sint Michielsbrug, niet ver van de gildehalle van de

beenhouwers. Willem had die buurt beter gemeden, want daar stapte plots Sander recht in zijn pad. Het geluk van Willem hield echter aan, want Jan de Smet en Marie Vresele wandelden twee stappen achter hem en Veerle. Sander begon de hostiliteiten door zich in de weg van Willem te plaatsen, zijn vuisten als voorhamers in zijn heupen geplant, zijn benen ferm verspreid. Hij begon beledigingen naar Willem te roepen. Sander ging dan op Willem af en duwde zijn vuisten naar de borst van de jongen. Jan de Smet liep ook naar Willem toe, duwde Veerle achter zich tot bij Marie. De twee jongeren, hoewel geen magere jongens, konden ook samen de brullende slager niet intimideren.

Een gevecht in regel volgde, waarin de twee meisjes terzijde geschoven werden. Ze schreeuwden hoge kreten en trokken hun handen vóór hun gezicht. Jan de Smet kreeg bijna onmiddellijk een harde slag op zijn oog, die hem uitgestrekt op de grond deed terechtkomen. Willem moest afrekenen met een mokerslag in zijn buik. Willem boog dubbel. Omdat hij zijn buik met zijn handen vasthield, schopte hij Sander venijnig in het kruis. Jan was dan al terug recht gesprongen. Hij bracht zijn twee gebalde vuisten neer op de ossennek van Sander. Eender welke volwassen man zou door zulk een slag geveld zijn, maar Sander beukte naar Willem, het hoofd eerst. Hij duwde Jan de Smet uit de weg. Sander liep recht naar Willem toe, de witte schuim van woede rond zijn open tanden. Sander Soyssone bereikte echter nooit Willem van Lake, want handen trokken hem woest naar de kant.

Pieter Denout had van ver het gevecht van de jonge mannen zien aankomen, gezien wie zou gaan vechten, en daarom kwam hij snel tussenbeide. Pieter had eveneens spieren zoals de dikste koorden. Hij drumde nu meerdere sterke vuistslagen op de beenhouwer. Sander verwachtte geen slagen van nog een derde man. Hij viel tegen de grond, maar Pieter Denout hield Jan en Willem weg van nog meer kwaad te doen aan de hulpeloze slager. Sander stond even later weer op, keek met moord in zijn met haat gevulde ogen naar Willem van Lake, maar Pieter bracht zijn vuisten weer in aanslag. Sander aarzelde een volwassen man aan te vallen die hem al net gevloerd had.

De drie jongens stonden hijgend in een cirkel rond Pieter Denout, die aan Sander zei, ‘je moest je maar een ander meisje zoeken, Sander Soyssone! Deze twee hier zijn al besproken. Er lopen nog wel andere meisjes rond in Gent. Ik wil geen herrie met jou, of ik ga mijn beklag maken bij je ouders en bij de schepenen. Ga weg, nu, en val deze jongens niet meer lastig. Nooit meer!’

Sander maakte verschrikkelijke ogen naar Pieter, Jan en Willem. Gedurende een ogenblik hoopte Willem dat Sander opnieuw zou losstormen, maar Sander droop af.

Vanaf die dag liet Sander Willem en Veerle met rust. Hij maakte het hof aan een ander meisje uit de Drabstraat. De Soyssone familie hield er wel een wrok aan over tegen de van Lakes, de Denouts en de Smets. De Soyssones hadden gehoopt in de familie te treden van de rijkere goudsmeden, waarvan geweten was dat ze banden hadden met nog machtiger families. De Soyssones voelden zich gefrustreerd en vernederd in hun eer.

Toen Gillis Vresele van het incident hoorde, zei hij tot zijn vrienden van de Pharaïldis groep, ‘we zouden op een stuk papier de namen moeten opschrijven van de families waar we in het verleden problemen mee ondervonden. Ik denk niet dat ik ze me nog alle herinner. De Sleepstafs, de Stocmans, de Gruterres, de Mayhuuses en nu de Soyssones, moeten ons haten. We kunnen ons beter schrap zetten tegen nog meer herrie van die families!’

‘Wat anders konden we doen?’ vroeg Pieter Denout. ‘We moesten onze vrienden toch verdedigen. Is dat niet een heilige plicht? Het was nog goed dat ik toevallig aan de Sint Michielsbrug kwam, die dag. Vreemd is dat toch ook, nietwaar? Wanneer onze zonen in de

problemen geraken, dan is er steeds iemand van ons als bij toeval in de geburen. Moeten we werkelijk geloven in het pure toeval, na al zovele malen? Krijgen we soms niet een teken dat we samen zouden moeten blijven om uit te kijken naar onze jongens en meisjes, naar de leden van al onze families, en niet slechts naar onze eigen kinderen alleen? Is Sint Pharaïldis ons een teken aan het geven dat ze gratie vindt in het feit dat we een groep gevormd hebben die haar naam draagt?’

De anderen keken naar Pieter met ongelovige blikken, maar ze verwierpen de verklaring van Pieter niet als zijnde nonsens.

De laatste van de drie jonge mannen van de derde generatie van de Pharaïldis families was de oudere broeder van Willem, Raes van Lake de Jongere. Wanneer Raes zijn broer Willem met Veerle langs de kades van de Leie zag wandelen, gevolgd door het ander koppel van Jan de Smet en Marie Vresele, dan voelde hij zich uitgesloten en een beetje jaloers op hun geluk.

Dat gevoel duurde slechts tot op het huwelijk van een van Vaernewijc jongen, een huwelijk op het platteland waar hij op uitgenodigd werd omdat de van Vaernewijc jongen een goede kennis van hem was. Normalerweise had Raes daar niet omgekeken naar vrouwen. Hij maakte al liever gekheid maakte met zijn vrienden. Maar nu had hij daar gedanst met een meisje van de familie van Lens. Mechtild van Lens was twee jaar jonger dan hij, de dochter van een familie die vriend was met de van Arteveldes. Mechtild flirtte plots geweldig met Raes van Lake op dat feest omdat hij haar beviel, grappig en verstandig was, alles behalve een domoor en er uit zag als een absoluut eerlijke en aangename jongen. Wanneer Mechtild dan zonder schroom bij het dansen tegen Raes leunde naar het einde van de avond toe, hem aanmoedigde met lachende, ondeugende en uitdagende ogen, was ook Raes hopeloos verloren, en heel gelukkig dat te kunnen zijn. Hij ontdekte waar Mechtild in Gent woonde.

Enkele weken later waren Jan de Smet en Willem van Lake weer aan het wandelen met hun arm rond hun lievelingen langs de kaaien van de Leie. Plots verscheen achter hen het koppel van Raes en Mechtild, hand in hand. Jan en Willem hadden niet direct bemerkt dat Raes de Jongere hen gevolgd was, en nog minder dat Mechtild zich bij hem had gevoegd. Jan de Smet keek toevallig over de schouder, zag de twee, liet zijn mond open vallen van verbazing, fluisterde dan iets naar Willem, en daarna keken ook de anderen verbaasd om naar het nieuw koppel. De meisjes giechelden maar gebaarden van kromme haas en wandelden verder. Iets later op die wandeling slenterden Raes en Mechtild arm in arm naast Jan, Willem, Marie en Veerle.

Marie Vresele, Veerle de Smet en Mechtild van Lens vormden snel een roddelend trio van jonge vrouwen zoals er enkel konden bestaan in de grotere stad van Gent. Hoe konden Willem, Jan en Raes nog weerstaan aan deze machtige samenzwering van samengestelde verleiding? Wat het ene meisje nog niet wist in de kunst van het beminnen en het nauwer trekken van verhoudingen en afhankelijkheden, dat leerden de anderen haar. Marie, Veerle en Mechtild vormden een vrouwelijke kracht waarmee niet slechts in de derde generatie van de families mee moest rekening gehouden worden, maar in alle generaties.

De legers stellen zich samen

De schepenen, de landeigenaar-poorters, de militie van de stad die zij controleerden, en een sterk contingent van ridders, op sommige ogenblikken ook nog geleid door de graaf van Vlaanderen of door leden van de grafelijke familie, konden het volk van Gent sterk in hun greep houden. De koning van Frankrijk en de graaf van Vlaanderen hadden een machtig leger van ridders en strijders te paard verzameld, een leger dat nog groter leek dan het leger dat Vlaanderen ingetrokken was in 1302. Het nieuws over dat leger bereikte Gent in het midden van juli 1328. De gevoelens van de bevolking bleven zeer gemengd. De situatie werd heftig besproken te Gent.

De koning van Frankrijk bleef sterke voorstanders tellen onder de landeigenaars, van wie velen Leliaerts van de stad waren. De graaf van Vlaanderen kon ook rekenen op de trouwe steun van de meeste ridders van het platteland rond de steden. Dat waren de heren van de kasselrijen die hij benoemde en die daarom gans van hem afhingen voor hun status en hun levensonderhoud. De koning reed ten oorlog om de graaf bij te staan, om de autoriteit van de graaf te herstellen. Dus zouden ook de Vlaamse ridders, zelfs diegenen die niet Leliaerts waren, nu samen met de graaf en de koning in hetzelfde leger rijden. De graaf verbleef af en aan te Gent en te Oudenaarde. Hij moedigde zijn medestanders aan om het oosten van Vlaanderen voor hem te verzekeren, en om een macht te vormen die Brugge kon weerstaan, de stad die zich openlijk vóór de rebellen had verklaard en tegen de graaf.

De gildeleden van Gent hadden veel sympathie voor de zaak van de rebellen. De ambachtslieden noemden de opstandelingen echte vaderlandstrijders die de onafhankelijkheid en vrijheid van Vlaanderen beschermden tegen de corruptie en uitbuiting door de gevestigde adel. Het grootste deel van de bevolking keek gunstig naar de zaak van de hoofdmannen van de opstand en van de milities van Brugge, Ieper en Kortrijk. De gilden waren echter nog niet volledig volmondig en georganiseerd, en de druk van de schepenen bleef te sterk, zodat de gilden geen gewapende groepen vormden om de rebellen te steunen. De graaf, de schepenen en de Leliaerts van Gent konden de bevolking van de stad dwingen de militie te vormen die tot doel had een tegengewicht te worden tegen de rebellen en tegen Brugge. De militie van Gent moest vooral de Vlaamse mannen uit de streken van het Waasland, van de steden van Dendermonde en van Aalst, en van de noordoostelijke gebieden van Vlaanderen ervan weerhouden de rebellen te vervoegen. Gent moest ook Brugge bedreigen. Een flinke troepenmacht van de graaf werd verzameld in de versterkte stad van Biervliet om vanuit het noorden het westelijk platteland van het Brugse Vrije in toom te houden, alsook en vooral de streken tussen Brugge en Gent.

Gent gonsde van de geruchten. Eén van die geruchten werd bewaarheid. De graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland, en zelfs de koning van Bohemen, zouden zich bij het leger van Filip van Valois voegen. Honderden edellieden en hun ridders verzamelden hun krachten om het hoofd te bieden aan de Vlaamse opstandelingen. De boerentroepen uit Vlaanderen konden aanvallen verwachten uit het zuiden en uit het oosten.

In het midden van de zomer van 1328, in de maand juli nog, verzamelden de troepen van Nicolaas Zannekin en van Winnoc de Fiere zich in de stad van Mont Cassel, één van de meest zuidelijke, ommuurde en best verdedigde steden van Vlaanderen. Die troepen bestonden grotendeels uit boeren van de kasselrijen van Veurne, Sint-Winoksbergen, Belle of Bailleul, Broekburg en Cassel zelf. De milities van Ieper en Kortrijk trokken zich samen achter de Leie, ten noorden en ten westen van de stad Lille, de stad die de Vlamingen Rijssel noemden al werd er Frans gesproken. De milities van Brugge en van het Brugse Vrije, de streken rond

de stad, marcheerden op naar Doornik. Die troepen werden geleid door Zeger Janssone en Lambert Bonin. De Vlaamse leiders bereidden zich aldus voor op troepenbewegingen tegen hen vanuit twee verschillende kanten.

In midden augustus kon men in Gent Wouter de Smet wanhopig en hard zien lopen naar het huis van Raes van Lake in de Brabantstraat. Hij miste zijn zoon Jan. Wouter had aan vrienden van zijn zoon gevraagd of ze zijn jongen gezien hadden. De jongemannen hadden hun hoofd gebogen en gefluisterd dat Jan Gent kon verlaten hebben om de rebellen te Cassel een handje toe te steken. Wouter was bleek geworden, en had zijn trots ingeslikt. Hij voelde zich erg aangedaan omdat zijn zoon hem niet verteld had van zijn intenties. Misschien had Jan in een opwelling Gent verlaten. Wouter hoopte dat Raes van Lake de Oudere en zijn vrouw hem iets meer konden vertellen over waar zijn zoon was. Hij wou vragen of de zonen van de van Lakes, de beste vrienden van Jan, soms ook verdwenen waren.

Wouter vond Raes van Lake de Oudere in zijn grote kamer. Raes was zich de laatste haren uit het hoofd aan het trekken en zijn vrouw zat vóór hem te wenen. Willem en Raes de Jongere, de zonen van Lake, waren eveneens verdwenen. Raes de Oudere en Wouter konden elkaar troosten. Raes de Oudere wist te vertellen dat een groep jonge mannen van Gent zich in het geheim verzameld had in het Bijloke veld, ondanks het verbod van de schepenen. Ze hadden wapens gehaald uit de voorraad van de gilden. Daarna was de groep naar het zuiden van Vlaanderen gemarcheerd om het leger van Zannekin te versterken.

Wouter de Smet zonk neer op een stoel naast Raes van Lake. Het was dus waar dat hun zonen naar de oorlog waren getrokken zonder hun vader en moeder te verwittigen! Wouter was wanhopig. Hoe kon een jongen met dergelijk buitengewoon talent als kunstenaar, een jongen die zo'n zeldzame gave had meegekregen, zijn leven in gevaar brengen voor een zaak die slechts marginaal de stad van Gent had getroffen? Waarom had de jongen zijn vader niet in vertrouwen genomen? Waarom hadden de jongens niets gezegd aan de meisjes die ze lief hadden?

Raes en Wouter probeerden de diepten van de zielsgesteltenissen van hun zonen te begrijpen, maar ze moesten wel aannemen dat de jongens hun sterkste gevoelens diep in hun hart verborgen hadden. Jongens van Gent konden koppig zijn! Dat kwam als een harde slag aan voor Wouter en Raes! Ze zouden natuurlijk hun zonen ervan weerhouden hebben om naar de opstandelingen te lopen, en hen in hun eigen kamers opgesloten hebben. De jongens hadden dat vermeden door weg te lopen. Raes en Wouter voelden zich gekwetst in hun fierheid van vader en in hun vaderlijke genegenheid en autoriteit. Ze konden nu wellicht hun zonen vervloeken, razen en tieren, maar ze deden niets daarvan. Hun vaderlijke gevoelens haalden de bovenhand op hun eigen gekwetste trots.

Op de weg naar Cassel

Op dat ogenblik waren Jan de Smet, Willem en Raes van Lake de Jongere reeds zuidwaarts aan het marcheren met een snelle stap, in een groep van iets meer dan twintig jonge Gentenaars. Ze stapten goedgemutst, luid zingend en lachend, en wuivend naar de voorbijgangers die naar hen gaapten. Ze waren op weg naar een nieuwe Vlaamse overwinning, naar een veldslag zoals Vlaanderen er al zoveel gewonnen had. Hun overwinning zou de Slag van Kortrijk van 1302 in de vergeethoek dringen. Ze waren ervan overtuigd dat ze zouden winnen. Niemand kon de kerels van Vlaanderen verslaan! De jonge

mannen van Vlaanderen zouden opnieuw het bewijs leveren dat geen vreemd leger hun graafschap kon onderwerpen. Als ze moesten sterven, dan zouden ze sterven als helden van Vlaanderen.

De vrienden wandelden met lichte lederen schoenen aan de voeten. Ze gingen gekleed in lichte klederen, want de zon schitterde helder en warm in de hemel. Ze droegen korte maliënkolders en eenvoudige pothelmen. Oude stalen borstplaten staken in de linnen zakken op hun rug. Ze hadden alle drie ook een goedendag gekregen, een piek met een zware ijzeren cilinder onder de punt, bevestigd op een stevige, vijf voet lange, eiken steel. De jongens hadden nog nooit geoefend met dergelijk wapen. Om de waarheid te zeggen hadden ze ook nog nooit echt een wapen bezeten, behalve dan het lange mes dat aan hun riem hing. Ze waren nog geen strijders geweest van de bewapende milities van de gilden; ze waren geen kruisboogschutters, geen boogschutters. Ze hadden niet geleerd hoe een zwaardslag af te weren, niet geleerd hoe een knots te ontwijken waarmee een ridder te paard sloeg. Ze zwaaiden echter al hun piek in hun geest en ze beeldden zich in wat het zou zijn om een schedel in te slaan met behulp van de ijzeren knuppel onder de stalen punt van hun goedendag. Willem, Raes en Jan hadden nog nooit bloed uit een man getrokken, tenzij een beetje in dat ene straatgevecht waarin ze verwickeld werden om de eer van hun vriendinnen te beschermen. Ze voelden zich licht van hart, echter, want ze zouden onstuimig en dapper vechten voor de eer van Vlaanderen, zoals hun voorvaders hadden gedaan in het Groeninge veld van Kortrijk in 1302 en in de veldslagen en schermutselingen die de grote confrontatie met de koning van Frankrijk gevolgd hadden.

Ze wandelden gedurende ongeveer een week, verloren hun groep van Gentenaars onderweg op een bijzonder regenachtige dag. Ze dwaalden door het platteland en vroegen de weg naar het zuiden en naar Cassel, waarvan ze gehoord hadden dat er verzameling was geblazen voor de opstandige troepen. Onder Kortrijk kwamen ze andere gildeleden tegen, ambachtslui van Brugge, waarmee ze enthousiast mee verder trokken. Ze marcheerden in een grote groep vrijwilligers. De jongens waren dan al van Gent zuidwaarts naar Waregem gegaan om Kortrijk te bereiken. Nu vervoegden ze een grotere groep waarmee ze naar Poperinge en Steenvoorde marcheerden. Van daar namen ze een westelijke weg naar Cassel. Hun voeten deden erg pijn. Ze leden van open blaren onder hun tenen en hielen, maar ze gaven niet op. Ze stapten voorbij geplunderde dorpen, dorpen die niet vernietigd waren door de vijand maar door dit los, ongeleid leger van Vlaanderen. Ze zagen brandende kastelen die wel ingenomen waren door de rebellen, en hun eerste lijken. Die lagen aan de poort van een vesting. Ze werden ook voor de eerste maal ziek toen ze kraaien aan de naakte, dode lichamen zagen eten en wanneer ze de stank van rottend vlees roken. Hun vurigheid voor het leger verminderde echter niet. Ze marcheerden verder, voorbij de dode, meelijwekkende lichamen die ze gebroken en vergeten naast de weg zagen liggen. Niemand begroef die lijken.

Jan, Willem en Raes vonden weinig goeds te eten in dit Vlaanderen, maar ze hadden stukjes geroosterde kip in hun zakken van thuis meegebracht, gezouten vis en gedroogd rundsvlees. Brood en kaas hadden ze in overvloed. Water vonden ze in de putten van de boerderijen. Enkele boeren riepen wel kwaad naar hen als ze emmers in de stenen putten lieten zinken, maar de meeste boeren die ze ontmoetten wensten hen geluk en hielpen hen meer eten te vinden. Ze konden daarvoor betalen. Op een avond stal hun groep een jong schaap en een biggetje. Ze slachtten de dieren en roosterden het vlees. Die keer aten ze goed, warm, en het varkentje was sappig mals.

Ze sliepen in schuren of onder de open hemel. Willem was de meest vooruitziende van hun drieën. Hij had in de markt van Gent een kleine tent gekocht, niet meer dan een groot zeil van

geolied doek en vier staven van drie voet lang. Willem en Raes droegen elk twee van die staven, en Willem droeg het samengevouwen doek. De tent was net hoog genoeg voor hun drieën. Ze hield hen 's nachts droog en warm uit de wind. De jongens droegen elk een dikke, wollen deken. Ze baadden in de rivieren.

De Gentse jongens hadden geen schrik van een beetje regen. Ze hadden ook elk een mantel van geolied doek, en kappen op het hoofd. Het was zomer, en zeer heet in augustus. Na een regenvlaag droogde de zon hen in een paar uur. Ze hadden het daarom heel wat beter dan veel van de andere jongens die met hen naar het zuiden stapten. Hun mantels en hun tent wekten jaloersheid op.

Ze kwamen aan bij de heuvelstad van Cassel in het midden van augustus van 1328, op de zeventiende dag van die maand. Duizenden Vlaamse boeren en mannen van de milities van de steden van Vlaanderen hadden zich zo te Cassel verzameld.

Cassel was gebouwd op een eerder steile helling. Het was een ommuurde stad. Haar muren stonden hoog, zodat slechts de toren van de kerk van Onze Lieve Vrouw van dichtbij kon bemerkt worden. De stad was een vesting, een goede plaats om te verdedigen tegen een groot ridderleger. Niet zonder ironie was dit ook de hoofdstad van de leenlanden van Robrecht van Cassel, de heer van deze kasselrij. Robrecht was nu een te vrezen vijand van de rebellen. Hij zou in het andere kamp strijden.

Raes, Willem en Jan wandelden de stad in. Gewapende mannen liepen overal in de straten. Veel mannen sliepen trouwens in volle straat of tegen de verdedigingsmuren. Honderden smalle tentjes, niet erg verschillend van de tent die Willem en Raes meegebracht hadden, stonden opgericht aan de voet van de indrukwekkend hoge stadsmuren. Wanneer Willem, Jan en Raes naar beneden keken van boven op de muren naar de weiden en de velden, zagen ze honderden kampvuren branden op de hellingen van de heuvel, en evenveel rookkolommen stegen op naar de hemel. Terwijl ze naar het wijde landschap keken dat zich aan hun blikken opende, wees een jongen die in de stad woonde hen de dorpen rond Cassel aan.

De jongen wees in het noordoosten naar Winnezele, Waton, en verder weg naar Poperinge. Ten oosten van Cassel lagen Terdeghem en Steenvoorde, in de richting vanwaar ze gekomen waren. Ten zuiden lagen Sint-Marie-Cappel, Hondegem en Hazebrouck. In het zuidwesten wees de jongen hen de richting van Oxelaere, Bavinchove, Ebbinghem en nog verder lag de weg naar Saint-Omer en Arques, waar het schandelijk verdrag van dezelfde naam afgesloten werd. Meer naar het westen nog lagen Zuytpeene en Wemaers-Cappel, Ochtezele en Noordpeene, Rubrouck, Volckerinckhove en de wijde vlakte. Ten noordoosten lagen ook nog Arneke, Zermezele en Bollezele met Eckelsbrugge. Ten slotte vond men in het noorden Zegercappel, Hardifort en Oudezele en achter die dorpen lagen nog Wormhout en Herzele. De jongen kende al die dorpen omdat hij met zijn vader ging oogsten in veel van hen, zomer na zomer. Hij vertelde dat hij gehoord had dat het Frans leger op weg was en binnenkort vanuit het westen zou aankomen, niet vanuit het zuiden.

‘Veel van de dorpen in de omgeving zijn genoemd naar de kappen,’ verklaarde de jongen, ‘vandaar het woord “cappel” in hun namen!’

Binnen in Cassel spraken de Gentenaars met een man van Brugge die het bevel leek te houden als een soort hoofdman. Ze gaven hem hun namen, maar slechts hun voornamen. Ze logen over vanwaar ze vandaan kwamen, beweerend dat ze inwoners van Waregem waren. De man zei hen naar de Poort van Steenvoorde te gaan en daar een hoofdman te vinden genaamd Boudin de Kale, een hoofdman uit Veurne die een tekort aan strijders had en die hen zou opnemen in zijn groep. Ze kregen ook een klein schild van de wapenmaker, maar geen andere

wapens. Hun goedendag werd beschouwd als voldoende in de strijd. Willem stal drie paar stalen beenstukken van een kar die naast het marktplein stond.

Jan, Willem en Raes slenterden daarna van de kerk van Cassel naar de Steenvoordse Poort. Ze bezichtigden de versterkte stad. Ze hadden alle tijd, er kwam geen Frans leger in zicht.

Ze vonden de hoofdman Boudin. Die man gromde spijtig nadat hij de jongeren vroeg of ze reeds enige opleiding in de kunst van het vechten met een wapen gekregen hadden en nadat ze verlegden met het hoofd geschud hadden. Boudin vroeg de jongens wat ze dan wel tot nog toe gedaan hadden. Ze antwoordden dat ze landarbeiders waren, want ze meenden dat het opstandelingenleger vooral uit mensen van dat slag was samengesteld. Boudin nam daarop hun handen in zijn ruwe handpalmen, tastte, liet de handen misprijzend weer zakken en schudde zijn hoofd. Hij geloofde geen seconde dat hij landarbeiders vóór zich had staan. Hij had direct begrepen dat deze jongens uit een stad kwamen en rijkeluijskindjes waren die niet gewoon waren aan het harde werk van het platteland. Boudin zuchtte, wees naar een open plaats tussen de tenten en meldde hen dat hij hen de volgende dagen zou leren strijden. Jan, Willem en Raes zetten hun tentje op, hurkten neer, en ze wachtten. Ze bleven zwijgzaam onder de indringende blikken van Boudin.

Ze trokken weldra de aandacht van hun geburen. Rechts van hen stond een tent waarin Pieter Carstien en Gillis Brakkel sliepen, jongens uit het dorp van Wulpen in de kasselrij van Veurne. Zij waren mannen van al dertig, boeren van een bepaalde rijkdom. Ze bezaten hun eigen boerderij en wat land. Links van hen stond Coppin Maes uit Westvleteren van dezelfde kasselrij, ook een boer. Aan die mannen, die hen intelligente kerels van enige stand leken, gaven Willem en Raes toe dat ze van Gent afkomstig waren, maar dat niet wilden laten bekend worden omdat ze represailles vreesden tegen hun families. Pieter, Gillis en Coppin begrepen die reden wel. Ze zegden dat nog meer mannen van Gent gekomen waren, maar dan ook niet in georganiseerde milities, doch individueel. Ze stelden voor om een groep te vormen om elkaar te helpen, wat Willem en Raes graag aannamen. De meeste van de manschappen van Boudin waren afkomstig van de kasselrij van Veurne. De jongeren van Gent zouden niet strijden in een bataljon van Gentenaars, wat hen goed uitkwam.

Tijdens de daaropvolgende dagen bleven de jonge mannen in het tentenkamp van de rebellen te Cassel. Ze sliepen buiten de gekanteelde muren van de stad. Het voedsel werd zeldzaam. Met de hulp van de boeren van Veurne konden ze eten zonder te verhongeren. Water was een heel ander probleem. Cassel stond boven op een heuvel. Er waren bijgevolg slechts weinig putten. Die droogden snel uit wanneer de vijftienduizend Vlaamse mannen er gretig uit begonnen te drinken. Het weer bleef kurkdroog en zeer heet. Water werd eerst aangebracht vanuit het platteland, maar die toevoer stopte toen het Frans leger verscheen.

De Fransen hadden zich in het begin van augustus te Arras verzameld. Het leger zette zich negen dagen later in beweging om aan te komen nabij de stad van Warneton ten noorden van Cassel, nabij de abdij van Waasten. De abdij werd door de Fransmannen vernield. De abdis van Waasten en de nonnen stierven een verschrikkelijke dood. Het Frans leger trok daarna langzaam verder zuidwaarts naar Cassel, om de stad in een wijde boog te omsingelen. Filips wou een veldslag! Het volledige leger van Koning Filips VI stond vóór Cassel op de twintigste augustus. De koning zette zijn kamp en hoofdkwartier op te Hardifort, een dorpje ten noorden van Cassel, en daar ontplooidde hij de Oriflamme, de scharlaken oorlogsbanier van Frankrijk.

Op de hoogtes van Cassel leerde ondertussen hoofdman Boudin van Veurne aan de mannen van zijn groep de beginselen van het strijden met wapens. Zijn mannen droegen allerhande

soorten van wapens, zoals goedendags, zwaarden, bijlen, een knots. De goedendags waren oude wapens, een houten steel met een ijzeren spits en een zware cilinder van ijzer daar net onder. Enkele mannen droegen een variante, *plançons*, een Franse naam voor een goedendag met een dozijn lange stekels op het ijzeren gewicht aan het uiteinde. Nog andere mannen hielden slechts pieken, lansen van dik hout met een ijzeren of stalen punt aan het uiteinde.

Boudin de Kale was een stevige, korte man van over de vijftig met een zonverbrand, rood, gerimpeld gezicht. Hij had al in veel veldslagen gevochten, pochte hij. Hij moest wel een strijder zijn, maar hij weigerde over zijn verleden te praten. Hij leerde de jongens hoe zwaardslagen af te weren met een piek of een goedendag, hoe het zwaard daarna te keren en zijn tegenstander met de zware knots te slaan, en hoe een vijand met de piek te bewerken en te verrassen. Boudin toonde hen hoe een goedendag stevig in de aarde kon gestoken worden en hoe hem vast te houden om ermee een aanval van ridders op strijdpaarden mee op te vangen. Hij leerde hen hoe correct met de punt te steken en hoe met de knots te zwaaien zonder het wapen te verliezen. Hij leerde hen ook met een zwaard te vechten, het wapen waar hij zelf de voorkeur aan gaf, en met de bijl en de hellebaard.

‘Er blijven steeds wapens liggen op een slagveld,’ wist Boudin. ‘Je moet je keuze dan maken uit wat het best geschikt is voor elk ogenblik, en je kunt van wapen wisselen als dat nodig is.’ Boudin leerde hen ook hoe zwaardslagen gegeven door ridders te paard te ontwijken, en hoe steeds met een piek eerst naar het paard te steken eerder dan de ruiter, bij voorkeur wanneer dat paard geen platen of maliënringen droeg.

‘Jullie strijden niet in zware harnassen zoals de ridders,’ legde Boudin uit, ‘dus moeten jullie het voordeel uitbuiten van jullie snelheid en behendigheid! Dans rond de ridders heen en rond de zware strijders, jongens, en jullie zullen wel bemerken hoe lomp en langzaam ze reageren. Zoek nooit hen rechttoe rechtaan te bestrijden! Wees venijnig, listig, vecht anders dan zij! Dit is een oorlog, geen tornooi! Jullie zijn geen ridders, dus hoeven jullie niet te vechten zoals ridders. Dat zal hen verrassen. Het is ook niet nodig om eervol en ridderlijk te strijden! Strijd vuil, smerig, achterbaks, maar doodt hen! Vecht nooit alleen tegen een ridder. Vecht tegen een ridder met twee of met drie. Eén man trekt de ridder aan, de anderen vallen hem van de zijanten aan. Vrees de zwaardslagen en vrees vooral de achter-handslagen waarbij de ridder slaat al draaiend. Opnieuw, voor een ridder te paard, val eerst het paard aan! Trek je hoofd in als je tegen een ridder vecht. Als een ridder te paard tegen de grond valt, dan is hij verslagen! Hij zal kostbare tijd verliezen om recht te geraken en die tijd kunnen jullie gebruiken met de piek van een goedendag. Blijf dus nooit staan gapen, beweeg, beweeg, win met jullie energie. Ridders te voet, die staande vechten, zijn veel gevaarlijker!’

‘Een veldslag is geen plaats voor melkjongens! Je vecht smerig, of je sterft!’ riep Boudin de Kale.

De mannen oefenden steeds dezelfde bewegingen dag na dag, tot ze de steken en de wijzen van afweren uit het hoofd kenden en bijna instinctief uitvoerden zonder te hoeven nadenken. Wanneer de jongens protesteerden over hoe vervelend de herhalingen werden, confronteerde Boudin hen met een zwaard. Hij slaagde er steeds in hen te verslaan, piek of geen piek in hun handen. Hij plaatste dan de tip van zijn zwaard aan hun hals en leerde hen hoe zo snel als de wind weg te kruipen of te rollen, of te glijden. Ten slotte leerde Boudin hen ook hoe te vechten met de blote handen. Vuisten en ellebogen, benen en voeten konden gebruikt worden als wapens. De worstelgevechten waren plezieriger voor iedereen, maar Boudin leerde hen hoe nijdig en vals te vechten in plaats van goedhartig en langzaam.

‘Handen, vuisten, ellebogen, voeten, armen en benen zijn ook wapens als je weet hoe ze te gebruiken,’ brulde Boudin.

Hij toonde hen de gemeenste trucs van straatvechters.

Op een dag werd een grote banier uitgevouwen op één van de hoogste torens van Cassel. De inwoners van de stad waren enthousiaste voorstanders van de zaak van de rebellen. De banier hing reusachtig toen hij open zwaaide in de wind op de heuvel. Jan las wat er geschreven stond onder de rode, ruw geschilderde haan op het doek:

‘Wanneer deze haan zal zingen,
dan zal de gevonden koning binnen kunnen.’

De Vlaamse rebellen noemden Filips van Valois de ‘gevonden koning’, omdat hij nooit gedacht had tot koning gekroond te worden. De haan die op het doek geschilderd was zou natuurlijk nooit zingen, en dus zou Filips nooit Cassel binnen kunnen rijden!

De versterkingen van de stad zagen er inderdaad indrukwekkend uit, en het rebellenleger was zeer sterk. Het leger van Vlaanderen won zo aan moed.

Wanneer de jongens niet trinden met Boudin de Kale van Veurne, dan wandelden ze rond. Ze verkenden de omgeving. Ze hadden elk enkele zilveren en gouden muntstukken meegebracht, geld dat ze verstopten in een beurs die aan hun lederen riem hing. Op een late namiddag kreeg Raes van Lake de Jongere dorst in de straten van de stad. Raes trok zijn vrienden naar een herberg, naar de eerste die hij vond, om een beker bier of wijn te gaan drinken, wat ook voorhanden was. De herberg zat vol met schreeuwende en zingende Vlamingen, van wie de meesten al erg dronken waren, en die allen heel wat ouder leken dan Jan, Willem en Raes. De jongens vonden driepotige houten stoeltjes aan een kleine, ronde tafel in een hoek naast een muur. Jan vroeg naar bier.

De waard van de herberg keek eens naar de jongens en vroeg of ze geld te tonen hadden. Willem knikte van ja en plaatste een paar muntstukken op de tafel, zilverstukken. De ogen van de waard vernauwden zich. Hij zei niets, en ging naar achter in de bierzaal. Een ogenblik later vertoonden zich van daar uit twee meisjes met vuile jurken en nog vuilere schorten aan. Ze kwamen aan de tafel van de jongeren zitten. Ze gaven de vrienden een niet te ontwijken blik op hun overvloedige, bijna volledig open borsten. Jan hoestte, en de meisjes lachten. Ze kietelden Willem onder de kin, trokken aan de oren van Raes en lieten een vinger glijden in het open staande hemd van Jan. Eén van de meisjes ging op de schoot van Jan zitten en ze begon haar handen over hem te bewegen. De bieren werden dan door de herbergier gebracht, ook bekeraars voor de meisjes, en Willem betaalde. De meisjes bleven Jan en Raes daarna strelen. Jan en Raes duwden de handen weg wanneer die naar beneden dwaalden, maar de deernes nepen en trokken elders, en begonnen te praten over een kamer boven de herbergzaal.

Jan de Smet vond zijn verstand eerder terug dan Willem en Raes. Hij realiseerde zich dat hij niet naar boven kon gaan met de deernes wanneer hij een paar dagen later kon gedood worden! Hij herinnerde zich wat hij beloofd had aan Marie Vresele. Hij dronk zijn beker leeg in één lange teug en stond recht. Hij beval Willem en Raes hem te volgen, naar buiten. De meisjes lachten, klampten zich aan hen vast, schreeuwden beledigingen naar Jan, maar de drie jonge Gentenaars slaagden erin hun handen los te trekken en de deur uit te lopen. De vervloekingen van de meisjes en het smalend lachen van de mannen in de herberg vergezelden hen. De jongens liepen snel de straat uit. Ze zeiden een hele tijd niet veel, hun keel even dorstig na het bier als toen ze de herberg in gegaan waren. Dan keek Raes de Jongere met een schuchtere blik naar zijn broeder en daarna naar Jan, en Raes barstte in een lach uit. Hij plooidde zich dubbel van het lachen. Neen, ze zouden hun lievelingen van Gent niet bedriegen! Ze voelden zich dan blij om zo nauwelijks aan de duivel te zijn ontsnapt. Ze zouden niet moeten blozen wanneer ze hun lotgevallen vertelden aan de monnik Gerolf Vresele of aan hun lievelingen.

Ze wandelden naar het plein dat naast de kerk van Cassel lag, gingen de kerk in, fluisterden een gebed en staken een kaars aan. Daarna liepen ze terug naar de muren van de versterkingen om eens te meer een blik op te vangen van het enorm Frans leger dat zich in de richting van Hardifort had verzameld. Ze zagen de talloze tenten, de rook die opsteeg uit de kampvuren van de Fransen, de ontelbare banieren, en de grote aantallen paarden en karren die terzijde werden gehouden. De zon weerkaatste op gepolijst staal. Het zicht versoberde hun geest.

Koning Filips VI van Valois had te Cassel tweeduizend vijfhonderd ridders te paard en ongeveer twaalfduizend strijders te voet en kruisboogschutters samengebracht. Het Vlaams rebellenleger telde in en rond Cassel ongeveer evenveel strijders, ongeveer vijftienduizend mannen.

De vaders van Gent

Toen Jan de Smet, Willem en Raes van Lake al twee dagen op mars waren naar het zuiden, zaten hun vaders Wouter de Smet en Raes van Lake de Oudere in de hal van de van Lakes in de Brabantstraat. Ze zaten naar elkaar te kijken en naar de vrouw van Raes, Zwane Bentijn, als geslagen door diepe wanhoop. Wat konden ze doen?

‘Er zal daar zeker een veldslag plaats hebben,’ begon Wouter de Smet. ‘De enige mogelijke uitkomst van de rebellie zoals de boeren en Brugge die voeren, is een veldslag. Er zullen geen onderhandelingen gebeuren terwijl de legers tegenover elkaar staan! De Koning zal de boeren willen vernietigen, eens en voor altijd. Als hij dat niet doet nu hij een leger heeft, dan zullen de boeren van gans Frankrijk opstand plegen. De Franse ridders zullen geen genade geven aan de horigen, die ze oneindig minderwaardig vinden aan zichzelf. De boeren betekenen voor hen niets meer dan ongedierte. Onze zonen zullen vermoord worden. Ze hebben nooit geleerd een wapen te hanteren. Ze zijn zo naïef! Hoe kunnen ze overleven in gevechten tegen met ijzer bewapende ridders op strijdpaarden? Arme kinderen! Wat kunnen we doen, wat kunnen we doen?’

‘Er is slechts één iets dat we kunnen doen,’ antwoordde Raes de Oudere. ‘We moeten hen gaan halen, hen vinden, met hen gaan praten en hen zo nodig met een knuppel op het hoofd slaan, maar hen terugbrengen! Wat ze daar gaan doen lijkt op zelfmoord, al beseffen ze dat niet. Ze wisten dat we hen nooit zouden hebben toegelaten om naar die oorlog te gaan. We moeten hen halen en hen terug naar Gent sleuren, of ze dat nu willens of niet. Dit is een overmacht van leven of dood. We hebben toch niet zo lang en zo hard gewerkt om onze zonen gedood te vinden in een stom conflict waarin wij geen deel hebben.’

Wouter de Smet keek op, strekte zijn hals, de hoop gloeiend in zijn ogen.

‘Ja,’ zei hij, ‘ja!’

Hij sloeg met zijn vuist op de tafel zodat Zwane, de echtgenote van Raes, opschrok met vrees en barslechte voor gevoelens.

‘We moeten hen terugbrengen! Als jij dat ook wilt, Raes, dan gaan we samen naar Cassel. Onze zonen weten niet hoe te strijden, maar wij hebben in de Slag van Kortrijk gevochten. Ik ben niet vergeten hoe te strijden met een wapen. Als je akkoord bent, gaan we beide samen naar Cassel!’

‘We vertrekken morgen,’ besloot Raes. ‘Bereid je voor op de reis. Ik heb twee goede paarden in mijn stal. We hebben voedsel nodig en zwaarden. Goedendags zullen te zeer opvallen voor

twee reizende handelaars. Ik heb nog een tent op zolder liggen. Morgen bij dageraad vertrekken we. Kom jij naar mijn huis, hier, me afhalen, dan vertrekken we samen.’ De twee mannen bespraken hun wanhopig plan, hoe ze zouden op mars gaan, langs welke wegen, en daarna liep Wouter terug naar huis om enige hoop te geven aan zijn vrouw Lijsbetten, die tegen dan misschien al haar ogen uit de kassen had geweend.

Diezelfde avond echter, kreeg Raes van Lake het bezoek van Gillis Vresele, die Wouter de Smet al in zijn smidse had ontmoet. Hij was op de hoogte van wat er gebeurd was. Jan Denout en Arnout de Hert stormden even later binnen. Op Jacob van Artevelde na, die toen niet te Gent was, en Wouter, kwam zo de ganse Pharaïldis groep samen in de Brabantstraat. ‘Wouter de Smet vertelde me dat jullie Jan, Willem en Raes gaan halen,’ begon Gillis Vresele. ‘Ik heb besloten om jullie te vergezellen. Jan en Pieter Denout komen ook. Ik had graag dat je luisterde naar Arnout, want we hebben een ander, wat we denken een beter voorstel voor jullie dan om te paard naar Cassel te rijden. Hoor dit!’

Arnout de Hert schraapte zijn keel en slikte. Iedereen keek naar hem, maar hij was het nog steeds niet gewoon om in het centrum van alle aandacht te staan.

‘Het idee is als volgt,’ legde Arnout uit. ‘Ik ben van mening dat we Cassel veiliger en sneller kunnen bereiken door over het water te varen. Ik stel voor om jullie per boot de Leie op te nemen tot dicht bij Cassel. Mijn zoon Jan en ik, wij kunnen zeilen en sturen van de dageraad tot laat in de avond gedurende dagen zonder te stoppen, zodat we misschien vóór de jongens nog in Cassel kunnen aankomen. We moeten natuurlijk enige tijd inwinnen. We brengen een boot zo dicht als mogelijk nabij Cassel, ten zuiden van de stad, en Jan en ik wachten daarna tot jullie terugkeren. We bewaken de boot. Het zal heel wat veiliger zijn op de boot dan op de wegen, vooral op de terugreis. Gewapende Franse strijders zullen daar overal rondzwermen. Ook groepen bandieten zullen patrouilleren langs de wegen. Met Gillis en de twee Denouts hebben jullie vijf mannen voor Cassel. Het moet gemakkelijker zijn om met zovelen de jongeren terug te brengen, zo nodig door macht te gebruiken. Het zal ook gemakkelijker zijn om ons te verdedigen. Op het water zijn we veel veiliger, en we kunnen zware wapens in de boot verbergen. Ik heb zelfs een valse bodem in de boot waaraan ik denk.’

Arnout gaf daarmee toe dat hij in een vorm van smokkel verwickeld was, maar daar gaf niemand wat om. Welke schipper smokkelde nooit iets?

Raes van Lake zei een lange tijd niets. Een krop vormde zich in zijn keel. Hij keek naar zijn vrienden.

‘Waarom zouden jullie het leven op het spel zetten?’ vroeg hij zacht. ‘Het zijn niet jullie zonen die te Cassel zullen zijn!’

‘We waren samen te Zele, is het niet?’ fluisterde Gillis terug. ‘Samen uit, samen thuis. We zijn een familie, wij van de Pharaïldis. Mijn dochter Marie vergeeft het me nooit als ik niet mee Jan ga halen. Hoeveel malen zijn onze families niet verbonden door huwelijken en door andere belangen? Jouw smart is onze smart. Onze zaak is gerechtvaardigd. Sint Pharaïldis en God zullen ons beschermen!’

Zwane Bentijn greep de arm van Raes. Ze kon geen woord van dankbaarheid uiten omdat ze te zeer aangegrepen werd, maar ze knikte naar Raes om ja te zeggen.

Raes van Lake schudde de handen van zijn vrienden.

Hij zei, ‘ik ben jullie dan zeer dankbaar. Jullie voorstel is veel beter dan waar Wouter en ik aan gedacht hebben. Ik neem het voorstel graag aan. Wanneer kunnen we varen?’

‘Helaas niet morgen,’ zei Arnout. ‘De boot die ik wil gebruiken komt over het Lieve kanaal wel morgen aan, maar we moeten ze eerst nog ontladen te Tussen Bruggen. We kunnen vertrekken de dag na morgen bij zonsopgang.’

‘Dat moet voldoende vroeg zijn,’ ging Raes akkoord. ‘Ik zal nog deze avond naar Wouter gaan en hem melden dat hij een dag later klaar moest staan. Waar komen we samen?’

‘Dat kan beter niet te Tussen Bruggen gebeuren,’ zei Arnout op een samenzwerende toon.

‘Het is beter als jullie naar het Lieve kanaal zouden komen, net voorbij de Betsgravenbrug. Het is daar heel wat rustiger. Jullie zien me wel in de boot. Breng wapens en tenten. Op het water kunnen we in de boot slapen, maar jullie zullen toch nog een stukje moeten wandelen en wat slapen nabij Cassel. Ik heb geoliede doeken om ons op de rivieren uit de regen te houden.’

‘Ik kan voor de wapens zorgen,’ beloofde Gillis. ‘Ik kan twee kruisbogen met pijlen brengen, twee goedendags, vier zwaarden, dolken, drie schilden, en toortsen. Ik heb iemand nodig om naar mijn huis te komen en me te helpen met die dingen.’

‘Je kunt de wapens morgen naar mijn opslagplaats brengen, wanneer je maar wil,’ antwoordde Arnout. ‘Breng ze met een kar. Ik zal de wapens morgenavond in de boot zetten. We hebben ook voedsel en geld nodig.’

‘Ik zal voldoende geld meebrengen om gedurende een paar maanden te overleven,’ beloofde Raes. ‘We hebben voedsel nodig, maar we kunnen dat ook onderweg kopen. Zou het helpen als ik ook enige balen laken meebreng? We kunnen doen alsof we lakenhandelaars zijn die doek verkopen en die graan komen halen in de dorpen van de omgeving van Cassel.’

‘Ja, dat is goed,’ antwoordde Arnout. ‘Breng niet te veel balen. We willen er niet te weelderig uitzien! Neem ook je beste balen niet. Breng doek van lage, ruwe kwaliteit als je dat hebt. Het kan zijn dat we balen overboord moeten gooien op onze terugkeer naar Gent. Met de drie jongens erbij zullen we met tien man zijn op mijn boot! De boot waar ik aan denk is niet groot. Ze heeft een nogal platte bodem. Ik ken de Leie tot in Aire in Franssprekend gebied, maar we moeten van in die omgeving naar het noorden varen op veel kleinere rivieren dan de Leie, rivieren waar ik nooit op gevaren heb, gezeild of geduwd. Ik zal mijn weg moeten vragen naar Cassel toe. Eén ding weet ik wel: de Leie vloeit niet tot in Cassel! De Leie vloeit ten zuiden van de stad. Ik denk me te herinneren ooit gehoord te hebben dat Cassel een mooie stad is omdat ze boven op een steile heuvel ligt in de vlakte. Water stroomt niet naar boven! Jullie zullen nog een bepaalde afstand te voet moeten afleggen, enkele mijlen slechts.’

‘Voedsel zullen we vinden. Brood, kaas, gedroogde vis en bier zullen we voldoende hebben, maar onze vrouwen zullen ons wel allerhande delicatessen toestoppen. We hebben ook wijn,’ glimlachte Jan Denout.

De mannen bespraken zo verder hoe ze hun reis zouden regelen. Iets later gingen ze allen terug naar huis. Raes van Lake liep naar Wouter de Smet om hem de verandering van plannen uit te leggen.

Twee dagen later, ’s morgensvroeg, verzamelden de mannen van de Pharaïldis groep zich aan de Betsgravenbrug. Ze vonden Arnout en Jan de Hert in hun boot. Arnout had ditmaal een grotere boot, een pleite. Hij kon die boot zeilen, zelfs tegen zijwind in, of hij kon paarden of ossen huren om ze vooruit te trekken langs de oevers, hoewel dat niet mogelijk was op bepaalde stukken van de rivier. Ze waren nog bezig de laatste balen van het doek van Raes van Lake te laden, de wapens ook, en die laatste verborgen ze onder half verrotte planken. De zeven mannen gingen aan boord. Op Arnout en Jan de Hert na verborgen ze zich onder een dak van geolied doek, zodat niemand in Gent hen kon zien. Arnout stuurde dan de boot uit het Lieve kanaal, de Leie op.

Arnout de Hert en Jan de Hert voeren de Leie op van Tussen Bruggen in Gent. Te Gent moesten ze de boot duwen met staven in het water. Ze zeilden daarna tot in Kortrijk. Ze voeren dan over Menen en Komen tot ze de landen bereikten waar Frans werd gesproken, voorbij Armentières. Er gebeurde niets speciaals op hun reis. Arnout en Jan hielden het stuur

om beurten van zeer vroeg in de morgen tot laat in de avond. Ze zeilden snel, zonder te stoppen. Arnout bereikte zo Merville, een dorpje, waar hij aan land ging om te praten met andere schippers. Jan was nog nooit in die streken geweest, maar Arnout wel. Hij wist dat Cassel ergens ten noorden van Merville lag. Hij was geneigd om op de Leie te blijven, zijn natuurlijk domein, en naar Saint-Venant te zeilen, misschien zelfs zover als Aire-sur-Lys, het verste dorp waar hij ooit geweest was. Hij was echter slechts eenmaal in zijn leven in de haven van Aire geweest, en wist niet waar Cassel lag ten opzichte van Aire.

De Franstalige schippers vertelden hem dat hij kon proberen de Bourre rivier in te zeilen te Merville, en dan noordwaarts naar Hazebrouck te varen. Van Hazebrouck was het nog slechts vijf of zes mijlen gaan tot in Cassel, een paar uur te voet, en Arnout kon niet meer noordwaarts geraken dan dat dorp. Het probleem was, zeiden de schippers, dat de waterwegen daar zeer nauw werden. Veel gewapende strijders reden deze dagen ook langs de oevers van de Bourre, zodat de reis gevaarlijk kon worden, de balen laken een gemakkelijke buit voor plundersaars. Het leger van Frankrijk trok op naar Cassel, en legers op mars stalen alles waar ze de hand konden opleggen, zelfs eenvoudige potten en pannen. De schippers keken argwanend naar Arnout, maar ze erkenden wel een schipper als ze er één zagen en hoorden praten, de solidariteit tussen schippers speelde, en wat Arnout wou gaan doen te Cassel of the Hazebrouck waren hun zaken niet.

Arnout stuurde dus zijn boot de Bourre op te Merville en zag inderdaad dat de rivier smaller en smaller werd. De oevers kwamen dicht bij het water en ze waren minder goed onderhouden. Arnout wist niet waar de rivier zo smal zou worden dat slechts zijn boot nog kon passeren. Hij vreesde aan de grond te raken. Hij zeilde dus zeer voorzichtig, zeer langzaam, van dorp tot dorp, de namen vragend telkens hij bij een dorp kwam: Le Préavin, La Caudescure. Gewapende ridders verschenen op de oevers en volgden de boot met argwanende ogen. De Fransen keken naar de balen doek in de boot, en ook naar de mannen die met Arnout in het schip zaten. Arnout bemerkte de achterdocht in de ogen van die mannen, en de hebzucht. Hij plaatste de kruisbogen naast zich, goed in het zicht van de ruiters, en hij bewapende de kruisbogen met de korte pijlen.

Te La-Motte-au-Bois, een verzameling van enkele lage, armoedige hutten met rieten daken, kleine boerderijen, hoorde Arnout dat hij dicht bij Hazebrouck en Cassel aangekomen was, op een half uur gaan van Hazebrouck. De zoon van een boer toonde hem de lijn van de huizen van dat dorp in de verte. Arnout besloot om zijn boot dan te doen stilhouden. Hij wou niet te dicht bij Hazebrouck komen, waar Franse strijders en ridders in groot getal konden verblijven, en waar hij teveel aandacht kon trekken. Enkele mannen te voet konden zich gemakkelijker verbergen en in veel meer plaatsen dan een boot op een rivier. Hij vroeg aan zijn vrienden om van daar te voet verder te gaan.

De mannen kwamen overeen dat Arnout en Jan de Hert gedurende dertig dagen te La-Motte-au-Bois zouden blijven, maar Arnout wou zo lang niet in één en dezelfde plaats blijven. Hij gaf er de voorkeur aan naar Merville terug te keren, een groter dorp dat hij beter kende, waar nog andere schippers hun boot hadden liggen, en waar hij minder zou opvallen. Hij zei dat hij elke zaterdag en zondag naar La Motte zou varen, naar een plaats die goed beschut werd door hoge bomen langs de oevers, meer uit het zicht dan op andere plaatsen langs de rivier. Op die twee dagen kon hij de mannen oppikken zo ver noordelijk als La Motte. De rest van de tijd zou hij zijn schip op de Leie houden te Merville, nabij de plaats waar de Bourre in de Leie vloeide.

Wouter de Smet, Raes van Lake, Gillis Vresele en Jan en Pieter Denout namen een linnen zak, plaatsten daar hun zwaarden in, stalen een schop en deden die uit hun zak steken om de indruk te wekken dat ze slechts boerenwerktuigen meedroegen. Daarna gingen ze te voet op weg naar Hazebrouck en Cassel. Op hun lange dolken na droegen ze geen wapens aan hun riem. Ze rekenden erop dat ze pieken en goedendags wel onderweg naar Cassel zouden vinden. Ze wilden geen wapens tonen tot ze het kamp van de Vlamingen konden vinden. Aan de Franse ridders of strijders konden ze zeggen dat ze boeren waren die naar hun werk gingen op het land. Dit was oogsttijd! Ze wisten dat de uitvlucht zeer zwak kon klinken, maar vanop een redelijke afstand kon dit misschien wel de ruiters in verwarring brengen.

Raes van Lake leidde zijn metgezellen Wouter de Smet, Gillis Vresele, Jan en Pieter Denout weg van La Motte. Ze gingen naar het noorden, volgden de loop van de Bourre aan hun linkerzijde, langs de rechteroever van de rivier.

Ze stapten van de boot weg op de negentiende augustus, nadat ze in de namiddag van de vorige dag aangekomen waren. Ze hadden gewacht op de dageraad van de volgende dag. Enkele ruiters reden voorbij in de verte en nu ook, toen ze voorzichtig vorderden, leek een grote groep paardrijders hun weg naar Hazebrouck te versperren. De mannen van Gent gingen van dan of niet meer op de open wegen. Ze volgden met veel moeite de steeds nauwer wordende rivier, zich verborgen houdend in de struiken langs de oever.

Hoge struiken en kleine bomen, alsook vele wilgen groeiden naast de rivier. Ze konden duidelijk, links van hen, Hazebrouck zien liggen, maar ze onderdrukten hun ongeduld om recht naar dat groot dorp te rennen. Raes zei aan zijn mannen dat ze er zelfs niet zouden mogen aan denken naar die kleine stad te gaan. Ze droegen korte maliënkolders onder hun tunieken, maar hun helmen, eenvoudige pothelmen staken in een zak die Pieter Denout droeg. Gillis Vresele had hun laatste voedsel. Jan Denout droeg nu de wapens, maar elk uur of zo veranderden de mannen wie welke zak droeg.

Ze zagen meer en meer ruiters langs de wegen. Ze wisten niet of het Vlaams dan wel het Frans leger Hazebrouck had bezet. Op het ogenblik was het de voorhoede van de Fransen die al Hazebrouck had ingenomen, komende vanuit het noordwesten, zodat de Pharaïldis mannen door rond Hazebrouck te sluipen aan een groot gevaar ontsnapten. Ze bogen zich op de paden en ze verborgen zich voor alle gewapende mannen te paard.

Raes van Lake kwam aan bij een dorpje dat nog kleiner was dan La-Motte-au-Bois, slechts bestaand uit enkele hutten die samen geplaatst waren tot een gehucht dat de naam Borre droeg. Een sympathiserende boer vertelde hen dat ze zich slechts twee mijlen zuidwaarts van Cassel bevonden. Hij zei dat de snelste manier om Cassel te bereiken was naar Brearde te gaan, van daar naar Hondegem en daarna recht naar het noorden, naar Sint-Marie-Cappel. Ze konden hun richting niet missen, ze zouden Cassel en de hoge Wouwenberg duidelijk zien liggen vanaf Brearde.

‘Goede hemel,’ zuchtte Raes van Lake, ‘er liggen zoveel dorpen tussen ons en Cassel als tussen Gent en Brugge!’

Dat was niet het geval, want veel dorpen lagen ook overal in Vlaanderen, maar Raes was toen zenuwachtig en geïrriteerd, want dorpen betekenden ook concentraties van troepen, en hij werd ervan weerhouden om zijn zonen zo snel als mogelijk te bereiken.

‘De boeren hier lijken aan onze zijde te staan,’ merkte Gillis op. ‘Ze behandelen ons niet als vijanden wanneer we met hen gaan praten, en ze begrijpen dat we het Vlaams leger willen vervoegen!’

De groep geleid door Raes van Lake ging heel langzaam vooruit. Ze verloor veel tijd door de open wegen te vermijden, door zich in de bomen te verstoppen en door lange afstanden in bogen te gaan om de wilgenlijnen te volgen. De Gentenaars moesten door een kleine rivier waden. Ze wandelden allen nat naar Breaarde terwijl ze zich droogden in de warme zonnestralen, wandelend door de open velden. Ze stopten niet te Breaarde maar volgden de weg naar Hondegem, een iets groter dorp, voor zover ze dat konden zien. Ze kwamen daar in de namiddag aan. Ze zagen dan Cassel op de heuvel liggen, haar kerktoren van Onze Lieve Vrouw stond hoog boven de hellingen. De mannen konden al zien dat er tussen Cassel en Hondegem slechts open, vlakke weiden en velden lagen, in volledig open terrein, zodat ze zich daar niet meer onder de bomen konden verstoppen. Ze zouden niet veel dekking vinden om zich in te verbergen langs de wegen van Hondegem naar Sint-Marie-Cappel. Ze besloten daarom zich nu te verstoppen in een bos van Hondegem, te eten, en te wachten tot de volgende morgen.

De Pharaïldis groep van Gent ontwaakte bij dageraad en wou dan verder stappen, maar tientallen zwaar gewapende mannen reden tussen hen en het volgende dorp. De groepen van tien tot twintig ruiters droegen fier hun prachtige banieren. De ruiters waren vergezeld van ridders, gekleed in glinsterende stalen harnassen. De mannen reden op zware strijdpaarden. De ridders zochten de omgeving af. Sommige ridders droegen slechts lange maliënkolders. Licht gewapende ruiters galoppeerden op snellere paarden. Ze kwamen en ze reden weer weg, rapporteerden en reden voorbij. Zij leken in de hele streek te patrouilleren. Raes van Lake en Gillis Vresele konden nog steeds niet uitmaken of die mannen Vlamingen dan wel Fransen waren. Ze durfden het niet te wagen dat te proberen uit te vissen.

Pieter Denout wees naar een ander dorp dat op enige afstand rechts van hen lag, in het noordoosten. Ze besloten de nacht af te wachten en in de duisternis naar die hutjes te lopen die beter beschermd leken met wat meer bomen dan in de rest van het landschap. Van daar konden ze naar Sint-Marie-Cappel lopen, of rechtdoor in één trek naar de Wouwenberg en naar Cassel vluchten. Ze dutten in een bosje en verborgen zich in de hoge struiken. Ze durfden geen vuur aan te steken. Ze aten hun laatste brood op.

De ganse dag reden ridders af en aan om de omgeving te verkennen. In de avond reden er zelfs nog meer strijders in galop door de velden. Sommige van die troepen reden naar het zuiden, naar Hazebrouck. Onder hen meende Gillis Vresele in de banieren de *fleur-de-lys* van Frankrijk te herkennen, de gestileerde lelie, het Franse symbool. Het leger van Frankrijk lag dus ergens in de omgeving.

‘De Fransen moesten van het zuiden komen,’ meende Raes van Lake. ‘Deze Fransmannen rijden naar ons toe vanuit het noorden. Misschien hebben ze hun leger in het noorden geplaatst om de terugtocht van het Vlaams leger af te snijden.’

‘Of ze kwamen uit het westen en ze draaiden rond Cassel,’ merkte Gillis op.

‘Het Frans leger moet zeer groot zijn, hun troepen in groot aantal, want zo veel strijders als we hier zien kunnen niet slechts verkenners zijn. Dit is een deel van hun leger, zij het niet hun grootste strijdkracht! Waar is het Frans leger dan?’

‘Een veldslag kan er ook nog niet plaatsgehad hebben,’ verklaarde Jan Denout. ‘Die ruiters reden te snel. Ik zag geen karren, geen gewonde mannen. We zijn op tijd aangekomen voor een veldslag. De legers moeten zich aan het positioneren zijn. Als dat zo is, en als de Fransen naar Cassel oprukken vanuit het zuiden, dan moeten we proberen hier snel weg te geraken, of we zullen binnenkort duizenden Franse strijders tussen ons en Cassel liggen hebben.’

‘We zouden inderdaad moeten gaan,’ bevestigde Raes van Lake de Oudere.

Hij lag in het gras en keek uit naar nog meer ruiters. Hij stond op.

Hij hijgde, ‘we moeten naar die hutten daar vóór ons lopen, zelfs als dat gevaarlijk kan worden. Zelfs een gehucht zoals dat zal strijders aantrekken. Het leger zal de dorpen afzoeken naar voedsel, plunderen en verkrachten. We kunnen snel naar die eenzame boerderij lopen die het dichtst bij ons ligt, daar, bijna verborgen tussen de bomen. Daar wachten we dan tot de dageraad, en we zien wat er morgen gebeurt. Verdomme! We kwamen van zo ver, zo snel. Nu verliezen we kostbare tijd met hopen!’

Toen de nacht viel liepen de vijf mannen in de richting van de hutten die ze gedurende de dag gezien hadden. Ze liepen niet in het midden van de nacht, maar bij het vallen van de avond gebruikten ze het laatste licht om hun richting te houden. Ze liepen zo dicht gebogen bij de grond als ze konden. Ze liepen naar de gebouwtjes van de boerderij en naast het kleine bos er rond. Tweemaal moesten ze zich dicht tegen de vochtige, bruine aarde werpen om daarna door een graanveld te kruipen en wat van de oogst te vernielen omdat een groep ruiters naast hen op een pad naar Hondegem reed.

Toen ze een lage schuur bereikten begonnen honden te blaffen en een vrouwelijke stem riep in het donker in het Vlaams, ‘wie is daar? Toon jullie gezichten of ik laat mijn honden los op jullie!’

Raes van Lake vond het gepaster te antwoorden dan verder te lopen.

Hij stond recht, niet ver van de vrouw en riep terug, ‘goed volk, vrouw! We willen u geen kwaad doen! We komen slechts voorbij uw boerderij. We wilden de nacht in een schuur doorbrengen. We zullen niemand kwaad aandoen!’

Iets in de stem van Raes moet juist geklonken hebben, want de vrouw kwam naderbij. In het donker kon Raes haar gezicht niet zien, maar ze was een stevige vrouw van gemiddelde leeftijd, waarschijnlijk de vrouw van een boer.

Ze bemerkte meerdere schaduwen die zich langs de muur van de schuur bewogen, dus stapte ze weer achteruit en dan terzijde.

Ze vroeg, ‘met hoeveel zijn jullie? Wie zijn jullie? Zijn jullie mannen die vechten voor Vlaanderen of voor Frankrijk?’

‘Voor Vlaanderen!’

‘Kom dichterbij zodat ik u duidelijker kan zien,’ beval de vrouw.

‘We zijn de vaders van zonen die hun huis verlaten hebben om hier te komen vechten voor Vlaanderen,’ legde Raes uit. ‘We zijn op zoek naar onze zonen. Ze zullen zich te Cassel bevinden bij de opstandelingen. Hoe geraken we tot daar?’

‘Het Frans leger is aangekomen. Kunnen jullie dat dan niet zien?’ vroeg de vrouw op een verwijtende toon. ‘De Fransen omsingelen Cassel. Het gros van hun troepen heeft zich verzameld in het noorden. Tot dusver hebben de strijders ons nog niet geplunderd. Wat ook, we zijn te arm en ik ben niet erg naar de smaak van een Franse seigneur,’ schertste ze en lachte ruw, maar Raes van Lake hoorde pijn en angst in haar stem.

‘Waar zijn we hier? Hoe heet deze plaats?’ vroeg Raes van Lake.

Hij ging naar de vrouw toe.

‘Hazewind,’ antwoordde de vrouw. ‘Ik kan jullie in een schuur verbergen die half in puin ligt. De ridders van vandaag hadden geen zin om die schuur in te gaan. Ze stalen wel het meest van mijn voedsel, maar lieten ons ongemoeid. Als jullie nog Cassel willen bereiken, dan zullen jullie moeten lopen. Jullie kunnen er geraken in een half uur! Misschien bij dageraad, want in de nacht breken jullie voorzeker een been. Volg me. Ik toon waar jullie kunnen slapen.’

De vrouw bracht de mannen naar een schuur die half ingevallen lag. Ze zei aan de vijf om naar boven te gaan en de ladder achter hen op te trekken. De tweede verdieping was als hooizolder gebruikt. De boerin beloofde melk en brood in de morgen te brengen.

Pieter Denout vroeg, ‘kunnen we die vrouw vertrouwen? Wat als ze ons verradt aan de Fransen?’

‘Ik weet niet hoever we haar kunnen vertrouwen,’ zei Raes.

Hij aarzelde een ogenblik en voegde dan toe, ‘maar ik denk dat we haar wel kunnen vertrouwen. We moeten haar wel vertrouwen. We moeten rusten. Ze lijkt aan onze zijde te staan. Niettemin, wat er kan gebeuren wanneer er strijders hier aankomen, weet ik ook niet. We brengen de rest van de nacht hier door. Morgen lopen we naar Cassel, Fransen of geen Fransen!’

Bij dageraad van de volgende morgen riep de boerin hen naar beneden, eerder zelfs dan de mannen dat gewent hadden. Ze stond met melk, brood en kaas in de schuur. De mannen duwden een ladder naar beneden. Ze aten en dronken.

‘Waarom help je ons?’ vroeg Raes.

‘Mijn broeders zijn bij het Vlaams leger in Cassel,’ antwoordde de vrouw na een korte stilte.

‘De mensen hier, ook in Hazebrouck, hebben op dezelfde manier geleden als de Vlamingen van het noorden. Vlaams of Frans, we willen dat men ons gerust laat. Het is hard werken genoeg om het land te bebouwen, te zaaien en te oogsten. We moeten ook niet nog de adel op onze rug dragen. De edellieden leggen ons taksen op, persen ons uit tot we nog slechts werken om hen alleen te voeden en niet onze eigen families. Ze zijn een schande. Maar natuurlijk begrijpen mannen uit de steden dergelijke beschouwingen niet. Ik heb kinderen. Ik weet wat het is van een kind te houden. Jullie leken me niet te liegen toen jullie me zeiden dat jullie jongens kwamen zoeken.’

Plots hoorden ze schreeuwen in de verte. De vijf mannen en de vrouw liepen naar buiten in de richting van de kreten, maar ze doken snel het gras in, achter een graanveld. Ze zagen een verschrikkelijk tafereel.

Raes van Lake lag op de grond naast de boerin. Vuren vlogen op in hoge, oranje vlammen boven het dorp van Sint-Marie-Cappel. Strijders te paard reden rond de huizen. Ze reden met toortsen in de hand. Twee geharnaste ridders bevalen de rieten daken in brand te steken. Raes zag één man bevelen en wijzen. De strijders gooiden hun toortsen naar de daken. Verder weg kraakten de vlammen reeds wanneer ze aan het stro en het riet vraten. Dikke, zwarte walmen wervelden naar de hemel. Raes en de vrouw hoorden balken vallen, steunbalken stortten in bij de boerderijen en de huizen. De morgenbries was licht, maar blies uit het noordwesten en zond donkere rook in hun richting. Raes rook het brandend hout. Knetterende gensters vlogen uit de openingen van de huizen. Vrouwen schreeuwden dan weer, mannen kwamen uit de vuren gestrompeld, vlammen sloegen van dak naar dak over. Jonge kinderen weenden luid in paniek en honden blaften, koeien loeiden, paarden hinnikten. Verder af brandden nog andere dorpen. Het Frans leger was bezig de dorpen rond Cassel af te branden!

Enige boeren en hun families vluchtten het dorp uit op de weg naar Hondegem, zuidwaarts. De vluchtelingen liepen of struikelden op de weg. De vrouwen weenden en snikten. Raes van Lake en zijn metgezellen zagen dan hoe ruiters de vluchtelingen begonnen te achtervolgen. De mannen, vrouwen en kinderen, werden afgeslacht met zwaarden en bijlen. Hoofden werden afgehakt, ruggengraten gespleten met bijlen. Enkele vrouwen, de jonge vrouwen waarschijnlijk, werden niet gedood. De ruiters trokken hen aan de haren de graanvelden in. De mannen stegen van de paarden af en verdwenen met de vrouwen in het veld.

‘Tijd om te oogsten,’ fluisterde de vrouw naast Raes, ‘het graan en de vrouwen. Het graan zullen ze later verbranden, de vrouwen die ze verkracht hebben laten ze bewusteloos in de velden liggen om eveneens verbrand te worden. De grond zal vruchtbaar zijn volgend jaar!’

‘Je moet wegvluchten,’ fluisterde Raes haar toe. ‘Je boerderij kan de volgende worden.’

‘Waar moet ik dan naartoe lopen?’ riep de vrouw.

Ze begon te wenen.

‘Naar het oosten, naar het oosten! Naar waar de zon opstijgt. Naar het grootste bos dat niet te veraf ligt. Verberg je enige dagen in de varens. Neem mantels mee om je onder te schuilen in de regen. Blijf liggen, bedek je met bladeren, en wacht. Beweeg niet. Maak geen vuur. Vermijdt de paden, zelfs de kleinste. Slechts wanneer er honden op je afkomen ben je verloren.’

‘Ik heb twee jonge kinderen in de boerderij! Mijn echtgenoot stierf twee maanden geleden aan een koorts, ten gevolge de ontberingen die we leden. Als mijn boerderij afbrandt dan ben ik ook verloren. Ik zal verhongeren en mijn kinderen ook.’

Raes van Lake zuchtte.

Hij zei, ‘neem je kinderen mee. Leg hen uit dat ze stil moeten blijven. Het spijt me, maar wij hebben geen voedsel over, we hebben niets meer om je te geven. We kunnen je niet meenemen. Ik zal je enkele muntstukken leten, maar dat is alles wat we voor je kunnen doen. Als je wilt overleven, neem dan mijn raad aan, ga lopen en verberg je goed! Enkele dagen zullen voldoende zijn, vijf dagen ten hoogste. Hoop op God dat je boerderij vergeten wordt door de Fransen.’

De vrouw knikte. Na een tijdje stond ze op en ze keerde terug naar haar boerderij. Ze had de groep mannen en Raes al vergeten.

In de verte zag Raes de ridders en de strijders alles in brand zetten wat maar vuur kon vatten, ook de velden, iedereen afslachten die gedood kon worden, vrouwen verkrachten en kinderen doden. Hij dacht dan hoe goed het was te leven in een grote stad onder veel mensen die meer beschaafd waren dan deze ruwe, gewelddadige mannen. Gent was werkelijk een gemeenschap van mensen die een beter, meer Christelijk leven zochten dan wat de strijders konden bieden. Gent had geleerd machtige milities te vormen en hoge muren te bouwen om de bevolking te behoeden van deze wrede, onbeheersbare wereld waarin de mensen slechts hun slechtste kant toonden. Hoe belangrijk was Gent om vrijheid en vrede te garanderen!

Even later stonden Raes, Gillis, Wouter, Jan en Pieter weer samen in de schuur. De vrouw was verdwenen, gevlucht met haar familie.

‘Wat doen we nu?’ vroeg Jan.

‘We kunnen de nacht weer afwachten en dan proberen in Cassel te geraken. Of we kunnen er nu naartoe lopen, in het daglicht,’ antwoordde Raes.

‘Als we nog langer wachten dan kan het voltallig Frans leger in onze weg staan,’ wierp Gillis op.

‘Als we nu gaan, dan zullen de Franse ridders ons zien,’ kreunde Pieter Denout. ‘Ze zullen ons doden!’

‘Raes en ik spreken Frans,’ merkte Gillis op. ‘We spreken Frans goed. We kunnen een groep vormen alsof we Franse strijders zijn. We stappen gewoon snel door, alsof we niets en niemand vrezen. Als ridders ons tegenhouden, zeggen we hen dat we geholpen hebben vuur aan te steken aan Sint-Marie-Cappel en dat we op weg zijn naar Terdeghem. We zijn strijders van Robrecht van Cassel, of van de heer van Nieppe. De vrouw legde me gisteren uit dat het grootste bos rond en naast La Motte het bos van Nieppe heet. Ik ken geen heer van Nieppe, maar dat vermelden volstaat misschien opdat ze ons met rust zouden laten.’

‘Wat als ze ons niet met rust laten?’ wilde Pieter Denout weten.

‘Dan vechten we! We moeten onze borstplaten en onze helmen nu maar aandoen, zodat we er uitzien als strijders, en onze zwaarden dragen.’

‘We moeten zo snel mogelijk Cassel bereiken,’ drong Gillis aan. ‘We moeten nog veel meer Fransen in deze zone verwachten. We moeten gaan!’

De groep van vijf Gentenaars zetten hun helm op, namen hun zwaard en hun borstplaat. Ze marcheerden dan snel uit de boerderij. Ze liepen niet, maar stapten ras door. Ze durfden niet naar links of rechts te kijken. Ze richtten hun blikken recht vooruit en stapten door de graanvelden. Ze hoopten dat ruiters hen niet te snel zouden opmerken. Ze gingen eerst naar het noordoosten, daarna naar het westen, naar Cassel. Ze werden driemaal uitgedaagd van ver door ruiters die echter aarzelden om hun paarden het hoge koren in te zenden. Driemaal riep Gillis in zijn beste Frans dat ze mannen waren van de troepen van Robrecht van Cassel die boerderijen en hutten in brand hadden gestoken. De ruiters draaiden zich telkens terug. Ze hadden meer dringende dingen te doen dan andere groepen lastig te vallen.

De Pharaïldis mannen werden dus met rust gelaten, en met grote blijdschap bemerkten ze hoe snel ze Cassel naderden. Het gevaar werd groter naarmate ze dichterbij Cassel kwamen, maar ze werden niet meer uitgedaagd.

Ze wisten niet hoe juist ze waren geweest door zich strijders van Robrecht van Cassel te noemen. Het waren wel degelijk de mannen van Robrecht van Cassel die de eigen dorpen van Robrecht rond Cassel in vlammen hadden gezet om zo het opstandelingenleger ertoe te brengen van de heuvel af te lopen en een veldslag te leveren in de vlakte. De heer van Nieppe was eveneens Robrecht van Cassel.

De veldslag

Koning Filips VI van Valois had al in juni van 1328 bevolen dat zijn leger zich moest verzamelen. Boodschappers werden toen gezonden naar al zijn feodale leenheren, en ook naar zijn bondgenoten, om hen aan te sporen de aantallen strijders te brengen waartoe ze verplicht waren door hun koninklijke charters en verdragen. Het bericht dat zo verzonden werd heette de *arrière-ban*, de feodale order om de koning te dienen in de oorlog. De hertogen, graven en mindere heren van de koninklijke domeinen die feodale plichten hadden ten overstaande van de koning, concurreerden nu met elkaar om aan de Koning te tonen met hoeveel strijders ze konden komen. Wanneer ze met veel mannen kwamen aanrijden, genoten ze van de welwillende aandacht van de Koning. Onder de bondgenoten van Filips VI had Willem I graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland en Friesland veel ridders te paard beloofd, en dat deden ook de koningen van Bohemië en van Navarra, en de kroonprins van Oostenrijk.

Het leger was volledig tegen de eerste augustus, en kwam samen te Arras in het noorden van Frankrijk. De graaf van Vlaanderen en de graaf van Namen brachten hun troepen naar Lille om de oostelijke streken van Vlaanderen te bedreigen met hun aanwezigheid.

Tegen de negende augustus waren de Fransen naar het noorden getrokken om de abdij van Waasten nabij Warneton te bereiken, waar ze de zeventiende aankwamen. Op de tiende augustus was de koning nog te Ecouen, maar op de twintigste augustus had het Frans leger uiteindelijk Cassel in zicht.

Het was een fier en machtig, rijk leger, waarin heel veel edellieden van Frankrijk magnifiek uitgedost reden met veel grote vlaggen en tientallen banieren in hun troepen. Een

indrukwekkend aantal paarden van alle soorten, van fijnere renpaarden tot de zwaarste strijdpaaarden, werden te grazen geplaatst in afgesloten velden. Even verder stond een enorm kamp van karren en hun drijvers. Verkenningsgroepen van strijders te paard werden naar alle richtingen uitgezonden.

Koning Filips plaatste zijn eigen tentenkamp, zijn hoofdkwartier, in het dorp van Hardifort, net ten noorden van Cassel. Rond zijn tenten stonden de mooie, fel gekleurde tenten van zijn koning-bondgenoten en van zijn hertogen. Troepen reden helemaal rond Mont Cassel. De kleinste tenten van de strijders vulden de vlakte tot beneden aan de versterkte stad.

De opstandelingen keken met ontzag naar de pracht en de macht van het Frans leger. Ze zagen een leger van ridders, mannen getraind voor de oorlog, getraind om te doden, een leger van edellieden, van rijke heren.

Zodra zijn koninklijke tenten recht stonden, wat slechts een korte tijd nam omdat zijn karren vooraf waren uitgezonden, stopte Filips van Valois het gekakel van zijn hovelingen. Hij wou alleen blijven. Hij had rust nodig. Hij wierp het harnas af dat hij tot dan toe voor de schone schijn gedragen had, en kleeedde zich in een veel lichtere tuniek. Zijn tent werd uiteindelijk leeg, stil van de stemmen. Hij vroeg dat een stoel aan de ingang zou geplaatst worden, en Filips ging zitten met het zicht recht naar het zuiden. Hij keek direct in de stralen van de zon. Filips zat, een vijfendertigjarige jonge koning, energiek, intelligent, zonder baard. Lange en gekrulde lichtbruine haren vielen langs zijn wangen tot bijna op zijn schouders. Zijn scherp gezicht van weleer begon op te zwellen van de vele, overdadige banketten en feesten van het hof. Hij zat, gekleed in blauwe zijde geborduurd met de gouden *fleur-de-lys*. Zijn ogen waren gericht naar de zon maar dat stoorde hem niet erg want hij keek niet hoger dan de Mont Cassel en slechts wanneer een wolk, gevormd door de hitte van de dag, vóór de vuurbal voorbij schoof. Hij realiseerde zich trouwens zo ook onmiddellijk dat de zon een probleem kon worden voor de aanvallende Fransen. De zon kon verblinden! Zijn leger zou de zon in de ogen hebben. Zijn kruisboogschutters zouden slechts moeilijk correct hun doel kunnen kiezen, zijn ridders en paarden konden verblind worden terwijl ze galoppeerden, terwijl de Vlamingen alles duidelijk zouden kunnen waarnemen. Een Franse aanval zou bijgevolg in de namiddag moeten plaatsvinden.

Filips volgde de enorme oppervlakken van de schaduwen die over de vlakte gleden. Alleen wanneer één van die schaduwen over hem heen schoof, keek hij op en bestudeerde de heuvel. Wanneer de zon hem weer helder sloeg, richtte hij zijn ogen naar de grond en dacht na over wat hij gezien had. Hij was niet dom. Hij was er zich terdege van bewust dat zijn positie niet in zijn voordeel was. Hij had zijn raadgevers niet nodig om hem dat te doen opmerken.

Filips was koning geworden door zijn neef, de vroegere Koning Karel IV, te vleien en door hem al lovend over te halen zijn vertrouwen in Filips alleen te stellen en zelfs van hem te doen houden. Filips was toen nog graaf van Valois, van Maine en Anjou, maar de kleinzoon van de Heilige Sint Lodewijk van Frankrijk. Zijn moeder was een dochter van het regerende huis van Napels. Hij was erin geslaagd met zoete woorden en veel nederigheid pretendenden die dichter in de troonopvolging stonden te elimineren, de pretendenden in de vrouwelijke lijn van het koningshuis. Hij was daar in geslaagd door sluwheid, met fijn geplaatste zinnen en insijpelende ideeën, tot de hovelingen van Frankrijk allen het principe bijtraden van de oude Frankische gewoontes van de Capetingers, de lijn van Franse koningen – Filips gaf de voorkeur aan de term van ‘wet’ – volgens welke als koning slechts ingewijd kon worden een man uit de mannelijke opvolgingslijn. Hij duwde aldus de nieuwgeborene dochter van de vroegere Koningin uit zijn weg. Hij negotieerde met Johanna van Navarra, de dochter van zijn

andere neef, de vroegere Koning Lodewijk X de Woelzieke. Hij ging voorbij aan de zoon van Isabella, de zuster van Koning Karel IV.

Die zoon van Isabella was de ernstigste troonpretendent, Koning Edward III, koning van Engeland. Edward was toen nog slechts een jongen van zestien jaar oud, geen echte bedreiging dus, maar zijn moeder beefde onder de invloed van haar minnaar, Roger Mortimer. Mortimer heerste over Engeland, niet Isabella's zoon. Zij en Mortimer hadden haar echtgenoot, Koning Edward II, verplicht om de troon af te staan in het begin van 1327, nu twee jaar geleden. Edward II was een bijzonder domme staatsleider geweest, totaal onbekwaam om het land te leiden. Hij was een beruchte minnaar van mannen geweest. Hoe kon zo iemand een zoon tot leven brengen? Was Edward III de ware zoon van zijn vader? Het tegendeel was moeilijk te bewijzen!

Isabella had een minnaar, die vandaag wellicht de ware heerser over Engeland was, Earl Mortimer van March. Met haar minnaar had Isabella Koning Edward II gevangen genomen, hem afgezet als koning, en hem vervangen door haar zoon, Edward III. Edward II stond de troon af in januari van 1327 en iets later werd Edward III officieel gekroond als koning. De jongen was nog maar veertien op dat ogenblik. Een jaar later stierf de vroegere Koning Edward II een natuurlijke dood. Filips twijfelde er niet aan dat Isabella en Mortimer de koning vermoord hadden. Koningsmoord! Isabella was zover gegaan als ze maar kon! Haar ziel zou voorzeker voor eeuwig branden in de hel.

De vroegere Koning Edward II was echter niet gestorven in 1327. De begrafenis was een fraude geweest, maar de zoon van de Koning, Edward III, had de vreselijke waarheid slechts enkele weken later gehoord. Edward III hield dan de waarheid een geheim om zijn moeder te sparen, en ook al omdat hij niet wist waar zijn vader naartoe gevlucht was. Edward II was van Ierland naar Italië gereisd, over Avignon, zodat de pausen met die kennis een macht konden uitoefenen over Edward III, want de zoon Edward had zich gehouden aan de officiële versie over de dood van zijn vader. Edward II stierf slechts in de herfst van 1341 in Italië, maar Koning Filips van Valois kende die gevaarlijke waarheid niet.

Had hij, Filips, wel gedaan wat rechtmatig was door de dochter van de vroegere koning terzijde te schuiven en ook de eerste neef van die koning, om de gezalfde van Frankrijk te worden? Had hij gedaan wat rechtmatig was in de ogen van God? Werden de koningen niet aangeduid door de erfelijke opvolging en door God? Had hij de troon naar zich toe getrokken, zich de troon aangematiigd, tegen de wil van God? Had hij op die wijze ook zijn eeuwige ziel in het verderf gestort? Of had God hem, Filips, toch bestemd om koning te worden?

Filips keek weer naar Mont Cassel. Hij zag een heel groot leger op die heuvel! Hij vervloekte de graaf van Vlaanderen die misbruik gemaakt had van een ogenblik van dronkenschap in machtswellust en blijdschap tijdens de zalving te Rheims om hem te doen beloven dat hij een leger zou bijeenroepen om de opstand in Vlaanderen neer te slaan. Hij had niets mogen beloven! Natuurlijk was Vlaanderen steenrijk. Filips wou, net zoals zijn voorgangers, Vlaanderen voor zich. Natuurlijk wou hij het goud van Vlaanderen!

‘Hoe machtig toch is dit land van Vlaanderen,’ dacht Filips, ‘dat het een leger kan tegen me gooien, al is het maar een leger van boeren, dat zo talrijk is als mijn eigen leger, het leger van de koning van Frankrijk! Hoe onbeschaamd uitdagend en beledigend zijn deze Vlamingen, zelfs dit gewone volk, om te geloven dat ze me kunnen trotseren?’

De mannen die op de Mont Cassel zaten waren boeren, natuurlijk, want de ridders van Vlaanderen reden in het leger van Filips. Boeren waren niet geboren om te strijden. Maar ze

konden wel vechten! Hoeveel maal reeds hadden deze laag geboren Vlamingen legers van koningen van Frankrijk verslagen? Veel te dikwijls! Sterke, verstandige, bedreven mannen die handig waren met pieken, zaten daar, en in verdediging waren die Vlamingen koppige strijders die hun plaats hielden, en wanneer de strijdpaaarden tegen pieken renden, was er niet zoveel bekwaamheid of moed nodig om de schedel van een vallende ridder te kraken. ‘Moet ik die heuvel op rijden en Cassel stormenderhand innemen?’ vroeg Filips zich hardop en onzeker af.

Filips was getraind als een ridder. Hij genoot een grote faam in tornooien. Hij was niet de koning die de dag door geweldig dronk en at en enkel vrouwen achtervolgde! Hij kon een duel te paard en te voet winnen, en hij herinnerde zich nu dat hij dikwijls won door te wachten tot zijn tegenstander zijn zwakste zijde aan hem opende, zijn aandacht verloor door moeheid of verveling. Ja, wat Filips kon was wachten! Het wachten dat naar de overwinning leidde! Zijn hovelingen spoorden hem aan om morgen al de aanval op de heuvel te lanceren. Het kon gedaan worden!

‘Eerst doe ik de kruisboogschutters naar voren treden om de Vlamingen te teisteren tot er enige chaos ontstaat onder de muren. Daarna zend ik enige groepen van strijders te voet tegen één Vlaamse vleugel en dan tegen de andere om de opstandelingen aan het twijfelen en aarzelen te brengen, hen verleiden om in dichte rangen snel van de heuvel af te rennen, en dan lanceer ik de dodende galop met mijn meest bewapende ridders om de vijandelijke lijnen te breken. Dat is hoe het zou moeten gebeuren! Dat is wat de hertogen en graven van Frankrijk me ongeveer voorstellen, maar wat als de Vlamingen gewoon daar boven blijven staan en zich helemaal niet bewegen? Hoe kan ik mijn grootste vernielingskracht, de charges te paard van de ridders dan gebruiken? De strijdpaaarden kunnen in galop nooit die helling op! Gelukkig weet ik wat paarden aankunnen, en dat kunnen ze niet aan. Wat dan?’

De intuïtie van Filips was dat het Frans leger, nauwelijks talrijker dan het leger van de Vlamingen, de rebellen niet van die verdomde heuvel konden afweken. Daarna zou hij met zijn hoofd niet tegen de muren van Cassel lopen, maar tegen de stalen verdedigingslijnen van de getaande Vlaamse strijders, het vijandelijk leger geleid door een boer. Boeren waren misschien niet erg moedig, maar wel koppig. Hij kon niet verliezen van een eenvoudige boer! Hij moest winnen!

Filips onderschatte de boeren niet. Neen, het was beter te wachten tot die leider een vergissing beging, die Nicolaas Zannekin! Beter wachten tot de Vlamingen op eigen initiatief al schreeuwend die helling kwamen aflopen naar de vlakte. In de uitgestrekte vlakte van de vallei kon hij winnen, nergens anders! Slechts wanneer het Vlaams leger zich bewoog, en slechts dan, kon hij zijn ridders tegen hun rijen werpen met volle macht, en hen verpletteren. Hij moest wachten en de Vlamingen enig initiatief laten nemen. Hij moest geduldig wachten en de Vlamingen laten aanvallen! Er lag weinig eer in het wachten, maar nog minder in verslagen worden. Na een overwinning zou niemand het nog aandurven zich te herinneren wie eerst had aangevallen! Misschien zouden de Vlamingen afdruipen, vluchten naar het hart van Vlaanderen. Dat zou de beste ontknoping zijn, want dan kon hij zijn leger het land in gieten en de dorpen en steden de ene na de andere straffen. Dat konden zijn ridders doen terwijl hij naar Parijs terugkeerde.

‘Geef hen minstens een kans om te ontsnappen, Filips,’ zei hij.

‘Zannekin moet vroeg of laat van die berg afkomen,’ dacht Filips, ‘want als hij dat niet doet zal zijn leiderschap uitgedaagd worden door de andere leiders. Niemand zou het wagen de wettelijkheid van de opperheerschappij van de koning van Frankrijk in vraag te stellen! Ze

moeten trouwens ooit van die heuvel afkomen, want ze zullen niets meer te eten hebben. We hebben de heuvel omsingeld. Hoe lang zou dat kunnen duren?’

Filips had een droge keel. De zon brandde hard. Hij vroeg naar water. Toen een dienaar hem een beker bracht op een zilveren schotel had Filips plots een prachtig idee.

Hij zou aan de Vlamingen tonen dat hij al de tijd in de wereld had! Hij mocht vooral niet tonen hoe zeer hij verlangde een veldslag te leveren nabij Mont Cassel. Neen, morgen mocht hij zeker niet een veldslag uitlokken, niet wanneer de Vlamingen dat het meest verwachtten, en dat ondanks de luide, harde stemmen van zijn maarschalk en zijn strijdheren, de opgewonden schreeuwen die in zijn oren bleven klinken en die hem praktisch bevelen zijn aanval morgen te lanceren. Neen, neen, neen! Hij, Filips, was de koning van Frankrijk. Hij kon doen wat hij wou, en als het zijn wens was om te wachten en te treuzelen, en hier te dralen, dan kon hij dat doen!

Filips riep zijn hofmeester en beval hem morgen een groot banket te organiseren voor de koning, de hertogen en de graven en de andere koningen, en ook te zorgen voor een fijn feest voor de mannen in het leger.

De hofmeester toonde zich niet verrast. De man grijsde zelfs.

‘Wel, wel,’ bemerkte Filips van Valois met enig plezier, ‘er is minstens één man in mijn leger die me kent en begrepen heeft wat ik wil doen!’

‘We moeten ons niet te zeer haasten om onze kampen op te zetten,’ zei hij nog aan de hofmeester. ‘Neem al de tijd die je nodig hebt!’

Filips verkneukelde zich al de gezichten van zijn staf te zien.

De Fransen hadden drie dagen nodig om hun kamp op te zetten. Tenten werden opgezet en weer verschoven tot de lijnen perfect waren. Ondertussen probeerden de Franse oorlogsleiders de Vlaamse opstandelingen er toe te verleiden hun sterke positie op te geven en de heuvels af te komen. De Fransen vonden zich in het nadeel op de hellingen, want om de Vlaamse troepen aan te vallen zouden ze de berg op moeten lopen en op rijden. De helling was steil! De charges van de ridders te paard zouden hun energie verliezen bovenop de helling, vóór ze tegen de vijandelijke lijnen konden inslaan. Ook kruisboogschutters zouden het moeilijk hebben om hun pijlen en bouten naar boven te schieten, en die pijlen konden ook niet zo ver geraken naar boven als ze konden vliegen in de vlakte. De vijand daarentegen, de rebellen, konden hun pijlen afschieten vanaf de kantelen van de muren van de stad, in een wijde boog naar beneden, ver, en uitstekend beschermd. De ridders zouden de helling niet op geraken om dan nog met macht te strijden. Ridders te voet zouden uitgeput zijn van de klim opwaarts in hun zware bewapening en met hun nog zwaardere wapens in de hand. Ook zij zouden niet de rijen van de rebellen kunnen vernietigen. Het was onmogelijk om belegeringstorens naar boven te trekken tot tegen de muren, en ook niet de katapulten.

Nicolaas Zannekin zond een afvaardiging naar Koning Filips zodra het Frans leger aangekomen was om een dag en uur te bepalen voor de veldslag. De boodschappers van Zannekin werden echter zelfs niet toegelaten de koninklijke tent te betreden. Hovelingen in prachtige klederen zeiden aan de Vlamingen dat laag geboren horigen niet over veldslagen beslisten. Het ogenblik van de veldslag zou gekozen worden door koningen en edelheren, niet door het lagere gespuis. Laag geboren konden slechts verpletterd worden!

De twee legers keken daarom elkaar wikkend en wegend gedurende twee dagen aan, tegenover elkaar, zonder te bewegen. De Vlamingen bleven knus in de stad zitten en onder de muren. De Fransen zonden kruisboogschutters van Genua en van de Languedoc om de

Vlamingen te teisteren, om hen te nopen van hun heuvel en sterke positie af te komen, maar de Vlamingen beantwoordden de pijlenvlagen en sloegen de kruisboogschutters terug in schermutseling na schermutseling. Beledigingen werden heen en weer geslingerd, achterwerken ontbloot en schunnige tekens gemaakt van ver, maar dat alles kon Nicolaas Zannekin en Winnoc de Fiere, de opstandelingenleiders, er niet toe bewegen onverhoeds naar beneden te lopen. De rebellen bleven waar ze zaten.

Op de tweeëntwintigste augustus kwam Robrecht van Cassel, oom van de Graaf van Vlaanderen en heer van de kasselrij van Cassel, aan met een grote groep strijders van zijn represaille rooftochten tegen groepen boeren die de kastelen van de edelheren in de Vlaamse landen hadden aangevallen en vernield.

Wanneer Robrecht de koninklijke tent in stapte, een groot geheel van meerdere hoge tenten gemaakt van blauwe zijde versierd van binnen en van buiten met de *fleur-de-lys* symbolen, zat Filips VI aan tafel met enige van zijn raadgevers en hovelingen. Hij dronk wijn met de hertogen van Bourgondië, Bourbon en Brittannië, met Messire de Ligny en met Messire de Beaussy.

De koning was geïrriteerd omdat de Vlamingen hun sterk verdedigde posities weigerden op te geven? Hij was ook bevelen aan het geven voor een nieuw banket dat hij die avond wou organiseren. Filips was al kwaad op Robrecht van Cassel omdat die een Vlaming was en dus op één of andere wijze verbonden met de rebellen, hoewel niemand anders dan Robrecht de rebellen zo nijdig en wreed vervolgde.

De Koning beval aan Robrecht van Cassel de dorpen rond de stad plat te branden zodat de Vlaamse opstandelingen, van wie de meesten boeren waren, zouden verleid worden om de vlakte in te rennen, waar hij hen kon vernietigen met charges van zijn ridders.

Robrecht van Cassel wist wel beter dan te protesteren. Hij zei geen woord, en reed weg. Hij verkoos zijn landen te behouden, zijn kasselrijen, zelfs al zou hij slechts de heer over as kunnen zijn. Hij realiseerde zich wel hoe vernederend het voor hem was om zijn eigen dorpen in brand te moeten steken. Hij leidde zijn troepen weg van Hardifort om vuurhaarden aan te steken in de vredige dorpjes van Wemaers-Cappel, Bavinchove, Terdegheem, Oxelaere en Sint-Marie-Cappel, de dorpen die rond en het meest nabij Cassel lagen, alsook aan enige gehuchten, kleinere dorpjes die slechts bestonden uit enkele geïsoleerde boerderijen. Hij zette ook de graanvelden in vuur en vlam, en zelfs de weiden waar het gras hoog en droog in stond. Hij trok als een gesel door het platteland met zijn mannen, in zeer slecht humeur, verbitterd, zowel de koning als de opstandelingen vervloekend, om ervoor te zorgen dat geen Vlamingen nog de vlaktes konden infiltreren ten westen, ten zuiden en ten oosten van Cassel om de rijen van de Vlamingen te vermeerderen. Hij ondervond nergens weerstand.

Aan het einde van de derde dag, op tweeëntwintig augustus, vierden de Franse edelen hun toekomstige, onafwendbare overwinning met een groot banket, waarna ze goed en laat sliepen tot het begin van de namiddag van de drieëntwintigste, de avond vóór de dag van Sint Bartholomeus.

In de avond van de tweeëntwintigste augustus bleven de Vlamingen in hun slagorde zitten op de Mont Cassel. Ze maakten vuisten en knarsten de tanden toen ze de vernieling door het vuur zagen van wat even heilig was voor hen als de kruisbeelden op de altaren van hun kerken: de nog niet geoogste graanvelden, het hooi in de weiden, de hutten en de boerderijen, de schuren en het vee. Ze zagen goed hoe meedogenloos Robrecht van Cassel en zijn ruiters de bewoners van zijn kasselrij vermoordden. De mannen van Vlaanderen, boeren meestal, stonden dan nog

meer vastberaden dan voorheen op hun heuvel. Ze stonden droevig maar rustig, want ze kregen hier nogmaals het bewijs van de verachting van de familie van hun graaf en van hun edelheren voor wat ze meer kostbaar vonden dan hun leven.

Nicolaas Zannekin had die dag gezien dat Koning Filips zijn leger in twee vleugels had gesplitst. De rechtervleugel van de Fransen, links vóór de Vlamingen, bevond zich te Hardifort, waar Zannekin ook wist dat het kamp van de koning opgezet was. Die vleugel zou geleid worden door de koning en zijn hertogen. De linkervleugel van de vijand, rechts tegenover de Vlamingen, bestond uit de legers van de bondgenoten van Frankrijk, de troepen uit Henegouwen, Holland, Zeeland, met de gevreesde Friese ruiters, alsook de mannen die door de koning van Bohemen gezonden waren en de huurlingen van de kroonprins van Oostenrijk.

Zannekin en de Fiere splitsten daarom ook hun troepen in drie delen. Het centrale deel namen ze onder hun rechtstreekse leiding, en dat richtten ze tegen de rechtervleugel van de Fransen, tegen de troepen geleid door de koning. Hier plaatsten ze de meest verbitterde mannen uit de kasselrijen van Veurne en uit het westen van Vlaanderen, de mannen die het meest geleden hadden van de kasteelheren van het platteland, en ook de mannen van de kasselrij van Cassel. Rechts van deze groep, gericht tegen de linkervleugel van Henegouwen en Bohemen, plaatsten ze de stadsmilities van Ieper en Kortrijk. Zannekin had gesmeekt om boogschutters van Brugge te bekomen, maar die mannen waren nog niet aangekomen. Een derde deel, samengesteld uit allerhande weinig getrainde troepen, hielden de Vlaamse leiders in reserve. Jan de Smet, Willem en Raes van Lake stonden met veel andere jonge mannen, meestal de jongeren uit de kasselrij van Veurne, in die derde groep.

Terwijl de Franse edellieden feestten in de avond van de tweeëntwintigste augustus, terwijl wijn en rijk voedsel uitgedeeld werden in de Franse rijen, stond het Vlaams opstandelingenleger te wachten in de verschroeiende zon op de droge heuvel. Slechts weinig water kon uitgedeeld worden. Als voedsel hadden de mannen slechts wat ze de eerste dag hadden kunnen vinden, de dag dat hen bevolen werd om rijen te vormen onder de muren van Cassel. De zonnestralen beukten zonder ophouden op de hoofden en ze kookten de breinen onder de helmen. De mannen leden dorst. Zannekin en de Fiere zouden niet zeer lang hun troepen in die positie kunnen houden! Hun prangende vraag was wie de zenuwen het eerst zou verliezen, de Vlamingen door naar beneden te rennen, of de Fransen door naar boven aan te vallen. Zannekin en de Fiere hielden sterk aan hun verdedigende slagorde omdat ze wisten dat het Vlaams leger sterk was in verdediging, zoals bewezen in de vele vroegere veldslagen. De hitte en het gebrek aan water kon hen vooralsnog verslaan! Tot nog toe wachtten de legers geduldig, en ze peilden elkaars vastberadenheid.

Jan, Willem en Raes zaten op de grond in de brandende zonnestralen op de noordelijke helling van Mont Cassel. De zon beet in hun nek. De jongeren van Gent waren niet gewoon aan deze felle zon. Ze waren stadsjongens, en in de straten van Gent was er steeds ergens schaduw. Hoofdman Boudin de Kale grinnikte. Hij had steeds vermoed dat deze jongens niet uit het platteland kwamen. Hij zag hen roodverbrand zitten, nog niet gebruind, hoorde hen praten en hij had uit hun manier van spreken de taal herkend van het centrum van Gent, van de kuipe. Het kon hem weinig schelen waar zijn mannen vandaan kwamen, als ze maar een goedendag konden vasthouden, enige handigheid toonden in het slaan met de knuppel, en een zwaard op de juiste manier konden hanteren. De drie Gentenaars waren veelbelovend. Boudin had

zwaarden voor zijn groep gevonden, en zelfs enige schilden. Willem had een schild gekregen, een oud, geblutst oppervlak van hout en ijzer. Jan en Raes hadden al schilden gestolen. Boudin wou niet weten van waar de jongens hun wapens hadden. Hij was eerder tevreden met de drie jongens van Gent. Ze waren sterk, handig en verstandig. Ze vonden te eten en te drinken wanneer zijn andere mannen dat niet konden. Hij had jongens nodig die voor zichzelf konden zorgen en die een situatie correct konden inschatten. Boudin plaatste hen met de beste mannen in het midden van de groep van Veurne waarin hij het meest vertrouwen had. Carstien, Brakkel en Maes met de drie Gentenaars moesten de harde kern van zijn groep vormen en in een driehoeksformatie achter hem volgen. Hij hoopte dat ze hem zover als de hel zouden volgen zonder te verpinken. Hij had hen getraind voor die op een wig lijkende formatie. Hij twijfelde er niet aan dat eenmaal ze in een echt gevecht zouden geworpen worden, weinigen van zijn jongens de eerste slag zouden overleven. De zes die hij rond zich verzameld had, hadden echter de beste kansen om te blijven leven. Wat hij weliswaar niet wist, was hoe ze zouden reageren op het eerste bloed, het eerste bloedvergieten van hun vijanden en van zichzelf. Ze hadden het meest hun sluwheid en instinct getoond voor hun overleven in snelle reacties en in snelle geesten tijdens de schijngevechten. Boudin dacht dat de gemeenschap van Gent, waar mensen nauw op elkaar zaten en moesten concurreren, het effect had om overlevenden te vormen.

Boudin had gezorgd voor een plaats onder de muren waar de mannen aan hun natuurlijke behoeftes konden voldoen. Hij wou dat niet in de rijen zien. Hij had wat water en voedsel bewaard, lang niet voldoende, maar zijn mannen hadden meer dan de strijders van de andere hoofdmannen links en rechts. De kleinere Raes kwam met een kip af de eerste dag, verdween op de tweede en kwam terug met grote stukken lam. Noch Raes noch Boudin hadden commentaar gegeven.

Boudin de Kale had geen banier. Het contrast wat betreft vlaggen tussen het opzichtige leger dat tegenover hen wachtte en de Vlamingen was zeer groot. Honderden banieren en vlaggen vertoonden hun vele kleuren in de vlakte. De Franse strijders droegen *jupons* in rood, blauw en geel boven hun maliënkolders, korte en lichte mouwloze tunieken met de kleuren en de wapentekens van hun heren erop. De Vlamingen gingen meestal gekleed in het aards bruin. De Fransen hadden grote tenten opgericht achter hun rijen, en die waren ook zeer kleurrijk, tenten gemaakt van gestreept doek in alle mogelijke, heldere tinten. Ontelbare rookkolommen verrieden de plaats van evenveel kampvuren.

De Fransen aten warm voedsel, stampot, vette soep, en ze moesten zoveel bier hebben als ze maar konden drinken. Het voedsel was natuurlijk geplunderd uit het vernielde platteland, wist Boudin. De Vlamingen hadden slechts brood, gedroogde vis en kaas. Reepjes gedroogd vlees waren een luxe. Het bier was opgedronken de eerste dag, en nu hadden de opstandelingen slechts vies, stinkend, modderachtig water te drinken. Enige mannen waren duizelig geworden van de inslaande zonnestralen en van de ontbering, anderen leden aan ingewanden waaruit water stroomde. Boudin wist precies wie regelmatig naar de muren van de stad moest lopen. Hij glimlachte helemaal niet wanneer hij aan die zieken dacht. Na nog slechts een paar dagen van wachten op deze uitgedroogde heuvel, zouden velen van zijn strijders zo ziek en zo zwak worden dat ze niet meer recht zouden kunnen staan. Ze zouden dan zeker niet vurig naar de Franse lijnen kunnen lopen. Boudin vloekte. Wist Nicolaas Zannekin niet wat er met het leger gebeurde? Het was toch beter om te vechten dan om neergeslagen te worden door de zon en het gebrek aan water en voedsel!

In de avond van de tweeëntwintigste augustus werd het duidelijk welke ravage aangericht werd in de dorpen rond Cassel. De vlammen konden nu van ver gezien worden, en de omhoogstijgende rook hing als donkere, monsterachtige spoken over het land. De dorpen zouden er nu verlaten bij liggen, dood, zonder mannen, vrouwen en kinderen. De boerderijen waren aan hun lot overgelaten. Al het vee moest geslacht zijn voor de banketten van het leger, daar beneden. Boudin en zijn mannen vervloekten de Fransen voor die zonde van vernieling. Hun gemoed was triestig. De mannen praatten minder, de gesprekken verstomden en werden zo droog als de kelen. De mannen zaten daar, staarden naar de vlammen in de verte, en bleven stil. Onder hen hoorden ze de kreten en het lachen van de feestvierende Fransen tot hoog boven op de heuvel. Boudin haatte het dat de jongeren aan het broeden zaten over de verschrikkingen van de oorlog, lang voordat de veldslag begonnen was. Hij wou dat Zannekin tot actie blies!

Tijdens de nacht sliepen de opstandelingen waar ze stonden, opgerold in een wollen mantel voor wie een mantel meegebracht had, het gezicht gedraaid naar de vlammen beneden in de vlakte. Gelukkig waren de nachten warm en de zon had de grond tijdens de dag opgewarmd.

Niets bewoog zich in de legers de volgende morgen, de morgen van de drieëntwintigste. De opstandelingen konden nog wel zien hoe groepen van strijders te paard tussen de verlaten dorpen galoppeerden, achter de vijandelijke lijnen, maar alles wat in de omgeving kon branden was al de vorige dag ten prooi van het vuur gegeven. Alles was vernield en geplunderd. Veel vogels, ook veel zwarte kraaien vlogen in cirkels boven de legers. Geen wolken boden nog enig respijt en schaduw aan de Vlaamse slagorde.

In het midden van het Vlaams leger, onder de duizenden mannen die in het gras lagen of zich bij dageraad begonnen recht te trekken, stond één man volledig recht om naar de Fransen te kijken. Nicolaas Zannekin, een stevige, stoere man gekleed in de ruwe, bruine kolder van de gewone boer, breed geschouderd, een borst als een ton, rood en gerimpeld in zijn gezicht, verbrand door de zon, met kleine ogen bijna toegeduwd, stond vóór zijn kleine tent. Hij ook keek nog naar de smeulende kampvuren in de vlakte. Hij keek naar de laatste vlammen en de rook die nog steeds opsteeg uit het platteland rond Cassel. Hij was een gegoede boer van Lampernisse, geen ridder, geen edelheer. Hij was een visverkoper en latere boer die succes behaald had in de landbouw, nu een redelijk rijke landeigenaar, maar hij kon evenveel sluwheid opbrengen als eender welke leenheer in het kamp vóór zijn ogen te Hardifort. Hij was een Vlaamse boer. De vernieling van het land en de velden waar hij van hield maar waar de edelen niet leken om te geven, deden hem speciaal pijn en vervulden hem met afkeer. Hij haatte het niet als de gelijke van die heren aanzien te worden, niet als de gelijke van die ridders met hun opzichtige, snoevende banieren en hun glinsterende harnassen en felgekleurde *jupons*. Hij nam genoeg en hen lager op de grond te weten dan waar hij stond. Hij glimlachte, want hij koesterde enige hoop.

Winnoc de Fiere had de tweede dag aan Zannekin gezegd, ‘de Fransen moeten vroeger of later de heuvel op aanvallen. Ze zijn arrogant. Ze lijden gezichtsverlies door daar beneden te moeten wachten, in vrees voor een boerenleger. Hoe langer ze wachten, des te meer kost de oorlog hen, en de edelen zullen beginnen te grommen dat ze beter zouden terugkeren naar hun landen.’

Dat was zeer waar, dacht Zannekin, en hij voelde enige tevredenheid in de vrees van de Fransen om aan te vallen. Ja ook, in de verdediging waren de Vlamingen bijna onoverwinnelijk! Zoveel moesten de Fransen ook weten, veronderstelde Zannekin, als ze toch moesten geleerd hebben van de vorige veldslagen tegen de Vlamingen. Maar kon hij, Nicolaas Zannekin, nog langer wachten onder de muren van Cassel? Dat was de hamvraag!

Zannekin, zoals eender welke verstandige boer zou hebben gedaan, had spionnen naar het Frans leger gezonden. Die mannen waren zijn ogen en oren, daar beneden. Eén van die spionnen, een man die zich uitgaf als visverkoper, had ver en lang kunnen wandelen onder de Franse strijders. Hij was er deze morgen in geslaagd terug in de Vlaamse gelederen te geraken.

De Fransen hadden overvloedig gefeest in de laatste nacht, zei de man. Ze voelden zich arrogant en zelfzeker dat ze zouden winnen. Ze sliepen thans laat. Ze zouden blijven slapen tot na de middag, en dan nog staan met zware hoofden en volle buiken. Ze zouden in de vroege namiddag opnieuw beginnen eten en drinken, wanner de zon begon te zinken. Ze zouden eten, om zich weer te slapen te leggen. Als de Vlamingen ooit een aanval wilden ondernemen, dan zou een goed ogenblik zijn aan het begin van de namiddag tot in het midden van de namiddag. De veldslag kon dan bij valavond eindigen, op een goed uur om te vluchten als de Vlamingen verslagen werden. Een nederlaag was een eventualiteit waar Zannekin zelfs niet wou aan denken. Als de Vlamingen aanvielen, dan wonnen ze!

Zannekin moest tot een beslissing komen. Hij zou geduld moeten oefenen en een sterk verdedigende positie houden, de Fransen laten komen, maar zo eenvoudig was het niet! De Fransen zaten op hun gemak in de vlakke, terwijl zijn mannen hier leden van de warmte en de dorst. Hij zou de Fransen vandaag best geven wat ze wilden. Hij zou het sein tot de aanval geven bij de Vespers, wanneer de boeren in de velden van Vlaanderen stopten met werken om te bidden. Hun gebed vandaag zou de aanval zijn! God zou de zaak van de boeren steunen. Zannekin moest het bevel geven tot de aanval, en hij wist zeer goed dat hij het niet langer op de berg kon uithouden. Hij zou teveel mensen verliezen aan honger, dorst en ziekte als hij hier bleef zitten. Hij moest wel het bevel geven om naar beneden te lopen! Hij zou de zon in de rug hebben en de Fransen zouden de zon nog in de ogen hebben.

Zannekin draaide zich naar Winnoc de Fiere die in de tent was gebleven. Zannekin wou met al zijn mannen in één overspoelende golf aanvallen, en dat in totale stilte. Hij wou de Fransen verrassen. Hij wou niet dat er geschreeuw en oorlogskreten konden gehoord worden vanaf de heuvels van Cassel. Hij deelde aan Winnoc de Fiere mee dat de aanval vandaag moest gebeuren, maar hij vroeg hem dat nog aan niemand te vertellen. De Fransen zouden nu geen verandering mogen opmerken in de houding van de Vlamingen.

Meerdere missen werden gehouden in de Vlaamse rijen op de heuvels. Zannekin bad ook, want hij wou binnenkort zijn strijders zoals een emmer water over de vlakke uitgieten, in de stilte van de verdoemenis. Het zou een vreemde aanval worden, één die de Fransen niet verwachtten. En dan zouden de kreten daar beneden plots geslaakt worden en het doden kon beginnen, en God kon hen allen zegenen in de dood, Vlamingen en Fransen samen. Dat zouden de vespergebeden van Zannekin worden.

Alles bleef kalm in het nietsvermoedend Frans leger. Veronachtzamd wat er hogerop gebeurde, begonnen de Franse troepen aan hun dagelijkse plichten. Ze verwachtten geen Vlaamse aanval die dag. Niemand in het Frans leger dacht dat de Vlamingen de berg zouden aflopen, en zeker niet vandaag. Waren die niet verstijfd van angst bij het zicht van het groots Frans leger? De Koning zou de aanval inluiden, niet de Vlaamse rebellen!

Nicolaas Zannekin en Winnoc de Fiere zonden mannen uit die ze konden vertrouwen, mannen van hun staf, om de leiders van de groepen te waarschuwen op het uur van de Vespers naar beneden te rennen in golven, voor een algehele aanval. De Vespers zouden afgeroepen worden door een priester die naast Zannekin stond. Een kruis, gezegend met trillende handen

en een stil gebed zouden moeten volstaan, want de Vlaamse woeste aanval zou ogenblikkelijk daarna beginnen, massief en snel. De boodschappers moesten totale stilte eisen in de rijen van de rebellen, zelfs voor de gebeden. Zo kwam het dat wanneer de priester van Zannekin het teken van het kruis maakte, het zilveren kruisbeeld ophief en aan de hemel toonde, daarmee het Vlaams leger zegenend, dat een golf zoals een stormachtige wervelwind in een korenveld, het opstandelingenleger van Cassel als één man recht stond en onstuimig begon te lopen, eerst langzaam, dan sneller en sneller.

De Vlaamse strijders die zaten stonden op en liepen de heuvel af. De mannen die reeds liepen volgden hun banier of hun leider. Het was moeilijk om de stilte te bewaren, want moed heeft gewoonlijk een luide kreet nodig, en haat moest geuit worden, maar de bevelen waren duidelijk en streng. De mannen van Vlaanderen liepen, wapens in de handen, zonder een woord of een kreet te slaken. Ze vormden hun rijen in slagorde al lopend. De ingetogenheid, de stilte, moest aanzien worden als een mirakel voor troepen die zo ongedisciplineerd waren. De stilte werd gevolgd uit respect voor Nicolaas Zannekin.

Zannekin en Winnoc de Fiere vergezelden hun vrienden van West-Vlaanderen en van Cassel. Ze stootten naar het centraal Frans kamp. Hun doelen waren de tenten van de koning.

De milities van Ieper en Kortrijk chargeerden naar rechts, richtten zich tegen de vleugel van de Franse geallieerde troepen. De Vlaamse opstandelingen zagen weinig of geen strijders die op wacht stonden. Ze zagen geen plotse rimpeling van actie of alarm door het vijandelijke tentenkamp bewegen, wat hen sterker deed menen dat hun charge niet was opgemerkt. De meeste Fransmannen aten weer, in of rond hun tenten. Velen sliepen nog na het feest van de vorige nacht. Geen adellijke rijen en blokken van strijders werden gevormd. De Vlamingen konden de nietsvermoedende vijand verpletteren!

Het geluk van Zannekin hield langer aan dan hij zelf had durven hopen. Zijn gans leger liep tot bijna in de tenten van de Fransen vóór hij de eerste paniekerige reacties van de vijand bemerkte.

Een verhaal dat veel later werd verteld, luidde dat een jonge Franse ridder, Renaud Le Noir, de eerste Franse strijder was die de stormende Vlaamse strijders zag aankomen.

Renaud meende dat nieuwe versterkingen voor zijn leger aangebracht werden en dus riep hij, ‘vrienden, loop toch zo snel niet! Maak minder lawaai! Waarom lopen jullie zo snel? Stoor toch onze mannen niet tijdens hun rustpauze!’

Renaud was de eerste Franse ridder die gedood werd die dag. Een werpspeer doorboorde zijn borst. Hij realiseerde zich zelfs niet wat zijn vergissing was, en hij bleef verbaasd kijken naar de houten staaf die plots in zijn borst stak.

Op het laatste ogenblik, wanneer de opstandelingen het Frans kamp bereikt hadden, lieten de Vlamingen hun trompetten schetteren en hun trommels slaan, en ze slaakten hun oorlogskreten. Zannekin! Vlaanderen! Ieper! Kortrijk! Ze waren dan reeds beginnen te doden. De Vlamingen liepen door als een razende, krankzinnige, wilde horde tegen de verspreide mannen van hun vijandelijk leger. Ze liepen en hielden hun goedendags, hun pieken en lansen stevig horizontaal. In enkele ogenblikken doodden ze elke verdwaasde Fransman die in hun weg stond.

De Franse troepen werden volledig verrast. Ze stonden zonder leiders, niet georganiseerd, en zelfs weigerend de realiteit te geloven die overal rond hen te zien was. Hun kruisboogschutters vonden niet de tijd om hun bogen te wapenen en om pijlen in de groeven te leggen. De Fransmannen stonden zonder zware bewapening, zonder hun stalen borstplaten op het lichaam, zonder maliënkolders. Velen hadden hun schilden en zwaarden zelfs nog in de

tenten liggen. Ze stonden met dwaze ogen en zware hoofden. Slechts enkele mannen hadden hun maliënkolders aangehouden in het warme weer. Die mannen grepen de eerste wapens die ze konden vinden, de hellebaarden en lansen die tussen de tenten tegen elkaar geplaatst waren, maar pas nadat ze de Vlaamse strijders al tussen zich zagen rennen. Ze keken niet of het hun eigen wapen was, of ze ermee getraind waren of niet. En de Vlamingen liepen verder, lieten de Fransen aan de achter hen lopende rijen over. Ze overweldigden de eerste Franse verdedigingen.

Zannekin en de Fiere schreeuwden om dichte rijen te vormen, om elke man direct naast een andere te doen lopen, en dan om in wiggen aan te vallen en onstuitbaar door de Franse groepen te stoten. In die eerste ogenblikken liepen de Vlaamse rebellen gewoon zeer diep in de Franse vijanden zoals een man zijn vingers door het haar van een beminde rijft, met evenveel gemak! De Vlamingen doodden en kwetsten zelfs vóór de mogelijkheid van een aanval kon doordringen tot de geest van hun vijanden. Niemand had een Vlaamse aanval zo vroeg zien aankomen, zonder verwittiging, zonder voorafgaandelijke onderhandelingen. Eén van de meest befaamde ridders die vroeg gedood werd was de hertog van Lorraine. Hij was onder zijn mannen te voet gaan wandelen, her en der sprekend over het goede weer en vragend naar wat hen ontbrak. Hij werd overrompeld door tientallen Vlaamse krijgers. Op een lichte lederen jekker na droeg hij geen bewapening. Hij vocht slechts met zijn sierzwaard. De lange, ijzeren piek van een goedendag opende zijn buik. Een andere piek sneed door zijn hals. Een ruwe kreun ontsnapte nog aan zijn mond toen het bloed uit zijn keel sproot. Daarna viel hij op de grond terwijl de Vlamingen hem voorbij liepen. Hij ook stierf vóór hij zich kon realiseren hoe zijn troepen al uitgedund werden aan hun tenten.

Het gevecht duurde verder. Eén Franse strijder kon meerdere Vlaamse opstandelingen in de eerste rijen tegenover zich staan hebben. Hoe verder echter de rebellen vorderden, nu kalm naar voren stappend, niet meer lopend, des te harder werd de veldslag gevochten, want de Franse strijders en hun ridders vormden elke seconde meer geduchte groepen. De ridders riepen bevelen om gesloten rijen te vormen en zo organiseerden ze allengs de weerstand. Ze vochten te voet met lansen en pieken, met strijdbijlen en morgensterren die ze zenuwachtig in alle haast in hun tenten gegrepen hadden. Meer en meer Fransen ook kwamen van achter aanlopen, zodat de veldslag nu wreedaardig, hardnekkig werd gevochten en de Vlamingen tot stilstand gedwongen werden. Honderden lichamen lagen tussen de voeten van de Vlamingen en die doden waren niet hun metgezellen! De opstandelingen riepen kreten van overwinning. Ze bleven slachtoffers eisen met hun goedendags en zwaarden. Ze braken door de Franse lijnen en werkten verder aan een verschrikkelijke slachting van hun vijanden. Ze dwongen sterkere Franse slagordes achteruit.

Nicolaas Zannekin nam de gelegenheid te baat om even te kijken naar wat er gebeurde aan zijn rechterzijde. Hij zag dat daar ook zeer zwaar gevochten werd. De Vlaamse scharen vielen met hun gestrekte goedendags de linkervleugel van de koning aan, maar verder naar de heuvel toe dan waar Zannekin stond. De Vlamingen waren er niet in geslaagd zo erg de mannen van Henegouwen te verrassen en te desorganiseren. Een wreed gevecht werd gevochten tussen de rechtervleugel van de Zannekin en de linkervleugel van het koninklijk leger. Ridders te paard ook sloegen nu al zwaar in tegen de Vlaamse rijen aan het verste eind. De opstandelingen leken daar te breken. Zannekin vreesde het meest wat hij zag dat er gebeurde bij de Franse bondgenoten aan zijn rechterhand: de vijand lanceerde daar directe, geconcentreerde charges van vele zwaar bewapende ridders op met ijzer behangen strijdpaarden, die de weerstand van strijders te voet konden breken. De Vlamingen daar stonden niet voldoende in dichte rijen om dergelijke energieke aanvallen af te slaan. Het terrein in de wijde vallei en vlakte, was zeer

gepast voor dat soort van aanvallen door zijn vijanden. Henegouwen had zich niet laten verrassen!

Het zwellend lawaai van de veldslag, de geluiden van op elkaar slaand staal, het hakken van de bijlen en de zwaarden op schilden, en de oorlogskreten die nu uit duizenden kelen geschreeuwd werden, deden Koning Filips van Valois uit een zware slaap wekken. Hij veegde zijn ogen uit met zijn vingers, voelde de zwaarte van de wijn in zijn hoofd hangen, maar toch liep hij kwaad zijn tent uit, en vroeg waarom al dat kabaal gemaakt werd. De hertogen van Bourgondië en Bretagne kwamen naast de koning staan. Zij ook wisten niet wat er gebeurde. ‘Wat gebeurt er hier?’ riep de koning, ‘waarom al dat lawaai?’

Filips zag een grote commotie van rennende strijders vóór zich, van zwaarden en bijlen die gegraaid werden, van mannen die nog steeds naar hun schilden en lansen grepen. Zijn strijders liepen weg van hem, voorwaarts, naar de werveling van worstelende mannen recht vóór hem.

‘Het lijkt me dat de veldslag begonnen is, Sire,’ durfde de hertog van Bretagne te opperen. Filips keek met open mond naar de hertog. Waren de Vlamingen zo snel tot een besluit gekomen? Moesten er dan geen onderhandelingen plaatshebben, geen tweede kans op een verdrag vóór het gevecht?

Op dat ogenblik kwam de heer van Noyon, een vriend van de koning, aanrennen naar Filips toe. De *jupon* van de ridder was besmeurd met bloed. Filips zag ook druppels bloed hangen op het gezicht van zijn vriend.

Noyon knielde aan de koning, en riep hijgend, ‘Sire, de Vlamingen hebben ons aangevallen, ons verrast, en ons overweldigd!’

Filips herkende de angst en de ontzetting in de ogen van de mannen die rond hem stonden. Paniek toonde zich op de gezichten. De koning was gekleed in slechts een lederen jekker geworpen over een licht maliënhemd, een zijden *jupon* met zijn wapenteken daarover gegooid, een fluwelen kapje op de haren, maar hij greep toch een zwaard en een bijl zonder te aarzelen, opende zijn armen en riep, ‘*qui m’aime me suive!*’ of, ‘wie van me houdt volg me!’ De koning vroeg naar zijn paard. Hij noopte zijn baronnen tot handelen. Filips had kunnen vluchten, en dan was de veldslag totaal verloren voor de Fransen. Hij was echter een tornooistrijder. Hij vluchtte niet.

Enige ogenblikken later, ogenblikken die een eeuwigheid duurden voor de koning, had hij al een kleine groep ridders rond zich verzameld. De koning zat te paard zonder helm, en zijn strijdpard was niet met ijzerbewapening belegd. Rechts van hem wachtte de Messire de Ligny, een galante en uitstekende krijger, en ook de Messire de Beaussy. Messire Jehan de Chepoy kwam ook met een groep ridders te paard aan. Naar links glimlachte de Koning naar Craillant de Usages, en naar Messire de Bousay. Hij zou die edelen niet vergeten als onder zijn eerste, trouwe ridders die hem vervoegd hadden. De schildknaap van de Koning, de Borgne de Sens, had de helm en de lans van de Koning gevonden. Hij stond nu klaar om zijn heer te volgen. Vóór de Koning stonden al Jehan de Beaumont die het wapenteken van de Koning droeg, en Monseigneur Milles de Noyons ontvouwde de Oriflamme.

De Oriflamme was de heilige oorlogsbanier van Frankrijk, de vlag die door het Frans leger slechts geopend werd wanneer een veldslag moest gegeven worden tegen buitenlandse troepen die Frankrijk bedreigden. De banier werd verborgen en bewaard gehouden in de abdij van Saint-Denis nabij Parijs, de kerk waarin de Franse koningen begraven werden. De Oriflamme ontplooidde zich in de wind als een langwerpige, rode vlag die eindigde in twee nog langere, driehoekige spitsen. Een gouden zon met heldere gouden stralen en zilveren

sterren waren op dit rode doek geborduurd. Dit was het licht van God. De *fleur-de-lys* van Frankrijk en de bijl van Sint Denijs versierden de banier. Aan de boorden omringde groene zijde het rode doek.

De Koning riep nog meer ridders tot zich. Henri de Champagne kwam aanrijden, volledig gekleed in schitterende bewapening, gezeten op een machtig oorlogspaar, en ook Bouchard de Montmorency en Graaf Lodewijk van Savoie kwamen dichterbij, vergezeld van een sterke groep ridders.

De koning bracht zijn strijdbijl met uitgestrekte arm naar de hemel en schreeuwde luid, ‘Montjoie Saint Denis!’, de oorlogskreet van Frankrijk. Hij spoorde zijn paard voorwaarts aan. De ganse groep reed vooruit in een langzame galop. De galop was symbolisch, want in enkele seconden al bereikte de groep van de koning de eigenlijke strijd. Filips was verrast over hoe dicht de Vlamingen al tot hem doorgedrongen waren.

Nicolaas Zannekin zag hoe de Oriflamme zich opende in de wind om de heldere kleuren te tonen in de zonnige namiddag, nog geen twintig passen van waar hij vocht. De Vlaamse opstandelingen streden in duels met de vurigheid van hun dorst naar wraak. De onrechtvaardigheden die hen aangedaan werden hadden hun energie gesmeed. Ze zagen de overwinning in hun bereik. De Fransen waren ontredderd. De opstandelingen hamerden naar beneden met hun gespitste knuppels, zwaaiden hun bijlen, staken vooruit met hun gevreesde goedendags, en duwden de Franse strijders naar achter en op elkaar, al drumden steeds meer van die krijgers tegen hen.

De Fransen kwamen in een dichte massa te staan vóór de groep van Zannekin, maar de Vlamingen bleven nog steeds onstuimig inslaan op de Fransen. De aanlopende Vlamingen hadden de Franse rijen tegen elkaar gedrukt zoals de plooiën van een gesloten blaasbalg. Slechts de eerste rijen van de twee legers konden nu nog strijden. De Vlaamse rebellen waren reeds rond de flanken van de Franse ridders aan het draaien aan de rechterzijde van Zannekin. Ze overweldigden daar ook de vijand. Zannekin hoorde niet veel bevelen geroepen worden in de Franse troepen. In de wanorde vóór hem begon een frenetiek gevecht. De rijen werden zo dicht tegen elkaar geduwd dat er nauwelijks de plaats bleef om nog een zwaard of een bijl te zwaaien. Zwetende lichamen in staal duwden schild tegen schild tegen andere lichamen. De mannen duwden, vloekten, trokken, bleven oorlogskreten schreeuwen om zich moed in te roepen, maar heel wat van de inspanning werd eenvoudig gewijd aan het duwen tegen elkaars schild. De goedendags genoten hier een absoluut voordeel. Men kon de goedendag krachtig naar voren steken tussen de schilden door, om de massa van tegenstanders in buiken en benen te raken, zelfs vanuit de diepere rijen. De stoten kwamen venijnig hard, en kwetsten steeds. De Vlamingen doodden en verminkten veel Franse strijders. Ze vorderden nog.

Nicolaas Zannekin wierp zijn schild in het gezicht van een Fransman met een dikke, zwarte baard die even zonder de bescherming van een schild stond. Bijlen werden gebruikt door de Vlamingen om de vijandige schilden weg te trekken. De man wankelde achteruit, leunde tegen de man achter zich. Zannekin stak dan zijn piek krachtig door de maliënkolder van de man. Dat vroeg kracht en handigheid, maar Zannekin had die nog. De ogen van de zware Franse strijder openden zich wijd in verrassing. Zannekin stak zijn ijzer nog dieper, trok zijn goedendag dan terug, om de vallende Fransman op het hoofd te slaan met de ijzeren knuppel onder de spits van zijn wapen. Hij stapte al vooruit terwijl de Fransman op de grond rolde. Hij sprong op en over het lichaam van zijn verslagen tegenstander.

Rondom Zannekin doodden de Vlaamse strijders nog meer Franse krijgers, ze baatten nog steeds hun voordeel van de verrassing uit. Zannekin en zijn metgezellen uit het Veurnse schreeuwden van victorie, want ze zagen de Franse troepen gestaag wijken, achteruit

gedreven zonder enige echte weerstand te kunnen bieden. De Fransen vielen terug naar de koninklijke tenten. De vijand was in verwarring gedrukt. De ridders, en twijfelloos nu ook de Koning, riepen hun mannen om te blijven staan en te vechten, maar de Franse strijders stapten langzaam terug.

Zannekin vocht, doodde, en Winnoc de Fiere vocht en grijslachte naast Zannekin. Winnoc vocht met schild en zwaard. Wanneer hij bemerkte dat Zannekin naar hem keek, wees hij met zijn zwaard naar links, naar iets wat hij al een tijdje geleden opgemerkt had. Zannekin volgde de beweging van het zwaard met zijn blik, en keek naar wat er gebeurde op de weg naar Saint-Omer. De weg die leidde naar het westen werd gevuld met vluchtende vijandelijke strijders. De Fransen sloegen op de vlucht! De overwinning was in het zicht.

Het hart van Zannekin zette zich dan uit. Hij lachte naar Winnoc de Fiere, die stond te grinniken zoals een wild dier, gedrenkt in bloed, bloed van zijn zwaard druipend, en schreeuwend, ‘victorie, victorie! De overwinning is aan ons!’

Winnoc gooide zich met hernieuwde macht in de massa vechtende mannen, met een ongelooflijke kracht die onweerstaanbaar was. Samen met een groep Vlaamse krijgers joeg hij zich als een wilde, woeste wig met doodsverachting de Franse rijen in. Hij liet gedode en verminkte lichamen achter zich.

Het gevecht vóór de grote tenten van Koning Filips duurde lang en werd met grote wreedaardigheid gestreden. Met de tijd boden de Fransen koppige weerstand. Ze verdedigden elke stap grond met haat en arrogantie, met de moed der wanhoop en met nijdige woede. Hun Koning riep hun moed toe. Hun groepsleiders vormden betere en diepere rijen. Ze zonden mannen met werpsperen en korte lansen naar voren om antwoord te bieden aan de goedendags. Strijders in maliën doch ook met stalen borstplaten op hun lichaam, beenplaten, en helmen op hun hoofden, mannen die grote ijzeren schilden droegen en nieuwe wapens zoals ook bijlen en ijzeren knuppels, stapten voorwaarts om lichter bewapende mannen naar achter te trekken. Zij bevochten de Vlamingen voor elke voet van het terrein. Ze voelden de ogen van hun koning in de nek.

De strijd verliep daarmee meer gelijk, en evenveel Vlamingen begonnen te vallen als Franse strijders. Meer ridders, ook te paard, zwaarbewapende krijgers die boven de vechtende mannen torenden, verzamelden zich rond de koning. Sommigen daarvan reden aan de rechterzijde van Zannekin om de Vlamingen tegen te houden die dreigden de Fransen achteraan te omsingelen en te doden. De Vlamingen vochten moedig door. De dode lichamen in de eerste lijnen hoopten zich op, de slachting was vreselijk. De mannen streden bedekt met bloed, maar nog steeds wonnen de Vlamingen terrein. Wanneer zouden de Franse rijen zich gewonnen geven en in wanorde vluchten? Dit gevecht waarin man na man afgeslacht werd, bleef maar duren. Zannekin en Winnoc de Fiere voelden dat in nog slechts een beetje meer tijd ze de Franse rijen konden doorbreken. Dan konden ze de Franse lijnen in de rug aanvallen en verpletteren. Het echte doden kon dan beginnen.

Plots echter, nam de veldslag een heel andere wending. Twee nieuwe ontwikkelingen kwamen het vertrouwen van Zannekin aan het wankelen slaan.

Zeer plotseling stootte een grote groep zwaar bewapende ridders te paard die lange lansen horizontaal hielden onstuimig en met grote macht van hun snelheid in de Vlaamse rijen links van Zannekin, uit een totaal onverwachte richting. Hun onstuimige, wilde, machtige strijdpaaarden die ook volledige, schitterende bewapening van ijzeren platen droegen, vertrappelden en pletten de Vlaamse strijders. Achter de ridders reden nog meer strijders te paard, die eveneens op hun paarden gezeten borstplaten droegen, helmen, beenplaten, stalen

schoenen, en die met grote kracht strijdbijlen, strijdnuppels en morgensterren naar de opstandelingen zwaaiden. Die troepen kwamen aanrijden uit het zuidwesten! Ze sloegen in de achterste gelederen van de Vlamingen in, totaal onverwachts. Ze wonnen op de Vlamingen in hun eigen spel. Ze zaaiden ogenblikkelijk verwarring en terreur en een grote bres in de achterzijde van de rebellen van Zannekin.

De Vlamingen hadden niet veel aandacht geschonken aan die troepen. Omdat deze nieuwe slagorde van ridders achteraan verschenen was, reden ze met de zon in hun ruggen, een voordeel dat de rebellen nog niet zo lang geleden gebruikt hadden. Ze reden ook met de zwarte, steigerende leeuw van Vlaanderen in hun banieren! Deze aanvallers werden geleid door Robrecht van Cassel, oom van Graaf Lodewijk van Nevers en van Vlaanderen. Ze waren de strijders van de graaf van Vlaanderen in het leger van de Franse koning. Ze hakten in en sloegen nu naar de Vlaamse boeren en opstandelingen, hun landgenoten, die ze haatten.

Robrecht van Cassel was aan het plunderen en verwoesten geweest en aan het patrouilleren in het zuiden tot tegen de Leie aan, wanneer men hem was komen melden dat de veldslag bij Cassel begonnen was. Hij had dan al de Franse troepen van de koning en de troepen van de graaf die in het platteland ten westen van Cassel nog rondzwierven om zich verzameld. Hij dwong hen zich te organiseren tot een geduchte nieuwe slagorde die nu de flank van de rebellen aanviel aan de meest kwetsbare zijde, de zwakkere linkerflank, waar de rebellen ook niet meer goed geordend tot een stevige falanx stonden om hem weerstand te bieden, en waar niemand van de rebellen nog een energieke aanval verwachtte.

De oorlogspaarden vertrappelden de Vlaamse strijders. De lansen van de ridders doorboorden hen, veroorzaakten ogenblikkelijke paniek. De strijders van de opstandelingen die weerstand boden werden gedood met zware bijlen en strijdnuppels zodat schedels braken, borstkassen werden ingeslagen en kelen doorgesneden. Zannekin moest met afgrijzen toezien hoe de fiere banieren van Vlaanderen, de standaard van zijn eigen land, hoog boven zijn troepen werd gehouden doch tegen hem gekeerd. Met wanhoop en bitterheid zag hij de standaard vorderen. Hij schreeuwde om het nieuwe gevaar te trotseren, om lijnen van goedendags naar links op te stellen, maar dan sloeg een tweede golf van chargerende ridders in op zijn groep strijders.

De gevechten aan de linkervleugel van het groter Frans leger werden zeer hardnekkig geleverd. Die gingen niet zo gelijk en triomfantelijk op voor de Vlamingen. De milities van Ieper en Kortrijk hadden wel kunnen gebruik maken van een ogenblik van verrassing, maar het alarm werd aan die vleugel geslagen terwijl de opstandelingen nog steeds op de heuvel naar beneden aan het lopen waren. De bondgenoten van Frankrijk hadden geen banketten gevierd de avond tevoren zoals Frankrijk zelf! Hun strijders stonden fris, op wacht, hun mannen bleven gekleed in volle wapenuitrusting, de paarden graasden ook klaar met hun bewapening. Henegouwen was waakzaam en voorzichtig gebleven. Eerst stonden slechts lichtgewapende Franse bondgenoten om de aanvallende milities te trotseren, maar die stonden in een goed gevormde rij. Daarna, naarmate de strijd vorderde, werd de veldslag daar uitgevochten met groot bloedverlies aan beide kanten.

De ridders van Henegouwen en van de Lage Landen ten noorden van Vlaanderen waren snel bekomen van hun eerste ogenblikken van verrassing. Zij ook waren op wacht gebleven en zij ook waren fris en uitgerust. Ze plaatsten nu hun strijders in de dichte rijen van een sterke slagorde. Anderen, gekleed in strijdharnas, liepen snel naar hun paarden.

Toen de Vlaamse rebellen in de troepen van Henegouwen stormden, werden de lijnen van de Franse geallieerde strijders wel een paar passen achteruit geworpen, maar hun lijnen braken niet. De gelederen van de geallieerden brokkelden niet af, en er heerste geen paniek zoals in

de centrale Franse vleugel. De rijen absorbeerden de schok, bogen achteruit, maar hielden zich stevig en in goede discipline. Het gevecht dat zich daarna ontwikkelde was er één van man tegen man. De milities en de huurlingen van de Franse bondgenoten bleken heel wat beter getraind en beter bewapend dan de Vlaamse opstandelingen. De strijders van de graaf van Henegouwen, de Boheemse krijgers en de huurlingen van de prins van Oostenrijk slachtten de Vlaamse rebellen eerder eenvoudig en gestaag af na de eerste schok. De graaf van Henegouwen zond groepen kruisboogschutters naar de zijde van zijn slagorde om pijlen vanop korte afstand in de opeengepakte Vlaamse gelederen te schieten. De opstandelingen verloren snel veel mannen, en ze verloren ook hun strijdlust. Ze kwamen niet meer vooruit. Hun rijen werden snel uitgedund in een verschrikkelijk bloedbad. De Vlamingen gaven echter niet zo snel op. De overwinning bleef vooralsnog in hun greep. Ze vochten vele uren tegen hun vijanden, doch zonder de weerstand te kunnen breken. Dode lichamen lagen dan over de vlakte verspreid. Het kreunen van gekwetste strijders kon gehoord worden tot in de Vlaamse linkervleugel. Ook de Franse bondgenoten moesten erge verliezen lijden. Geen van beide zijden gaf in.

De graaf van Henegouwen aarzelde niet om al zijn strijders, ook zijn laatste reserves, in de slag te gooien. Na een koppig gevecht bemerkte hij met tevredenheid dat zijn voorste gelederen de Vlamingen in bedwang en vooral in plaats konden houden. Zijn troepen daar wankelden niet onder de constante druk van de rebellen. Hij verloor mannen, maar lang niet zoveel en niet zo snel als de Vlamingen. Hij voelde dan dat de opstandelingen zouden falen. Daarom lanceerde hij charge na charge van zijn ridders te paard in vernietigende aanvallen tegen de zijden van de Vlaamse slagorde. Langzaam maar onafwendbaar, plooiden de Vlaamse scharen samen in de centrale massa van strijders, zodat zich een dikke rechthoek, een blok van Vlaamse strijders vormde, die Henegouwen langs alle zijden kon martelen. Dat manoeuvre liet ook veel Vlaamse troepen in het midden van het blok op het slagveld staan, onbekwaam om deel te nemen aan de strijd. Henegouwen kon de Vlamingen omsingelen en hen het initiatief van de strijd ontnemen.

De graaf van Henegouwen zag de eerste tekenen van zijn overwinning aan de Franse linkervleugel toen de eerste paar groepen Vlamingen naar het oosten terugweken, naar de weg die leidde naar Steenvoorde en Poperinge. Hij zond een groot contingent van strijders te paard om die vluchtende mannen de pas af te snijden, af te slachten, en om de vluchtelingen die wat meer opvallende tunieken droegen gevangen te nemen, hopen op nederige maar niet te versmaden losgelden. Hij hoopte niet ridders onder die mannen te ontdekken, ridders die hem een groter losgeld konden opbrengen. De edelheren van Vlaanderen vochten immers mee in het leger van Frankrijk. Hij bleef echter hebzuchtig als elke heer naar het weinige dat hij kon krijgen. Hij liet de weg naar het oosten vrij om nog meer Vlamingen aan te moedigen hun blok te verlaten. Hij vroeg zich dan af hoe zijn eigen, overblijvende en overtallige troepen nog nuttig te gebruiken.

Henegouwen en zijn medeleiders hadden opgemerkt hoe de koning in de rechtervleugel in moeilijkheden verkeerde. Ze zonden daarom nu ridders en een groot aantal Hollandse strijders te voet om de rechterflank van de Vlamingen daar te teisteren en zo ter hulp te snellen van het centraal Frans leger. De mannen van Holland vielen met grote vurigheid aan, hun verschrikkelijke oorlogskreten slakend, tegen de troepen van Zannekin in de Vlaamse linkervleugel.

De frisse troepen van de Franse bondgenoten braken de rechterzijde van Zannekin zoals Robrecht van Cassel zijn linkerzijde brak, wierpen zijn flank op een hoopje samen, zodat de

massa van strijders aan dat eind tegen elkaar liep. Veel van de strijders werden naar het midden geduwd. Maar dan bevonden ze zich dan in de onmogelijkheid om nog aan het gevecht deel te nemen. Met minder strijders te bevechten, konden de Fransen relatief meer strijders plaatsen tegenover elke Vlaamse opstandeling, ook in het centrum. De troepen van Zannekin werden zo bijeen gedreven aan de rechterflank van hun hoofdmann. Mannen stompten de ene op de andere, armen raakten verstrengeld, het zwaaien van de goedendags verminderde bij de Vlamingen. De Franse strijders stonden en vochten onophoudend met nieuw gewonnen hoop en ijver. Ze begonnen op hun beurt wiggen te vromen van onstuimige mannen die diep in de Vlaamse rijen drongen. Er werd zeer hevig gestreden op dat ogenblik over het gans slagveld. Nog verminderde de strijd lust van de mannen van Zannekin niet. Veel doden vielen.

Voor de eerste maal die dag, niet lang vóór de avond viel, werden de lijnen van Zannekin gedwongen om achteruit te stappen, terug naar Mont Cassel. Veel Vlamingen sneuvelden in die beweging. Aan de linkerzijde van de opstandelingen werden de mannen van Zannekin meer en meer afgezwakt door de wrede tegenaanvallen van Robrecht van Cassel en zijn onoverwinnelijke ridders. Aan de rechterzijde van Zannekin werd er te voet gevochten, maar ook daar verloren de Vlamingen allengs hun hoop op overwinning. Ze werden teruggedrongen naar de centrale groepen.

Zannekin had meer strijders nodig om de troepen van Robrecht van Cassel te bedwingen en om de troepen van de graaf van Henegouwen tegen te houden aan zijn rechtergroepen. Hij kon toen niets anders dan zich realiseren dat hij de veldslag verloren had aan zijn grote rechtervleugel, en dat binnen de kortste tijd de volledige Franse linkervleugel tegen hem in de strijd zou geworpen worden.

Nicolaas Zannekin vocht met de laatste hoop van de koppige Vlaming. Hij riep zijn trompetter naar zich om de aanval van de reservetroepen te schellen, het derde deel van zijn leger, de mannen die nog steeds op de heuvel van Cassel stonden. Hij zond ook twee boodschappers uit om het bevel te geven aan die laatste Vlamingen om ten aanval te lopen.

De jonge mannen die in angstige afwachting in de reserves van de rebellen al die uren hadden gestaan, hoorden de bevelen om naar de slachting beneden hen te lopen. Ze protesteerden niet tegen die bevelen. Ze waren meer en meer zwijgzaam geworden, omdat ze heel duidelijk getuige waren van de hardnekkigheid van het doden in de vlakte. Ze zagen honderden lijken op de grond liggen. Ze zagen de stofwolken die over de gronden des doods lagen, en de niet aflatende charges van de ridders. Ze hoorden de kreten, de oorlogskreten, het lawaai van de veldslag, en de schreeuwen van pijn van de stervende mannen. Ze konden ook zien dat de Vlamingen niet meer vooruit kwamen, maar deels teruggeslagen werden. De oorspronkelijke massale aanval had gefaald!

De geharde boeren die vochten in de brede vallei van de Peene rivier nabij Hardifort hadden niet de tijd om aan de verschrikkingen van de veldslag te denken. Ze werden slechts getaand in de bloeddorstige strijd. Ze keken niet rond zich. Ze vochten hard en wild verder, in verdediging en in aanval, in doden en kwetsen, in wraak en haat. Een buik werd geopend en ingewanden sprongen uit in een plas van plots bloed, een arm werd afgeslagen, een schedel geopend zodat stukken brein in het rond vielen, een been werd verbrijzeld, lange zwaardsneden werden toegediend aan borsten en ruggen, bloed spoot uit doorgesneden aderen. Dit waren de normale resultanten van hun taak in de hel van Cassel. De slachting van

twee woeste, vastberaden legers die op elkaar inhakten met stalen wapens was thans de natuurlijke omgeving van de Vlaamse boeren en van de ridders van Frankrijk. Die omgeving was geschapen door Vlaanderen en Frankrijk en door andere naties, en daarin moesten de mannen die vochten leven en sterven, maar er was geen sprake van wijken en geen sprake van nadenken.

Voor de jonge mannen op de heuvel, echter, ontvouwde het afgrijselijke gevecht zich aan hun ogen in al zijn naakt geweld, lelijkheid en verschrikking. Heel wat van de jongeren moesten naar de muren van de stad lopen om hun ingewanden te verlossen. Enkel spuwden waar ze stonden hun eten uit, andere grijnsden slechts en begonnen oncontroleerbaar te beven en te schudden. Ze stonden geschokt tot het uiterste. Een jongen viel bewusteloos van de spanning. Hij werd in het gezicht geslagen door een hoofdman die echter geen woorden van troost vond toen de jongen de ogen weer opende, slechts ruwe vloeken. De zenuwen van de jonge mannen bleven gespannen tot aan het breekpunt.

Toen het signaal tot de aanval gegeven werd, kwam dat bijna als een verlossing aan. Ze konden lopen nu, schreeuwen en met hun goedendags zwaaien, met zwaarden en bijlen op hun schilden slaan. Hun lopen en hun kreten verminderde de hevige spanning in hun geest, gaven uiting aan hun vrees, maar bracht hen voorwaarts in de woeste, krankzinnige geestesgesteldheid van wraak die nodig was voor onbedacht strijden en doden.

Hoofdman Boudin de Kale van Veurne liep de heuvel van Mont Cassel af in de eerste rijen. Rechts van hem schreeuwden Jan de Smet, Willem en Raes van Lake, hoewel Boudin nog steeds niets meer dan hun gegeven namen kende, niet de namen van hun families. Links van Boudin liepen de jongeren van het Veurne ambacht, of mannen uit de kasselrij van Veurne, Pieter Carstien, Gillis Brakkel en Coppin Maes. Halverwege struikelde die laatste in het gras, maar Boudin kon de jongen bij de kraag vatten en hem verder trekken. Ze liepen allen met zenuwen die tot water waren geworden. Ze liepen met lange, hevige passen naar hun dood. Ze zwaaiden hun wapens en ze bleven roepen naar komende slagen, hun brein tot een vervoering van geweld brengend.

De strijders van Boudin bereikten de chaos van het slagveld in een oogwenk. Ze werden niet gestopt of uitgedaagd door de Franse divisies. De verste troepen werden in twee slagordes gesplitst door hun leiders, die bevelen bleven roepen om door te lopen. De ene helft van de nieuwkomers werd gestuurd naar de rechterflank van het opstandelingenleger, de andere helft naar de linkerzijde. De groep van Boudin liep naar links om die andere Vlamingen, ridders dan, van Robrecht van Cassel aan te vallen. De slachting raasde daar geweldig, want volledig zwaar bewapende ridders hadden grote openingen geslagen in de gelederen van de opstandelingen.

De Vlaamse ridders van Robrecht vochten vanaf hun hoog paard, vanaf de dieren die eveneens bepantserd waren en die erop getraind waren om tegenstanders met hun ijzeren hoeven te verpletteren. Ze waren wrede dieren, die beten en hinnikten met ontblote tanden naar al wie hun meester naderde. Elke ridder had wel minstens twee of drie Vlaamse boeren rond zich zwermen, maar de ridders verdedigden zich met buitengewone kracht, macht, kennis en handigheid. Ze zwaaiden de meest afgrijselijke wapens die zware verwondingen toebrachten, zoals strijdnuppels, lange en brede zwaarden, morgensterren, morgensterren aan kettingen, en ook strijdbijlen. Hun lansen hadden ze al lang afgeworpen omdat die te onhandelbaar waren in duels op korte afstand.

Jan de Smet liep zo hard dat hij in zijn elan tegen de stalen platen schoof die aan de zijde van een strijdpard hingen. Hij verwachtte een gebroken schedel over te houden van de ridder die

boven hem streed, maar Willem liep naar die man in zulke woede dat hij, al lopend, zijn goedendag onder de borstplaat van de ridder wist te steken, op een plaats van hengsels, recht door de maliën van de ridder, diep in de zijde van de strijder. De ridder schreeuwde zijn pijn al vloekend uit, maar toch slaagde hij erin, zijn lichaam bijna steunend op de spits van een goedendag, om een enorme bijl naar Willem te slaan. Raes van Lake ving die bijl op zijn schild op. De bijl kliefde half door het schild, maar Raes duwde tegelijkertijd zijn goedendag in het achterste van het strijdpard, in de delen van het beest die niet door platen beschermd werden. De hengst steigerde van de pijn. De ridder werd uit het zadel omhoog geworpen, en trok de goedendag van Willem met zich mee. Gedurende een paar ogenblikken stond Willem op het slagveld zonder wapen in zijn handen. Dan trok hij zijn kort zwaard uit zijn gordel, en stak naar de buik van het paard. Jan de Smet bewerkte het dier ook al met zijn goedendag. Het dier viel zijwaarts achterover, naar de jongens toe. De ridder wankelde, beefde, en gleed dan zeer, zeer langzaam naar de van Lake jongen toe. Terwijl de stalen ridder viel, staken Jan en Raes hun goedendag in de keel van de man. De ridder brulde nog slechts even van de pijn, dan welde bloed op in zijn mond en smoorde zijn kreten. Zijn ogen werden groter, en hij stierf in een gorgel van de dood.

Willem slaakte een overwinningskreet, maar een groep strijders vielen de jongens al aan, wraak roepend voor de dood van hun heer. Vijf geharde strijders vielen op de mannen van Boudin.

Willem van Lake sloeg een stoot van een zwaard weg zoals Boudin hem had geleerd, dankte zijn hoofdman met een late grijns, en hij schopte een aanlopende, baardige, donkere strijder hard tegen de schenen. De man droeg beenbeschermers, maar hij werd verrast door die vechtersbaasschap, week even terug, aarzelde een oogwenk. Dat was voldoende voor Willem om de goedendag die hij opgeraapt had in de buik van de man te duwen. De goedendag raakte staalplaat, maar Willem was een zeer sterke jongeman, zodat zijn tegenstander het evenwicht verloor en achterwaarts wankelde. Willem stond dan op zijn rechtervoet, dus sloeg hij zijn schild in de hals van de man, plaatste zijn andere voet naar voren, en leunde tegen zijn goedendag, iets lager, om nu door maliën en vlees te steken. De ogen van de tegenstander van Willem werden groter en blonken van haat. De oogballen bemerkten hoe jong de vijand was die hem gevelde had. Dan slaakte de man een luide zucht en gaf zijn geest over aan het lot. Willem duwde niet verder. Zijn tegenstander had zijn bekomst. Hij trok zijn goedendag weg, uit de gewonde man. Bloed sproot naar alle zijden van onder de mooie bewapening.

Willem sloeg het zwaard van zijn tegenstander terzijde, en zwaaide zijn eigen wapen al naar zijn linkerkant, waar zijn broeder Raes verwickeld was in een zwaar duel en het moeilijk had de dreigende slagen van een strijdnuppel toegediend door een andere gehelmde strijder van het Frans leger af te slaan. De ijzeren knobbel van de goedendag vatte de man in de zijde. De Fransman struikelde over een lijk, opende even zijn schild om zijn val te dempen, zodat Raes van Lake zijn goedendag in de keel van de man kon steken. De strijder viel dan neer. Raes van Lake stond zoals een spookstrijder, volledig geverfd in rood, naast zijn broeder. Willem vreesde dat zijn broer ernstig gekwetst was, maar Raes grijnsde slechts, stapte weer naar voren, zwaaide zijn schild en zijn goedendag naar een andere vijand. Willem begreep in één blik dat het bloed op Raes niet het eigen bloed van zijn broeder was. Hij sloeg een andere zwaai van een zwaard met zijn wapen weg.

De veldslag woedde razend verder rond Nicolaas Zannekin en Winnoc de Fiere. De opstandelingen waren bijna uitgeput van de inspanning. De avond viel, maar de slag duurde verder. De Vlaamse rebellenleiders dachten er niet aan zich gewonnen te geven, te vluchten,

en het veld te laten aan de koning. Hadden ze dat wel gedaan, dan hadden ze veel smart vermeden in Vlaanderen, maar geen Vlaming verliet het slagveld! De Franse ridders misprezen de boeren die ze verpletterden. De Koning had immers afgevaardigd dat horigen geen oorlog mochten voeren tegen hun God-gegeven edellieden en bijgevolg moesten deze Vlamingen vernietigd worden zoals onkruid. Het doden ging daarom aan beide zijden in alle gruwel verder.

Rond Nicolaas Zannekin vochten de Vlamingen besmeerd met bloed. Zannekin moest toch wel zien hoe allengs steeds andere mannen aan zijn zijde vochten en hoe vrienden en gekende gezichten meer en meer verdwenen in de Franse rijen en er niet meer uit kwamen. Zannekin en de Fiere vochten nog met de moed der wanhoop. Ze gaven toe dat de slachting rechts van hen bijna ten einde was. De overblijvende Vlaamse milities aan die kant vluchtten in grote aantallen naar het oosten, sommigen naar het noorden. Grote groepen van met de Fransen geallieerde troepen, de meesten daarvan nu ridders te paard, vochten niet meer. Ze stonden te leunen op hun wapens, hijgend te rusten, wachtend op bevelen voor een volgende aanval. Die aanval verwachtten Zannekin en de Fiere, zou snel komen, gericht tegen de troepen van de opstandelingen in het centrum.

‘We moeten ons herorganiseren,’ riep Winnoc, terwijl hij een zwaardstoot wegsloeg en zijn goedendag rond zich zwaaide. ‘Onze rechtervleugel werd verslagen! Het zal niet lang duren tot de mannen van Henegouwen ons zullen aanvallen vanuit het oosten, in grote getallen. We moeten ons hergroeperen!’

‘We moeten de cirkel vormen,’ riep Zannekin terug. ‘We maken een cirkel zoals we afgesproken hebben op de vooravond van de veldslag. Slechts een lijn van pieken kan ons nog redden van een aanval gelanceerd door de ridders van Henegouwen. We moeten terug naar Cassel, bijna op de heuvel keren en daar de kring samenstellen. Ik zal het signaal geven!’ Het signaal om een doornenkroon te vormen rond de banier van de rebellen, rond de leider Zannekin, was aan de hoofdmannen medegedeeld. Zannekin beval aan zijn trompetter die nog steeds aan zijn zijde vocht om de geordende terugtocht te blazen. Daarna gingen Zannekin, de trompetter en de standaarddrager met Winnoc de Fiere langzaam terug, weer naar de Mont Cassel. De terugtocht werd opgemerkt door de hoofdmannen van de rebellen. Het gans opstandelingenleger brak tijdelijk de strijd af om op een correcte wijze te wijken. De mannen stopten abrupt de duels en stapten achteruit. Nicolaas Zannekin leed aan een kwetsuur aan zijn been. Hij bewoog zich niet snel genoeg. Fransmannen naderden hem snel. Een grote Franse strijder sloeg in de ruggengraat van Zannekin met een strijdbijl. Zannekin werd ogenblikkelijk gedood. Winnoc de Fiere riep de Vlamingen op om verder te wijken.

De Franse ridders en hun strijders zuchtten van opluchting, want ze meenden dat de Vlamingen in wanorde vluchtten naar de versterkte stad. Winnoc de Fiere stopte echter de terugtocht slechts een beetje verder. Zijn mannen verzamelden zich rond hem en rond de standaard die nu van hem alleen was. De Vlaamse opstandelingen plantten hun goedendags in de aarde, helemaal rond, in een cirkel, alsof ze bonenstaken plaatsten.

De mannen knielden tegen de pieken om de spitsen schuin maar stevig naar boven te houden zodat de strijdpaaarden ervan weerhouden konden worden over hun gelederen te rijden. Waren de Vlamingen niet het sterkst in de verdediging? De aanvallen van de ridders te paard hielden een tijdje op. Het Frans leger aarzelde. De kroon die gevormd werd hield nog een talrijk leger in zich. Nog waren de Vlamingen niet verslagen! De Vlamingen waren meesters in het verdedigen, en ze zouden nooit toegeven. De doornenkroon leek onmogelijk in te nemen. De woede en razernij aan Franse zijde liepen echter hoog.

Boudin de Kale stond met zijn jongemannen binnen in de cirkel, in de derde rij van acht. Pieter Carstien was niet meer met hen. Boudin had gezien hoe een ridder het hoofd van Pieter afgehakt had met een machtige zwaai van zijn lang, scherp zwaard. Het lichaam was nog gedurende enkele ogenblikken die een eeuwigheid leken zonder hoofd blijven staan, maar dan viel het over, naar de grond. Boudin had weerwraak genomen en die ridder na een koppig, hard gevochten duel gedood, maar hij kon Pieter niet weer tot leven brengen. Boudin keek rond zich om te zien wat er met zijn andere jongens gebeurd was.

Jan de Smet had een lelijke snede in zijn been gekregen. Bloed stroomde langs de gestreepte kousen van de jongen, maar slechts vlees leek geraakt. Jan was met zijn vrienden mee achteruit gelopen. Willem, die niet gekwetst was, was nu bezig om lange banen wit linnen rond het been van Jan te winden.

De jongen die Raes heette had zeer goed gevochten, stelde Boudin vast. Raes stond nu naast Boudin, uit te kijken naar wat de vijand zou doen.

‘Deze vecht niet met gesloten ogen,’ meende Boudin. ‘De jongen anticipeert. Hij heeft de moed en de aanwezigheid van geest van een ware leider.’

Coppin Maes was ook gekwetst, aan zijn linkerarm. Die arm hing machteloos. De man greep toch nog een goedendag met zijn slechte hand, al zwerend en vloekend dat hij wraak wou nemen. Boudin liet de jongen roepen en tieren, maar hij trok de goedendag uit de handen van Coppin.

‘Voor een goedendag heb je twee handen nodig, jongen! Neem mijn zwaard! Probeer toch het schild met je linkerarm vast te houden, zelfs al doet het pijn. Probeer dat toch even!’

Boudin gaf zijn zwaard aan Coppin, die de moed had om zijn hoofdman een glimlach van dank te geven.

Gillis Brakkel stond ook naast Boudin. Hij leunde met één arm op Raes in een gebaar van kameraadschap. Gillis ook had wel gevochten. De twee geboren strijders hadden zich herkend als vrienden onder de wapens, beide handige doders, en dus waren ze instinctief naar elkaar gekropen. Ze hadden als één man gestreden. Ze zouden zo verder vechten om een grote bedreiging te blijven voor de Fransmannen die hen durfden te benaderen, samen met Boudin.

Een vreemde stilte hing dan over het slagveld terwijl de opstandelingen hun nieuwe verdediging opstelden. Ver onder de Mont Cassel reorganiseerden de Franse troepen zich eveneens voor de laatste stormaanval. Ze verzamelden de ridders vooraan. Die zouden de verdedigingscirkel moeten doorbreken. De Fransen roken de overwinning. Hun kreten van ‘Montjoie Saint Denis’ werden als uit één mond gescandeerd.

Koning Filips van Valois had met zijn ridders mee gevochten, met zijn baronnen, tegen de Vlaamse opstandelingen. Hij had nooit kunnen denken dat een leger van boeren zo moeilijk te verslagen was. Natuurlijk had de koning slechts symbolisch meegevochten. De meeste tijd had hij in een groep ridders gestaan die voor hem vochten. Die groep was de koning! Hij moedigde zijn ridders aan. Hij reed slechts eenmaal zelf in een gevecht, niet te ver binnen de Vlaamse rijen, maar toch op een ogenblik dat hij meende dat zijn hulp kon toevoegen aan de overwinning van de veldslag. De strijdnuppel die hij nu in de handen hield was daarom besmeurd met bloed, met Vlaams bloed.

Filips had gezien hoe de graaf van Bar weggedragen werd van het slagveld, zwaar gewond aan het hoofd. De graaf van Boulogne had dicht bij de koning gestreden, tot hij een nijldige, krachtige steek van een goedendag in zijn heup kreeg. Dan had een bijl ingeslagen op zijn borstplaat en de plaat in zijn ribben gedrukt. De graaf werd terug naar zijn tenten gedragen

door zijn mensen. Henri de Champagne werd eveneens zwaar gewond, en een boodschapper kwam de koning melden dat de graaf van Henegouwen, die zo heldhaftig in de linkervleugel had gevochten, van zijn strijdpard was geslagen. De graaf was enkele ogenblikken op de grond blijven liggen, de ogen gesloten, maar hij had het bewustzijn teruggevonden, naar een ander pard gevraagd, en de graaf zat nu weer op een strijdpard en vocht zo moedig als tevoren.

Koning Filips zond de Sire de Bousay naar zijn linkervleugel om Willem van Henegouwen geluk te wensen met zijn overwinning, en om hem tegelijk te vragen om meer strijders naar de centrale vleugel te zenden, waar de strijd het hevigst verder woedde.

Koning Filips vloekte tussen zijn tanden, want hij had de middenvleugel van de Vlamingen tegenover zich eerst willen verslaan en dan in zijn grootheid, vanuit een comfortabele positie, zijn hulp en redding willen aanbieden aan Henegouwen. Het lot had daar anders over beschikt. Henegouwen zou hem aan de huidige ontwikkeling voor de rest van zijn leven doen herinneren! De koning gaf toe dat de Vlaamse strijders die hij vóór zich had gekregen waarschijnlijk groter in aantal en de beste, meest geharde mannen waren, de beste strijders die de opstandelingen konden vinden.

Filips bleef ‘Montjoie Saint Denis’ roepen, en zijn keel werd droger en heser met de minuut. Hij moedigde zijn ridders aan tot een nieuwe aanval.

De veldslag had nu vele uren geduurd. De donkerte van de avond zette in, en nog steeds wankelden de Vlaamse scharen niet. Koning Filips zag de doornenkroon die door zijn vijanden gevormd werd. Hij moest zijn krachtigste ridders tegen die versterkte positie werpen! De Koning dacht aan hoeveel van zijn beste strijders zouden gedood worden vooraleer een opening in die cirkel kon getrokken worden. Kon hij een list gebruiken om kroon open te breken? De troepen scheidden zich een paar passen uit elkaar. De Fransen bereidden zich voor op de laatste aanval tegen de Vlamingen. Koning Filips beval aan Michel de Ligny de twee legers verder van elkaar te houden. Hij zou nog meer bevelen geven binnen de kortste tijd. De hertogen van Bretagne en van Bourgondië reden naar hem toe. De mannen bespraken de situatie met de Koning.

De Vlaamse rebellen hadden de aanvallen van de vijand op de doornenkroon tot nog toe goed doorstaan. Ze wachtten nu op verdere Franse massale aanvallen. De ridders van het Frans leger verzamelden zich rond de opstandelingen in grote groepen. Na een korte tijd werd de algemene aanval geblazen in het leger van de koning, en de ridders begonnen hun ontzagwekkende charge tegen de Vlamingen, gericht naar de menselijke vesting. De grote strijdparden en hun ijzeren ruiters reden aan hoge snelheid op de pieken van de goedendags in. Het lawaai van de gewonde en gedode paarden verbrak daarna de stilte tot een verschrikkelijk dierlijk geweeklaag. Paarden spietsten zich op de pieken, paarden vielen in de eerste Vlaamse gelederen en braken hun poten, paarden steigerden om neer te komen op de lansen van de goedendags. Paarden kregen de pieken in de volle borst en wierpen hun ruiters af in de kroon van stalen punten. Heel veel strijdparden vielen tussen de Vlaamse verdedigers en verpletterden zelfs enige Vlaamse strijders. Waar een strijdhengst viel, daar viel een ridder, en beide werden in de kortste keren gedood, maar vanachter die braken dan andere ridders door de cirkel, of geraakten dieper tussen de Vlamingen, zodat bressen toch geslagen werden. De ridders die erin slaagden te rijden tot in de tweede, derde en vierde lijnen van de Vlamingen, en werden daar tot staan gebracht. Hoewel de wrede ridders menige Vlaming doodden, werden zij ook uiteindelijk overmachtigd en snel afgeslacht. De Vlaamse

bevelhebbers riepen telkens om de ring weer te sluiten achter de meest drieste Franse indringers. Die tactiek werd succesvol uitgevoerd, maar aan beide zijden werden veel strijders meedogenloos gedood. Meerdere aanvallen van groepen ridders werden op die manier tegen de Vlamingen gezonden, en telkens afgeslagen.

Jan de Smet, Willem en Raes van Lake de Jongere vochten diep in de Vlaamse kroon met Boudin van Veurne, Gillis Brakkel en Coppin Maes. Tweemaal al hadden ze een machtige ridder die bekleed was met stalen bewapening moeten trotseren. De ridders vochten hier met zware strijdnuppels. De Gentenaars ontwikkelden hun eigen manier om ridders in de val te lokken en hen buiten gevecht te stellen.

Raes van Lake, de jongeman die de meeste moed en durf opbracht, trok de ridder naar zich toe. Wanneer die ridder al victorie kraaide en zijn ijzeren knuppel zwaaide om het hoofd van Raes in te slaan, viel Jan de Smet het strijdpard aan van rechts en Willem van Lake van links. De ridder kreeg twee goedendagsteken diep in zijn paard, zodat het dier tot staan werd gebracht. Het paard wou zich dan omdraaien, draaien naar de pijn, maar verdwaasd helde het over, en dan sloeg ook de doodsklok voor de ridder. Terwijl zijn paard viel, werd hij zijwaarts geworpen, en dan sprong Raes van Lake op hem om zijn goedendag door de lange opening van het vizier van de helm van de vijand te steken.

Tweemaal reeds had dit plan goed gewerkt. Toch kreeg Jan de Smet een afketsende slag van de strijdnuppel tegen zijn helm, wat vlees van zijn gezicht trok en zijn helm hoog weg deed vliegen. Jan bloedde overvloedig en stond een hele tijd maar half bij bewustzijn. Hij verloor heel wat bloed, wat hem deed duizelen. De stroom van bloed leek eerst onmogelijk te stoppen, tot Willem opnieuw de lange, witte linnen strepen die hij bij zich had rond het hoofd van Jan bond. Willem vond ook een andere helm voor Jan. De Gentenaars stonden daarna weer in de cirkel, klaar om nieuwe woeste charges van de vijand op te vangen. Boudin de Kale was eveneens gekwetst, en Gillis Brakkel werd door een lans doorboord. Hij lag dood op de grond. Zijn maliënringen werden getroffen, braken en bogen en lieten de speer tot in zijn hart geraken. Gillis werd nog naar het centrum van de cirkel getrokken, maar hij stierf enkele ogenblikken later. Jan, Willem en Raes wisten niets van zijn lot af.

Koning Filips van Valois zag hoe nog meer van zijn baronnen en ridders naar het tentenkamp gebracht werden. De hertogen van Bourgondië en van Bretagne werden gewond. Gekwetst ook werd Graaf Lodewijk van Savoie, een waardige strijder zoals de andere edelheren, en de door de koning geëerde Michel de Ligne werd eveneens naar de dokters gebracht. Jehan de Chepoy leed aan een zware wond, maar keerde terug naar de Vlaamse cirkel met optimistische moed. Naar zijn mening werden de Vlamingen gedecimeerd, uitgeroeid, en zouden ze zich weldra gewonnen geven.

Filips van Valois vroeg eerder sceptisch aan zijn hovelingen hoe waar die mening kon zijn, want van waar hij stond, zag hij de beste ridders van Frankrijk tegen de vlakte gaan en sterven, in en rond de reusachtige kroon van de opstandelingen.

De koning beval even later zijn troepen, de mannen die tussen Cassel en de Vlaamse cirkel gevochten hadden, terug naar zich. Hij beval hetzelfde aan een groot aantal troepen die aan de westkant en de oostkant van de Vlamingen streden. Filips had dit manoeuvre met zijn staf besproken, met de Sire de Bousay, met Jehan de Beaumont en Graaf Willem van Henegouwen. Robrecht van Cassel vocht verder tegen zijn opstandige landgenoten aan de noordkant. Filips riep hem niet naar zijn staf.

‘Hoe wreedaardig en moedig strijden die Vlamingen,’ zuchtte Koning Filips. ‘Met de Vlamingen aan mijn zijde, de ridders en de milities van het land, kan ik mijn macht verdubbelen! Met de rijkdom van Vlaanderen tot mijn beschikking kan ik mijn macht verdrievoudigen. Ik zou onoverwinnelijk worden en ik kon eender welk leger op het vasteland verslaan. Ik moet verder zetten wat mijn voorgangers begonnen zijn, hun droom verwezenlijken. Vlaanderen moet strak ingelijfd worden in de kroon van Frankrijk! Deze mannen moeten leren voor mij te vechten, hun uiteindelijke heer! Hoe kan ik dat klaar krijgen?’

Terwijl hij zich aldus een grootsere toekomst wenste, beëindigde het leger van de koning zijn manoeuvre. De koning trok een groot deel van zijn troepen weg, naar Hardifort, weg van de Vlaamse ring.

In de rijen van de rebellen die naar het noorden keken, raasde de strijd verder. Strijders te voet drukten nu sterk tegen de opstandelingen. Kruisboogschutters begonnen aan die kant hun pijlen te schieten naar de Vlaamse lijnen.

Winnoc de Fiere werd in die strijd gedood. Hij kreeg een stoot van een zwaard in zijn buik en een zware bijl sloeg zijn helm zodanig open dat een deel van zijn brein in een plas bloed op de vruchtbare grond van Cassel viel.

Meerdere Franse hoofdmannen die uitgeput stonden ten gevolge de gedurige teisteringen en de zinloze afslachting van mannen, bemerkten plots hoe grote delen van de Franse strijders te voet en bijna al de Franse ridders weggetrokken werden van het slagveld. Die troepen trokken langzaam naar het noorden. De opstandelingen aan de andere zijde zagen de opwaartse helling van Mont Cassel open voor hen. De wanhopige Vlamingen die met moede armen stonden en verdwaasd van de niet-aflatende aanvallen, kregen nieuwe hoop en schreeuwden, ‘de heuvel op, op naar Cassel! We moeten een nieuwe verdediging opstellen boven op de heuvel!’

Ze hadden geen opperleiders meer om hen tegen te spreken.

De groepen Vlaamse strijders die het dichtst bij de heuvel stonden liepen dan zo snel ze konden de heuvels op, hun ruggen kerend naar de Fransen. De mannen dachten niet meer na en ze liepen in een gedesorganiseerde massa naar boven. De helling was eerst lang en laag, maar verderop werd ze steiler. De Vlamingen moesten nog een lange weg afleggen op hun terugtocht! Het grootste deel van de boerenstrijders in de cirkel, nog duizenden strijders, liepen de heuvels op in wat leek op een wanordelijke vlucht. Ze verkozen te vergeten dat een deel van hun lijnen nog tegenover de Fransen stonden in het noorden, die de Franse strijders in wanhoop probeerden tegen te houden. De opstandelingen in het noorden konden niet achteruit stappen, want dan zouden ze onmiddellijk neergeslagen worden door de Franse strijders in hun rug. Hun rijen werden echter dunner en dunner, naarmate de Vlamingen wegreunden van een te verwachten dood, weg naar wat een nieuwe hoop en redding leek, naar de veilige haven van een onneembare positie boven op de heuvels. De terugtocht werd dan al een ongecoördineerde chaos van vluchtende mannen.

Dat was het ogenblik waarop Koning Filips en zijn staf gewacht hadden. De baronnen rond Filips wisten hoe gemakkelijk het was om een vluchtend leger af te straffen in vergelijking met strijdende, gedisciplineerde troepen die hun rijen hielden. Terwijl de Vlamingen verspreid liepen, liet de koning opnieuw zijn ridders los om de wanordelijk vluchtende Vlamingen te onderscheppen, en ook om met kracht binnen te dringen in de geopende cirkel.

Een verschrikkelijk bloedbad werd dan aangericht. De Franse ridders en de ridders van hun bondgenoten sneden te paard door de vluchtende Vlamingen zoals evenveel messen door boter. Terwijl de Vlamingen in paniek vluchtten, achtervolgden de Franse ridders hen en zij vonden het zeer gemakkelijk de onbeschermden ruggen open te hakken, naar de hoofden van de mannen die hun rug naar hen hadden te slaan en schedels te breken. De rebellen verloren alle verstand. Ze kwamen er niet meer toe een georganiseerde weerstand te bieden. De Vlaamse strijders vielen als slachtoffer van de Fransen, als angstige individuele krijgers, en individueel werden ze vertrapt onder de hoeven van de wilde strijdpaarden die over hen heen reden. De Vlamingen werden op de vlucht bij het dozijn gedood. Ze boden geen weerstand meer op de heuvels van Cassel. De overwinning was nu duidelijk voor de Fransen. In de vallende, donkere avond zou de koning van Frankrijk de veldslag bij Cassel winnen! De Vlaamse vlucht kon niet meer teniet gedaan worden. Er was niemand meer in het Vlaams leger om de nederlaag aan te bieden en om het doden te doen stoppen. De Fransen gaven geen kwartier. Had de koning niet de Oriflamme ontvouwd, de vlag die de overgave weigerde aan de overwonnenen?

De enige Vlaamse lijn die nog een tijdje weerstand bood, was de rij die naar het noorden en naar het westen stond in de nu opengebroken verdedigingscirkel. Die mannen van Vlaanderen hielden nog hun posities tegen de hernieuwde aanvallen van Franse strijders te voet die wraak wilden nemen. De Vlamingen stonden daar nu vijf tegen één in de rij, en ze hadden ook al Franse strijders achter zich staan. Het enige wat ze konden verwachten was de dood, maar toch liepen ze niet weg. Ze hielden nog hun plaatsen en vochten.

In de tweede rij van die lijn vochten Jan de Smet, Willem en Raes van Lake. Ze vochten met goedendag en schild. Ze hadden Boudin, hun hoofdman, zien vallen, en ok Coppin Maes werd enige ogenblikken geleden gedood, getroffen door een werpspeer en dan afgemaakt door een bijl in de borst. De twee broeders en Jan vochten verder, zij aan zij, nu volledig bedreven, volledig ervaren als geharde strijders, die zonder oog bleven voor de verschrikking rond hen van afgehakte ledematen, geplette hoofden, en voor de dode lichamen die links en rechts van hen op de grond vielen. Ze vochten tegen een overweldigende overmacht.

Raes van Lake de Jongere keek naar zijn broeder en naar Jan de Smet met droefheid duidelijk en open in zijn ogen. De drie jonge mannen waren zich er toen zeer van bewust dat ze heel snel zouden sterven en nooit hun lievelingen in Gent meer zouden weerzien. Toch bleven ze staan tussen zeer hevig vechtende mannen als een kleine groep die streed en streed, en die zich toch ook zeer, zeer langzaam naar Cassel bewoog.

Jan de Smet was tweemaal gekwetst, maar hij vocht behendig verder. Raes van Lake had een lange snede van een zwaard over zijn buik gekregen. Bloed droop uit de lange haal die door de ringen van zijn maliën was geslagen, zodat het lagere deel van zijn maliënkolder naar beneden hing aan die zijde, om zijn bebloede borst en buik onbeschermd te laten.

Willem van Lake zwaaide nog energiek met zijn goedendag, maar ook hij voelde zijn moed en laatste krachten uit zijn armen en geest glijden.

Drie Franse strijders zagen gemakkelijke prooien vóór zich staan. Ze bewogen zich naar de drie verzwakte Gentenaars toe. Twee van de Franse strijders sloegen hun zwaarden naar voren. De derde Fransman hief zijn bijl om de helm van Willem te doorklieven.

De drie Vlamingen stonden boven de dode lichamen van hun kameraden die net geleden vóór hun ogen gedood werden.

Plots rimpelde een wervelwind van geweld door de strijders die de meelijwekkende groep van Jan, Willem en Raes bevochten. De drie jonge Vlamingen bleven passief staan in een gevecht waarin er geen lijnen meer stonden, slechts een chaos van mannen die overal tegen elkaar

vochten, en waarin soms een man niet echt meer wist of hij nu een vriend dan wel een vijand naast zich had. De wervelwind van geweld bereikte snel Jan, Willem en Raes. De massa van drukkende vijandelijke strijders opende zich aan de linkerkant van de Gentenaars alsof de halmen van een graanveld terzijde geschoven werden door een sterke bries of door een wild beest dat door het veld liep. Vijandelijke strijders werden terzijde geworpen, een man viel met bloedend hoofd, van een andere werden de benen onder hem uit omgehakt.

Vijf nieuwe strijders braken door de Franse lijnen, die nu ook in het westen dunner werden. De nieuwe strijders zwaaiden hun wapens met frisse energie, met grote macht en met ogen gevuld met razende woede. De Fransmannen herkenden wel wanneer strijders als berserken tekeer gingen, zodat ze terzijde sprongen en de dood vermeden. Ze zochten gemakkelijker doelen. Jan, Willem en Raes hielden nog hun wapens vast, maar de punten daarvan zakten naar de grond. Hun armen en spieren waren verlamd en uitgeput. De Franse strijder die een bijl in de lucht hield werd op het laatste ogenblik achteruit getrokken en dan doorboord met een zwaard. Twee krijgers sprongen naar de jongeren van Gent. Ze waren geen Franse strijders! Ze droegen geen schitterende maliënkolders, geen gepolijste borstplaten, geen zilver hing op hun lichaam, geen felgekleurde *jupons* lagen op hun borst. Hun bewapening, hun eenvoudige pothelmen, hun schilden, waren verroest en stonden vol met blutsen, en hun wapens leken de vlekken van een andere eeuw te dragen.

Raes van Lake de Oudere zwaaide krachtig een bespiedste goedendag rond zich, een *plançon à picots*. Hij zwaaide die met zulke macht in het ronde dat geen Franse strijder nog recht kon staan in de ruimte die hij dekte. Hij droeg geen schild, maar had geen schild nodig. Achter hem, een enorme maar stokoude goedendag in zijn handen, een schild met lederen riemen gebonden aan zijn linkerarm, stapte de sterke ijzersmid Wouter de Smet. Een beetje verder vocht Gillis Vresele met een schild en een zwaard, en dan volgden Jan en Pieter Denout die naar links en rechts een opening sloegen in de Fransen met hun goedendag. Zij ook droegen schilden.

De jongens, Jan, Willem en Raes de Jongere, keken ongelovig naar hun vaders. Ze waren te verbaasd om te bewegen. Zagen ze hersenschimmen?

‘We moeten van hier weggaan. Volg me!’ riep Raes van Lake de Oudere.

Willem en Raes de Jongere konden gaan, hoewel de jongere Raes enige ogenblikken nodig had om zich van zijn knieën recht te drukken.

Jan de Smet kon gaan, maar zonder hulp zou hij niet ver geraken, en hij kon zeker niet lopen.

Wouter de Smet pakte zijn zoon op waar die stond. Wouter plaatste zijn zoon over zijn schouder alsof hij een zak houtskool op zijn rug gooide. Jan hing over de schouders van Wouter van links naar rechts. Wouter hield de linkerarm van de jongen vast, alsook het linkerbeen van Jan met zijn linkerarm. Hij hield zijn goedendag in zijn rechterhand. De Denouts stapten naar hem toe om hem te dekken.

Raes van Lake de Oudere had hier het bevel.

Hij wees met zijn *plançon*, ‘naar het zuiden, mannen! We moeten rond de Mont Cassel lopen! We gaan dezelfde weg terug als hoe we gekomen zijn! Dat is de veiligste uitkomst.’

Raes de Oudere stapte resoluut in die richting, terwijl hij nog Franse strijders met rake slagen van zich af hield. De jongens, Willem en Raes, volgden. Ze renden, aan beide zijden beschermd door de Pharaïdis mannen. Ook Wouter de Smet, zijn zoon op zijn schouders, nam lange, zware schreden, en liep in het midden. De mannen vochten hun weg door de Franse strijders die zich samenvoegden om hen de weg af te snijden.

Een nieuwe ontwikkeling in de veldslag hielp hen te ontsnappen.

In het noorden, nabij Cassel, hadden de vluchtende Vlamingen eindelijk begrepen dat als ze zich niet hergroepeerden ze allen door de ridders zouden gedood worden vóór ze de poorten van de stad konden bereiken. Een kleine groep mannen die niet helemaal het verstand verloren hadden, vormde een nieuwe, kleinere cirkel boven op de heuvel. Die cirkel groeide elk ogenblik aan, zodat er zich daar opnieuw een sterk verdedigde doornenkroon van Vlaamse strijders vormde om de Franse ridders te trotseren. De Franse baronnen herinnerden zich nog maar al te goed wat er nog niet zo lang geleden gebeurd was in de vlakte met hun vrienden die in de dodelijke doornenkroon waren gereden. Ze vreesden nu meer dan vroeger de pieken van de goedendags die weer geplant werden met de punten naar boven. Ze riepen de versterking in van hun strijders te voet om de nieuwe positie te doorbreken. Veel Franse strijders trokken zich daarom weg van de strijd tegen de laatste, nu toch totaal ineenstuikende lijn van Vlaamse weerstand in de vlakte. Die Vlamingen konden toch niets anders doen dan naar het oosten vluchten, waar ze zouden verpletterd worden nog vóór ze Steenvoorde konden bereiken. Raes van Lake had opgemerkt hoe minder en minder Franse strijders in het zuiden bleven, op de wegen dieper Frankrijk in, dus moedigde hij zijn groep aan juist in die richting te vluchten.

Twee merkwaardige gebeurtenissen deden zich nog voor aan de vluchtende Gentenaars.

Pieter Denout, die meende dat zijn groep alleen nog kon tegengehouden worden door ridders te paard, had een lange lans opgeraapt die in het veld was blijven liggen. Terwijl hij met dat onhandige wapen toch verder liep, trok hij ook drie *jupons* van de lichamen van Franse strijders die dood in het veld lagen. Hij gaf één *jupon* aan zijn vader en één aan Gillis Vresele. Hij trok de laatste boven zijn eigen, bruine tuniek.

‘De *jupons* op onze tunieken kunnen de Fransen die ons zouden willen achtervolgen in verwarring brengen,’ legde hij uit.

Met die list had hij succes, maar minstens één moedige Franse ridder rende in tegen de groep enkele ogenblikken later. De man reed zeer snel in galop. Pieter Denout bleef zeer kalm, bijna nonchalant, in het zicht van dat gevaar. Hij wuifde de anderen verder, raapte een schild van de grond op, een groot schild dat bijna zo groot was als de *pavise* van een kruisboogschutter. Hij plantte zijn lange lans stevig in de grond, enkele ogenblikken slechts vóór de bewapende ruiter in de groep van de Gentenaars zou inslaan. De ridder reed verder met dezelfde hoge snelheid. De Gentenaars hoorden het gedonder van de hoeven van het strijdpard. Pieter stapte echter niet uit de weg. Hij liet de lans wat meer schuin liggen en richtte die op het allerlaatste ogenblik zodanig dat de lans de lange nek van het zwart strijdpard doorboorde, net boven de borst van het dier. De lans kwam drie voet uit de andere zijde van het hoofd van het dier steken. Pieter liet de lans los. Hij wierp met beide handen daarna het schild in de zijde van het paard, ontweek een zware bijlslag, en rolde ver van paard en ruiter weg.

De hengst steigerde van de pijn, probeerde meelijwekkend te hinniken maar slaagde daar niet in, snakte naar adem, kreunde, en zonk dan terzijde neer. De houten lans brak in vier stukken die hoog en wijd geslingerd werden. Het paard was zo abrupt in zijn loop gestopt dat de ruiter uit het zadel vloog, over het hoofd van het dier, zodat nog een stuk van de lans gebroken werd. De ridder viel tien voet verder zwaar op de grond in een daverend geklingel van zijn harnasstukken. Gillis Vresele stond niet ver daar vandaan. Hij hakte met zijn goedendag naar de keel van de ridder en doodde hem. Pieter Denout sloeg het stof van zijn kolder.

‘Kom verder,’ verweet Raes de Oudere, alsof de jongeren naar een spel gekeken hadden.

De mannen renden verder.

‘Had ik dat wapenfeit niet met mijn eigen ogen gezien,’ vertelde Gillis Vresele later, ‘dan zou ik zoiets nooit geloofd hebben van Pieter. Wat een koelbloedigheid kan die jongen opbrengen! De tegenwoordigheid van geest, de vastberadenheid en de ijzige kalmte van onze vriend was iets buitengewoons om getuige van te zijn. Pieter bleef het stof van zijn tuniek

afvegen, greep de bijl van de ridder, en bleef Raes de Oudere volgen alsof er niets gebeurd was!’

Hoe meer de Gentenaars naar het zuiden liepen en daarna rond de Wouwenberg draaiden, des te minder Franse ruiters zagen ze nog. Misschien waren die inderdaad ook in verwarring gebracht door de Franse *jupons* die sommige van de vluchtende Gentenaars droegen.

De laatste gebeurtenis van geweld had meer tragisch kunnen aflopen. Juist wanneer de mannen dachten dat ze ontsnapt waren omdat de duisternis van de nacht viel, moet een eenzame kruisboogschutter van Genua de mannen opgemerkt hebben en het voldoende verdacht gevonden dat ze zo snel naar het zuiden liepen, dat hij een schot waagde. Twee korte pijlen vlogen hoog en ver naast de vluchtende mannen. Een derde pijl vloog langs het oor van Gillis Vresele en plantte zich in de schouder van Willem van Lake. De jongen werd door de impact tegen de grond geslagen. De pijl had eigenlijk nog weinig kracht. Willem was meer gestruikeld van verrassing en van aandoening dan van de pijn. De pijl ging niet zeer diep, maar was toch nog voldoende gevaarlijk om een leven te kunnen nemen.

Gillis boog zich het eerst over de jongen. Hij trok de pijl uit de schouder van Willem, drukte zijn handen op de wonde om het bloeden te stelpen, duwde dan stukken doek van zijn hemd in de kwetsuur. Daarna zwaaide hij ook de gekwetste Willem op de schouders van zijn rug. De mannen konden na dit incident niet meer lopen. Willem opende zijn ogen iets later en begon te janken en te schreeuwen op de rug van Gillis. Pieter Denout kwam langs Gillis stappen, en zei Willem de mond te houden. Willem was wel gewond, maar hij zou leven. Pieter duwde weer aan de stukken linnen in de wonde van Willem, en sprak woorden van moed tot de jongen. Willem protesteerde hevig. Hij wou slechts weer op eigen benen lopen!

De nacht was zeer somber gevallen toen de acht mannen het noorden van Oxelaere bereikten. Oxelaere was plat gebrand, lag in as. De mannen gingen verder, over zwartgeblakerde velden voorbij Sint-Marie Cappel, terug naar Hazewind. Ze stapten ras rond de verlaten dorpen heen. De volledige stilte van de nacht hing over hen. Tegen middernacht draaiden ze rond Breaarde en gingen verder zuidwaarts over Borre naar La-Motte-au-Bois. Ze stapten tussen Breaarde en Borre, en verstopten zich in een bos.

Te Borre, in de nacht, zagen ze de stad Cassel branden. Het Frans leger had de stad ingenomen en in vuur en vlam gestoken. Hoge vlammen spuwden uit de vier torens van de versterkte stad. Koning Filips VI had daarmee wraak genomen op de spotternij van de vlag met de haan en de honende verwijzingen naar de ‘gevonden koning’. Later hoorden de mannen van Gent ook dat de bevolking van Cassel uitgemoord werd, de stad overgegeven aan plundering, de vrouwen verkracht, en zelfs de kinderen niet gespaard.

Wouter de Smet stak in het bos een klein vuur aan. Hij nam de punt van een goedendag, zuiverde die zo goed hij kon, blies in het vuur tot de punt van het wapen rood gloeide, en dan verschroeide hij de wonden van Willem van Lake en Jan de Smet. Willem, die beneden gehouden werd door zijn vrienden, verloor snel het bewustzijn. Jan verloor zijn bewustzijn niet, maar hij schreeuwde in de nacht zoals een varken dat geslacht wordt. De anderen grinnikten naar de jonge mannen.

‘Dat zal hen leren naar de oorlog te gaan!’ zei Raes de Oudere. ‘Hun meisjes zullen niet houden van de littekens, maar hun kussen zullen de pijn wel verzachten!’

Zelfs vóór de zonsopgang van de vierentwintigste augustus, de dag van Sint Bartholomeus, gebruikten de Gentenaars het eerste licht om verder naar La Motte te geraken, voorbij

Hazebrouck. Ze kwamen daar met moeite aan, want ze hadden meerdere patrouilles van ruiters moeten ontwijken. Franse groepen ridders kamden de omgeving uit van de dorpen, op zoek naar de laatste Vlaamse opstandelingen die zich in schuren of bossen konden verstoppen. De Gentenaars bereikten La Motte ongezien, waarvoor ze meer dan één schietgebedje mompelden. Ze hadden niets meer te eten, maar niemand klaagde.

Ze kwamen aan te La Motte in het midden van de week, zodat ze ofwel nog gedurende enkele dagen moesten wachten op de boot van de Herts, of verder te voet zuidwaarts schrompelen tot aan Merville. Ze besloten te La Motte te blijven, iets ten zuiden van dat dorpje, en ze verborgen zich in een klein bos waar volgens de afspraak Arnout en Jan de Hert naar hen zouden komen zoeken. Gillis, die uitstekend Frans sprak, durfde het dorpje in te sluipen en wat brood, melk en kaas kopen.

Het was daar, te La Motte, dat Gillis Vresele en Raes van Lake de Oudere aan de jongens vertelden hoe ze op het kritieke ogenblik toch aangekomen waren in de veldslag bij Cassel.

De Pharaïldis mannen waren op de zuidelijke heuvels van Cassel aangekomen om nog meerdere malen geteisterd te worden door ruiters van het Frans koninklijk leger. De Gentenaars hadden zeer veel tijd verloren om die ruiters af te slaan. Ze konden ontsnappen door weer naar het zuiden te lopen. Daarna pas konden ze op hun stappen terugkeren om opnieuw nabij de stad te geraken. De Vlamingen van Cassel vertelden hen dat de veldslag in het noorden zou uitgevochten worden, zodat het gros van het opstandelingenleger daar stond. Gillis Vresele leidde de groep rond de heuvels. De Gentenaars vonden het leger tussen Cassel en Hardifort, in volle veldslag, toen de reserves nog beneden aan het wachten waren.

‘Wat doen we nu?’ had Gillis Vresele gevraagd, meer tot zichzelf dan tot zijn metgezellen. ‘Jan, Willem en Raes de Jongere kunnen daar zowat overal zijn, tussen de duizenden mannen die onder ons aan het strijden zijn. Waar kunnen ze zijn? Als we nu naar beneden lopen, dan zullen wij ook moeten vechten, en dan zullen we helemaal niet meer kunnen zoeken naar onze jonge vrienden. We kwamen niet naar hier om te vechten voor Zannekin! We zijn te laat!’ ‘Buig je naar beneden,’ riep Raes de Oudere.

Hij had Franse ruiters gezien die hun groep opgemerkt hadden en die aanstalten maakten om de heuvel op te rijden.

De mannen knielden en trokken zich samen tegen de grond.

‘Gillis heeft gelijk,’ klonk het verdict van Raes de Oudere. ‘We hebben daar beneden niets te zoeken. We kwamen naar hier om onze jongens te halen. Hoe kunnen we hen in die veldslag nog vinden? We weten zelfs nog niet of ze zich ook werkelijk daar bevinden. We moeten hier blijven en uitkijken naar wat er daar gebeurt. Als één van ons de jongens ziet, dan kunnen we naar beneden lopen en helpen hen uit die chaos te trekken, hopen dat ze ons toelaten hen mee te nemen!’

De vijf mannen hadden dan angstig gewacht, ze waren behoedzaam even verder gekropen naarmate de dag eindigde. Ze probeerden nog de jongens te ontdekken, maar ze konden niet zien waar Jan, Willem en Raes vochten. Wanneer de reservetroepen in de veldslag getrokken werden, troepen die voor de Pharaïldis mannen slechts een ander gedeelte van het opstandelingenleger waren, volgden ze de nieuwe aanval met de ogen, maar ze zagen geen figuur, geen profiel dat ze kenden. Tegen dan hadden ze praktisch de basis van de heuvel bereikt. Ze knielden in de vlakte. Ze verborgen zich achter een hoop aarde die opgeworpen

was door de charges van de strijdpaaarden. Daar werden ze verrast door de plotse vlucht van de Vlamingen.

Toen de rebellen terug naar Cassel vluchtten, stonden de vijf Gentenaars tussen de uitgeputte, vluchtende Vlaamse strijders die langs hen voorbij liepen. Dicht achter de Vlamingen reden de wraakzoekende Franse ridders en hun strijders te paard. Die achtervolgden de Vlamingen. De Gentenaars werden zo toch verward in de veldslag, opgeslorpt door de zich spreidende schermutselingen.

Wanneer het gros van de Vlamingen zich onttrok aan de veldslag, en wegliep, kregen de Gentenaars toch een meer open zicht op de veldslag en ze konden van de westelijke zijde de vlakte van Cassel overzien. Ze konden nog steeds niet de jongens die ze zochten onderscheiden tussen de vluchtende mannen, tot Gillis Vresele zeer intens keek naar de laatste Vlaamse lijn die aan de noordwestelijke flank vocht. Die rijen daar waren zeer uitgedund tot een laatste rij van Vlaamse strijders die de terugtocht naar Cassel nog probeerde te dekken. Gillis Vresele meende daar plots het profiel te ontdekken van de jongen die hij het best kende, Jan de Smet. Gillis wees in die richting, en Wouter de Smet herkende inderdaad zijn zoon, met naast hem de zonen van Lake.

In de laatste minuten van de veldslag waren de Pharaïdis mannen dan naar beneden gehold, met slaande harten, naar die overblijvende Vlaamse rij. De verslagen laatste groep Vlamingen begon trouwens ook snel achteruit te stappen, naar de heuvels van Cassel. De Pharaïdis mannen hadden zo de jongens gevonden, ze waren naar hen toegelopen en ze hadden hen verdedigd toen Jan, Willem en Raes de Jongere op het punt stonden overweldigd te worden.

De jongens toonden met hangend hoofd berouw. Ze werden heel stil en zeer nederig toen ze te La Motte hoorden wat hun vaders en de vrienden van hun families allemaal gedaan hadden om hen van een onafwendbare dood te redden. Ze voelden zich niet meer zo fier, vooral omdat ze slechts deelgenomen hadden aan wat ze nu beseften een nutteloze inspanning te zijn geweest in een veldslag die dan al verloren was. De inspanningen van de boeren van het Vlaams platteland en van de milities van sommige Vlaamse steden waren tevergeefs geweest. Hoeveel pijn en lijden was hier verspild? Waar was het alles goed voor geweest? Het enige wat ze geleerd hadden was hoe wrede de ene mens kon zijn tegenover de andere. De jongens twijfelden er niet aan dat de legers van de koning en van de graaf nu een wrede repressie zouden beginnen in Vlaanderen tegen iedereen die ook maar van ver wat met de opstand te maken had. De jongeren voelden zich zeer verbitterd en sceptisch tegenover de goede intenties van de graaf van Vlaanderen. Het gewone volk van Vlaanderen stond alleen, moest leren vechten voor de eigen waarden en vrijheden, en zou geen vertrouwen meer mogen hebben, noch in de landeigenaars en Leliaerts, noch in de edelheren, graaf en koning. De weerstand van de rebellen en de veldslag hadden hen tot die grimmige conclusie gebracht. De Pharaïdis mannen knikten droevig en wijs, want zij hadden reeds sinds lang begrepen dat men slechts op zichzelf kon rekenen, op zijn familie en vrienden. Ze probeerden niet de jongens te troosten. De ervaring zou de jongens moeten leren hoe te leven.

‘Laat dat een les voor jullie zijn, jongens,’ kon Raes van Lake de Oudere later zijn sermoen toch niet tegenhouden. ‘We vechten slechts wanneer onze families en onze eigen levens direct verward geraakt in een conflict, en op het spel staan. Gent verkoos niet deel te nemen in deze campagne. Het verkoos niet aan de zijde van de Vlaamse boeren te vechten, en ook niet aan de zijde van de graaf. Wel, toch min of meer. Jullie zullen me zeggen dat dit slechts gebeurde omdat onze stad in de greep van de Leliaerts bleef, maar dat is slechts een halve waarheid! Wij, de landeigenaars en handelaars en poorters en mannen van de gilden van Gent, wij werden niet erg getroffen door wat er gebeurde in het platteland ten westen van ons. Onze

streken, onze oostelijke landen van Vlaanderen, werden minder getroffen door de onrechtvaardigheden die gebeurden in de regio's van Veurne, Brugge, Ieper en Kortrijk. Wij van Gent, wij hadden teveel te verliezen en te weinig te winnen in deze oorlog! Wij leven van het vervoer van goederen over de Leie en de Schelde, van de nijverheid van het weven van laken. Die activiteiten werden niet echt getroffen door de verwoesting van het land. Wij vechten voor onze eigen families, jongens, en dan zijn we sterk genoeg om dat op ons eentje te doen. Wat betekenen Brugge, hoe rijk ook die stad is van de handel, en Ieper en Kortrijk voor ons? Het volk dat in die steden leeft samengeteld, is kleiner dan de bevolking van Gent! Onze concurrenten zijn het, ook! We hebben ditmaal niet gestreden, maar we zijn een slapende reus die beter niet wakker gemaakt wordt! Dat is onze sterkte en onze garantie op vrede. Waarom zouden wij de oorlogen van anderen vervoegen? Oorlogen lossen niets op, dat moeten jullie nu wel begrepen hebben.'

De mannen verborgen zich nog twee dagen, tot de zaterdag aanbrak. Gillis en Raes stonden al van vroeg op de uitkijk naar de boot van de Herts. Zou de boot komen? Waren de Herts soms ook aangevallen door de gewapende troepen van de Koning? De mannen bleven waakzaam, want de Franse strijders schuimden nog steeds de omgeving af. De Gentenaars hadden 's nachts geen kampvuur meer durven aansteken. Ze leden honger en dorst. Ze durfden het niet meer riskeren om naar de dorpen in de omtrek te lopen, op zoek naar voedsel.

Tegen de middag van die zaterdag echter, voer de boot van Arnout en Jan de Hert toch zeer voorzichtig de Bourre op, en vanaf de boot wuifden de Herts enthousiast naar Gillis en Raes om te tonen hoe blij ze waren hen gevonden te hebben.

De schippers de Hert stuurden hun boot naar de kant van de smalle rivier. Ze trokken het zeil neer en omhelsden hun vrienden. De jongere mannen, Jan, Willem en Raes, en ook Jan en Pieter Denout, werden onder het geoliede doek van het schip geduwd. Arnout en Jan de Hert hadden een grote groep van Franse ridders bemerkt aan de Leie rivier en hogerop, dus zeiden ze dat het beter was de aandacht niet te zeer te trekken op een boot die zoveel mannen vervoerde, mannen die bekwaam waren de oorlog verder te zetten. Arnout en Jan de Hert hadden ook eten gekocht te Merville. De Pharaïldis mannen wierpen zich op de lekkernijen.

Wanneer er later ridders opgemerkt werden op de oevers van de Bourre, schuifelden Gillis Vresele en Raes de Oudere wat rond aan boord. Ze deden alsof ze visnetten en vismanden herstelden, terwijl Arnout en Jan de Hert stuurden en aan de mast en het zeil trokken. De boot bleef zo veel als mogelijk in het midden van de rivier varen. Wanneer de ruiters iets van ver riepen, dan deden de schippers alsof ze niets konden horen. Ze juichten en knikten maar, doch bleven de boot uit het bereik van de ridders houden. Ze wilden de boot niet laten onderzoeken.

Tegen die tijd ook werden de wolken grijzer. De hemel sloot zich donker. Eerst begon een fijne regen te vallen, wat allen onder het doek trok behalve Arnout en Jan, maar dan vielen de regenvlagen neer als gedurende een storm. De wind blies hevig en wervelde verraderlijk. Donder en bliksem vergezelden de gordijnen water die op de mannen neerpletsten. De Gentenaars verwelkomden dit weer, al was het hard voor Arnout en Jan, omdat minder ruiters zouden uitrijden om te patrouilleren langs de rivier. Om te schuilen verborgen ze zich onder het doek, en Jan de Hert zeilde en stuurde verder, de enige man die nog op de rivier kon gezien worden. Arnout de Hert stopte gewoonlijk als het zo erg regende. Nu bleef hij met Jan verder zeilen. De westerwind voegde kracht toe aan het zeil. Arnout leunde met al zijn macht tegen de stuurhelm, lachend en juichend. Dit was zijn element!

Wanneer de boot aankwam in Merville, deed Arnout de Hert de boot stoppen tot hij voorbij de rivierhaven kon varen in het allerlaatste licht van de dag. Hij wierp het anker neer in het midden van de Leie voorbij Merville, wanneer hij geen drie voet meer verder kon zien. Hij bleef de ganse nacht wakker om te waken, en hij zeilde verder in het eerste licht van de morgen.

In de namiddag van die volgende dag viel Arnout de Hert neer van totale uitputting. Zijn zoon Jan stuurde de boot dan verder, tot ze diep in Vlaams gebied kwamen. Arnout ontwaakte dan uit zijn zware slaap, zag dat zij goed gevorderd waren, en hij stuurde opnieuw tot de eerste huizen van Gent verschenen. Enige malen zagen ze wel nog ruiters op de oevers naar hen schreeuwen dat ze naar de kant moesten komen, maar Arnout en Jan knikten, lachten en juichten even als dommeriken, gebaarden van kromme haas, doch hielden heel veilig het midden van de Leie.

‘Ik wil onze kinderen niet in een hospitaal,’ gromde Raes van Lake. ‘Ik wil de aandacht niet trekken op onze jongens in Gent. Ik heb een goede dokter. Ik wil de jongens in mijn eigen huis houden. Breng ons deze nacht naar de Ketelgracht, Arnout! We zullen aan wal gaan aan de Braembrug, in het donker. Van daar gaan we wel te voet naar mijn huis. Jan de Smet kan bij ons blijven, samen met mijn jongens, tot hij verzorgd en beter is.’

Gillis Vresele ging daarmee akkoord, en wanneer Raes en Gillis iets besloten, dan werd die beslissing als een bevel aanvaard. Niemand pruttelde tegen.

‘Als je huis een tijdelijk hospitaal moet worden,’ glimlachte Gillis, ‘dan kun je verder je zaken doen vanuit het mijne. Ik maak wel een kamer voor je vrij. We mogen ook niet de aandacht van je zakenpartners trekken op de herstellende jongens.’

‘Akkoord,’ aanvaardde Raes van Lake met opluchting en openlijk plezier.

‘Mijn huis zal snel gevuld worden met huilend, kakelend en bevelend vrouwvolk. Dat kan zo weken duren,’ voegde hij er grijnzend aan toe.

‘Jongens,’ verwittigde Raes de Oudere, ‘we hebben jullie het een en het ander verweten, maar dat was niets in vergelijking met wat jullie moeders jullie te verduren zullen geven. Ik stel voor dat jullie geduld uitoefenen en handelen alsof jullie nog zeer zwak blijven en heel veel tederheid nodig hebben!’

Die raad was iets wat echte Vlaamse jongens die hun moeders kenden wel begrepen, en dus deden ze zoals Gillis en Raes voorstelden. De Pharaïldis mannen laadden de jongens af aan de Braembrug en ondersteunden hen tot ze aan het huis van Raes de Oudere aankwamen. De anderen gingen snel naar hun eigen huis om hun vrouwen gerust te stellen. Arnout en Jan de Hert voeren dan al langzaam terug naar de Leie en naar hun aanlegplaats op het Lieve kanaal.

Hoofdstuk 4. Diplomatie. Van einde 1328 tot 1337

Na Cassel

Meer dan drieduizend doden werden met naam vermeld voor het Vlaams opstandelingenleger dat verslagen werd bij Cassel. Het aantal slachtoffers moet echter veel hoger geweest zijn, misschien wel vijfduizend of meer mannen gedood. De kroniekschrijvers van Franse zijde meldden dat alle Vlaamse strijders gedood werden, alle vijftienduizend, maar dat kan de waarheid niet geweest zijn. Velen ontsnapten naar het noorden en naar het oosten, terug naar Vlaams gebied. Het Frans leger achtervolgde de vluchtende mannen niet langer dan één dag na de veldslag. De meeste Vlamingen waren dan al ver weg gevlucht, gebruik makend van de nacht. De stad Cassel leed het ergst onder de Franse wraak, want haar bevolking werd uitgeroeid.

Hoeveel Franse ridders en strijders van de bondgenoten van de koning stierven bleef onbekend, maar hun aantal doden moet eveneens in de duizenden bedragen hebben.

Na de Slag bij Cassel, na die verschrikkelijke nederlaag van het Vlaams leger, gaf de ene Vlaamse stad na de andere zich gewonnen aan de koning, aan de graaf en aan de Leliaerts. Veurne, Nieuwpoort, Duinkerken, Poperinge, Ieper en vele andere, openden hun poorten. Overall in Vlaanderen werden de voorstanders van de opstand gearresteerd en terechtgesteld. De bezittingen van de rebellen werden aangeslagen ten voordele van de graaf en de koning. De autoriteit van de graaf en van de kasteelheren, van de heren van de kasselrijen en van de ambachten, werd hersteld. Koning Filips had het gans platteland van Vlaanderen willen verwoesten, maar Robrecht van Cassel en de abt van de abdij ter Duinen hielden een pleidooi opdat hij genade zou verlenen. Koning Filips gaf in. De woede van de koning zou het graafschap Vlaanderen niet meer vernietigen dan nodig. Zijn drang naar wraak richtte zich dan op de steden die de opstandelingen hadden gesteund. De steden waren natuurlijk rijk, niet het platteland, en Filips had veel geld nodig.

Eind september 1328 overhandigde Koning Filips VI de heerschappij over Vlaanderen weer aan Graaf Lodewijk van Nevers. Het interdict en de excommunicatie die uitgesproken waren tegen Vlaanderen werden midden oktober opgeheven door Paus Johannes XXII.

De onderdrukking van Vlaanderen door haar graaf kon daarna in alle hevigheid aanvangen. Eerst werden de heren van de kasselrijen en de lagere adel weer aan de macht gebracht. Zij zochten wraak op de rebellen die hun kastelen en grote landhuizen vernield hadden. De dorpen van de rebellen werden in brand gestoken. Honderden gekende voorstanders en leiders van de opstand werden terechtgesteld in elke Vlaamse stad en in elk dorp, met onder hen ook Lambert Bonin. De macht in het land werd zo teruggegeven aan de adel en aan de feodale instelling van graaf en koning. De repressie kostte het leven aan duizenden Vlamingen. De goederen van de mannen die te Cassel gevochten hadden werden aangeslagen, hun families in armoede gedwongen. Twee derde van de goederen moest naar de koning gaan, één derde naar de graaf. De winter van 1328 naar 1329 was niet slechts zeer koud, ook erg wreed.

In de steden van Vlaanderen werd de repressie vooral gericht tegen de ambachtslui. Heel veel gildeleden werden verbannen of terechtgesteld, en de gilden werden ontheven van hun deken en hun verzamelaars. De steden verloren ook sommige van hun vrijheidscharters.

De belangrijkste Brugse leider van de opstand, de Burgemeester Willem de Deken, vluchtte naar Calais, maar werd ontdekt en gevangen genomen toen hij aan boord wou gaan van een schip dat als bestemming Engeland had. Hij werd naar Parijs gesleept en daar op de meest afschrikwekkende wijze terechtgesteld in december van 1328. De Brugse poorters moesten te voet naar de graaf gaan tot halverwege de afstand tussen de stad en het kasteel van de graaf te Male. Ze moesten zich vernederen en voor de Graaf knielen.

Diezelfde maand beval de Franse koning ook dat ten laatste tegen Pasen van 1329 de versterkingen van Brugge neergehaald moesten worden. Wapens werden verboden in de stad en moesten opgegeven worden. De gilden werden onder de controle geplaatst van mannen die aangesteld werden door de koning in plaats van de gekozen dekenen. De vrijheden en de privileges van de stad werden afgeschaft.

Te Ieper werd het symbool van de onafhankelijkheid van de poorters, hun stormklok, stuk gebroken door de mannen van de graaf. Veel poorters werden terechtgesteld.

In Gent ook werden de mannen die gepleit hadden voor deelname aan de opstand, of die hun sympathie betuigd hadden voor de zaak van Zannekin, meedogenloos achtervolgd en gedood, ongeveer zeshonderd mannen in totaal.

In februari van 1329 probeerde Zeger Janssone, die naar Zeeland was kunnen ontsnappen, een nieuwe opstand uit te lokken in Vlaanderen. Zijn oproer van enkele honderden mannen slaagde niet. Zeger Janssone werd gevat en gedood. Hij was de laatste overlevende Vlaamse boerenleider.

De rebellen van Vlaanderen hadden vooral opstand gepleegd tegen de zware taksen en tegen het zoengeld dat moest betaald worden volgens de verdragen afgesloten met de Franse Koning. Die opgeëiste sommen werden nu nog groter, astronomisch hoger. Brugge alleen al, moest ogenblikkelijk honderdduizend pond schadevergoeding betalen. De schepenen in de opstandige steden werden voortaan aangeduid door de graaf, en de raadgevers van de graaf controleerden de inkomsten en uitgaven van de stad. Geld werd zeer efficiënt afgeperst. Vlaanderen zuchtte zo verder onder de macht van de graaf die het geld inde, en onder de Koning die de graaf in zijn macht hield.

Te Gent, sinds heel wat jaren vóór 1328, werden de schepenen van steeds dezelfde namen gekozen uit steeds dezelfde families elke twee of drie jaar. Die traditie bleef nu meer dan ooit in voege. De schepenen vreesden meer en meer de invloed van de weversgilde, een gilde die elk jaar voorspoediger en machtiger werd. De volders werkten voor de wevers die hen betaalden, en nooit voldoende betaalden. De volders keken daarom met afgunst naar de wevers. De Leliaert families die de functies van schepenen monopoliseerden, zochten nu de steun van de volders tegen de wevers die hun macht zouden kunnen betwisten. De deken van de volders, de deken van de kleinere gilden, en zelfs de deken van de landeigenaars, kregen een vergoeding voor hun functie van de stad Gent, maar niet de wevers. Die toestand bleef verder duren na de Slag bij Cassel.

Jan de Smet, Willem en Raes van Lake werden geïnstalleerd in het huis van de van Lake familie in de Brabantstraat. Zwane Bentijn weende hete tranen wanneer ze zag in welke staat haar jongens haar werden teruggegeven, gewond en vuil, smerig en half verhongerd, en vol luizen, maar ze organiseerde haar huis zoals een legerleider. Raes van Lake de Oudere moest het bevel afstaan aan zijn vrouw.

De jongens konden niet naar een hospitaal gebracht worden, want ook Zwane vreesde de schepenen meer dan de kwetsuren van haar zonen, en daar had ze groot gelijk in. Willem en

Raes de Jongere protesteerden toen hun moeder hen direct in een bad beval en daarna in bed. Ze probeerden hun moeder ervan te overtuigen dat ze nog op hun twee benen konden staan, hoewel zwakjes. Jan de Smet was niet in zijn eigen huis, dus gehoorzaamde hij Zwane gedwee. Zwane bracht haar vinger omhoog, en met die ene vinger duwde ze de jongens zonder pardon naar bed. Ze plaatste drie bedden in de grote hal van Raes de Oudere. Het derde bed vond ze als bij wonder, en ze versmoorde dan ook de protesten van Jan de Smet. De jongen mocht niet één voet vóór de andere plaatsen, zei Zwane, tweemaal gekwetst als hij was, de arme jongen.

Het duurde niet lang tot Lijsbetten Mutaert, de moeder van Jan de Smet, ter hulp snelde van Zwane Bentijn. Lijsbetten rende buiten zichzelf zomaar de hal in van de van Lakes zonder op de deur te kloppen, en Zwane vond dat ze daar goed aan had gedaan. Enkele ogenblikken later zeilde ook Mergriet Mutaert in, de tante van Lijsbetten, en dan stormden de zusters Selie en Marie Scivaels van de families Denout en de Hert in. Met hun komst, zijn huis belegerd door vrouwen, ontsnapte Raes de Oudere naar het Vresele huis, waar hij Wouter de Smet vond, Jan en Pieter Denout en ook Arnout en Jan de Hert. Jacob van Artevelde, die tot voor kort in het buitenland had gereisd, kwam daar ook aan. Hij had van de vrouwen gehoord naar waar de boot van de Herts de Pharaïldis mannen had gebracht. Jacob legde er nog het meest de nadruk op geen woord te zeggen in Gent over het feit dat de jongens te Cassel gevochten hadden.

Raes van Lake de Oudere keerde niet terug naar zijn huis tot ver na middernacht. Hij had Marie Vresele het huis uit zien lopen zoals een furie, wenend en huilend, om Veerle de Smet en Mechtild van Lens voor morele steun te gaan optrommelen. Hij veronderstelde dat Beatrice van Vaernewijc ook al zou willen horen wat er met haar vrienden gebeurd was, dus bleef Raes de Oudere braaf bij zijn vrienden bier en wijn drinken en winnen aan moed om de vrouwen weer onder ogen te komen. Hij glimlachte, en vertrouwde zijn vrienden over een beker wijn toe dat hij niet wou te verduren krijgen wat zijn zonen en Jan zouden moeten verdragen in de handen van de vrouwen, de volgende dagen.

Zwane Bentijn riep de huisdokter van de van Lakes erbij, en ook de monnik Gerolf Vresele en een priester van de Arteveldes voor geestelijke steun.

Een priester naar de van Lakes roepen was niet echt nodig, want Jan, Willem en Raes riepen dat ze niet op het punt stonden om naar de andere wereld te verhuizen. Ze moesten niettemin de hele litanie van gebeden, het Heilig Oliesel en een duivelsuitdrijving doorstaan. De jongens gaven zich daar geduldig aan over omdat dit hen minstens een tijdje verlost uit de greep van hun moeders. Het troostte hun moeders ook.

De monnik had nog minder te doen dan de priester, maar Gerolf was meer dan geïnteresseerd om te weten wat er te Cassel voorgevallen was. Hij zei aan de jongens dat ze goed gehandeld hadden, wat de moeders schandaliseerde maar de jongens in verrukking bracht. Gerolf slaakte enthousiaste kreten wanneer de jongens vertelden hoe ze de heuvel van Cassel afgelopen waren. Het was goed voor Jan, Willem en Raes om luid te spreken over wat ze meegemaakt hadden en te vertellen over de gruwel die ze gezien hadden. Die verhalen brachten zelfs de moeders tot stilzwijgen. De vrouwen spraken zeer zacht de rest van de avond.

De dokter onderzocht de wonden van zijn patiënten, maar hij verklaarde dat de toekomst in de handen van God lag, waarmee hij de bal terugwierp naar de priester. De kwetsuren waren gezuiverd en verschroeid, de lichamen gewassen en verfrist, de magen gevuld en de geesten getroost. De jongens hadden al voldoende bloed verloren zodat hij er nog niet meer moest afdelen. De dokter zei dat hij beter naar de toestand van de vrouwen kon gaan kijken dan naar

de jongens, en wat kalmerende medicijnen aan hen ook kon voorstellen. De dokter van de van Lakes was een zeer wijze heilkundige!

Zwane Bentijn en de Mutaert vrouwen verkeerden inderdaad in schoktoestand, maar de dokter beweerde aan de jongens dat de vrouwen niet veel langer dan een dag of twee in die staat zouden blijven. De jongens konden een paar dagen uitrusten, meer hadden ze niet nodig, en dan konden ze weer hun normaal leven leiden. De dokter zou na enkele dagen weerkeren om te zien hoe de vrouwen het maakten.

Zwane Bentijn liet Jan de Smet niet toe haar huis uit te gaan om naar zijn ouders weer te keren. Ze zei dat de jongen daarvoor veel te zwak was. Tijdens de herstelperiode van de jongens leefde de Smet familie praktisch in het van Lake huis.

De geburen van de van Lakes konden zich afvragen waarom er zulke opschudding was in de woning, want in de volgende dagen kwamen en gingen de vrouwen daar. Niemand vermoedde echt dat er strijders van Cassel in dat huis in alle gerieflijkheid van een bed hun krachten herwonnen.

Jan de Smet, Willem en Raes van Lake leden aan erge nachtmerries in de nachten die volgden op hun terugkeer. Ze droomden dat ze nog steeds streden aan de heuvels van Cassel. Jan droomde over het zwaard dat had bedreigd zijn buik open te snijden, Raes zag een reusachtige man boven hem met een bijl hakken. Willem schreeuwde in zijn slaap omdat hij een steigerend paard dat zijn borst wou verpletteren aan het ontwijken was. Het was goed voor de jongens om elkaar te kunnen zien vanuit hun bedden. Wanneer de vrouwen niet in de hal zaten, tijdens die zeldzame ogenblikken, begonnen ze te praten over de verschrikkingen van de veldslag.

Jan de Smet bracht de juiste vraag te berde: waar was hun vlucht naar de rebellen van Vlaanderen goed voor geweest? De drie jongens gaven argumenten voor en tegen, om te besluiten dat ze tevreden waren met de gruwelijke ervaring. Ze negeerden nog even het feit dat ze hadden kunnen gedood worden. Ze waren blij het Vlaams leger te hebben kunnen dienen in een rechtvaardige zaak. Ze zwoeren aan elkaar wel nooit meer nog deel te nemen in een oorlog die niet hun oorlog was. De lelijkheid van een veldslag hadden ze nu gezien, het woeste onnut ervan, en ze begrepen hoe nutteloos hun inspanning gebleven was. ‘Nee,’ zeiden ze, ‘veldslagen en oorlogen zijn geen goede oplossing om de problemen van rechtvaardigheid en vrijheid mee op te lossen. Onderhandelingen, langdurige morele druk, bedreigingen en berekende terugtochten, een leger heen en weer bewegen, verzamelen en ontbinden, moesten meer opbrengen op langere termijn, beter verwezenlijken wat men wou winnen. Een veldslag kon men verliezen en met een veldslag ook de zaak! Een veldslag leek teveel op een muntstuk dat men opwierp. Het muntstuk kon aan de twee kanten vallen. Was deze of gene kleine verandering voorgevallen in de loop van de veldslag, dan hadden de Vlamingen kunnen winnen. Het lot had anders beslist. Nee, een veldslag was geen verstandige wijze om de problemen op te lossen. Men moest intelligent zijn en sluw, eerder dan tot de dood te willen vechten. De beelden van zovele mannen die geslacht werden en stierven, die verpletterd werden of van wie ledematen werden afgehakt, bleven ronddwalen in de geesten van de jongens. Ze waren geen lafaards. Dat hadden ze wel bewezen in de strijd. Ze konden hun families beschermen mocht dat nodig blijken, maar zouden ze domoren moeten zijn? Men vocht slechts wanneer alle andere middelen uitgeput waren.

De afschuwelijke ervaring van Cassel had de jongens een goede les geleerd die ze generaties lang zouden doorgeven. Ze werden veel meer bedachtzame, rustige mensen, mannen met groter zelfvertrouwen in hun eigen kunnen ook, maar mannen die gevechten uit de weg

gingen. Ze wisten beter. Ze werden ook betere vrienden, want ze waren nu kameraden in de strijd, en dat creëerde sterkere banden onder hen. Ze hielden ook veel meer van hun lievelingen dan voorheen.

De Pharaïldis jongeren hadden nu eveneens meer vertrouwen in hun vaders en meer respect voor hun familie dan voordien. Hun vaders konden rustige mannen zijn die zich in de eerste plaats bekommerden om hun eigen zaken. Ze waren echter geen lafaards en ze hadden bewezen dat ze indrukwekkende strijders konden worden wanneer ze dat nodig vonden. Zo wilden de Pharaïldis jongeren nu ook worden: wijze volwassenen. Ze waren inderdaad volwassen geworden in de Slag bij Cassel, op de harde wijze.

Koning Filips en Koning Edward

Koning Filips VI van Valois had orde op zaken gesteld in Vlaanderen met de Slag bij Cassel van 1328 en door de daarop volgende repressie van 1329. De graaf van Vlaanderen was weer stevig aan de macht in de steden en te lande, en de graaf toonde zijn trouw dankbaar aan de koning. De grootste zorgen van Filips VI namen slechts nadien een aanvang, en zijn grootste probleem werd zijn verhouding met de koning van Engeland, met Edward III.

De zaak van de opvolging tot de Franse troon bleef Filips VI achtervolgen. Koesterde hij al de intuïtie van de komende, zware problemen? Hij wou zeker zijn van zijn positie en alle geschillen omtrent de troonwisseling de kop indrukken.

Naar de kroning van Filips van Valois op de negenentwintigste mei 1328 had Koning Edward III Adam van Orleton, de bisschop van Worcester, en Roger van Northburgh, de bisschop van Coventry, naar Frankrijk gezonden om te protesteren en om genoegdoening te bekomen betreffende zijn eigen aanspraak. Edward stond immers dicht in lijn voor de troonopvolging dan Filips! Niemand in Frankrijk had echter aandacht willen verlenen aan de Engelse bisschoppen.

Verdere onderhandelingen werden in Frankrijk gehouden tussen afgezanten van Edward III en Filips VI, maar ook die eindigden te Vincennes in mei van 1330 zonder enig tastbaar resultaat.

Koning Filips dagvaardde Koning Edward III naar Amiens in het jaar na Cassel om aan hem, Filips, eer te bewijzen als koning van Frankrijk voor het hertogdom van Aquitaine en voor het graafschap van Ponthieu in de mond van de Somme rivier, landen die Franse erfstreken waren voor Edward. Edward willigde die wens in.

Slechts twee jaar later, in maart van 1331, nog steeds niet tevreden gesteld over de zaak van de troonopvolging, deed Filips Edward een charter tekenen waarin de koning van Engeland trouw beloofde aan de Valois koningen. Had Edward die feodale huldes geweigerd, dan had Filips VI voorzeker de feodale rechten van Edward III op de streken die Edward hield in leen van de koning van Frankrijk verbeurd verklaard. Edward wilde het recht aan zijn hand houden.

Filips VI was nog niet tevreden, en dagvaardde Edward opnieuw, nu om zich te komen rechtvaardigen tegenover het Parlement van Parijs aan het einde van juli.

Edward zocht steun in de Lage Landen voor zijn aanspraak op de troon van Frankrijk. Hij zond eerst afgevaardigden naar Vlaanderen. William Fitzwaryn, Hugh Elys en John of Hildesle moesten bondgenootschappen smeden met Vlaanderen, Brabant, Henegouwen,

Gelderland en Jülich. De gesprekken brachten weinig op. Het enige positieve, blijvende resultaat van de diplomatieke inspanningen van Edward werd het voorstel van huwelijk tussen Graaf Reinoud van Gelderland en de zuster van Edward, Eleanor. Reinoud was weduwnaar geworden in 1329. Edward gaf zijn toestemming voor dat huwelijk, dat ingehuldigd werd te Nijmegen in mei van 1332.

Edward III werd een tweede maal plechtig opgeroepen om te Parijs te verschijnen, maar hij weigerde de eer.

In de herfst van 1331 ontmoette Edward in het geheim Filips te Pont-Sainte-Maxence in Frankrijk. De koningen praatten over vrede en over de feodale horigheden. De twee mannen bleven bij hun respectievelijke standpunten.

In die tijd was Engeland een veel minder machtige staat dan Frankrijk. In Frankrijk woonden ongeveer twintig miljoen mensen, in Engeland slechts ongeveer vier miljoen. Parijs was een stad met minstens honderdtwintig duizend inwoners, vier maal meer dan Londen. Gent, dat eveneens tot het koninkrijk Frankrijk behoorde, telde zestigduizend inwoners. In het noorden van Engeland voerden de Schotten regelmatig verwoestende razzia's uit naar het Engels koninkrijk, zodat Edward III een zware oorlog moest voeren aan zijn noordelijke grenzen. Filips VI hoefde dus geen Engelse interventie in Frankrijk te vrezen. De Engelse legers konden zelfs niet winnen van de Schotten! Voor de Franse Koning leken de Engelsen zo zwak dat ze zelfs de Schotten niet konden overwinnen!

Twee geslachten vochten voor de heerschappij over Schotland, de huizen van Balliol en van Bruce. De Bruces waren tijdelijk aan de macht in het begin van de veertiende eeuw. Koning Edward II had een belangrijke veldslag verloren in 1314 tegen het huis van Bruce, die toen koningen van Schotland waren, de Slag van Bannockburn. Sinds die nederlaag was de reputatie van de Engelse legers en bijgevolg ook het prestige van de Engelse koningen zeer zwak gebleven.

In 1328, echter, had Koning Edward III een verdrag afgesloten te Northampton met de Schotten, zodat een einde was gemaakt aan dertig jaar oorlog tussen Engeland en Schotland. Dat verdrag liet echter vele edellieden aan beide zijden woedend en verbitterd.

In 1332 drong Edward Balliol, de zoon van Koning John Balliol van Schotland, dit land binnen om de volgelingen van de Bruces te verslaan, zodat hij, Edward Balliol, tot koning van Schotland kon gekroond worden. Een tijdje later viel die Balliol in een valstrik en werd hij verslagen door Archibald Douglas, die vocht voor de Bruces. Edward Balliol moest naar Engeland vluchten, waar hij de hulp inriep van Koning Edward III.

David, de zoon van Robert Bruce, was gehuwd met Joan, de zuster van Edward III, maar dat verhoogde niet de weinige sympathie die Edward kon opbrengen voor de Bruces.

Het zwakke imago van Koning Edward III duurde slechts tot aan de Slag van Halidon Hill nabij de stad Berwick in het midden van juli 1333. In die slag werden de Schotse troepen onder Sir Archibald Douglas verslagen terwijl ze probeerden de stad van Berwick-upon-Tweed van een belegering te ontzetten.

De stad Berwick werd belegerd door de troepen van Balliol. Koning Edward III kwam daar ook aan met een leger in het begin van mei 1333. Archibald Douglas, de oorlogsheld van de Bruces, trachtte de Engelsen van Berwick weg te lokken, maar zijn troepenbewegingen faalden in die poging. Edward III bleef met zijn leger op Halidon Hill staan, een kleine heuvel ten noordwesten van Berwick. Toen het Schots leger ten slotte ook te Berwick aankwam, verdeelde Koning Edward zijn leger in drie delen, één geleid door hemzelf, één door Balliol en één door zijn maarschalk, de graaf van Norfolk.

De Schotten vielen de heuvel aan in modderig terrein. De Engelen gebruikten voor het eerst te Halidon Hill grote groepen van boogschutters, maar dan geen kruisboogschutters doch boogschutters met de *longbow*, de grote boog van Wales, om de aanvallen van de Schotten te breken. Duizenden Schotse strijders werden er gedood door de lange Engelse pijlen terwijl ze de heuvel opklommen. Vlaag na vlaag van pijlen afgeschoten door de grote bogen van de Engelsen werden in de samen gedrumde Schotse strijders gezonden. De boogschutters van Engeland en Wales die de zeer krachtige soort van bogen gebruikten die in Wales ontwikkeld werden, en die pijlen afschoten die door de bepantsering van de ridders heen konden dringen, wonnen de veldslag. De Schotse aanvallen verloren aan kracht en werden afgeslagen. De Schotten leden een vernederende nederlaag en moesten vluchten. Even later gaf de stad Berwick zich over aan Edward Balliol en aan Koning Edward III. Edward Balliol werd opnieuw koning van de Schotten, en Edward III herkende Edward Balliol als koning en als zijn vazal in het Verdrag van Roxburgh op de drieëntwintigste november van 1328.

De andere troonpretendent van Schotland, de jonge Koning David II uit het huis van Bruce, vluchtte naar de veiligheid van Frankrijk, op uitnodiging van Koning Filips VI. David II kwam in Frankrijk aan in het midden van mei 1334. Hij werd met zeer veel achting en pracht onthaald door Filips VI, die zo zijn rivaal Edward III uitdaagde met de aanwezigheid aan zijn hof van de Schotse troonpretendent. De aankomst en het onthaal van de tien jaar oude David II in Frankrijk ontstemde natuurlijk de Engelse koning. De relaties tussen Edward III en Filips VI werden aldus ook nog vergiftigd door de Schotse zaak. Filips van Valois verklaarde openlijk dat in de toekomst de onderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland ook de belangen van de Schotse koning zouden moeten inhouden. Dat vergramde Edward III zeer.

De buurlanden van Vlaanderen

De graafschappen van de Lage Landen en Frankrijk bleven in die jaren bijna constant op voet van oorlog met elkaar over meerdere onenigheden. De grenzen van de graafschappen waren nog niet voldoende vastgelegd, zodat het ene graafschap wel steeds het bezit aan de grenzen van enig dorp, stad of streek door het andere graafschap in vraag kon stellen.

In de winter en in de lente van 1332 werd er op aansporing van Koning Filips VI van Valois een bondgenootschap gevormd dat gericht was tegen Hertog Jan van Brabant. De koning handelde in het geheim, zonder direct zelf deel te nemen aan de intriges en de acties. Het bondgenootschap werd samengesteld uit jaloersheid op het voorspoedig Brabant.

De samenzweerders waren Graaf Edward van Bar, Graaf Reinoud van Gelderland, de bisschop van Luik en de aartsbisschop van Keulen, de Heer Reinoud van Valkenburg, Graaf Jan van Namen en ook de graaf van Eu die op dat ogenblik de hofmaarschalk, de *connétable* was van Frankrijk. Graaf Willem van Henegouwen weigerde ook maar iets met die groep te maken te hebben. Jan van Henegouwen, echter, vervoegde de samenzwering tegen Brabant. De troepen van die edelen plunderden en verwoestten gebieden van Brabant, zodat het leger van de hertog zich moest verschansen nabij de abdij van Heylisse.

De regen viel neer in hevige vlagen in mei, zodat er geen echte veldslag kon plaatshebben in Brabant, maar de plunderingen bleven voortduren, zelfs nog terwijl de graaf van Henegouwen probeerde een vergelijk te zoeken tussen de oorlogvoerende partijen. Een wapenstilstand werd wel bereikt op de elfde mei, zodat twee dagen later de buitenlandse troepen Brabant verlieten. Onderhandelingen hadden dan plaats in juni te Compiègne tussen de koning van Frankrijk, de hertog en de samenzweerders.

Filips van Valois had vooral gepoogd om een bondgenootschap te verijdelen tussen zijn twee machtigste buurlanden van Brabant en Henegouwen, dat beslecht zou worden in een huwelijk van de erfgenaam van Brabant met de dochter van Graaf Willem, Isabella. Jan van Brabant, de erfgenaam van het hertogdom, werd nu verloofd met de dochter van Koning Filips, met Marie van Frankrijk. Grote sommen geld werden verhandeld in de verscheidene overeenkomsten tussen Brabant en de samenzweerders en tussen Frankrijk en Brabant. Graaf Jan van Brabant beloofde tweehonderd strijders te leveren in feodale plicht aan Koning Filips. Filip van Valois had daarmee zijn doel bereikt om zelf een bondgenootschap af te sluiten met Brabant.

Tijdens de onderhandelingen van juni werden de twistpunten tussen de partijen uit de weg geruimd. Willem, de erfgenaam van Henegouwen, zou trouwen met Johanna van Brabant. De lang aanslepende twisten leken uiteindelijk te kunnen beslecht worden in 1332. De wrevel van de hertog van Brabant tegen de koning van Frankrijk bleef echter zeer tastbaar. Brabant werd trouwens nog voortdurend geteisterd.

Een uitzonderlijke plaats in het hertogdom was de stad Mechelen. Mechelen was een grote, rijke stad in het midden van Brabant tussen Brussel en Antwerpen, met een bevolking en schepenen die de hertog zeer genegen waren. Maar de stad was eigendom van de bisschop van Luik! Mechelen werd omringd door landen van Brabant, zodat de hertog de stad toch min of meer als zijn eigendom beschouwde. In 1333 kocht de graaf van Vlaanderen de stad van de bisschop van Luik, waarschijnlijk in een bui van boosaardigheid en nijd tegen Brabant. Nog meer wrijvingen hadden plaats gehad tussen Vlaanderen en Brabant. De verkoop van Mechelen gebeurde in de herfst van dat jaar, maar de inwoners van de stad werden kwaad over de transactie en ook de hertog van Brabant was misnoegd omdat ze de greep van Vlaanderen over Mechelen en het centrum van zijn hertogdom verhoogde. De poorters van Mechelen boden weerstand aan de afgevaardigden van de graaf van Vlaanderen. Graaf Lodewijk van Nevers daagde dan de Hertog met zijn troepen uit.

De graaf van Gelderland intrigeerde ook samen met Vlaanderen omdat Reinoud van Gelderland in zijn eerste huwelijk getrouwd was geweest met Sofia Berthout, de dochter van de rijkste familie van Mechelen, die veel land en huizen bezat in de stad. Die rechten waren overgegaan op Margaretha, de dochter van Sofia, over wie Reinoud van Gelderland voogdij uitoefende. Graaf Reinoud bevond zich steeds in geldnood, dus was hij bereid de rechten op de eigendommen in Mechelen te verkopen aan de graaf van Vlaanderen. Graaf Willem van Jülich was ook al geïnteresseerd in die verkooptransactie omdat zijn zoon Gerard verloofd was met Margaretha.

Op dertig november van 1334 kwamen de graven van het bondgenootschap tegen Brabant opnieuw bijeen te Le Quesnoy om een nieuwe aanval op het hertogdom te bespreken. De bondgenoten sloten de grenzen van Brabant af in januari 1335 en ze vielen het hertogdom aan vanuit alle winstreken. Handelsgoederen werden aangeslagen en de inwoners van Mechelen die de hertog ondersteunden werden gevangengenomen. Vlaanderen viel aan met zwaarbewapende troepen die geleid werden door Hendrik van Vlaanderen, graaf van Lodi. De Vlamingen marcheerden op Brussel, maar ze werden in een valstrik gelokt ver van hun basis. Ze werden in hun achterhoede aangevallen, verslagen en op de vlucht gejaagd.

Paus Johannes XXII kwam dan tussen. Hij deed dat omdat hij een kruisvaart naar Palestina wou organiseren, wat hij moeilijk kon doen wanneer de landen rond Frankrijk elkaar aan het bestrijden waren. De Paus liet aan Adolf de la Marck, de bisschop van Luik, weten dat hij de verkoop van Mechelen afkeurde. Daarop werd een wapenstilstand afgekondigd, en een

conferentie ingeleid te Cambrai. Lange besprekingen werden te Cambrai gehouden, besprekingen die zelfs in augustus verdergezet werden te Amiens. De oorlogvoerende partijen kwamen tot een akkoord over hun twistpunten in het Verdrag van Amiens. In dat verdrag werd Mechelen weer toegewezen aan het kapittel van Sint Lambert in Luik. De relaties tussen Brabant en haar buurlanden werden gedefinieerd in andere clausules.

Hertog Jan van Brabant trok zich dan dichterbij naar Graaf Willem van Henegouwen. Graaf Willem, op zijn beurt, bleef in goede verstandhouding met de graaf van Vlaanderen. In die driehoek van relaties werden nog meer gesprekken gehouden. Het resultaat daarvan was in 1336 een nieuwe overeenkomst betreffende Mechelen tussen Brabant en Vlaanderen. Ieder van de twee partijen zou van de andere tegen een som geld een helft van de stad afhuren. Elke partij moest het land en de onderdanen van de andere beschermen. Graaf Willem, Graaf Lodewijk en Hertog Jan vormden ook een apart bondgenootschap. Ze zwoeren samen te werken ten behoeve van de vrede en de welvaart van elkaars gebieden en inwoners.

In dat jaar van 1336 bleef Graaf Willem van Henegouwen op gespannen voet met Koning Filips VI die zijn schoonbroeder was. De koning had weinig waardering getoond voor de diensten van Willem in de Slag bij Cassel van 1328, en ook Willem weinig beloofd tijdens de onderhandelingen van Compiègne in 1332. Willem had het recht opgeëist op meerdere grensgebieden, maar had in niets genoegdoening verkregen. Ook Keizer Ludwig van Beieren hield maar weinig van de aanspraken die Frankrijk maakte op sommige van die grensgebieden. Willem van Henegouwen werd daarom de bezieler van een nieuwe coalitie die gericht was tegen Koning Filips VI.

De afgevaardigden van de Koning van Engeland moesten die wrevels uitbuiten. In Henegouwen werd vooral John Thrandeston met open armen en een warme glimlach onthaald aan het hof.

Een opstand van de wevers

Willem van Artevelde was de oudere broeder van Jacob. Hij was een fiere, levendige, opvliegende man vol van bruisende energie, die door de vrouwen van het graafschap bemind werd. Hij genoot toch ook goede populariteit bij de mannen, en dan vooral bij de wevers van Gent. Willem beheerde de uiteen liggende landen van de van Artevelde nalatenschap te Baasrode, waar de Schelde nog in vele meanders stroomde en heel wat vruchtbare maar ook zeer natte grond naast zich had laten liggen. Hij werkte vooral aan de drooglegging van de Artevelde landerijen langs de Schelde, en vond er speciaal genoeg in om grond op de stroom te winnen. Hij was een beetje te ijverig geweest in het vormen van nieuw land, zodat hij in het vaarwater geraakte van een man die Diederik van Lede heette.

Willem had uitgestrekte gebieden van zeer moerassige gronden van de van Lede familie gekocht en die in een minimum van tijd van natte polders tot waardevolle boerderijgrond omgetoverd. Wanneer Diederik begreep wat Willem gedaan had, de waarde van de grond met één slag vertienvoudigd, aanzag hij Willem als een dief. Diederik schold een eerste maal Willem van ver uit, en dan nog achter de rug van Willem, beweerend dat de Gentenaar de van Lede familie bedrogen had door de waarde van het land heel laag te schatten om het daarna met een minimum aan kosten, door dijken te bouwen, tot vettige weiden omgevormd had. Willem had de woorden van de man weggelachen.

In de zomer van 1334, in de maand juli, wandelde Willem van Artevelde langzaam en goedgehumt op de kermis van Sleydinge, een dorp dat net ten noorden van Gent lag. Hij bewonderde de mooie meisjes, deelde hen kwinkslagen uit, en proefde van de uitstekende vleesbroden op de Vlaamse kermis. Wanneer hij wat probeerde te flirten met een meer speciaal mooi meisje, dook Diederik van Lede op van achter een tent om opnieuw Willem te beschimpen en te beledigen. Willem gaf Diederik enige kreten terug, maar hij wou aan het meisje aan zijn zij tonen dat hij een heer was, geen visboer. Dus bleef hij nog beleefd. Na enkele hoger oplopende woordenwisselingen, echter, vond Willem het gerechtvaardigd om zijn zwaard te trekken tegen Diederik, waarop de man zo snel als hij kon verdween. Willem stapte verder, en lachte gemoedelijk naar het meisje. Even later kreeg Willem een doffe slag op zijn hoofd van een stuk hout, zodat hij even verdoofd op de grond viel. Terwijl hij viel zag hij dat het Diederik was die hem zo verraderlijk had getroffen. Omstaanders beschermden Willem van nog meer kwaad. Diederik kon ontsnappen. Willem viel enkele ogenblikken op de grond, maar hij ontwaakte snel met slechts een paar bulten op zijn hoofd en een onweerstaanbare wens om wraak te nemen op de man die zijn prestige bij de mooie meisjes van Sleydinge vernietigd had.

Enige dagen later wandelde Willem van Artevelde met twee familieleden in het centrum van Gent, in de kuipe, tot zijn blik viel op Diederik van Lede aan de tegenoverliggende zijde van de straat. Het bloed stroomde plots feller naar het brein van Willem. Hij liep naar Diederik toe, al schreeuwend dat hij de man wou doden. Diederik was gewapend, en hij trok ook zijn zwaard, maar hij verkoos eens te meer de biezen te nemen. Hij zwaaide slechts wat met zijn wapen alsof hij een dorsvlegel in een veld vlas hanteerde. Diederik schoot onmiddellijk weg, zijstraatjes in, achtervolgd door de ziedende Willem en zijn twee vrienden. Een kort gevecht volgde, waarin Willem en zijn twee familieleden, die wevers waren, Diederik konden ontwapenen. De man slaagde erin nogmaals te ontsnappen. Hij was daar een echte kunstenaar in, hij wong zijn lenig lichaam zoals een gladde aal in allerlei bochten uit de armen die hem vasthielden.

Diederik vluchtte naar de baljuw van het Gravensteen om daar Willem van Artevelde te beschuldigen hem te willen doden. Hij vond echter al een sergeant van de baljuw in de nabijheid, vóór hij het kasteel bereikte.

De sergeant van de baljuw, Wouter Zoetaert, zag Willem van Artevelde en zijn twee metgezellen naar zich komen toe rennen, en naar Diederik. Willem had zijn zwaard aan één van zijn vrienden gegeven, opdat Diederik hem niet zou kunnen beschuldigen. De drie mannen hadden slechts één zwaard bij. Sergeant Zoetaert probeerde de vriend van Willem te ontwapenen. Hij riep dat hij Willem in het Gravensteen zou doen opsluiten. Willem van Artevelde protesteerde daar heftig tegen. Hij vond het ogenblikkelijk oordeel van de sergeant schandalig. De sergeant begon daarop te roepen naar zijn knapen, naar de mannen van zijn militia. Een twist volgde, waarin Willem van Artevelde uitlegde in geuren en kleuren wat er op de kermis van Sleydinge gebeurd was, maar die uitleg werd terzijde geschoven door Zoetaert, die weinig hield van de Artevelde familie.

Het opstootje trok nog meer mensen aan, onder wie nog meer wevers. Eén man onder die wevers was een welgestelde poorter van Gent, een ridder die Volker uten Rosen heette. Hij kwam tussen om de wevers te helpen. Volker pleitte met de sergeant om het heel voorval te vergeten. Er was toch geen kwaad geschied, en hij durfde voor te stellen eerder de man op te sluiten die Willem aangevallen had te Sleydinge. De sergeant wou van geen goede rede weten. Er ontstond nu een twist tussen Volker uten Rosen en de sergeant. Die ontaardde in een kleine vechtpartij, waarbij de sergeant een vuistslag van Volker uten Rosen in zijn gezicht

kreeg. Meer mannen verzamelden zich daarop in de straat, zowel mannen van de baljuw als wevers. Ook twee schepenen hadden de menigte opgemerkt en kwamen dichterbij. Zij bevalen aan de sergeant om Willem, Volker en de vrienden van Willem naar het Castelet, de stadsgevangenis, te brengen. De Artevelde groep werd opgesloten. Daar spraken de schepenen hun oordeel uit tegen Willem en tegen de wevers die toegelopen waren om hem te helpen.

Het duurde niet lang tot een grote bende gewapende mannen van wie de meesten wevers waren, zich verzamelden aan het Schepenhuis. Die hal stond in de Hoogpoort. Het was een groot steen met twee uit stekende torens aan elke zijde van de gevel. De grote poort liet toe om karren direct naar binnen te rijden. Er waren dus geen trappen die naar de poort leidden, een poort die stormenderhand kon open geduwd worden.

De menigte bedreigde de schepenen. De mannen riepen dat de meest eenvoudige rechten van de poorters van Gent om zich zelf te kunnen verdedigen geschonden werden. De menigte dreigde gewelddadig te worden, en ze bedreigde de schepenen. Die veranderden snel hun oordeel en lieten de gevangenen vrijuit gaan. De opstand groeide. De wevers liepen door de straten en zwaaiden met hun wapens. Jacob van Artevelde en Willem van Artevelde spraken dan de wevers toe en ze konden de opgewonden mannen weer tot bedaring brengen. Ze toonden hoe al de vrienden en gildeleden die eerst veroordeeld werden door de schepenen toch vrijgelaten werden.

De volgende dag echter, op eenentwintig juli, brak een nieuwe opstand uit van de wevers. Twee mannen van de parochie van Oudenberg gingen naar het Schepenhuis om te klagen over taksen die ze nog moesten betalen al hadden ze die al een hele tijd geleden betaald. Eén van de mannen eiste de afschaffing van die taksen. Een menigte vormde zich opnieuw, en die bedreigde de schepenen en beloofde geweld als de taksen niet opgeheven werden. De menigte ontbond zich slechts nadat de deken en enkele bekende wevers tussenbeide kwamen.

De baljuw van Gent, Willem van Bederwaene, hoorde over de opstanden. Hij schreef een brief naar de graaf waarin hij Volker uten Rosen ervan beschuldigde een tegenstander van de koning te zijn. Hij vermoedde dat de man al verleden jaar de keuze van de schepenen had betwist. De baljuw vroeg de graaf om in augustus naar Gent te komen om te helpen in de organisatie van de aanduiding van de nieuwe schepenen. De schepenen van Gent werden elk jaar in augustus veranderd.

De graaf kwam dan inderdaad naar Gent gereden van Bapaume, en hij had zijn zeg in de keuze van de schepenen voor het volgend jaar. Als nieuwe schepenen van de Keure werden mannen gekozen zoals Maes van Vaernewijc, Jacob Rijnvisch en Jan Borluut. Als schepenen van het Gedele werden gekozen Boudin de Grutere, Gerolf Bette, Jan van Vaernewijc, Pieter de Molenaere, en Gelnoot van Lens met anderen. Die namen waren op één of andere wijze verbonden met de Arteveldes en de Pharaïldis mannen.

Later nog, moesten Willem van Artevelde en zijn vrienden toch terecht staan om de opstanden te hebben uitgelokt. Willem van Artevelde werd veroordeeld tot een pelgrimstocht naar Sint Jacob van Compostela en verbannen voor een periode van drie jaar. Jacob van der Pale de Jongere en Lievin de Crijsschere moesten op pelgrimstocht gaan naar Sint Thomas van Canterbury en zij werden uit Gent verbannen voor een periode van tien jaar omdat ze geweigerd hadden hun wapens te overhandigen aan Wouter Zoetaert. Diederik de Maeck, die ook de wevers had gesteund, werd tot een pelgrimstocht naar Sint Andries in Schotland gestuurd, en hij ook werd voor drie jaar uit de stad gewezen. Jan Colinszoone werd voor drie jaar naar het eiland Cyprus verbannen om de wevers geholpen te hebben en om één van de

schepenen bij de keel te hebben gegrepen. Volker uten Rosen moest naar Avignon reizen. Hij werd verbannen gedurende één jaar. Willem van der Piele verloor zijn rechten als poorter, maar in hetzelfde oordeel werden Jan Breebaert en Gillis van Contersvoorde vrijgesproken. Breebaert en Contersvoorde waren volders die als minder gevaarlijk beschouwd werden dan de wevers van Gent, en wellicht juist daarom vrijgesproken werden door de schepenen. De mannen die aldus veroordeeld werden waren allen, zonder uitzondering invloedrijke, rijke en wel gekende poorters en wevers van Gent.

Dit incident toonde aan hoe zenuwachtig de wevers van Gent werden, en hoe snel ze klaar stonden om de wapens op te nemen om hun collega's en hun rechten te verdedigen.

In Gent, in het jaar 1333, probeerde Graaf Lodewijk van Nevers opnieuw de macht van de schepenen in de steden te beperken. De schepenen hadden zich de voorrechten van de baljuw van de graaf aangematigd, niet slechts in Gent zelf, maar ook in de landen rond de stad, tot zover als het Land van Waas en de Vier Ambachten in het noorden van Vlaanderen. De graaf was nu de trouwe, gewaardeerde bondgenoot van de Franse koning, zodat de schepenen van Gent zich niet meer konden wenden tot de koning als tegengewicht voor de ambities van de graaf. Omdat Graaf Lodewijk in conflict kwam met de schepenen van Gent, zocht hij voorzichtige toenadering tot de dekens van de gilden voor steun. De gilden wilden dat er een einde gesteld werd aan de corruptie van de families waaruit de schepenen gekozen werden. Ze wilden dat de schepenen in het openbaar verantwoording zouden afleggen voor het beheer van de stad. De stadsrekeningen moest openbaar gemaakt worden!

In augustus van 1335 eiste de baljuw aan de schepenen om de rekeningen van de stad aan hem voor te stellen. Bijna tegelijk weigerde de graaf aan de schepenen om een nieuwe taks op te leggen aan de wevers. De schepenen brachten de zaak ter scheidsrechting naar hun bisschop, de bisschop van Doornik. Op zijn beurt stelde de Graaf een lange lijst van grieven op tegen de schepenen van Gent. De graaf klaagde dat de schepenen van de Keure oordelen velden in zaken die onder de jurisdictie van de graaf vielen. De schepenen van de Keure hieven taksen zonder de toestemming van de graaf. Hij klaagde ook over het feit dat de stad haar militaire hoofdmannen en dekens in functie hield, al verbood het Verdrag van Arques dit expliciet. Andere twistpunten werden opgeworpen, telkens meldend dat de schepenen van Gent zich rechten hadden toegeëigend die eigenlijk tot de rechtspraak van de graaf behoorden.

De daaropvolgende onderhandelingen werden geleid door de Bisschop van Doornik in de abdij van Eeckhout te Brugge. De besprekingen verliepen bitter, de gemoederen waren verhit. Gent had einde oktober 1335 Jan van Utenhove, Hendrik en Everard de Grutere afgevaardigd, met ook Thomas en Willem van Vaernewijc. De bisschop van Doornik volgde meestal de redenering van de graaf, zodat de afgevaardigden van Gent het resultaat verwierpen. Een nieuwe conferentie werd dan ingericht in Doornik in het begin van 1336. Gent zond ditmaal opnieuw Jan van Utenhove, met Hendrik Masch, Willem Everdey, Gilbert de Grutere, Everard Mont, Pieter de Molenaere, Jan van Ponterave en Pieter Zoetaert. De graaf gaf nu toe op de meeste punten, omdat de schepenen van Gent met geld op de tafel kwamen. De schepenen en de afgevaardigden van de graaf van Vlaanderen kwamen overeen met de betaling door de schepenen van Gent van de som van dertigduizend pond aan de Graaf, voor het recht van de schepenen om taksen te heffen wanneer ze dat ook maar wilden in de volgende vijftien jaar. De rekeningen moesten niet meer openbaar gemaakt worden. De gildeleden van de stad wisten wie de dertigduizend pond Groot zouden moeten betalen!

Geboorte

Agneete Vresele had al drie mooie kinderen gegeven aan Jacob van Artevelde. Eerst kwam een dochter die Nele genoemd werd. Zij werd heel gemakkelijk geboren en ze was een kindje zo fijn en mooi als een nachtegaal in de lente. Ze was de lieveling van Jacob. Ze werd gevolgd door een andere dochter, Margaretha. Margaretha was ook een mooi meisje met fijne trekken. Zij was als vijfjarige zo verstandig en snel van tong als veel oudere kinderen. Jacob vroeg dan aan Agneete wanneer ze wou ophouden met het krijgen van kinderen. Agneete had Jacob afgesnauwd, vragend of hij dacht dat ze enkel aan dochters geboorte kon geven, waarop Jacob haastig zijn woorden en zijn hoofd introk. Jacob had vooral gevreesd dat de gezondheid van Agneete kon lijden onder de zwangerschap, al waren de geboortes zonder complicaties verlopen. Agneete had twee vingers op de mond van Jacob geplaatst, hem doen zwijgen, en hem flirtend, hartstochtelijk in bed getrokken. Het volgend kindje was een zoon, de jongen die Agneete zo zeer had verlangd, omdat een jongen de naam van Artevelde zou voortzetten, en Agneete wist hoe belangrijk dat was voor een welbekende familie van Gent. Ze noemden de jongen Jan, naar de grootvader van Agneete.

Agneete werd opnieuw zwanger en beloofde aan Jacob dat dit haar laatste zou zijn, al wist ze niet hoe ze dat klaar zou krijgen want ze hield ervan Jacob in haar bed te hebben en met hem 's nachts te spelen. Uit de manier waarop het kind in haar buik lag, vlak en dicht langs haar, vermoedde Agneete dat ze een tweede jongetje ging krijgen, en die gedachte vervulde haar met blijdschap. Deze jongen zou ze Jacob de Jongere noemen, naar zijn vader.

De geboortes die Agneete gaf waren tot nog toe goed verlopen. Ze werd wel een beetje ziek tijdens die zwangerschappen, maar niet erg. Voor haar vierde kind voelde ze zich erg ziek, en dikwijls. Ze moest overgeven, had buikpijnen, verloor gewicht al had ze moeten toenemen. Ze zei niets van dat alles aan Jacob, en ook niet aan haar familie, maar op een dag vond ze ook bloed toen ze overgaf. Ze bloedde tijdens deze zwangerschap, zodat ze de gewoonte nam om weer doeken tussen haar benen te dragen. Ze vreesde een tijd dat ze dit kindje zou verliezen, maar ze hield moed. Ze wou geen dokter bij zich, maar ze fluisterde het een en het ander aan de vroedvrouw die haar geholpen had haar van haar drie andere kinderen te verlossen. De vrouw, een stevige en wijze vroedvrouw, die meer kinderen ter wereld had gebracht dan eender welke dokter van Gent, zei haar te bidden aan Sint Veerle en geloof te houden in haar eigen lichaam. De vroedvrouw legde haar uit wat ze moest eten om sterker te worden, en wat te vermijden in haar voedsel. Agneete werd daarna rustiger en de bloedingen stopten.

Toen de tijd kwam dat het kindje moest geboren worden, verhoogden de pijnen van Agneete heel erg. Ze moest de ganse dag in bed blijven liggen en de vroedvrouw kwam vier maal per dag naar het van Artevelde huis om Agneete te onderzoeken. De vroedvrouw bereidde nu sterke soep van kippenvet en de beste groenten die konden gevonden worden om Agneete de kracht te geven de komende beproeving goed te doorstaan. Ze drong erop aan bij Agneete om zoveel te eten als ze kon. Agneete had het moeilijk om te doen zoals de vroedvrouw haar noopte. Ze wou ook Jacob niet rond haar. De Pharaïdis vrouwen bezochten haar dan regelmatig, de Mutaerts en de Scivaelsen. Zij vertelden aan Jacob welk lijden Agneete moedig doorstond. Avezoete Wulslager ook kwam dikwijls. Avezoete was zulk een lieve praatster dat ze erin slaagde Agneete weer met de aanwezigheid van Jacob te verzoenen, zodat Jacob terug

in haar kamer toegelaten werd, al was het slechts om een goede dag te wensen en een kus op haar koortsig voorhoofd te plaatsen.

Toen het water van Agneete brak, beval de vroedvrouw iedereen de kamer uit, behalve Veerle de Smet en Kerstin de Hert. Die twee meisjes waren nog jong, slechts zeventien en zestien, maar de vroedvrouw wou geen bekritiserende, grommende oudere vrouwen rond haar, en ze wist dat de meisjes deel uitmaakten van de grotere Artevelde familie. Agneete hield er ook van die meisjes rond zich te hebben. Ondanks hun jeugd waren Veerle en Kerstin handig in alle zaken die vrouwen aanbelangden. Ze waren harde jonge vrouwen, niet bevreesd voor een schreeuw en een beetje bloed, meisjes die hun voeten ferm op de grond hielden en die niet gemakkelijk in paniek sloegen.

Jacob van Artevelde en Gillis Vresele hoorden Agneete in de namiddag schreeuwen en nog schreeuwen. De bevalling verliep moeilijk. Gillis had graag zijn vriend willen troosten en de spanning in het Artevelde huis met een kwinkslag willen oplossen, maar in de zaken van vrouwen zijn alle mannen onhandig. Gillis kon slechts proberen de bange voorgevoelens van Jacob te verdrinken in wijn en brandewijn, en daar slaagde hij wel in.

Laat in de avond zond de vroedvrouw Veerle de Smet de Artevelde hal in om het nieuwgeboren kindje te tonen, gewikkeld in wit linnen, een fijne jongen die Jacob de Jongere zou genoemd worden. Jacob de Oudere merkte op dat het kindje iets kleiner was dan zijn vorige borelingen, maar het jongetje zou wel snel groeien. Willem, de broeder van Jacob, zei dat Jacob wartaal uitsprak, want het jongetje was in goede gezondheid, schreeuwde zijn longen uit naar melk, net zoals zijn broeder en zusters voordien gedaan hadden. Het kindje werd overhandigd aan een voedster, een min.

De vroedvrouw kwam niet snel de hal in om gelukwensen in ontvangst te nemen voor nog een mooie verlossing. Veerle de Smet werd terug de kamer in geroepen. Even later stond het huis in rep en roer. Veerle en Kerstin liepen de ene na de andere naar de keuken en van en naar de waskamer met linnen doordrenkt met bloed in de handen. Nieuw, wit linnen werd de kamer in gebracht, en veel kommen met heet water. Wanneer de deur van de kamer geopend werd, hoorden Jacob en zijn familie Agneete kreunen en met haar voeten schoppen tegen het hout van het bed, en ook kreten van pijn slaken. De vroedvrouw werkte aan Agneete tot in het midden van de nacht. De dokter werd er bij gehaald, en die bleef met de vroedvrouw in de kamer. De assistent van de dokter, een jonge slungel nog, liep af en aan in de nacht om medicijnen te gaan halen.

Vroeg in de morgen drongen de vroedvrouw en de dokter er op aan om een priester te gaan halen. Gerolf Vresele zat toen nog in de hal, en ook een priester van de van Artevelde familie, een man die aan de andere zijde van de Kalandenberg woonde, naast de brouwerij waarvan hij de eigenaar was. Gerolf en de priester werden toegelaten in de kamer van Agneete. Later in de morgen meldden de vroedvrouw en de priester dat ze het kindje hadden kunnen redden en ook de ziel van Agneete, maar niet Agneete's leven. De geboorte van het kind had ditmaal haar ingewanden gebroken, legde de vroedvrouw aan Jacob uit. Ze zei hoezeer het haar speet. Het kindje had zich niet in Agneete's baarmoeder bevonden zoals het hoorde, was moeilijk gedraaid en gekomen. Agneete moest zo hard duwen dat ze een bloeduitstorting kreeg, en het bloeden was niet te stoppen. Noch de vroedvrouw noch de dokter hadden het bloeden kunnen doen ophouden. Agneete was zwakker en zwakker geworden, ze had gevochten, maar dan plots opgegeven zich te verzetten en heel langzaam haar ziel aan God gegeven. Ze had niet meer geleden toen ze stierf.

Jacob van Artevelde werd terneergedrukt door verdriet en berouw. Hij zonk in een stoel neer. Tegen dan hadden familie en vrienden al gehoord dat er iets mis aan het lopen was, dus hadden ze zich allen die morgen in de van Artevelde hal verzameld. Ze zaten en stonden rond Jacob, de mannen en de vrouwen, de Vreseles, de Herts, de Denouts, de Smets en de van Lakes, samen met de van Artevelde familie. Naast Jacob stond zijn broeder Willem. Achter hem stonden zijn andere broeders Frans en Jan de Oudere met zijn zoon Jan de Jongere, de priester. De kinderen van Jacob waren dan al naar het Vresele huis gebracht om onder de hoede te blijven van Avezoete Wulslager, van de Mutaert en de Scivaels moeders.

Jacob van Artevelde hield zich moedig, maar de vrouwen wilden niet dat hij ook maar iets deed om de begrafenis van Agneete te regelen. Avezoete Wulslager nam voor enkele dagen de huishouding van het van Artevelde huis in handen. Het eerste wat ze deed was Veerle de Smet en Kerstin de Hert naar huis sturen, want de meisjes waren volledig uitgeput maar stonden toch nog geschokt in de hal, zich er de schuld van gevend dat Agneete opgehouden had te hopen en te vechten zonder dat zij haar onder de levenden konden houden. Daarna zond Avezoete iedereen het huis uit die niet absoluut bij Jacob van Artevelde hoefde te blijven, op haar echtgenoot Gillis na. De begrafenis van de zuster van Gillis werd georganiseerd door de Vreseles.

Twee dagen later stapte een volledig in zwart gekleurde kar, getrokken door twee zwarte paarden, aan het van Artevelde huis. De kar was groot en opgemaakt met gouden versieringen, maar de versieringen waren van doodshoofden en skeletten. De Kalanderberg vulde zich met mensen die een laatste groet kwamen brengen aan Agneete. Jacob van Artevelde stapte uit zijn huis. De Kalanderberg werd heel stil. De mannelijke familieleden van de familie van Jacob volgden hem. Dan kwamen ook de Pharaïldis mannen, de beste vrienden van Jacob. De kar rolde even verder, en dan werd de eiken doodskist met het levenloos lichaam van Agneete door vier mannen die gekleed gingen in zwarte kolders in de doodskar geplaatst. De vrouwen die goede vrienden van de van Arteveldes waren kwamen ook uit het huis en gingen achter de mannen staan. De vrouwen hielden ook de kinderen van Agneete bij de hand, of droegen ze in hun armen. De vroedvrouw kwam naar buiten met het laatste, pasgeboren kindje van Agneete aan haar boezem. De priester van de kerk van Sint Jan kwam aan met zes van zijn acolieten, zes jonge mannen gekleed in purper en wit. Eén acoliet hield een houten staf met een gouden kruisbeeld hoog. De priester zegende de kist, en de processie van priesters, doodskar en de rouwende familie en vrienden zette zich in alle stilte in beweging naar de kerk van Sint Jan. De priesters zongen psalmen gans de weg en ze lazen gebeden uit hun brevieren.

Terwijl de processie langzaam vooruit ging, stapte Jacob van Artevelde achter de kar met gebogen hoofd en twee handen gekruist in gebed. Hij fluisterde echter geen gebeden. Hij was aan het denken aan de verschillende periodes in het leven van een man. Eerst was de man jong en zorgeloos. Daarna trouwde hij en beleefde de gelukkigste tijd van zijn leven, genietend van de zachtheid van een vrouw en van de wetenschap dat hij waarlijk bemind werd door een ander wezen. De man won aan kracht en aan rijkdom in die jaren. Daarna had een normale man een periode waarin hij rijper en wijzer werd, en even zeer wou zorgen voor de gemeenschap waarin hij leefde als voor zijn eigen familie. Liefde veranderde dan tot een warme vriendschap en dankbaarheid. Jacob stond op het punt die periode in te gaan, meende hij, maar hij zou ze alleen moeten het hoofd bieden. De periode zou moeten komen waarin een man faam kon bereiken, bekendheid, het respect en zelfs de achting van zijn gemeenschap, om daarna oud en heel wijs te worden. Dat waren de vijf periodes van het

leven van een man, meende Jacob, maar wat moest er gebeuren wanneer zijn stijging op de ladder van het leven plots, abrupt, gestopt werd? Was zijn leven met de dood van Agneete plots afgebroken en zouden de toekomstige fazen van zijn leven doorgebracht worden in bitterheid en in het zoeken naar wraak tegen de krachten van het leven? Wat zou er nu van hem geworden? Het leven dat hij gepland had lag vernietigd met het levenloos lichaam in de doodskist die vóór hem uit reed. Wat bleef er over in dat lichaam? Geen ziel, vlees dat binnenkort zou weggroten, en beenderen die niet zouden herinneren aan zijn geliefde. Hoe vreemd toch was het leven, en hoe snel en eenvoudig konden de plannen van een man vernietigd worden!

De priester en het kruisbeeld leidden de rouwende groep naar de kerk van Sint Jan. De priester was nu de enige die luid bad en zong. De doodskist werd van de kar genomen en in de beuk van de enorme kerk gedragen. De kerk stond vol mensen die een laatste eer betuigden aan Agneete Vresele. De priesters en hun acolieten begonnen dan een religieuze ceremonie te zingen, de mis van de doden. De priester sprak in zijn sermoeen over Agneete alsof ze nog steeds leefde, wat al de vrouwen aan het wenen bracht.

Aan het einde van de mis wilden de mannen die de doodskist de kerk in gebracht hadden ze weer opnemen om ze naar het kerkhof te brengen. De Pharaïldis mannen duwden hen terzijde, zeggend dat zij de kist wel zouden dragen. Gillis Vresele, Raes van Lake de Oudere, Arnout de Hert en Jan Denout namen de kist op en brachten ze de beuk van de kerk uit. Ze stapten naar het kerkhof van Sint Jan dat rond de kerk lag. Ze volgden de priesters met de kist naar de opening in de grond die voorbereid was door de doodgravers, in de heilige grond van de parochiekerk. Daar, na nog lange gebeden en zegeningen door de priesters en door Gerolf Vresele, werd de doodskist van Agneete Vresele in de grond van het kerkhof neergelaten.

Jacob van Artevelde had de mannen en vrouwen die de begrafenisceremonie bijgewoond hadden uitgenodigd om naar zijn huis te komen, waar hij een middagmaal had laten klaar zetten. De genodigden aten en dronken eerst in stilte. Nadien werden hun gesprekken luider en levendiger. Het leven wint zo steeds van de dood, merkte Jacob van Artevelde op. Ooit zou ook hij zo snel vergeten worden. De mannen die het meest de aandacht trokken aan tafel met hun verhalen waren de priesters en Gerolf Vresele, de monnik.

Toen het doodsfeest gedaan was en iedereen vertrokken was, bleef Jacob van Artevelde alleen zitten in zijn hal.

De verhalen van een monnik

In de dagen van de rouwperiode na de begrafenis van Agneete Vresele, kwamen de vrouwen van de Pharaïldis families in de avond nog samen om gebeden op te zeggen ter herinnering aan de arme vrouw die tijdens de geboorte overleden was. De ontmoetingen werden gehouden in het huis van de Vreseles in de Kalandenberg. Hoewel de vrouw des huizes nog steeds Mergriet Mutaert was, was die reeds in haar zeventig jaar. Ze had al sinds lang aan Avezoete Wulslager, haar geliefde schoondochter, gevraagd het heft van de huishouding in handen te nemen. Mergriet en Avezoete konden het anders wel stellen met elkaar. Mergriet gromde nooit naar Avezoete of gaf haar nooit kritiek en kwade opmerkingen, maar Avezoete maakte er een gewoonte van de raad van Mergriet bijna steeds in te winnen. Deze avond ook zaten Mergriet en Avezoete samen aan het hoofd van hun lange tafel in het schemerlicht van twee

zilveren kandelaars met kaarsen. Avezoete had Mergriet gevraagd naast haar te komen zitten, want Mergriet had veel boeken gelezen die ze ontleende aan de bibliotheken van Gent, en Avezoete wist dat ze vanavond wat eruditie rond zich nodig had.

Naast hen zat Marie Vresele, die nu al twee jaar getrouwd was met Jan de Smet, de goudsmid. Marie had geboorte gegeven aan twee kinderen, aan een lieflijke dochter die Heyla heette, en aan een jongen, Wouter de Jongere, die genoemd werd naar zijn grootvader.

Aan de tafel zaten ook Lijsbetten Mutaert, de nicht van Mergriet, en de godsvruchtige Zwane Bentijs, de vrouw van Raes van Lake. Zij had haar schoondochter meegebracht, Veerle de Smet, een dochter van Lijsbetten, die met Willem van Lake getrouwd was direct na het avontuur van Willem te Cassel. Dat huwelijk werd ingezegend in 1329, maar slechts nadat Willem beloofd had aan Veerle om nooit ofte nooit nog weg te lopen zonder haar uitleg te geven over wat hij wou doen. De Gentse vrouwen hielden aan een strak huishouden! Veerle had een dochter van vijf, Alise, en Alise zat naast haar moeder.

Naast Alise zat een ander meisje van vier jaar oud. Dat was Avezoete van Lake, de dochter van Raes van Lake de Jongere en Mechtild van Lens. Raes en Mechtild waren eveneens getrouwd na Cassel. Mechtild zat hier naast haar dochter.

Selie Scivaels en Marie Scivaels waren ook gekomen, met Kerstin de Hert, die met de volder Pieter Denout getrouwd was twee jaar na Cassel. Zij had haar tweelingdochters van vijf meegebracht, Wivine en Quintine, de vreugde van hun ouders.

Uit de Hert familie was ook Nete de Hert gekomen, de zuster van Jan de schipper, en Beatrise van Vaernewijc, de echtgenote van Jan. Beatrise had haar zoontje Clais meegebracht, een jongen van vier. De kinderen die allen van ongeveer dezelfde leeftijd waren, gingen na een tijdje in een hoek van de hal spelen, waar ze hun eigen gesprekken begonnen, maar ze moesten regelmatig een uitbrander krijgen van de vrouwen omdat ze te luidruchtig werden. Avezoete bracht hen houten speeltuigen.

Een priester was nodig om de gebeden voor te zeggen, om enkele psalmen te lezen ter dankzegging, vóór en na de reeksen van Weesgegroeitjes en Onze Vaders, die de vrouwen luid en op steeds dezelfde toon afdreunden. Deze avond hadden de vrouwen geen parochiepriester gevraagd. Ze hadden de Franciscaanse monnik Gerolf Vresele uitgenodigd om hen te begeleiden, hun gebeden in te leiden, en om hen te onderhouden. Ze hadden vooral Gerolf gevraagd omdat die kon vertellen over zijn reizen en over de wonderen van de wereld buiten Vlaanderen. Bidden was een heilige plicht, maar Gerolf horen praten over de mensen die hij in verre landen ontmoet had, was een puur genot, vooral nadat hij een paar glazen van de uitstekende Rijnwijn van Gillis Vresele had gekregen. De vrouwen en Gerolf dronken hun wijn slechts na het uur of zo van gebeden, maar dat ogenblik werd ijverig verwacht. De vrouwen dreunden nu hun gebeden af, zuchtten dan van opluchting, gaven nog enkele stille ogenblikken aan de godsvruchtige herinnering aan Agneete, en dan knikte Mergriet zodat Avezoete de wijn en de koekjes de kamer in liet brengen. Een dienstmeid diende op en draalde dan in de hal, want zij ook had graag gehoord wat Gerolf zou vertellen.

Vóór Gerolf kon beginnen praten, of waarschijnlijk eerder om Gerolf in een bepaalde richting van commentaren te duwen, had Marie Vresele iets nieuw ontdekt in de hal van haar vader. Ze verwees daarnaar. Het was iets dat recentelijk door haar moeder of grootmoeder moest gekocht zijn.

‘Jullie hebben daar een nieuw kostbaar voorwerp, zie ik,’ begon Marie. ‘Is dat een Gesloten Hof?’

Marie wees naar een grote doos van drie voet hoog, twee voet breed, met open deksel vooraan, die naast de haard hing. Men vond er een figuurtje van de Maagd Maria in die een

kindje Jezus droeg, geplaatst tussen allerhande kleine voorwerpen. De doos was gevuld met gedroogde planten, rozen, en voorwerpjes die gesneden waren uit hout en gekleurd in opvallende tinten. De Maagd was een klein maar uitstekend figuurtje, gesneden uit hout, en met zorg en praal uitgedost in witte kant en roze zijde.

‘Ja, dat is inderdaad een *Hortus Conclusus*,’ bevestigde Mergriet Mutaert. ‘Het toont de Maagd Maria met het kindje Jezus in haar tuin. Je kunt de muren van de tuin zien, rond de doos. Daar staat de cederboom, de levensboom, de olijfboom, de fontein, en de rozenstruiken. De voorwerpen zijn mooi verzameld, vind je niet? Ik bezocht een vriendin van mij in het Begijnhof Ter Hoye! Ik had haar niet meer sinds al vele jaren gezien, niet meer sinds zij ook een weduwe was geworden en ging leven in het begijnenkwartier. We ontmoetten elkaar toevallig weer op de Vrijdagmarkt en ik beloofd haar op te zoeken. We gingen ook naar andere vrouwen, naar sommigen onder hen, en één van die vrouwen stelde dit soort betoverende Gesloten Tuinen voor. Ik vond dit exemplaar mooier dan de andere, dus kocht ik het. Het is nogal groot, maar Avezoete hield er ook van, we hadden niets van dit soort in huis, en dus plaatsten we het aan de muur, naast de haard. Het is me een troost, weet je, om ernaar te kijken als ik in de warmte aan mijn geliefde gestorven echtgenoot Juris denk, en ik bid hier dikwijls voor mijn ziel en vraag om met Juris weer verenigd te worden. Vind je het ook mooi?’

‘Jazeker, jazeker,’ voegde Marie snel toe. ‘Hoe gaat het met het Ter Hoye begijnhof deze dagen?’

‘Goed, goed! Het wordt groter! Meer en meer vrouwen van onze stand gaan daar nu leven. Het begijnhof ligt tussen de Hooipoort en de Vijfwindgatenpoort, gebouwd tegen de muren van Gent. Het is een mooie wijk, een wereld op zichzelf natuurlijk. Als Avezoete niet zo lief met me was geweest, dan was ik daar ook gaan wonen! Het wordt nu het Klein Begijnhof genoemd, want het is veel kleiner dan het Groot Begijnhof, het Sinte Lisbetten Begijnhof naast het Gravensteen en het Hof ter Walle, maar de lucht is er frisser dan in het Groot Begijnhof! Ik bedoel, de omgeving van ter Walle is echt zeer armoedig, zeer armoedig! Ik zo daar niet in de buurt durven wandelen. In het Sente Lisbetten begijnhof komen alle soorten van vrouwen wonen, maar eerder de armste vrouwen, dus verkies ik Ter Hoye!’

‘Waar komt onze traditie om Gesloten Tuinen dozen te maken vandaan, Oom Gerolf?’ vroeg Marie.

De vrouwen wisten dat Gerolf nu zou beginnen te praten en niet zou ophouden.

‘De *Hortus Conclusus* vond zijn oorsprong in het Hooglied van Salomon. De Bijbel verklaarde, “een omsloten tuin is mijn zuster, mijn echtgenote, een tuin omsloten en een verzegelde fontein.” Het Hooglied is een allegorie op het mystiek huwelijk van Christus met zijn kerk, en dat is ook waarom de Maagd Maria getoond wordt in de gesloten tuin. Het is het symbool van alle nonnen, en ik neem aan ook van de begijntjes, die met God getrouwd zijn. De *Hortus Conclusus* is een zeer mystiek symbool!’

‘Ik bespeur enige afkeuring in je stem, Oom Gerolf,’ riep Marie uit, een beetje verrast.

‘Neen, neen, werkelijk niet,’ schudde Gerolf het hoofd.

Hij aarzelde, maar zei dan toch, ‘wel, weten jullie, ik blijf een beetje verward betreffende de gedachte van vrouwen die samen leven in een omsloten wijk zoals in een begijnhof. Ik vind het natuurlijk een zeer godsvruchtig leven. Vrouwen zouden in een nonnenklooster moeten treden, en dus nonnen worden, zoals mannen naar een abdij gaan en monnik worden. Ik ben de laatste man om iets tegen te werpen tegen vrouwen die een leven van kuisheid en gebeden zoeken, maar ik blijf toch een beetje in twijfels tegenover vrouwen die niet de Heilige Orders aannemen en niettemin samen wonen. Mij lijkt het dat er niets heiligers is dan te trouwen, kinderen te hebben en op te voeden, en voor een huishouding te zorgen. Dat ook is een

godsvruchtige taak! Vrouwen beletten de mannen een al te avontuurlijk leven te leiden en nopen hen een familie met een beter leven te vormen.

Begijntjes zijn geen nonnen. Ze nemen geen Heilige Orders aan. Ze kunnen terugkomen naar het werelds leven, en als ze dat verlangen kunnen ze zelfs nog trouwen. Ze verzaken niet aan hun eigendom, en ze kunnen diensters hebben als ze dat willen! Ze bepalen zelf de manier waarop ze samen willen leven, zodat ze voor mij meer een lekengemeenschap zijn dan een godsdienstige orde, al denken veel mensen daar anders over.'

'Een leven van gebeden, gewijd aan kleine, eenvoudige taken, aan nederig werk in een hospitaal, een kuis leven hebben in de veiligheid van een begijnhof, is toch geen slecht leven voor vrouwen die geen gepaste echtgenoten konden vinden, denkt me, Oom Gerolf,' hield Marie hardnekkig vol.

'Daar heb je gelijk in, je hebt gelijk,' zuchtte Gerolf, 'maar de begijnhoven zijn ook haarden van allerhande soorten van vreemde interpretaties van het Geloof. Gent is een vredelievende stad, een godsvruchtige stad. Wij hebben niet geleden, God zij dank, van de buitensporigheden waarvan ik gehoord heb in andere vrouwengemeenschappen. Het gevaar van ketterij is echter heel reëel!'

'Hoe komt dat? Je maakt ons nu bevreesd, Eerwaarde Gerolf! Leg ons alstublieft uit hoe een arm begijntje een gevaar kan betekenen!' riep Avezoete Wulslager uit.

'Jullie hebben misschien al wel gehoord van de Broeders van de Vrije Geest,' legde Gerolf Vresele uit. 'Die beweging is geschandvlekt als een ketterij door Paus Clemens V al ongeveer twintig jaar geleden, maar de beweging duurt toch maar voort en breidt zich zelfs uit. De Broeders van de Vrije Geest werden een lange tijd geleden gesticht door een man die Amaury de Bene heette. Hij werd gedwongen zijn ideeën af te zweren. Veel van zijn volgelingen zijn aan de paal verbrand te Parijs! De begijnen schijnen enige, zo niet alle, van de concepten van de Vrije Geest overgenomen te hebben. De zusters geloven dat God immanent aanwezig is in alles, maar het katholieke geloof bepaalt dat God slechts transcendent is, en dus niet aanwezig in de schepping. De Broeders geloven ook dat man en vrouw een rechtstreekse ervaring van God kunnen hebben, waarbij de Heilige Geest zich dan verenigt met hun ziel, zodat de man of vrouw een intieme vereniging met God kan ervaren. Zeggen de begijnen en ook de nonnen niet dat ze getrouwd zijn met God? De mystieke vereniging met God tijdens ons leven wordt beschouwd als een eeuwig leven in deze wereld, een vorm van verrijzenis in een tweede staat van de geest, waarin ze menen dat ze verenigd zijn met God. Zo iets geloven brengt snel tot de verwerping van ander overtuigingen van ons geloof, zoals van de sacramenten, zoals trouwens de Catharen deden.'

Gerolf onderbrak zich hier, dronk, zuchtte, en zei dan verder, 'ik heb een eenvoudig scepticisme voor mystieke gedachten, zusters! Wij, Gentenaars, zijn eenvoudige mensen! We bidden en we houden van God, maar we voelen ons niet zoals goden! Veel van de ideeën van de vrije Geest werden toegejuicht en enthousiast aangenomen door de begijnen. De begijn Marguerite Porete werd op de brandstapel gezet wegens dergelijke gedachten, ook al ongeveer twintig jaar geleden. Ik heb haar tekst, de "Spiegel van de simpele zielen" gelezen, en ik vond dat boek geen tekst die ik in alle handen zou geven. Marguerite Porete spreekt daarin over hoe haar simpele ziel zich zocht te verenigen met God, een regelmatig weerkerend thema van begijnen en mystieken. Andere dergelijke geschriften bestaan, zoals die van de begijn Mechtild van Magdeburg, die zelfs veel vroeger dan Porete leefde, of die van Meester Eckhart, een Duitse monnik. Meester Eckhart werd veroordeeld wegens ketterij in het jaar vóór Cassel. Ik kan wel mystieke vrouwen appreciëren, zoals Hildegard von Bingen, die de wereld bestudeerde en daarmee goed binnen onze wereld bleef, maar de extreme mystieken komen niet ver van ketterij terecht! Ze durven te gaan waar niemand vóór hen gegaan is, maar zonder kennis over waar ze beter zouden stoppen. Ik geloof eerder dat de vrouwen een fijne,

open unie met hun wereldlijke echtgenoten zouden moeten aangaan, eerst in de wereld die we kennen, die de onze is.

Andere overtuigingen van de begijnen, in de lijn van de concepten van de Vrije Geest, zijn evenzeer gevaarlijk. Vooral wij, Franciscanen, hebben terughoudendheid getoond tegenover de excessen van het mysticisme! Men moet een sterk karakter en een grote aanwezigheid van geest hebben om niet verloren te geraken in hun akelige verbeeldingskracht!’

‘Is dat allemaal niet al oud, beëindigd en over, Gerolf? Marguerite Porete stierf al heel lang geleden!’ protesteerde Mergriet.

‘Je kunt veronderstellen dat dit allemaal oude gedachten en voorvallen zijn, tegenwoordig, en misschien is dat ook het geval in Gent, maar dat is het niet op andere plaatsen! Slechts enkele maanden geleden nog, stierf een vrouw van Brussel, die hoewel ze zelfs geen non was, aanbeden werd door het volk en zelfs door de Hertogin van Brabant voor dergelijke ideeën. Haar naam was Heilwige Bloemardine, de dochter van de Brusselse handelaar Willem Bloemaert.’

‘Ik heb de naam gehoord,’ fluisterde Mergriet Mutaert.

‘Heilwige verkreeg buitengewone erkenning te Brussel. De stoel waarop Heilwige zat terwijl ze haar discipelen toesprak was gemaakt van zilver. Na haar dood werd die zetel aan de Hertogin van Brabant geschonken, die dacht dat de zetel de kracht van mirakels bezat! Heilwige verdeelde pamfletten over de ideeën van de broeders van de Vrije Geest in Brussel, en zij ook schreef een boek over dat onderwerp. Heilwige schreef dat de samensmelting met God mogelijk was! Welke durf en arrogantie! Ze las ook uittreksels uit de “Spiegel der simpele zielen” voor aan het volk.

De priester Jan van Ruysbroeck viel haar pamfletten aan en weerlegde ze. Ik weet dat allemaal omdat Jan van Ruysbroeck een vriend van me is. Hij is ook een mystieker, ongeveer veertig jaar oud, maar hij leeft in alle gestrengheid, verborgen voor de wereld sinds 1317. Hij kondigt zijn opinies over de Christenheid niet af in het openbaar. Hij schreef wel tegen de Vrije Geest en verdedigde het ene en ware katholieke geloof. Misschien wordt Jan nog wel één van onze grootste schrijvers, want hij is een zeer goede dichter en één van onze beste theologen, als hij maar zijn afzondering wou onderbreken. Een andere mystieke vrouw die lang geleden in het hertogdom Brabant leefde, was Hadewijch. Mijn vriend, Jan van Ruysbroeck, houdt veel van haar teksten, maar ik ben er nog niet in geslaagd de hand te leggen op haar werken van dichtkunst en mysticisme.’

‘Ik vind dat toch allemaal erg vreemd,’ gromde Mergriet Mutaert. ‘Wanneer vrouwen ideeën en opinies hebben en daarover spreken, dan worden ze direct afgedaan als ketteren. Wanneer mannen, geleerden, speculeren over de Drievuldigheid en wanneer ze hun zogezegde rationele logica toepassen op het geloof, dan worden ze theologen of filosofen genoemd en iedereen praat over hen. Ik hoorde van de Grootjuffer van het Ter Hoye begijnhof dat Paus Clemens V de begijnen ervan beschuldigde ketterijen te hebben verkondigd in 1311, en dat de begijnen min of meer verboden werden tijdens het Concilie van Vienne in 1312, maar die veroordeling werd omgevormd door Paus Johannes XXII in 1321 om de begijntjes toe te laten verder te leven zoals ze wilden. De pausen houden niet van begijntjes!’

‘Juist, juist, juist,’ gaf de monnik Gerolf toe, ietwat uit het lood geslagen door deze constante, indringende bezwaren vanwege de vrouwen. ‘Zoals ik al zei, geloof ik dat de wijken van de begijnen centraums kunnen zijn van goede godsdienstige gedachten, van veel liefdadigheid en godsvruchtig werk. Als een man van Gent, echter, ben ik behept met een natuurlijke achterdocht voor de afdwalingen van de geest wanneer die zuiver speculaties worden over de andere wereld, waar we niets van afweten, vooral ook wanneer die speculaties alle rationaliteit missen en slechts het resultaat zijn van gevoelens.’

‘Vrouwen zijn altijd een probleem,’ wierp Gillis Vresele in de arena.

Hij stond met één been in de deur van zijn hal en rekte zijn hoofd uit naar wat de vrouwen aan het bepraten waren. De vrouwen joelden hem de kamer uit.

Gillis zocht zijn heil in de vlucht, maar niet vooraleer hij kon vragen, ‘bestaat er een mannelijk ekwivalent voor de begijnen, Gerolf?’

Die vraag ook werd niet in dank aanvaard door de vrouwen.

‘Er bestaat inderdaad een mannelijk ekwivalent voor de begijnen,’ hernam Gerolf Vresele, ‘zo gevaarlijk trouwens als de vroegere begijnen, maar gelukkig veel minder gekend. Ze worden de Begarden genoemd. Zij ook zijn leken, niet gebonden door geloften. De Begarden vormen gemeenschappen, kloosters, waarin ze geen privé eigendom houden, wat dus niet is zoals de begijnen, maar waarin ze hun geld en goederen samen plaatsen en ook samen hun maaltijden nemen, zoals echte monniken. Ze waren vooral arme gildeleden, mannen die braken met de wereld en die ook gebroken werden door de wereld, en die zich daarom terugtrokken en verkozen de wereld te verlaten. De pausen hielden ook niet van die Begarden gemeenschappen, want ketterij was eveneens nooit ver weg van hen! Op dit ogenblik zijn ze een beweging die minder en minder aanhang vindt, en die klaarblijkelijk nooit goed van de grond geraakt is in onze kontrijen.’

Gerolf en de vrouwen dronken, dankbaar om dat onderwerp even te laten rusten, en fier om de goede monnik toch wat in een hoek te hebben geduwd.

‘Onze wol komt van Engeland,’ herbegon de vrouw van Pieter Denout. ‘U bent ook al in Engeland geweest, eerwaarde Gerolf. Hoe denken de Engelsen over theologie en filosofie?’

‘Haha,’ glimlachte Gerolf, ‘dat is een interessante vraag! De Engelsen gelijken zeer op ons, Gentenaars! Het zijn mensen die stevig met hun voeten op de grond blijven!’

Hij pauzeerde en dronk nog en slok. Hij dronk zijn glas leeg. De dienstmeid vulde snel zijn beker. De vrouwen hingen aan zijn lippen.

‘De Engelsen zijn een groot volk,’ hernam Gerolf. ‘Ze zijn zeer verstandig, ze kunnen meedogenloos zijn, maar ze zijn gewoonlijk zeer eerlijke mensen, uitstekende handelaars, hebben veel respect voor hun tradities. Ze hebben een zeer praktische geest, maar ze zijn niet steeds goede organisatoren. Veel Engelse geleerden hebben te Parijs gestudeerd, en de filosofische ideeën die ze bestuderen zijn, neem ik aan, ongeveer dezelfde als diegene die bestudeerd worden in Frankrijk, Duitsland, Bohemen, en in onze eigen landen. De Engelse geleerden voegen daar de kleur van hun karakter aan toe. Ik reisde naar een stad die ten noordwesten van Londen ligt, naar een stad die Oxford heet, waar de Engelsen een universiteit hebben die me zo goed lijkt als de andere in de wereld. Ik ontmoette daar geleerden die even bedreven waren in alle domeinen van de filosofie als de geleerden in de universiteiten van Parijs, Montpellier of Bologna.

Wanneer ik reis gebruik ik natuurlijk de abdijen van de Franciscanen, en in Oxford lieten de Franciscaanse broeders me kennismaken met een monnik die aan de universiteit van de stad gestudeerd had, maar nog niet zijn titel van meester had behaald. Toch had die man een briljante geest. Hij was iets over de dertig toen ik hem ontmoette. Zijn naam was Willem van Ockham, en ik moet toegeven dat hij de meest originele denker was met wie ik ooit mocht spreken, één van de grootste geleerden van onze tijd. Hij was een theoloog, die vooral commentaren schreef op de geschriften van Pieter Lombard. Alles uitleggen wat hij beweerde zou me te ver leiden. Ik zou u lessen in filosofie moeten geven, waartoe ik me vanavond niet in staat voel. Zijn commentaren werden ook niet goed onthaald in de kerk, hoorde ik later. Ze werden veroordeeld door een synode van bisschoppen en Ockham werd naar Avignon geroepen, waar hij nogal controversieel zijn ideeën voorstelde over de armoede van de apostelen. Als jullie de pracht en de weelde van Avignon gezien hadden, dan hoefden jullie

niet te vragen waarom praten over de armoede van de apostelen van Jezus daar gevaarlijk is! Wij, Franciscanen, leggen plechtige geloftes van armoede af! Willem moest wegvlugten uit Avignon, samen met andere Franciscanen, onder wie Michiel van Cesena, onze Franciscaanse Overste-Generaal, vroeg in het jaar van de slag bij Cassel. Michiel van Cesena onderrichtte in theologie aan de universiteit van Bologna. In juni van dat jaar excommuniceerde de Paus Willem en Michiel om Avignon verlaten te hebben zonder zijn toestemming. De twee Franciscanen vluchtten naar het hof van de Roomse Duitse Keizer Ludwig IV, naar Beieren, waar ze nog steeds moeten verblijven. Ik zou hen één dezer dagen moeten gaan bezoeken! Michiel en Willem beweerden in Avignon dat de apostelen geen eigendom bezaten, toch niet als individuele personen, en dat ze alles in gemeenschap bezaten. Herinner jullie wat de Begarden deden? Het feit dat Christus en zijn apostelen geen aardse goederen bezaten was ernstige katholieke doctrine, al volgens een pauselijke bulle van 1322, maar de controverserover bleef voortduren. Cesena werd afgezet van zijn Franciscaans leiderschap in het jaar na Cassel.

Gerolf Vresele glimlachte, ‘let wel, Paus Johannes XXII werd ook al uit zijn functie gezet door de Keizer!’

Gerolf schraapte zijn keel en sprak verder.

‘Toen ik met Willem van Ockham sprak, werkte hij aan meerdere onderwerpen, te veel eigenlijk om vanavond uit te leggen, en waarvan sommige ook zeer moeilijk zijn om te begrijpen. Hij werkte aan de universelen, aan de zogenaamde ideeën van Plato, weten jullie, aan wat wij de veralgemeningen van de individuele dingen zouden noemen. Hij werkte daar aan zoals Pierre Abélard en vele anderen vóór hem. Hij zei me dat de veralgemeningen slechts de namen waren van concepten die enkel in onze geest bestonden. Plato geloofde dat die concepten ook reëel bestonden, in een andere, hogere wereld. Ik ontmoette nooit een meer logische man dan Ockham! Hij zei me dat niets in de filosofie zou moeten voorgesteld worden en bestudeerd zonder een welbepaalde reden, tenzij het op zichzelf kon bestaan of gekend was uit onze ervaring, of bewezen in de Heilige Geschriften. Hij geloofde vast dat de rede de onsterfelijkheid van de ziel niet kon bewijzen, en ook niet het bestaan noch de eenheid van God. Hij geloofde dat die slechts gekend konden worden door de Openbaring. Daarmee wierp hij de besprekingen van generaties van theologen naar de vergeethoek. Hij deed het af als nutteloos gezwam! Hij was een thesis aan het schrijven waarin hij beweerde dat men steeds iets moest uitleggen in termen van de minst mogelijke oorzaken, variabelen of factoren.’

‘Welke andere mannen hebben nog de filosofie bestudeerd en er over geschreven?’ vroeg Beatrice van Vaernewijc.

‘De allergrootste geleerde, zou ik zeggen, moet de Italiaan Thomas Aquinas geweest zijn. Ik zou daar de Franciscaanse monnik John Duns Scotus aan toevoegen. Thomas Aquinas was een Dominicaan die in Parijs les gaf, ook in Keulen, Napels en andere plaatsen. Zij ook legden de nadruk op de rede en op harde argumenten als de basis van alle denken. Ze verwierpen daarmee het Platonisme. De gezegende John Duns Scotus werkte trouwens ook in Oxford, en hij bestudeerde ook al de geschriften van Pieter Lombard. Hij gaf les in Parijs en later aan de Franciscaanse school van Keulen, waar hij stierf aan het einde van 1308. Geleerden van Keulen hebben me over hem gesproken. Scotus, echter, meende ook dat de universelen reëel bestonden, dus dacht hij het tegengestelde van Willem van Ockham. Hij verdedigde ook de Onbevleete Ontvangenis van Maria, een lovenswaardige opinie.’

‘Je spreekt over Engelse en Franse theologen, Eerwaarde Gerolf. Waren er dan geen Vlaamse theologen en filosofen? Blijven theoretische beschouwingen dan zo vreemd aan onze geest?’

‘Natuurlijk niet,’ riep Gerolf uit. ‘Wij hadden Hendrik van Gent, van wie we mogen zeggen dat hij Thomas Aquinas opgevolgd heeft. Hendrik stierf een paar jaar vóór de eeuwwisseling. Hij werd nabij onze stad geboren, vandaar zijn naam. Hij gaf lessen in filosofie en theologie, hier in Gent! Later reisde hij naar de universiteit van Parijs. Hij vocht nogal wat over de verplichting om eens per jaar de zonden op te biechten aan de parochiepriester. Onze Hendrik was een Platonist, zoals Duns Scotus. Hij verdedigde de ideeën van Plato als zijnde reëel en plaatste zich daarmee tegen de Aristotelianen, tegen de rationele beweringen. Hij maakte scherp het onderscheid tussen de kennis van de reële voorwerpen en de inspiratie waardoor we het bestaan van God weten.’

Gerolf hield even een stilte aan.

‘Siger van Brabant leefde ongeveer in dezelfde tijd als Thomas Aquinas. Hij werkte aan de universiteit van Parijs. Siger werd zelfs benoemd als rector van die universiteit, zo briljant was zijn geest, maar hij onderwees ook eerder Aristoteles dan Plato, en in de oorspronkelijke vorm, zonder te verwijzen naar de Christelijke geloofspunten. Hij moest daarom Parijs verlaten en reisde naar Luik. Zoals zovele filosofen werd Siger ervan beschuldigd te beweren dat iets waar kan zijn volgens de rede, en het tegengestelde in het godsdienstig geloof. Ik neem aan dat zoiets duidelijk contradictorisch is, en dus kan ik moeilijk geloven dat hij echt dat bedoelde! Bernier van Nijvel, een kanunnik van Luik, dacht hetzelfde, en hij geraakte ook in moeilijkheden met de kerk.

Heel wat filosofen werden dus ook vervolgd door de kerk, Mergriet! Zie je, het probleem waar alle filosofen mee geconfronteerd worden is de verzoening van de rede en het geloof. Dat is waarom praktische al de filosofen aan wie ik kan denken op één of ander tijdstip van hun leven in moeilijkheden kwamen met de kerk, met de bisschoppen en uiteindelijk met de pausen. Het kan gevaarlijk zijn om de rede toe te passen op zaken van het geloof, en uitbazuinen dat er contradicties kunnen bestaan tussen wat de rede vindt en het geloof bepaalt. Siger is moeten vluchten, samen met een andere filosoof, Boëtius van Dacië, en beide mannen stierven in Italië. Siger ook leek een voorstander te zijn van de Griekse filosofen uit de oudste tijden, van Aristoteles vooral. Hij geloofde in de argumenten van Aristoteles in hun zuiverste vorm, en dat werd veroordeeld door de kerk, die meer denkt zoals Plato. Een vreemde zaak ook, moet ik toegeven, is waarom de oude filosofen zoals Plato en Aristoteles toch nog tot in onze huidige tijd zo’n grote invloed uitoefenen. Natuurlijk kan het zijn dat zij slechts de eersten waren om te spreken en te schrijven over die krachtige concepten, maar waarom hebben wij niet één filosoof in onze tijden die voldoende geniaal van geest is om ons totaal nieuwe theorieën voor te stellen en te bewijzen? Zijn we niet voldoende beschaafd, niet voldoende begaafd? Misschien is Ockham een dergelijke man, maar ik ken zijn laatste geschriften niet. Misschien zou ik hem maar weer eens moeten gaan opzoeken!’

Mergriet Mutaert zuchtte, ‘je moet ons op een andere keer nog maar vertellen over de universelen en de andere theorieën die door de rede zijn ontdekt, Gerolf. Het wordt erg laat! De vrouwen moeten nog naar huis gaan en de kinderen vallen in slaap. Misschien een andere maal. We weten nu toch welke boeken we kunnen lezen als die controversen ons interesseren. Wat ik interessant vind is te horen hoe sommige mannen over dergelijke theorieën kunnen discussiëren, terwijl ander mannen elkaar dood slaan over politieke zaken. Mannen zijn toch personen vol van contradicties! Ik zal nooit de mannen echt kunnen begrijpen!’

‘Amen!’ lachte Gerolf.

Een voorstel

Ongeveer een jaar na de dood en de begrafenis van zijn geliefde Agneete Vresele, na een jaar van rouw en zwaarmoedige staat van weduwschap, mengde Jacob van Artevelde zich weer onder de mensen. Hij brak door de nauwe kring van zijn beste vrienden en hun echtgenoten heen. Hij had het jaar doorgebracht in koortsachtig werk en roekeloos gokken op de uitkomst van risicovolle zakenondernemingen. Dat was zijn enige manier geweest om het geluk te vergeten dat hij met Agneete genoten had. Zijn vrienden van de Pharaïldis groep trokken hun wenkbrauwen hoog op bij sommige van zijn wildste, meest gedurfde en gewaagde, complexe constructies. Ze keken dan even naar elkaar, maar ze dachten met medelijden aan zijn pijn en aan zijn verdriet over Agneete, zodat ze hun hoofden en diepe beurzen samen staken en hem steunden met fondsen en raad. Door zuivere energie, ambitie en meedogenloze onderhandelingen, eindeloos afpingelen, slaagden de projecten van Jacob. In dat ene jaar verdubbelde hij bijna zijn fortuin, en de bedragen die zijn vrienden hem leenden brachten ook grote winsten op.

Het succes van Jacob van Artevelde bleef niet onopgemerkt. Zijn naam werd bekend in Gent. Vele landeigenaars en poorters van Gent maakten hem het hof, en vroegen niet beter dan hem grote sommen geld te overhandigen voor de interessen waarvan ze wisten dat hij garant kon staan. Hij werd ook het hof gemaakt door de abten van de abdijen van Gent en door de priesters van de kerken, aan wie hij grote sommen geld schonk. Jacob was eveneens de rust van zijn ziel en van de ziel van Agneete aan het afkopen.

In de herfst van 1336, één jaar na het overlijden van Agneete Vresele, nam Jacob van Artevelde een uitnodiging aan van de abt van de abdij van Sint Baafs, de abdij van de Sint Baafsstede wijk van de stad, voor een banket gegeven ter eer van de opening van een nieuw gebouw van de abdij. Jacob was één van de meest vrijgeveige schenkers geweest voor de abdij. Hij was uitgenodigd op het banket, een plechtig avondmaal, dat zonder twijfel doorspekt zou worden met vervelende voordrachten gehouden door notabelen van de stad, toespraken in de grote zaal van de abdij. Jacob meende dat hij dit aanbod niet kon afslaan. Tevens, dacht hij, waren er steeds interessante mensen aanwezig op dit soort feesten, met wie hij van gedachten kon wisselen en horen wat er in de wereld omging.

Jacob zat aan een lange tafel waartoe ongeveer vijftig poorters van Gent genodigd waren, plus ongeveer evenveel monniken en priesters van de abdijen en kerken van Gent. De abt van Sint Baafs had hem tegenover een man geplaatst die de hoofdsacristein was, de hoofdkoster van de abdij, een man die heel geschikt de naam van de Coster droeg. Deze de Coster, echter, was naast zijn taken van hoofdadministrator en controleur van de rekeningen van de abdij, ook een landeigenaar en een ridder, die fier de titel van Ser kon dragen. De man toonde zich als een zeer nederige, zelfs in de schaduw levende man, en een zeer aangename prater. Aan de linkerzijde van Jacob zat een vrouw die zich zelf voorstelde als de dochter van de koster. Rechts van hem zat de deken van de parochie van Sint Jan, de eigen parochie van Jacob. Jacob praatte vooral met de dochter van de Coster, de vrouw die naast hem zat.

Een meisje was Katelijne eigenlijk nog, want ze was jong, slechts tweeëntwintig jaar oud, bijna drieëntwintig, maar nog steeds niet getrouwd. Ze was heel wat jonger dan Agneete geweest was toen die stierf, en ze was half de ouderdom van Jacob, die naar zijn tweeënveertig ging. Jacob vond er plezier in om de opinies van de jongere mensen van Gent te horen, dus luisterde hij met behagen. Hij bleef er steeds op gebrand te horen hoe de jongere generatie van Gent de zaken en de politieke situatie van de stad beoordeelde. Katelijne

verbaasde Jacob met de rijpheid van haar sterk naar voren gebrachte meningen. Katelijne kon ook onderhoudend praten over alledaagse zaken.

‘U was getrouwd, Mer van Artevelde,’ verklaarde ze. ‘Hoeveel kinderen hebt u?’ vroeg ze onschuldig met een warme, meevoelende stem.

Kateljne de Coster zat dan groot, hoog en stijf recht naast Jacob alsof haar rug aan de stoelleuning genageld was. Ze was inderdaad een grote vrouw, maar misschien kwam dat ook omdat haar lichtbruin haar op een zeer ingewikkelde wijze volgens de laatste mode van haardracht naar boven geweven was met kleine draden en zo samengebonden was achter haar hoofd, maar omhoog, om een breed voorhoofd te benadrukken. De haren stonden dun en fijn, bemerkte Jacob, maar het geheel was zeer dik, met vele rebellerende krulletjes erin. Jacob glimlachte en oordeelde dat haar perfecte opgesmukte haren zeer goed haar persoonlijkheid weergaven: hoog, elegant, maar rebellerend. Haar ogen waren van het vreemdste, diepe groen, doorspekt met bruine stippeltjes. Ze had een korte, rechte neus met heel kleine neusgaten, een kleine mond ook doch van volle, zeer rode lippen, en verder zat ze met een verstandig gezicht waarin haar ogen flitsten van haar aanwezigheid en sluwheid in de gesprekken. Haar trekken werden wel scherp wanneer ze iets hard en minder prettigs verkondigde, wat Jacob ook weer verbaasde. Hij werd nog meerdere malen die avond verrast door Katelijne de Coster.

‘Ik werd gezegend met vier fijne kinderen,’ antwoordde Jacob beleefd, ‘twee dochters en twee zonen. Mijn vrouw stierf een jaar geleden na de geboorte van mijn laatste zoon. Mijn kinderen leven in mijn huis. Ik heb diensters voor hen, maar de vrouw van mijn beste vriend zorgt ook voor hen, en geeft hen meer dan moederlijke liefde. Wellicht zou ik moeten zeggen dat nog andere vrouwen voor hen zorgen, de vrouwen van nog meer vrienden, want mijn kinderen schijnen altijd ergens anders te zijn dan waar ik hen normalerwijze verwacht. Ik vind dikwijls briefjes op mijn tafel om me te zeggen welke van mijn vrienden hen naar huis heeft meegenomen. Ja, mijn kinderen zijn zelden waar ik hen verwacht, en ik vrees dat ze zeer erg bedorven worden. Maar op dit ogenblik geef ook ik hen nog meer liefde en genegenheid dan de zweep!’

‘Wie zijn dan uw vrienden, Mer van Artevelde, als ik vragen mag?’ durfde Katelijne.

‘Oh, ik heb veel vrienden,’ glimlachte Jacob bij de gedachte. ‘Gillis Vresele en Pieter Denout, Wouter de Smet, de van Lakes en Jan de Hert bijvoorbeeld.’

‘Handelaars, wevers, goudsmeden, volders en schippers, een vreemde combinatie,’ riep Katelijne uit.

‘Kent u hen toevallig?’ vroeg Jacob, plots op zijn hoede.

Hij had eerder gedacht dat slechts heel weinig mensen van Gent zijn vrienden kenden.

‘Ja, dat doe ik,’ lachte Katelijne de Coster naar hem en wierp plots een open oogopslag naar Jacob. ‘Uw groep vrienden is eerder welbekend in Gent, Mer van Artevelde, en ook uw connecties tot de van Vaernewijcs en de van Lensen! Maar wie zou niet prat gaan op uw vriendschap?’

‘U bent goed op de hoogte van de relaties onder de families van Gent,’ won Jacob tijd. Katelijne lachte, een kleine parelende lach met zijn verbazing, ‘dat is toch één van de belangrijkste dingen waarover de meisjes van Gent praten wanneer ze samen zijn, weet u. Wie is familie van wie, wie is vriend van wie, wie werkt samen met wie, wat gebeurt er met de goede families van Gent. Roddel is de naam, Mer van Artevelde, roddel! Onderschat roddel niet! De genealogie van de poorters van Gent is het eerste wat een goed opgevoed meisje zou moeten kennen als basis van een gesprek in de wereld en om van enige beduiding te zijn in een Gents gesprek!’

‘Ik kan me inbeelden hoe dat is,’ knikte Jacob nadenkend. Hij vroeg zich af wat er zowat over hem verteld werd in de wereld van Katelijne de Coster.

Hij veranderde van onderwerp, ‘mag ik op mijn beurt vragen of u getrouwd bent, verloofd misschien, Jonkver de Coster?’

Katelijne bloosde en lachte opnieuw, ‘goede God, neen, Mer van Artevelde. U mag het vragen, maar neen, ik ben niet getrouwd, noch verloofd, noch aan iemand beloofd. Toch nog niet, in geen geval!’

Een stilte viel in. Jacob dronk zijn wijn, en dan stond de abt van Sint Baafs op uit zijn stoel, schraapte zijn keel om aandacht te vragen. De abt sprak zijn toespraak uit. Hij kreeg nadien een zeer warm applaus omdat hij kort en bondig bleef.

Jacob van Artevelde vond het zijn beleefde plicht om de conversatie met zijn buurvrouw weer op te nemen.

‘Mag ik u vragen wat u het meest interesseert in het leven, Jonkver Katelijne?’

‘Ik lees veel en ik studeer met de monniken van Sint Baafs en van de Fremineuren. Ik bespreek onderwerpen van de godsdienst met de oudere broeder van uw vriend Gillis Vresele, met de monnik die Gerolf Vresele heet. Hij is niet dikwijls in Gent, maar hij vertelt me van zijn reizen en over wat hij geleerd heeft. Hij bespreekt ook ideeën van filosofie en theologie met me, en schrijft me brieven om die onderwerpen te verklaren. Hij zegt soms dat ik zijn Héloïse ben, maar dan zeg ik hem dat hij zich daarmee waarlijk op een zeer gevaarlijk pad waagt. Ik vrees dat ik hem erg dikwijls plaag!’

‘Ja, dat kan ik me indenken,’ antwoordde Jacob, nu begrijpend waar Katelijne haar informatie betreffende de Arteveldes en hun vrienden vergaard had. Juist hoeveel wist ze?

‘Wat leest u buiten de filosofie?’ vroeg hij, weer van onderwerp veranderend.

‘Zoals elk meisje houd ik van gedichten en van sentimentele verhalen, Mer van Artevelde, wat had u verwacht?’

‘In sommige aspecten lijkt u me niet een vrouw die de voorkeur geeft aan dichtkunst en aan romantiek, Jonkver Katelijne,’ verzekerde Jacob. ‘Ik zie u wel houden van Aristoteles en van Plato, van Cicero zelfs, Plinius misschien. Waar haalt u uw boeken?’

‘Ik leen mijn boeken in de bibliotheken van de abdijen. Ik ontmoet nogal eens Mergriet Mutaert, dikwijls zelfs! Zij zoekt dezelfde werken als ik. Op haar ouderdom! We wisselen ze onderling uit. Ik lees, maar ik studeer ook. Ik studeer logica en boekhouding. Ik doe de boekhouding van mijn vader.’

‘Wel, wel! U schijnt me een wel zeer rationele persoon te zijn, Jonkver Katelijne!’

‘Maar Mer van Artevelde, denkt u dan dat vrouwen normalerwijze irrationele wezens moeten zijn die zich overgeven steeds aan hun emoties en aan onverwachte aanvallen van gemoedswisselingen? Ik ben zeker zo niet!’

Jacob werd rood en probeerde zich te redden uit de hoek waarin hij was gelopen.

Uiteindelijk kon hij slechts meerdere malen mompelen, ‘natuurlijk niet, neen, neen, natuurlijk niet!’

Hij veranderde snel weer van onderwerp.

‘Ik heb land ontgonnen nabij Zele en Zelzate, en nog meer noordelijk langs de Schelde. Ik hoorde dat een Ser de Coster daar ook land bezat, niet ver van mijn landerijen. Kan dat uw vader zijn?’

‘Ja, dat is heel goed mogelijk,’ knikte Katelijne, die eerder wel dacht over Jacob na zijn snelle terugtocht. ‘We zijn inderdaad eigenaar van landerijen daar, van een domein en een landhuis. Mijn familie heeft ook nog terreinen rond Kortrijk, waar we afkomstig van zijn. We zijn eigenaar van land en boerderijen, daar. Uw naam verwijst ook naar uw herkomst, of vergis ik me daarin?’

‘Dat is waar, ja! Onze familie is afkomstig van Ertvelde, maar we wonen al sinds vele generaties in Gent. We zijn poorters van Gent, zo ver als we ons kunnen herinneren!’

‘Natuurlijk,’ glimlachte Katelijne, haar mond nu strak en streng, ‘zoals wij, Mer van Artevelde, zoals wij.’

Ze werden opnieuw onderbroken door een reeks van toespraken die gegeven werden vanaf het verhoog van de zaal. Toen het applaus na de toespraken verstomde, praatte Jacob nog lang met zijn tafelgenoot aan zijn rechterzijde? Die bond hem in een uitgebreide conversatie over de relaties tussen de stad en de Graaf, en dan, zich eraan herinnerend dat hij een priester was, aan de verhoudingen tussen de gewone mens en de duivel. Wanneer het gesprek eindigde, draaide Jacob van Artevelde zich weer naar Katelijne de Coster, maar vóór hij een paar woorden van afscheid kon spreken, sprak Jonkver de Coster hem snel eerst aan.

‘Mer van Artevelde, kan ik alstublieft nog een woord met u hebben? Ik zou u iets willen voorstellen. Waar kan ik u ontmoeten om daarover te praten? Ik kon het voor ons mogelijk maken om te praten in het kantoor van mijn vader, hier in Sint Baafs, maar ik ben ook wel bereid om naar uw huis te komen.’

Jonkver de Coster keek naar Jacob van Artevelde met grote, afwachtende ogen, nu helemaal niet schuchter.

Jacob was weer verbaasd. Zou een jong meisje van haar ouderdom gans alleen, niet vergezeld, naar het huis komen van een man die alleen woonde? Vreesde ze dan niet voor haar reputatie, of was hij, Jacob, slechts oudmodig?

‘Waarom ook niet,’ dacht hij, ‘ik zal haar geen kwaad aandoen. Ze lijkt ervan te houden mensen aan het lijntje te leiden. Zou ik niet eerder angst moeten hebben van haar, meer dan zij van mij? Wel heb ik ooit, deze vrouw is buitengewoon! Ze amuseert me werkelijk!’

‘Goed, voorzeker,’ antwoordde Jacob. ‘We zullen meer op ons gemak zitten in mijn hal. Vanaf morgen zal ik echter niet meer in Gent zijn gedurende drie dagen. Ik moet naar Brugge reizen. In vier dagen vanaf vandaag zal ik weer thuis zijn, op woensdag. Waarom komt u niet op woensdag om te middagmalen met me? Mijn woning is in de Kalandenberg.’

‘Ik weet waar uw huis is en ik neem uw uitnodiging met plezier aan. Tot woensdagmiddag, dan.’

Vóór Jacob nog wat kon zeggen, of kon vragen wat ze eigenlijk met hem wilde, draaide Katelijne de Coster zich naar haar buurman aan haar linkerzijde en leek Jacob al vergeten te zijn.

‘Ach wel,’ meende Jacob, ‘ze zal iets onbenulligs met me willen bespreken. Ik kan wachten. Ik ga haar nu niet tonen hoe nieuwsgierig ik ben!’

Jacob nam afscheid van de gasten van de abt, en ging te voet naar huis in de duisternis van Gent, de hand aan zijn knijf, zich afvragend wat Katelijne de Coster met hem wou bespreken. Hij vermoedde dat ze zich meer bezig hield met de zaken van haar vader dan de man zelf. Een intrigerende vrouw was ze! Had ze geld nodig? Zou ze florijnen van hem willen aftroggelen of lenen? Wou ze land verkopen?

De volgende woensdag, iets na de middag, klopte Katelijne de Coster op de deur van Jacob van Artevelde in de Kalandenberg. Jacob opende zelf de deur voor haar, toch iets bezorgd, maar met een brede glimlach in zijn gezicht. Hij heette Jonkver Katelijne de Coster welkom, en bemerkte dat zij ook een beetje zenuwachtig was.

‘Ja, ze is gekomen om geld te lenen, maar dan kent ze me nog niet goed. Ik heb er geen scrupules mee om neen te zeggen aan mooie dames,’ dacht Jacob.

Hoe kon hij een lening vermijden? Welk zakenvoorstel had ze bekookstofd?

Jacob nodigde Katelijne naar de tafel met een brede beweging van zijn arm. De schotels en de glazen waren reeds op tafel gezet voor twee. Jacob hielp Katelijne eerst uit haar lange, bruine mantel, en ontdekte hoe prachtig ze gekleed was in een fijne, groene wollen jurk afgezet met oranje zijde en met een nogal diepe, aanlokkelijke, laag uitgesneden curve vooraan haar borst. Jacob nam nota van de onbevleete huid, de mooie dracht van haar borsten. Ze had het haar ditmaal lossier om de schouders hangen. Katelijne nam de stoel die Jacob haar voorstelde.

Jacob en Katelijne zaten tegenover elkaar aan de zijden van de tafel. Jacob riep zijn diensters in om de schotels met voedsel te brengen. Ze begonnen heel aangenaam te eten van de verschillende kleine schotels die Jacob aan zijn keukenvrouw gevraagd had. Jacob moest toch opmerken hoe goed Katelijne opgevoed was. Ze nam één na één met een vork de kleine stukjes vogel die in de keuken voorbereid en gesneden waren. Jacob en Katelijne werden bediend met een lichte spinazie, een nieuwigheid van de keukenvrouw. Katelijne gebruikte haar vork met de twee tanden om de kleine stukjes op te nemen en ze nam slechts twee delicate vingers om te helpen met de lichtste blaadjes spinazie. Ze dronken zoete wijn, waarvoor ze hem complimentjes maakte.

Jacob kon niet nalaten te bemerken hoe lieflijk ze er uitzag. Het felle licht in de hal, een eigenaardig kenmerk waarnaar hij zijn huis had heringericht, paste beter bij haar geluidskleur dan het licht van de kandelaars in de abdijzaal.

‘Ze is toch een beetje van het geschoolde type, een beetje dun over de beenderen,’ zei Jacob tot zichzelf, ‘maar ze heeft een mooi figuur.’

De borst van Katelijne was niet voluptueus maar toch mooi rond, haar middel dun, en haar heupen misschien wat te breed voor haar borst, maar ze sloeg in de Artevelde hal inderdaad een voornaam, fijn, zelfs plechtig, aristocratisch figuur.

Ze aten en praatten over alledaagse dingen. De wangen van Katelijne de Coster waren een beetje roder geworden van de wijn. Jacob meende dan dat de tijd gekomen was om haar te vragen naar het doel van hun onderhoud. Hij had verwacht dat ze met hem wou komen praten over de moeilijkheden van de zaken van haar vader, maar ze verbaasde hem even later veel meer.

‘Ja natuurlijk,’ begon Katelijne aarzelend, ‘waarom ben ik naar u gekomen? Wel, ik zou u een voorstel willen doen, een voorstel dat me nauw aan het hart ligt.’

Katelijne de Coster zuchtte, leek moed te verzamelen, ze strekte haar rug nog meer, vermeed de ogen van Jacob, en sprak dan weer.

‘U bent weduwnaar, Mer van Artevelde. U hebt een huis, en kinderen voor wie iemand zou moeten zorgen. Ik hoorde dat u veel reisde. Ik weet het, ik weet het, uw vrienden en hun families helpen u daarin, en u hebt zeer fijne vrienden. Maar zou het niet prettig zijn als u uw kinderen goed verzorgd en opgevoed zag in uw eigen huis, uw zaken van huishouding constant verzorgd door iemand waar u vertrouwen in kunt hebben? Zou u het niet prettig vinden naar een huis te komen dat niet koud is en eenzaam in de winter? Zou het niet aangenaam zijn een liefdevolle, troostende omgeving in uw huis te vinden? Ik vermoed dat uw hart en geest nog vrij zijn sinds uw vrouw overleed. Ik ben bijna drieëntwintig jaar oud. Ik zie er niet te lelijk uit, al zeg ik dat zelf. Ik ben vlijtig en arbeidzaam en ik kan een warme, liefhebbende vrouw zijn. Ik zorg voor de zaken van mijn vader, en, al zeg ik het weer zelf, onze zaken zijn voorspoedig. Onze landerijen worden goed beheerd. We hebben geen schulden en ons fortuin groeit onder onze inspanningen. Ik weet hoe landen en domeinen te beheren en hoe de rekeningen te houden van zakenondernemingen. Het feit is, Mer van Artevelde, ik ben niet een meisje dat zich halsoverkop in de armen van een man zou gooien. Ik kijk uit naar een man die niet dom is, niet gewelddadig in huis, geen dronkaard, naar een

gevoelige, zachtaardige, rationele man om mee te trouwen. Aan dergelijke man zou ik kinderen kunnen geven, mocht hij dat wensen, met de hulp van God. Ik heb heel wat genegenheid te bieden, verzeker ik u. Zou het niet fijn kunnen zijn mochten we trouwen? Zou u kunnen overwegen om een nieuw huwelijk aan te gaan met een vrouw zoals ik, tenzij u natuurlijk een afkeer zou hebben voor mij?’

Jacob van Artevelde deed zijn uiterste best om zijn verbazing te verbergen, maar hij zat volledig geschokt. Hij probeerde wanhopig zijn mond niet te laten open vallen, zijn ogen niet uit hun kassen naar voren te laten schieten. Zijn keel werd zeer droog. Hij moest slikken. Hij ook ontweek even de ogen van Katelijne.

De vrouw was werkelijk hem ten huwelijk aan het vragen! Ze stelde een trouw voor alsof ze een zakenvoorstel aan het formuleren was! Waar bleven de gevoelens, de liefde, de fysieke begeerte? Zouden die niet aanwezig moeten zijn voor een huwelijk? Natuurlijk niet, zei een andere stem in zijn hoofd, wees toch niet dom! Wat kun je nog verwachten? De meeste huwelijken zijn zakenvoorstellen, genegotieerd door de ouders. Dit meisje stelt slechts voor wat haar vader niet zou durven te berde brengen. Maar was het niet aan hem, Jacob van Artevelde, om vurig te verlangen naar een mooi gezicht, om zijn armen om een middel te willen slaan, om zijn hand te houden op een warme, trillende borst?

‘Vooruit, Jacob,’ overtuigde hij zichzelf, ‘heb je al niet gemeend dat het overgevoelig, verliefd deel van je leven over en uit is, in het graf ligt samen met Agneete? Je zult Agneete nooit bedriegen met deze koude vis! Je bent niet meer de domme jongeman die je vroeger was. Je zult niet nog verliefd worden zoals je op Agneete was. Die dagen zijn voorbij! Je bent gegroeid, ouder geworden, te rationeel en te verstandig. Is het niet een rationele beslissing waar je op wachtte?’

Jacob aarzelde, hield de akelige stilte aan, zag de smekende blikken van Katelijne, ogen waar hij moeilijk aan kon weerstaan. Het voorstel was zeer zinvol! Katelijne de Coster was een mooie vrouw, verstandig, lief, elegant, goed opgevoed, een vrouw van adel en een vrouw met inhoud. Ze zou een goede echtgenote kunnen zijn. Hij zou trots kunnen zijn naast haar te wandelen, met haar naar de stadsfeesten te gaan, haar voor te stellen aan de schepenen. De argumenten die ze aanbracht waren alle geldig.

Jacob van Artevelde was geen impulsieve man, toch meestal niet, maar nu antwoordde hij in een vreemde, plotse opwelling.

‘Uw voorstel lijkt me een prettig vooruitzicht te bieden voor ons beide, Jonkver Katelijne. Het is een voorstel dat waard is degelijk te overwegen. In feit heb ik het al overwogen. Misschien moeten we elkaar slechts een beetje nog beter leren kennen. We hebben elkaar toch nog slechts tweemaal gesproken! We moeten dit op de correcte wijze doen, op de manier van alle goede poorters van Gent. Als ik naar uw vader ga, om hem te vragen met u te wandelen en te praten met het opzicht een huwelijk aan te gaan, zouden u en hij dan die vraag positief beantwoorden?’

Katelijne de Coster gloeide van blijdschap.

‘Natuurlijk zouden we dat, we zouden dan verloofd zijn, is het niet?’ antwoordde Katelijne, haar blik veranderend van afwachtende vrees tot open blijdschap.

Katelijne bloeide open, haar ogen lachten, lichtten op, en ze was duidelijk opgelucht.

‘Natuurlijk,’ herhaalde Jacob van Artevelde.

Hij stond op zodat Katelijne even schrok, ging naar haar toe en kuste haar hand.

Drie maanden later al werd het huwelijk van Jacob van Artevelde en Jonkver Katelijne de Coster ingezegend in de kerk van Sint Jan. Het feest dat daarna gevierd werd was groots.

Katelijne nam haar intrek in het Artevelde complex van huizen en schuren in de Kalandenberg, en zij nam de huishouding ervan over.

Falende diplomatie

Het antagonisme tussen Koning Edward III en Koning Filips VI duurde voort. Paus Benedictus XII probeerde de twee koningen te verzoenen, maar hij moest toegeven dat een echte vrede ver af leek. In 1332 had de Paus aan de twee koningen gevraagd om samen een kruisvaart op touw te zetten, maar in maart 1336 moest de Paus aankondigen dat ten gevolge de groeiende tegengesteldheid van Engeland en Frankrijk de kruisvaart niet zo snel een aanvang kon nemen.

De Fransen hadden een grote vloot samengebracht voor de kruisvaart te Marseille. Met die vloot begonnen ze nu een campagne tegen de Engelse schepen in het Noordzee Kanaal. Geruchten luidden ook dat Filips VI een leger naar Schotland zou zenden.

Het Engelse parlement stemde nieuwe cijzen om Edward III een leger te laten lichten voor een invasie in Frankrijk.

Einde 1336 was er nog geen oorlog verklaard tussen Engeland en Frankrijk. De eerste echte, open vijandelijkheden, op de kaping van Engelse handelsschepen in het Kanaal na, gebeurden in Vlaanderen.

Graaf Lodewijk van Nevers, steeds dankbaar en trouw aan Filips VI van Valois, was op de hoogte van de groeiende vijandelijkheden tussen de twee koningen. In de herfst van 1336, steeds begerig om Filips VI te behagen, arresteerde Lodewijk van Nevers de Engelse handelaars die aanwezig waren in Vlaanderen.

Dat was een bijzonder domme maatregel, want de tegenmaatregel werd even snel uitgevaardigd. In oktober van 1336 werden de Vlaamse handelaars in Engeland gevangen genomen en de uitvoer van Engelse wol aan Vlaanderen werd verboden. Het verbod was totaal voor Vlaanderen. Wol kon zelfs niet via tussenpersonen gekocht worden.

De aandacht van Koning Edward III was altijd al getrokken naar de wolhandel! Hij had veel geld nodig om zijn inval in Frankrijk mee te financieren. In 1336 had hij een lenig gekregen van een bedrag op elke zak wol. Hij had ook geprobeerd het monopolie van de wolexport over te hevelen naar een consortium van rijke Engelse handelaars in ruil voor de verkoop van een groot aantal zakken wol waarvan de opbrengst exclusief naar hem zou gaan. Die schema's faalden uiteindelijk, maar Edward III bleef een oog houden op de financiële mogelijkheden van de verkoop van Engelse wol.

In december van 1336 werd ook de uitvoer van graan en andere voedingsmiddelen uit Engeland naar Vlaanderen verboden, en in april van 1337 ook de uitvoer van ossenhuiden, huiden van allerhande soorten, en kaas. De Vlaamse handelaars bleven in de gevangenissen van Engeland, en hun eigendommen werden verbeurd verklaard. Koning Edward III begon zelfs onderhandelingen met Koning Alfonso XI van Castilië om te beletten dat voedsel en andere goederen ook van daar naar Vlaanderen zouden gebracht worden. De Schotten bleven nog wel handel drijven met Vlaanderen, maar Engelse oorlogsschepen vielen de Schotse schepen genadeloos aan.

In de lente van 1337 zond Koning Edward een grote afvaardiging van ridders naar Henegouwen, naar Gelderland, Brabant en Jülich. Koning Edward III begon een indrukwekkende inspanning van charme in de Lage Landen, hopen de verschillende gebieden naar zijn zaak over te halen. Hij zond John de Thrandeston met Henry of Burghersh, de bisschop van Lincoln, William of Montague, de graaf van Salisbury en William of Clinton, de graaf van Huntingdon naar het vasteland om er over bondgenootschappen te onderhandelen. Zijn mannen werden ook bemachtigd om te onderhandelen met de graaf van Vlaanderen en met de Vlaamse steden, alsook met de hertog van Brabant, met Willem van Henegouwen, met de markgraaf van Jülich, de graaf van Gelderland, en met vele andere, mindere edellieden. De meeste van die vergaderingen werden te Valenciennes gehouden vanaf het einde van april 1337 af.

De bedoeling was om bondgenoten voor Engeland af te kopen. Hertog Jan van Brabant aarzelde niet om zijn voordeel te halen uit het Engels embargo van wol tegen Vlaanderen. Hij bracht de Engelse afgevaardigden onder druk om de wolstapel naar een stad van Brabant over te brengen, naar Antwerpen, een stad die zich ontwikkelde tot een betere haven en een meer open metropolis dan Brugge. Edward III wou wel de stapel overbrengen naar Antwerpen, maar dan onder de voorwaarde dat de Engelse handelaars vrij konden reizen en handel drijven in Brabant, en onder de voorwaarde dat geen wol naar Vlaanderen zou gezonden worden. Brabant, Henegouwen, Gelderland en Jülich leken samen te willen spannen met Engeland ten nadele van Vlaanderen en Frankrijk. Ze gaven zich welwillend over aan de warme, liefdevolle en met goud gevulde armen van Engeland. De afgezanten betaalden zo zesduizend pond aan de hertog van Brabant voor de steun van het hertogdom, en de wolstapel zou overgebracht worden naar Antwerpen, een Brabantse haven, doch steeds onder het embargo op wolexport naar Vlaanderen.

De afgezanten richtten zich ook met succes tot Gelderland.

Gelderland was gesticht in de eerste helft van de elfde eeuw, toen de twee Duitse Keizers Hendrik II en Hendrik III land gegeven hadden aan twee Vlaamse broeders die zich te Wassenberg gevestigd hadden. Met de tijd omvatte het graafschap Gelderland de streken van Roermond, Venloo, Gelderland zelf, en het graafschap Hoerne. Ook gebieden die in de streken lagen tussen de stromen de Rijn, de Maas en de Waal, gingen naar Gelderland. Gelderland werd zo een verzameling van landen die sterk verschillend van karakter waren, maar Gelderland werd nu een natuurlijke bondgenoot van Engeland.

Gravin Johanna van Henegouwen was de zuster van Koning Filips van Valois. Zij woog op die onderhandelingen. Johanna en haar edellieden probeerden Filips van Valois te verzoenen met Robert van Artois die naar Engeland gevlucht was en die Edward III constant de raad gaf om een oorlog te beginnen met Frankrijk.

Robert van Artois was de schoonbroeder van Koning Filips. Hij was een trouwe metgezel van Filips geweest, maar hij had in 1330 geprobeerd om op onwettige wijze de Artois streek in bezit te nemen. Hij had daartoe documenten vervalst en kon zelfs zijn tante, die de streek had geërfd, vergiftigd hebben. Hij werd betrapt op de fraude en beladen met schande en schandaal, beschuldigd van toverkracht zelfs, uit Frankrijk verbannen. In Frankrijk werd hij nu de ‘tovenaar’ genoemd.

De inspanningen van Johanna faalden. Uiteindelijk ondertekenden de staatshoofden een verdrag waarin ze zwoeren elkaars streken te verdedigen tegen de agressie van Koning Filips. Ze beloofden samen te strijden, dan, en een leger van duizend ridders en krijgers te vormen ten behoeve van Koning Edward, doch op zijn kosten.

De afgezanten van Koning Edward III besprenkelden de bondgenoten met grote sommen geld. De graven van Henegouwen, Holland, Zeeland, Gelderland en de markgraaf van Jülich verklaarden openlijk hun steun aan de koning van Engeland in een oorlog met Koning Filips. Filips van Valois werd zo omsingeld oor een bond van vijandige buurlanden. Brabant en Vlaanderen bleven ondanks hangende problemen nog steeds trouw aan de koning, maar Vlaanderen werd economisch dood gedrukt ten gevolge die klaarblijkelijke trouw.

Op de vierentwintigste mei van 1337 verklaarde Koning Filips van Frankrijk officieel Aquitaine verbeurd van Koning Edward. Edward breidde daarom zijn onderhandelingen uit tot Alfonso, koning van Castilië, tot de graaf van Genève en de maarschalk van de koning van Sicilië, en eveneens tot Ludwig, de kiezer van Brandenburg, die de zoon was van Keizer Ludwig van Beieren.

Guyenne, of Aquitaine in oudere naam, was een enorm groot deel van Frankrijk dat zich uitstreckte van de streken juist ten zuiden van Nantes, op slechts een korte afstand onder de mooie Loire stroom, tot aan de Pyreneeën. In het oosten vormden steden zo ver in het binnenland als Poitiers, Limoges en Cahors nog deel van Guyenne, en ook grote gebieden rond de rivieren de Dordogne en de Lot, de lagere Garonne en de Tarn. Guyenne hield echter geen havens van de Middellandse Zee in, noch de steden van Carcassonne, Narbonne en Montpellier. Guyenne was rijk in alles, en haar inkomen was groter dan het inkomen van Engeland! Het gebied omvatte ook Gasconje, dat eveneens een rijke wijnstreek was. Vlaanderen importeerde haar meeste wijn uit Gasconje langs de haven van Bordeaux, in ruil voor laken.

Edward III sloeg terug ook door de titel van rechtmatige koning van Frankrijk op te eisen, een aanspraak die Filips VI heel kwaad maakte omdat die grote waarheid inhield. Op de zevende oktober van 1337 vroeg Koning Edward aan Filips van Valois om de kroon af te staan. Hij noemde de Hertog Jan van Brabant, Markgraaf Willem Van Jülich, Graaf Reinoud van Gelderland en Graaf Willem van Henegouwen als zijn officiële vertegenwoordigers, met het volste recht om zijn aanspraken in Frankrijk te verdedigen.

Edward III bereidde zich ook in alle ernst voor op de oorlog. Zelfs al in dat jaar van 1337, wou hij een expeditie onder het bevel van de graaf van Northampton naar het vasteland zenden om het graafschap Vlaanderen te teisteren, maar die campagne was hem te kostelijk. Hij had nog niet voldoende fondsen weten te verzamelen.

In maart 1337 werd het wolembargo van Engeland volledig en streng in voege gebracht, en de Vlaamse wevers werden uitgenodigd om laken te komen maken van eender welke lengte en kwaliteit in Engeland.

In april van 1337 ondertekenden de steden van Vlaanderen, Brabant en Henegouwen een verdrag waarin ze zich verbonden om geen oorlog te beginnen zonder gezamenlijke overeenkomst. Ze stelden een scheidsrechterlijke raad op om hun twisten bij te zetten. De oren van Filips VI groeiden plots langer. Hij rook het begin van een bondgenootschap van de noordelijke landen gericht tegen zichzelf en ten voordele van Engeland. Hij vermoedde dat Hertog Jan III van Brabant wel eens meer sympathie kon opbrengen voor de Engelsen dan voor hem.

Koning Edward III versterkte nog zijn wurggreep op Vlaanderen. In mei van 1337 verbood hij het gebruik van buitenlands laken in Engeland.

De graaf van Vlaanderen trok zich niets aan van de stad Gent die steeds zijn trouwste bondgenoot was gebleven. Gent was echter langzaam aan het verhongeren en aan het verpauperen. De graaf deed niets om het lijden in de stad te verminderen. Ook de schepenen van de stad deden weinig, maar zij moesten wel machteloos toezien, want de bevelen werden gegeven door de graaf en de koning.

Als de graaf van Vlaanderen en de koning van Frankrijk niets deden om de ellende van Gent te verminderen, dan zocht Koning Edward III wel steun op het vasteland van Vlaanderen, Brabant en Henegouwen voor zijn zaak. Hij zag in de ellende van Vlaanderen een opportuniteit om nieuwe bondgenoten te maken.

In maart van 1337 zond Edward III ook afgezanten naar Vlaanderen. Zijn gezanten waren de bisschop van Lincoln, de graaf van Salisbury en de graaf van Huntingdon, voldoende belangrijke heerschappen om een hertog of een graaf mee te eren. De afgezanten bezochten eerst Brugge, dat echter minder te lijden had van het wolembargo. Daarna kwamen ze aan te Gent, waar ze hartelijk verwelkomd en ontvangen werden, zelfs door sommige Leliaerts in de stad.

De ridder en standaarddrager van Gent, een zeer trouwe voorstander van Graaf Lodewijk van Vlaanderen, ontving de Engelse afgevaardigden in zijn prachtig steen. Die man behoorde tot de oudste adel van Vlaanderen. Hij heette Zeger de Kortrijkzaan. Banketten en vergaderingen met de schepenen van Gent en de Engelse edellieden werden ingericht, maar weinig meer dan verzekeringen van wederzijdse sympathie konden uitgewisseld worden. De Engelse gezanten verlieten de stad weer om naar Henegouwen te trekken. In Brabant moesten ze de modaliteiten gaan bespreken om de Engelse wolstapel van Dordrecht naar Antwerpen over te brengen.

Niet lang na dat bezoek hield de Graaf een Vlaams parlement te Brugge. Zeger de Kortrijkzaan werd dadelijk gearresteerd wanneer hij aankwam te Brugge, op bevel van de graaf, die gehoorzaamde aan een boodschapper van Koning Filips VI van Frankrijk. Zeger werd beticht van verraad en opgesloten in een cel van de grafelijke gevangenis van Rupelmonde. Zeger was niet slechts een ridder zoals alle andere in Vlaanderen. Zijn voorvaders hadden Willem van Normandië naar Hastings vergezeld, Robrecht de Fries naar Jeruzalem en Koning Boudewijn naar Constantinopel! Het arrest werd in Vlaanderen onthaald als een verschrikkelijke belediging. De gevangenneming van Zeger maakte niet slechts de gilden van Gent zeer woedend, de gilden die gehoopt hadden op enige toegevendheid na de gesprekken tussen Zeger en de Engelse gezanten. Ze vertoornde ook de rijkere poorter families van Gent, die begrepen dat ze zich niet langer veilig mochten voelen voor gevangenneming en marteling door de Graaf, hoe trouw ze ook aan de Graaf in het verleden gebleven waren, en hoezeer ook ze zich Leliaerts noemden die trouw bleven aan de *fleur-de-lys* van de koning van Frankrijk.

Koning Filips VI hoorde van de groeiende onrust in Vlaanderen. Hij zond daarom Graaf Lodewijk op een rondtocht naar de belangrijkste steden van Vlaanderen. Die moest de regeringen van de steden aansporen trouw te blijven aan hun koning. Koning Filips gaf ook toe op enkele mindere punten van de onenigheid. Hij schold twee jaar van geldelijke bijdragen aan de Franse kroon af, plus de helft van de te betalen bijdragen van 1337, en hij liet toe dat onbetaalde schulden van zo oud als 1310 ook kwijtgescholden bleven. Vlaanderen bekwam ook het monopolie op de Franse wol, van hoe weinig kwaliteit ook die wol was voor de wevers van Gent. Aan Brugge werd toegestaan om langzamerhand nieuwe versterkingen aan de stad toe te voegen.

In juni van 1337 verbleven de afgevaardigden van Edward aan het hof van Keizer Ludwig van Beieren te Frankfurt. Ludwig beloofde daar Edward te benoemen tot vicarius-generaal, tot leider van zijn legers in de Lage Landen. In juli beloofde Ludwig tweeduizend strijders aan Edward, die wel zou moeten betalen voor hun onderhoud. Edward kon aldus het vasteland invallen om Frankrijk met het leger van zijn bondgenoten te teisteren. Vanuit Frankfurt reisden de gezanten naar Holland waar ze ook edellieden aan hun zaak bonden. In september reeds werd Edward de vicarius-generaal van de keizer genoemd.

Edward bleef die zomer ook verder druk zetten op Hertog Jan van Brabant, door John de Thrandeston en andere gezanten herhaaldelijk naar de hertog te zenden. De hertog was verwickeld in een dispuut over het graafschap van Loon met de bisschop van Luik die op zijn beurt ondersteund werd door Koning Filips. Edward III verzekerde zich van Brabant als bondgenoot door te beloven dat de Engelse wolstapel in het hertogdom zou gevestigd worden. Hij liet ook toe dat handelaars uit Brabant wol kwamen kopen in Engeland en hij gaf grote sommen geld aan de hertog.

In november van 1337 landde een gewapend konvooi van Engelse handelsschepen die wol vervoerden naar Dordrecht, waar de Engelse wolstapel nog steeds was, op het eiland Cadzand in de monding van de Schelde. Cadzand was een laag liggend, groot eiland ten zuiden van het eiland Walcheren, ten noorden van de haven van Sluis. De Engelsen versloegen de strijdkrachten van de graaf van Vlaanderen daar, troepen die geleid werden door de onwettelijke broeder van de graaf, Gwijde. Gwijde van Vlaanderen werd gevangen genomen door de Engelsen.

Koning Filips van Valois bleef een lachend en troostend gezicht tonen aan Brugge, waarschijnlijk omdat Brugge de belangrijke havensteden van Damme en Sluis overheerste, havens die konden gebruikt worden als invalsbasis voor de nakende invasie van de Engelse troepen, en ook omdat Brugge veel rijker was, en dus op politiek vlak machtiger leek dan Gent. Gent was ook in het verleden veel gedweëtrouw gebleven aan de Graaf dan de andere Vlaamse steden. Filips dacht waarschijnlijk dat het minder nodig was Gent te vleien en te sussen. Het volk van Gent echter, rijk en arm, adel en gewone volk, begon te grommen. De reus ontwaakte. De reden voor het ontwaken was de verdwijnende woleconomie.

Het resultaat van het wolembargo op ruwe wol vanuit Engeland was veel meer catastrofaal voor Gent dan voor eender welke andere stad in Vlaanderen. Een beetje wol kon nog wel ingevoerd worden uit Frankrijk, maar niet veel. Die wol bezat ook helemaal niet de nodige kwaliteit voor het dure laken dat Gent produceerde. In enkele weken tijd was alle goede wol die nog in de opslagplaatsen van de stad lag omgevormd tot laken en verkocht. De wevers en de volders en de ververs waren werkloos! Twee maanden later hadden de werklozen, twee derde van de bevolking, de armere weversfamilies en de nog armere volders, geen geld meer. Wanneer de wevers en de volders geen geld meer hadden, dan hadden al de andere ambachtslui in Gent ook geen geld meer. Gent begon te verhongeren.

Wanneer de armoede stijgt in een stad, dan verhoogt de onwettelijkheid en de misdaad. Wanhopige, arme mannen begonnen wat ze nodig hadden te stelen van de rijken. Teneinde opstanden in Gent en omstreken de kop in te drukken, organiseerden de schepenen van Gent een permanente stadsmilitie van achtenveertig gewapende gildeleden en zesentwintig nog andere gewapende mannen. Die werden onder het gezag geplaatst van Jan van Wiendeke, een deken van de volders, en onder de stadsontvangers Jacob Deynoot en Claes de Keyzer. Vanaf de derde februari 1337, werden zestig wachters aangeduid, gekend onder de naam van

scerewetters, gekozen uit de gilden, om de schepenen te bewaken, en nog dertig meer mannen hielden de wacht in Gent onder het bevel van een hoofdman.

De situatie verslechterde zo erg in Vlaanderen, dat in juni 1337 de schepenen van Gent twee van hun collega's, Jan Speliaert en Everdey de Grutere met drie andere invloedrijke mannen, Tonis Bette, Lievin Bevelant en Pieter Zoetaert naar Frankrijk zonden om de precaire toestand van Vlaanderen aan te klagen bij de koning van Frankrijk.

Filips van Valois kon niet bewogen worden door de ellende in de stad Gent.

Een delegatie van Gentenaars naar de graaf van Vlaanderen kende al evenmin succes.

In augustus deed Filips VI toch weer enkele toegevingen. Hij schafte de tachtigduizend pond Parisis af die de Vlaamse steden hem nog moesten betalen van de vorige jaren volgens het Verdrag van Arques. Hij schold nog andere betalingen kwijt, en gaf aan Vlaanderen het monopolie op alle wol die in Frankrijk geproduceerd werd. Teneinde de groeiende woede van de bevolking van de steden te onderdrukken, werd het bondgenootschap tussen de koning en de graaf versterkt met wederzijdse verklaringen van steun. De graaf van Vlaanderen hielp de Schotse schepen in hun acties tegen Engeland.

Koning Filips zocht daarna om de hertogen en graven van de Lage landen los te weken van de invloed van Edward III, maar in die inspanningen slaagde hij niet. De enige ware bondgenoot van Filips bleven de Graaf van Vlaanderen, de Bisschop van Luik en Koning Jan van Bohemen, alsook de schepenen van de stad Doornik.

Doornik was een stad waarover Koning Filips van Valois zijn overheersing sinds 1330 had kunnen verstevigen. Van 1334 af werd Doornik beschouwd als rechtstreekse bezitting van de kroon van Frankrijk. De belangrijkheid van Doornik lag erin dat de stad zich in een sleutelpositie bevond tussen Vlaanderen, de Lage Landen en Frankrijk. Brabant, Henegouwen, Gelderland, Jülich, Namen en Vlaanderen werden regelmatig betrokken in schermutselingen, in onderhandelingen betreffende de dorpen, steden en streken en betreffende de rechten langs de grenzen. De hertogen en de graven van die landen vermeden daarom ook bondgenootschappen onderling en met de koning van Frankrijk aan te gaan. Doornik was een goede uitvalsbasis voor het Frans garnizoen daar om tussen te komen in de oorlogen tussen de graafschappen van de Lage Landen. Doornik bleef verknocht aan de koning.

Jacob van Artevelde

De schipper Arnout de Hert riep in december van 1337 een vergadering bijeen van de Pharaïldis mannen. Ze ontmoetten elkaar in de grote hal van Raes van Lake de Oudere. Raes verwelkomde zijn vrienden met een grimmig gezicht, een teken dat hij een vergadering wou houden die niet zo aangenaam zou verlopen als de vorige malen. Dit keer konden er geen zakenondernemingen besproken worden, geen vooruitzichten op goede winsten werden verhoopt. Raes en Arnout hadden vooraf al samen gesproken. Ze wilden nu met de andere mannen van gedachten wisselen omtrent de handelingen van de graaf en de koning en over hoe de schepenen van de stad de ontzettende toestand van de stad inschatten, wat ze planden te doen om de pijnlijke economische val van Gent om te keren.

‘Niets plannen ze, niets, niets!’ schreeuwde Raes van Lake geschandaliseerd. ‘Waarom ook zouden de schepenen iets doen om ons van de hongersnood te redden? Koning Filips blijft geobsedeerd door de aanspraken van de koning van Engeland. Hij zou ook zo graag zijn

handen plaatsen op de rijke wijnstreek van Guyenne en Gasconje. Hij wil natuurlijk Vlaanderen annexeren, het rijke Vlaanderen, om het aan zijn eigen domeinen toe te voegen. Als Vlaanderen nu verhongert, wel des te beter voor hem. Wanneer ooit de zaken veranderen, kan hij zich tonen als de grote redder! Het zal gemakkelijker voor hem zijn om Graaf Lodewijk te verwijten zijn feodaal leen slecht beheerd te hebben. We weten dat hij nog gelijk heeft ook, en het zal een overname evident en gerechtvaardigd doen lijken!

Graaf Lodewijk is tweemaal een dommerik. Hij wou de koning van Frankrijk behagen, maar wij weten, zoals trouwens ook alle domoren van de wereld weten, dat wanneer je op je rug gaat liggen om je onbeschermd buik te laten zien met je pootjes naar boven, zoals een hondje dat zich onderworpen geeft aan een groter dier, dat de enige waardering die je krijgt een harde schop in je ballen is! Als je respect zoekt, dan moet je de tanden tonen, niet blaffen maar bijten. De koning spuwt op de graaf. Graaf Lodewijk heeft zijn eigen leen geruïneerd door de Engelse handelaars te arresteren en door dan te geloven dat Edward niets terug zou doen ter vergelding. Natuurlijk kan het Lodewijk ook niet schelen wat er thans met Vlaanderen gebeurt, want hij eist net hetzelfde niveau van taksen als vroeger, en hij geeft er niet om waar het geld vandaan komt zolang het maar blijft binnenstromen. Onze reserves verdwijnen echter snel. De graaf is te dom om zich te realiseren dat als deze situatie voortduurt, nog slechts een paar maanden langer, we niet meer in staat zullen zijn hem nog te betalen, hoe hard hij ons ook aanpakt.

En de schepenen? De meesten van die zijn landeigenaars en handelaars. Hun inkomsten komen echter van hun reserves en van hun landerijen, minder van de handel. Iets minder handel zal hen niet veel pijn doen. Ik hoorde dat ze de situatie besproken hebben en naar oplossingen zochten, maar vermits ze allen verbonden zijn met de graaf en de koning om verkozen te worden, indien zij niet persoonlijk dan iemand anders van hun families, aarzelen ze om wat dan ook te doen. Ze zijn nu al bijna een volledig jaar aan het aarzelen! Hun persoonlijke fondsen verminderen, ja, maar daarom eten ze niet minder, en wandelen ze niet rond in andere dan hun rijke, grillige klederen. Hun kolders en hun mantels halen ze nu uit Parijs en Italië, maar dat kan hun een zorg wezen!

Ze schreeuwen met hun handen in de lucht en roepen, “dit is niet onze schuld! We weten dat jullie verhongeren, arme Gentenaars, maar wij, de schepenen, dragen geen schuld voor de geschillen van de graaf en de koning. Kunnen we jullie een stuk droog brood en een stuk bedorven kaas toesteken? We bidden aan God opdat het conflict tussen de koningen niet te lang moge duren. We betalen voor de missen en betalen onze geestelijkheid!” Hypocrieten zijn het!’

‘We kunnen wol van mindere kwaliteit halen vanuit het noorden van Engeland,’ voegde Jan Denout toe. ‘Die wol moet niet door de stapel, maar die is van zulke lage kwaliteit dat onze kopers van laken het doek gemaakt van die wol zullen weigeren. Minderwaardig laken wordt er al voldoende geproduceerd in Vlaanderen en Brabant! Ons laken zal niet beter zijn dan het laken gemaakt in eender welke andere stad van Vlaanderen, van Frankrijk en van Italië. Koning Filips van Frankrijk heeft beloofd de ganse productie van Franse wol exclusief naar Vlaanderen te zenden, maar die hoeveelheid levert te weinig balen op voor de productie van Gent, en de kwaliteit ervan is nog slechter dan de kwaliteit van de wol afkomstig uit het noorden van Engeland.’

‘De kern van de zaak is,’ stelde Gillis Vresele hard, ‘wie kan wat doen aan de situatie? Wat zou er moeten veranderen?’

‘De situatie te Gent wordt catastrofaal,’ kwam Arnout de Hert tussen.

Hij was te opgewonden om nog zonder reactie te kunnen luisteren. ‘Ik en de andere schippers, wij hebben geen wol meer te vervoeren vanuit Damme, Sluis of Antwerpen. We vervoeren gewoon geen wol meer. We vervoeren nog wel granen, bier, wijn, groenten, vlees en vis, maar in hoeveelheden die veel lager zijn dan vroeger, thans ongeveer een derde minder. We vervoeren geen laken meer, geen voldersklei, geen pigmenten, geen hout, geen turf. Alle samen verloren we twee derde van ons transport. Ik heb er al aan gedacht om mijn boten naar de waterwegen van Brabant of Henegouwen te brengen, maar enkel de schippers van die landen hebben de toelating om op de rivieren van Brabant en Henegouwen te varen. Ik moet tegen de bierkaai op vechten om te overleven. Ik moet smokkelen, wat zeer gevaarlijk is, want ik riskeer in een gevangenis te belanden, wat mijn familie heel zeker in het verderf stort!’

‘Jij beklaagt je over verminderend vervoer?’ riep Raes van Lake, en hij sloeg met de vuist op tafel. ‘Wat er met mij gebeurt is nog veel erger! Ik kan overleven tot de volgende lente op mijn eigen fondsen, daarna verhongert mijn familie. Ik kan geen wol meer krijgen om te weven, en dus heb ik geen laken meer om te verkopen. Hetzelfde gebeurt er met Jan Denout, hier! Geen wol, geen vollen meer! Geen laken, geen vilten meer! Hij draait machteloos zijn vingers de ganse dag en buigt onder het eindeloos maar gerechtvaardigd verwijt van zijn vrouw, net zoals ik doe. Het is onze plicht om geld in huis te brengen om onze families te voeden. We zijn duizenden wevers, volders, scheerders, kaarders, ververs, spanners, makelaars, handelaars, verkopers en je noemt het maar, die zonder werk zitten. We worden allen geruïneerd. Als dat zo nog een paar maanden doorgaat, dan zullen we Vlaanderen moeten verlaten om in een ander land te gaan wonen. Jan Denout en ik, we hebben er al aan gedacht om naar Engeland te zeilen. We hebben nog net genoeg geld om wat huizen en schuren in Kent of in Norfolk te kopen, daar beginnen te weven en te vollen, en ons laken vanuit Engeland te verkopen. Wij kunnen dat nog doen omdat we voldoende reserves overgehouden hebben. Hoeveel meer wevers en volders van Gent kunnen naar Engeland varen? Ik kan hen waarschijnlijk op de vingers van één hand tellen! De anderen zullen verhongeren en sterven!’

‘Geen laken, geen rijkdom,’ zuchtte Wouter de Smet. ‘Niemand koopt nog juwelen deze dagen. Integendeel, de mensen komen mijn winkel aflopen om alles wat ze nog aan waardevol hebben te verkopen aan mij. Als de huidige situatie stopt en weer verbetert, dan wordt ik schatrijk. Als ze verder duurt, zit ik op een goudberg die ik niet kwijt raak, en goud kan ik niet eten! Ik heb er aan gedacht om terug naar mijn ijzersmidse te trekken met mijn zoon. Er is nog wat werk rond het Gravensteen voor een ijzersmid, maar geen werk meer voor een zilversmid of een goudsmid. Ik durf dat niet te zeggen aan mijn zoon! Hij houdt er zoveel van om goudsmid te zijn dat hij nu werk als gewone smid haat, maar als het nodig wordt, binnen een maand of zo, dan kan ik niets anders meer voorstellen!’

‘Hetzelfde geldt voor mij,’ klaagde ook Jacob van Artevelde, het hoofd schuddend. ‘Zoals Arnout zei, breng ik nog steeds wel voedingswaren naar Gent, maar een derde minder. Ik bemerk nog slechts troosteloosheid rond mij. Gent wordt herleid tot de ergste armoede! Hebben jullie opgemerkt hoeveel bedelaars in de straten liggen? Hun aantal is verdrievoudigd in de laatste maanden. Men ziet ze nu in alle straten en aan elke hoek, en ze vechten onder elkaar voor een plaatsje op de keien! De hongersnood is al een realiteit in meer huizen dan jullie zich kunnen inbeelden. Ik haat het te moeten leven in een plaats van dergelijke armoede!’

‘Ik herformuleer mijn vraag dan,’ drong Gillis Vresele aan. ‘Mijn vader zou niet passief zijn blijven zitten wanneer hij het gevaar liep om niet meer voor zijn familie te kunnen zorgen. De vraag is, wie kan wat doen?’

‘Als de koning en de graaf en de schepenen niet in actie treden,’ speculeerde Raes van Lake, ‘dan zullen de gilden tot een besluit moeten komen en tot de daad over gaan.’

‘De gilden hebben weinig macht deze dagen,’ vreesde Jacob van Artevelde. ‘Ze zijn niet goed georganiseerd. Ze aarzelen ook. Ze twisten onder elkaar. Ze hebben geen leider om hen te verenigen.’

‘Kunnen we hen een leider bezorgen?’ vroeg Wouter de Smet.

‘Eenieder van ons heeft voldoende sterkte en prestige om de gilden te leiden, en als groep kunnen we heel wat macht inzetten,’ stelde Jan Denout voor.

‘Goed! Veronderstel dat we erin slagen het volk van Gent achter ons te krijgen en het te leiden, dan zullen we de schepenen, de graaf en de koning tegen ons krijgen. Dat kan niet gedaan worden!’ schudde Raes van Lake het hoofd.

‘We kunnen de schepenen naar onze zijde lokken,’ meldde Jacob van Artevelde. ‘Ik weet toevallig dat sommige van de betere families van de schepenen, onder andere de van Vaernewijcs, zeer bezorgd zijn en zich dezelfde vragen stellen als wij.’

‘En wat dan?’ vroeg Wouter de Smet. ‘Wat kan er gedaan worden wanneer de graaf en de koning samen werken om de koning van Engeland dwars te zitten? Willen jullie de bondgenoot van Engeland worden, tegen de graaf in? Zouden jullie een nieuwe oorlog tegen Frankrijk en tegen de graaf overwegen? Hebben jullie al de Slag bij Cassel vergeten?’

‘Cassel was een slag van boeren en boerenleiders, met daarbij de milities van slechts een paar steden. De steden van Vlaanderen hebben hetzelfde dringend probleem als Gent. Een coalitie samengesteld door de vereniging van steden van Vlaanderen kan niet verslagen worden door Frankrijk. Tevens, weet je hoe een schipper tegen de wind inzeilt en toch nog vooruit geraakt? We hebben geleerd dat we steeds naar rechts kunnen sturen en dan weer naar links, en toch naar voren geraken tegen de wind in. We moeten voldoende slim en sluw zijn om op die manier te zeilen, en een oorlog vermijden,’ gromde Arnout de Hert.

‘Hoe kunnen we in godsnaam naar rechts en links laveren?’ vroeg Jacob van Artevelde. ‘De twee koningen staan regelrecht tegenover elkaar in alle zaken van de staat. De zijde van de ene nemen betekent automatisch de zijde van de andere verwerpen.’

‘Dan nemen we gewoon geen zijde! We verklaren dat we geen zijde willen nemen, maar we kunnen niet toelaten dat Engelse handelaars vervolgd worden in Vlaanderen. We geven de vrije handel aan de Engelsen, maar we verklaren ons neutraal in het conflict tussen de koningen. Als één van de koningen onze neutraliteit niet aanvaardt, dan moeten we een oorlog afkondigen. We maken het zeer duidelijk dat we over dat ene probleem van het wolembargo oorlog willen riskeren. Voor ons is het een zaak van leven of dood! Noch Frankrijk noch Engeland zijn machtig genoeg om ons van die verklaring af te houden. Als Frankrijk dreigt om ons aan te vallen, dan dreigen wij ermee om de bondgenoot van Engeland te worden, en omgekeerd. Dat zal hen wel doen nadenken!’ wierp Gillis Vresele in.

‘Het kan werken,’ besloot Jacob van Artevelde. ‘Als het niet werkt dan zullen we een oorlog krijgen, maar ofwel verhongeren we ofwel hebben we oorlog, of we kunnen deze derde manier van het neutraal blijven in het conflict met de koningen een kans geven. Het laatste alternatief is inderdaad het enige positieve. De mensen sterven in onze straten van armoede, ellende en honger, onder onze ogen. We moeten handelen, vrienden, zou Juris Vresele zeggen. Hoe pakken we dat aan?’

‘We beginnen met een campagne van geruchten waarin we beweren dat we een oplossing gevonden hebben om Vlaanderen en Gent te redden. We roepen het volk samen en leggen dan

in detail uit wat onze politiek zou zijn. We moeten nog nadenken over hoe we Gent daartoe kunnen organiseren,’ stelde Gillis voor.

‘Wie zal onze leider zijn?’ vroeg Arnout. ‘we hebben een leider nodig!’

‘Wie onder ons heeft het meest openbaar prestige en zal het meest waarschijnlijk door het volk gevolgd worden? Wie kan de steun van de schepenfamilies bekomen? Wie kan het best praten en overtuigen?’

De Pharaïldis mannen keken naar Jacob van Artevelde.

Historische nota's

‘De Stad- De Opstand’ is een werk van fictie binnen de lijnen van de geschiedenis. Ik probeerde zoveel mogelijk te blijven bij wat de historici weten als feiten over het Gent van de veertiende eeuw, om slechts de gaten waarover we weinig of niets weten te vullen met fictie.

De Vresele, de Smet, Denout, van Lake en de Hert families zijn zuivere uitvindzels, producten van mijn verbeelding. Ik had de Pharaïldis families nodig omdat ik er nooit aan geloofd heb dat Jacob van Artevelde gans alleen, als de romantische figuur die sommige schrijvers en historici van hem gemaakt hebben, de leider kon worden die we kennen. Hij had een achterban nodig die hem steunde, zoals ook elke huidige politicus en staatsman. De helden van dit verhaal zijn dus de mannen van die achterban. De held van de tweede roman in deze reeks zal dan Jacob van Artevelde zelf zijn.

Jacob van Artevelde was een eerste maal getrouwd met een vrouw van wie de historici nog niet de naam ontdekt hebben. Ik liet hem voor de eerste maal trouwen met een dochter van de Vresele familie, een fictieve figuur.

De leden van de families de Grutere, Soyssone, Sleepstaf, Zoetaert en Stocman die in dit boek vermeld worden zijn eveneens fictief, maar die families bestonden wel in het Gent van de veertiende eeuw en waren gekende tegenstanders van de van Arteveldes.

De van Lede familie bestond in Gent in de tijden van deze roman, en het incident met Willem van Artevelde in Sleydinge en Gent gebeurde min of meer zoals verhaald, maar de archieven vermelden niet de naam van de man die Willem beledigde, zodat de naam Diederic van Lede in dit verband fictief is.

In de veertiende eeuw was Vlaanderen een graafschap dat als aangeduid hoofd van de staat een graaf had die feodale plichten moest vervullen aan de koning van Frankrijk. Het graafschap was onderverdeeld in kasselrijen en de kasselrijen in ambachten. Aan het hoofd van de kasselrijen en van de ambachten stonden edelheren, ridders, die over hun domein heersten in feodale plicht aan de graaf.

In de tijden van de regering van Jacob van Artevelde in Gent (1337-134), maar ook later, overheersten de drie grote steden van Vlaanderen elk een ‘kwartier’.

Brugge overheerste het Brugse Vrije, het grootste territorium in het kwartier, en ook drie ambachten in het westen, met van noord naar zuid respectievelijk: het Veurne Ambacht, het Sint-Winoksbergen Ambacht (Bergues in het Frans) en het Broekburg Ambacht.

Het kwartier van Ieper bestond uit drie kasselrijen, respectievelijk Ieper zelf, Belle en Cassel. Het kwartier van Gent was het grootste in oppervlakte en bestond van noord naar zuid uit de volgende kasselrijen: de Vier Ambachten, het Land van Waas, het Land van Dendermonde, Oudburg, het Land van Aalst, Oudenaarde, en Kortrijk. Het kwartier van Lille bestond uit Lille als kasselrij en uit de kasselrij van Douai. Doornik (Tournai in het Frans) vormde een gescheiden kasselrij en kwartier.

Ik twijfel er aan dat er ooit een diefstal van een schat plaats heeft gehad in de Sint Ludgerus abdij van Zele. De diefstal vermeld in dit boek is fictief, maar de abdij bestaat.

De kerk en de parochie van Sint Jan bestaan nog steeds, maar die worden vandaag Sint Baafs genoemd. De oude kerk van Sint Jan werd omgebouwd naar de Gotische stijl in de vijftiende

en zestiende eeuwen. Keizer Karel V (1500-1558), die in Gent geboren was, onderdrukte een opstand in Gent in 1539, waarna hij een einde stelde aan de oude abdij van Sint Bavo en die seculariseerde. Hij gaf wel aan de monniken van Sint Baafs de kerk van Sint Jan om als hun kerk te gebruiken. Daarmee verdween de naam van ‘Sint Jan’. Gent kreeg een bisschop in 1559 en Sint Baafs werd een kathedraal.

De geografie van Vlaanderen en Zeeland was zeer verschillend in de veertiende eeuw van de huidige. Grote baaien drongen toen het land in, zodat steden zoals Sluis en Damme havens konden zijn met toegang tot de zee. Vandaag liggen die steden ver in het land. Een baai ook kwam diep het land in van Zeeuws Vlaanderen nabij Axel. Het land genaamd Walcheren in Zeeland was toen ook nog een eiland, net zoals de landen boven Sluis die het grote, lage eiland Cadzand vormden.

De straten van Gent in de veertiende eeuw waren grotendeels in tracé bewaard tot op de huidige dag. De Vrijdagmarkt wordt nog steeds zo genoemd, net zoals de Vismarkt, de Koornmarkt, de Reep, de Kalandenberg, de Veldstraat, en zovele andere. Men kan dus een huidige kaart van Gent gebruiken om de straten die in de tekst vermeld worden te vinden. De vroegste kaart van de straten van Gent dateert van 1534. Ik gebruikte heel wat een kaart van 1559 getekend door Jacob van Deventer. Hierna volgt een lijst van straten die voorkomen in de roman, volgens mijn eigen (en dus misschien niet steeds correcte) weergave op het huidige plan van Gent.

Naam in de veertiende eeuw	Naam vandaag
Betsgravenbrug	Brug van de Lievestraat over het Lieve Kanaal
Bijloke klooster	Bijloke klooster
Boomgaardenstraat	Lange Boomgaardstraat
Baudeloo abdij	Verdwenen, Baudelohof en Baudelostaat
Brabantdam	Brabantdam, oostelijk deel
Brabantstraat	Brabantdam, westelijk deel
Braembrug	In de Brabantdam, overbrugging van de Schelde
Donkersteeg	Donkersteeg
Drabstraat	Drabstraat
Fremineuren abdij	Verdwenen, tussen Ajuinlei en Veldstraat
Geeraard de Duivel Steen	Geeraard de Duivel Steen
Graanstapel	Op de Graslei
Gravensteen	Gravensteen
Groene Briel abdij	Verdwenen, Sint Lucas Hospitaal
Groene Hooie	Begijnhof van Gent tussen de vroegere Hooipoort en de Vijfwindgatenpoort, thans als Klein Begijnhof in de Lange Violettestraat
Hoofdbrug	Brug in de Burgstraat over het kanaal
Hoogpoort	Hoogpoort
Hooipoort	Verdwenen, oostelijke poort op de Brabantdam
Houtlei	Verdwenen gracht, gedempt, thans de Oude Houtlei straat
Kalandenberg	Kalandenberg
Kammerstraat	Kammerstraat
Kattestraat	Emile Braun Plein
Ketelgracht	Ketelvaart
Koestraat	Koestraat

Koornmarkt	Koornmarkt
Korte Munt	Korte Munt
Kouter	Thans ruimte tussen de Kouter en de Ketelvaart
Lange Munt	Lange Munt
Leie	Leie
Lieve Kanaal	Lieve Kanaal
Minnebrug	Verdwenen brug, tussen de Burgstraat en de Drabstraat, brug over de gedempte Houtlei, thans de Oude Houtlei, net achter de Veebrug
Nederschelde straat	Limburgstraat
Onderbergen	Onderbergen
Oudburg	Oudburg
Paddenhoek	Paddenhoek
Posternepoort	Verdwenen poort en brug over de gedempte Houtlei, thans op de kruising van de Oude Houtlei en Posternestraat
Reep	Reep
Schelde	Schelde
Schepenhuis	Stadhuis van Gent
's Gravenbrug	Brug over de Leie van de Vismarkt naar het Sint Veerleplein
Sint Baafs abdij	Verdwenen, in ruïne, Voorhoutkaai
Sint Jacobskerk	Sint Jacobskerk
Sint Jans kerk	Sint Baafs kathedraal
Sint Michielsbrug	Brug in Sint Michielsstraat
Sint Michielsstraat	Sint Michielsstraat
Sint Michielskerk	Sint Michielskerk
Sint Niklaaskerk	Sint Niklaaskerk
Sint Pietersabdij	Sint Pietersabdij, Sint Pietersplein
Sint Veerle Plein	Sint Veerle Plein
Turrepoort	Verdwenen poort en brug over de gedempte Houtlei, thans op de kruising van de Oude Houtlei en de Hoogstraat
Tussen Bruggen	Graslei
Veebrug	Vleeshuisbrug
Veemarkt	Vlasmarkt
Veldstraat	Veldstraat
Vijfwindgatenpoort	Verdwenen, zuidoostelijke poort
Vismarkt	Groentenmarkt
Voldersstraat	Voldersstraat
Vrijdagmarkt	Vrijdagmarkt
Waalpoort	Brug in de Kortedagsteeg over de Ketelvaart
Wevers kapel	Weverskapel in de Kortedagsteeg
Winkelstraat	Ongeveer de Seminariestraat
Zandpoort	Verdwenen poort en brug over de gedempte Houtlei, thans op de kruising van de Oude Houtlei en de Zandpoortstraat
Zuivelsteeg	Zuivelsteeg naar Zuivelbrug en Oudburg

Een zeer goede kaart van Gent in de veertiende eeuw kan gevonden worden in de boeken van

David Nicholas ('The van Arteveldes of Ghent' Cornell University Press, 1988, en 'The Metamorphosis of a Medieval City: Ghent in the Age of the Arteveldes, 1302-1390' University of Nebraska Press, 1987.)

Men moet geen honderden teksten bestuderen voor een verhaal zoals dit, maar men moet wel de juiste boeken en teksten vinden. Ik ben geen historicus, dus gebruikte ik de bestaande studies opgesteld door geschiedkundigen als achtergrond en greep terug naar de kronieken van de veertiende eeuw wanneer ik dat nodig vond.

In het bijzonder apprecieerde ik de boeken van David Nicholas die ik hierboven al aanhaalde, plus:

- 'Europe in the High Middle Ages' van William Chester Jordan (Penguin, 2002),
- 'The Hundred Years War' van Desmond Seward (Robinson, 2003),
- 'A Distant Mirror' van Barbara W. Tuchman (Random House Publishing Group, 1978),
- 'James and Philip van Artevelde' van William James Ashley (MacMillan 1883),
- 'Vlaanderen en het zevenjarig beleid van Jacob van Artevelde' van Paul Rogghé (Manteau),
- 'Jacques d'Artevelde' van M. Kervijn de Lettenhove (Imprimerie van Dosselaere, 1863),
- 'Histoire de Belgique' van Henri Pirenne (Maurice Lamertin, éditeur, 1929' in twee boeken vooral: 'T1 Des origines au commencement du XIVièème siècle' en 'T2 Du commencement du XIVièème siècle à la mort de Charles le Téméraire'),
- 'Jacob van Artevelde' van Hans van Werveke (Kruseman, 1963),
- de 'Cartulaire historique et généalogique des Artevelde' van Napoleon Depauw (Havez, 1920),
- 'The Low Countries and the Hundred Years' War' van Henry S. Lucas (University of Michigan Publications, 1929),
- 'The perfect King. The life of Edward III Father of the English Nation' van Ian Mortimer (Vintage Books, 2008),
- 'Philippe VI 1328-1350' van Ivan Gobry (Pygmalion-Flammarion, 2011)
- 'Et post in Flandriam? De Zwarte Dood in het graafschap Vlaanderen (1349-1350): een kritische benadering van het bestaande onderzoek en enkele nieuwe pistes' van Jan Vandeburie (masterproef Katholieke Universiteit Leuven, 2009)
- 'Repertorium van de Vlaamse adel (ca. 1350 – c. 1500) van Frederik Buylaert (Academia Press Gent, 2011).

en meerdere andere.

Veel meer interessante werken nog dateren uit de negentiende eeuw, zoals:

- de roman van Hendrik Conscience 'Jacob van Artevelde' (Drukkerij J.-E. Bushmann, 1843),
- de 'Chroniques de Froissart' uitgegeven door J.A. Buchon (J. Carez, 1824),
- 'Histoire des Comtes de Flandres T2' van Edward Le Glay (Van Ackere, Lille, 1843)
- 'Jacob van Artevelde' van Frans de Potter (J. Nys, 1865),
- het 'Memorieboek der stad Ghent van 't jaar 1301 tot 1793, deel 1' van Andreas van Heule (C. Annoot-Braeckman, 1854),
- 'Recherches historiques sur les costumes civils et militaires des gildes et corporations de métiers, drapeaux, armes, blasons, etc.' van Félix de Vigne (E. Ghyselinck, 1847),
- 'Goede Dinsdag, 13 januari 1349' van J. Vuylsteke (Handelingen van de Geschiedkundige en Oudheidkundige Kring van Gent, 1, 1895)

- ‘La formation territoriale des principautés belges au moyen âge, tomes 1 et 2’ van Léon Vanderkindere (Lamertin, Brussel, 1902)
- ‘Le siècle des Arteveldes’ van Léon Vanderkindere (A.N. Lebègue, Brussel, 1879)
- ‘Histoire des Ducs de Bourgogne’ van M. de Barante (Société typographique belge Adolphe Wahlen et cie., Brussel, 1839).

en nog andere, waaronder ook de artikels van P.A. Lenz en van David Nicholas. Dit zijn dan slechts enkele uit de duizenden bladzijden meer documentatie die ik verzameld heb over de Arteveldes en hun eeuw.